027.1492
H111R
1897-1923

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS
027.1492
H111R
1897-1923

Digitized by the Internet Archive
in 2013

http://archive.org/details/verslagvandentoe1897stad

University of Illinois,
Library School.

VERSLAG

VAN DEN

TOESTAND

DER

STADSBIBLIOTHEEK

TE

HAARLEM,

over 1897.

Gedrukt bij Gebr. Nobels, te Haarlem.

027.1492
H111R
1897-1923

Verslag van den toestand der Stadsbibliotheek te Haarlem in het jaar 1897.

De toestand der Stadsbibliotheek in het afgeloopen jaar was vrij bevredigend, de ongunstige omstandigheden van vèrschillenden aard in aanmerking genomen, die een richtige behandeling der zaken in den weg stonden.

Vermeerderd werd zij met 1075 journaal-nummers; vôor een deel aankoop, voor een deel geschenk van:

Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum te Alkmaar.

W. F. N. van Rootselaar, te Amersfoort.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij; Prof. Dr. *C. C. Uhlenbeck*, te Amsterdam.

Stadsbestuur van Antwerpen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, te Arnhem.

Mevr. de wed. *Willink*, te Bennebroek.

Dr. *R. Béringuier*, te Berlijn.

Ds. *H. H. Barger*; mej. *Th. Rouwens*, te Bloemendaal.

1153016

OCT 16 '41

Field Columbian Museum, te Chicago.

Burgemeester en Wethouders van Deventer; Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek, te Deventer.

Commission pour les affaires des Églises wallonnes, te Dordrecht.

Stadt-Bibliothek, te Frankfurt a/Main.

Z. E. den minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. den minister van Buitenlandsche Zaken; Z. E. den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek; Centrale Commissie voor de Statistiek; *A. Baud; F. de Bas;* Mr. *W. B. S. Boeles; A. C. baron Snouckaert van Schauburg*, te 's-Gravenhage.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester en Wethouders van Haarlem; Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; Z. D. H. de Bisschop van Haarlem; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Directeur van het Koloniaal Museum; Directeuren van Teyler's Stichting; Redactie van de Bijdragen van het Bisdom Haarlem; Bestuur der Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer; Bestuur van de kegelclub De Kroon; Bestuur van de Haarlemsche loge der Theosophische Vereeniging; *A. C. H. van den Berg;* Erven *F. Bohn; Joh. de Breuk; Jan D. Brouwer;* mej. *J. Burkens; P. van Cittert Zonen; A. van Damme; M. van Delden;* Erven Mr. *A. J. Enschedé;* Mr. *Ch. Enschedé;* Mr. *H. J. D. D. Enschedé;* Mr. *Joh. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. W. Enschedé;* Mr. *R. H. J. Gallandat Huet; J. C. Gerlings; C. J. Gonnet;* Mr. *F. A. de Graaff; J. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff; C. F. M. de Grijs; G. F. Gunning; H. J. Heshuijsen; J. van 't Hof;*

H. L. Janssen van Raaij; Dr. *P. de Koning*; *Ernst H. Krelage*; *H. Krom*; *I. C. Kruseman*; *H. Kuipers*; mevr. de wed. *P. Kuijk—Van Mansum*; Ds. *K. De Lanoy*; De Erven *Loosjes*; mej. *A. C. Maas*; *M. A. J. van Manen*; *Met & Meylink*; *H. N. Mul*; *N. N.*; Dr. *J. Nieuwenhuyzen Kruseman*; *J. C. Peereboom*; *J. J. F. Pennink*; Dr. *L. C. Proot*; *R. G. Rijkens*; mej. *A. C. L. Sarlet*; mej. *Schokker*; *F. Smit Kleine*; *E. C. van Son*; *J. Spaan*; Stads-Armen- en Ziekenhuis; *C. A. Steenkist*; *A. van der Steur Jr.*; *J. A. G. van der Steur*; *J. P. Strijbos Jr.*; Dr. *B. Tideman Jzn.*; mej. *V. Titsingh*; Dr. *H. D. Tjeenk Willink*; *F. J. A. Vos*; *Jo. de Vries*; *S. Ph. de Vries*; Ds. *E. Weiss*; *M. G. Wildeman*; *Johan Winkler*; *A. Wijbenga*, te Haarlem.

J. P. Edmond, Haigh Hall, Wigan.

Mevr. de wed. *Willink*, te Heemstede.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Directeur der Maatschappij »De Katholieke Illustratie«; Mr. *A. C. Bondam*, te 's-Hertogenbosch.

Commissaris der Koningin; Bestuur van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden.

Bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland; Commissie van beheer over het Stedelijk Museum; Maatschappij der Nederlandsche letterkunde; Commission de l'histoire et de la bibliothèque des Églises wallonnes; Prof. Dr. *R. J. Fruin*, te Leiden.

J. J. Graaf, te Ouderkerk a/d Amstel.

Ministère de l' instruction publiquee des beaux- arts, te Parijs.

The American Academy of political and social science; *H. S. Dotterer*, te Philadelphia.

Meschinet de Richemond, te La Rochelle.

Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek en van een daaraan verbonden Leeskabinet, te Rotterdam.

H. A. M. Roelants Jr., te Schiedam.

Commissaris der Koningin, Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Bestuur van de Vereeniging »Voor de Kunst«, te Utrecht

Leonard A. Springer, te Wageningen.

U. S. Department of agriculture; Bureau of American Ethnologie; The Smithsonian Institution, te Washington.

Gedeputeerde Staten van Overijssel, te Zwolle.

Pogingen werden in het werk gesteld, het exemplaar van het *Haarlemsch Advertentieblad* te completeeren. Herhaalde malen werden de hier ontbrekende nummers bij advertentie in dat blad aangevraagd. De uitslag was zoogoed als negatief. De jaargangen 1879, 1880 en 1881 konden niet gecompleteerd worden. Ik veroorloof mij, hier te wijzen op dit vrij schrale resultaat, en de hulp Uwer vergadering in te roepen ter completeering van deze en andere Haarlemsche couranten.

De aankoopen vallen voor het overgroote deel onder het begrip Haarlem, m. a. w. onder dat vak, waarnaar zoogoed als geen navraag is.

Waar dus over allerlei onderwerpen uit de moderne wetenschap door het publiek voorlichting gezocht werd, kon dat in verreweg de meeste gevallen slechts zeer onvolledig bediend worden; het bleek alweer in het afgeloopen jaar, dat aan de Bibliotheek aanmerkelijk hooger eischen gesteld werden, dan waaraan zij door

de sedert tal van jaren gevolgde richting van uitbreiding kon voldoen. Waar van de Bibliotheek verwacht werd, dat zij voorlichting kon geven op het gebied van het heden — ik noem in het bijzonder wetgeving, rechts- en sociale wetenschappen, de wetenschap der hedendaagsche binnen- en buitenlandsche klassieke literatuur en philologie, en de godsdienstwetenschappen — moest aan het overgroote deel der belangstellende bezoekers een meer dan onvoldoend antwoord gegeven worden.

Evenzoo waren financieele redenen de oorzaak, dat aan het onderhoud der boeken, evenals in vroegere jaren, niet altijd de noodige zorg besteed kon worden; deels daardoor, deels door het toenemend gebruik der boeken, is de toestand, schoon het niet als met den vinger aangewezen kan worden, langzaam maar zeker achteruitgaande.

Ten behoeve van derden werden aan de Bibliotheek uitgeleend handschriften en boeken van het oud-archief der gemeente Haarlem, van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, van de Leidsche Universiteits-bibliotheek, van de Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek, van de Universiteits-bibliotheek te Göttingen, van de Universiteits-bibliotheek te Gent en van de Koninklijke Bibliotheek te Kopenhagen.

Met machtiging van het Dagelijksch Bestuur der Gemeente werden werken uitgeleend aan bewoners van de gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage, Groningen, Leiden, Rotterdam en Utrecht, werd deelgenomen aan de tentoonstelling van oud-Nederlandsche prentkunst, te Utrecht gehouden in Februari door de Vereeniging »Voor de Kunst«, en aan de tentoonstelling van oud

en nieuw drukwerk, te Amsterdam in Augustus en September gehouden door de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels.

Uitgeleend werden 782 banden, tegen 641 in 1896.

Verliezen leed de Bibliotheek niet, voor zoover dat bij de meer dan onvoldoende contrôle geconstateerd kon worden en voor zoover het de eigendommen der instelling betreft, onder mijn onmiddellijk beheer gesteld.

Bezocht werd de Bibliotheek, méér op dagen dat zij officieel niet dan wel geopend was, in het geheel door 1495 personen, tegen 1055 in 1896.

Het gebruik der Bibliotheek is dus sinds het vorig jaar met bijna de helft vermeerderd, en sinds een decennium meer dan vertiendubbeld.

Met die aanzienlijke vermeerdering en hoogere eischen hield geen gelijke tred het aantal ambtenaren, dat van drie op één teruggebracht was, noch de financieele toelage, die, schoon op de begrooting verhoogd, door het overlijden van mijn ambtsvoorganger in 1896 een aanmerkelijke, niet onder cijfers te brengen vermindering ondergaan heeft.

Dergelijke toestanden houden geen evenwicht met elkaar. Er wordt buitengewone inspanning van mij geëischt, physiek, intellectueel en materieel, om de Bibliotheek — ik erken onvolkomen — nog eenigszins aan haar wetenschappelijke roeping voor onze dagen te doen beantwoorden.

De brandvrijheid van het gebouw waarin het kostbaarste bewaard wordt wat de gemeente bezit buiten het Gemeente Museum, laat veel te wenschen over.

De leeszaal blijkt hoe langer hoe minder aan haar

bestemming te voldoen, donker, slecht verwarmd, onpractisch meubilair.

Het gebrek van een alphabetischen en van een systematischen catalogus op fiches doet zich dagelijks sterk gevoelen. Daar zelfs de tijd ontbrak om de administratie over 1896 te voltooien, was er geen denken aan, het richtig catalogiseeren en het nummeren der vroeger ingekomen werken ter hand te nemen.

Evenmin kon begin gemaakt worden aan het schiften van het archief van het Departement Haarlem der »Maatschappij tot bevordering van Nijverheid«, dat de haar toebehoorende boekwerken enz., die minder eigenaardig in zijn archief te huis behooren, ter Bibliotheek wenscht te plaatsen. Ongeopend moesten de pakken, samen 6 M^3, door het Departement ter uitzoeking en schifting gezonden, tot nader orde ter zijde gelegd worden.

Met de ondervinding, in 1897 opgedaan, wordt de toekomst met zorg te gemoet gezien. Hoe zal het gaan, waar voortdurend meer bezoekers komen, voortdurend meer onderwerpen gevraagd en hoogere eischen gesteld worden, en het toezicht, de administratie, het aantal ambtenaren, de financieele basis daarmede geen gelijken tred houden, integendeel symmetrisch het tegenovergestelde gaan?

De Bibliothecaris:
J. W. ENSCHEDÉ.

Verslag van den toestand der Stadsbibliotheek te Haarlem over het jaar 1898.

De algemeene toestand over 1898 was vrij wel gelijk aan dien van het vorige jaar. Vermeerderd werd de bibliotheek met 1147 journaal-nummers (tegen 1075 in 1897): voor een deel aankoop, voor een deel geschenk van:

Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum te Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek; Bestuur van de historische verzameling der Schutterij; Koninklijke Academie van Wetenschappen; Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren-Spoorweg-maatschappij; *P. Leenderts Jr.*; *J. C. H. Matile*; *R. W. P. de Vries*; *L. Zegers Veeckens*, te Amsterdam.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, te Arnhem.

E. C. van Son, te Bloemendaal.

C. C. Coe, te Bournemouth.

Field Columbian Museum, te Chicago.

Burgemeester en Wethouders van Deventer; Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek, te Deventer.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht; Commission pour les affaires des Églises wallonnes, te Dordrecht.

Burgemeester en Wethouders van Edam.

Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Buitenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Financiën; Z. E. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek; Directie van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen; Centrale Commissie voor de Statistiek; *F. de Bas; J. Sander*, te 's-Gravenhage.

Commissaris der Koningin; Bestuur van het Genootschap »Pro excolendo jure patriae«, te Groningen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester en Wethouders van Haarlem; Gemeente-politie; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Directeur van het Koloniaal Museum; Directeuren van Teyler's Stichting; Redactie van de Bijdragen van het Bisdom Haarlem; Bestuur der Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer; Directie van de Haarlemsche Hypotheekbank; *J. Barbas;* Ds. *P. E. Barbas; H. D. Blok; H. Bremer; P. van Cittert Zonen; Emrik & Binger; Joh. Enschedé & Zonen; J. W. Enschedé;* Mr. *R. H. J. Gallandat Huet; C. J. Gonnet;* Mr. *F. A. de Graaff; J. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff; G. F. Gunning; H. J. Heshuijsen; H. L. Janssen van Raay;* mej. *G. Kersten; W. Kloeke; P. J. Kreek; Ernst H. Krelage; J. H. Krelage; J. Krol Kzn.; W. Küppers; G. L. van Lennep;* de Erven *Loosjes; H. S. Loran; M. A. J. van Manen;* mej. *J. M. van Meurs; J. L. J. van der Molen;* Dames *E.* en *S. Moltzer; H. N. Mul; N. N.;* Dr. *J. Nieuwenhuyzen Kruseman;* Gebrs. *Nobels;* mej. *H. C. S. Sander;* mej. *A. C. L. Sarlet;*

E. C. van Son; J. Spaan Sr., J. Stuijt; P. H. Testas; Dr. *H. D. Tjeenk Willink; A. H. van Tubergen; H. C. van der Vangst; W. A. van Vloten; Jo. de Vries; S. Ph. de Vries; J. H. Warnier; Andries J. Winkler; Joh. Winkler; M. G. Wildeman; D. J. van der Wilk; H. van Zantvoort; IJ. van Zonen* en »Eenige burgers«, te Haarlem.

Mej. *A. van der Flier*, te Heemstede.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, te 's-Hertogenbosch.

Commissaris der Koningin; Bestuur van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden.

Bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland; Commissie van beheer over het Stedelijk Museum; Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Mr. *Ch. M. Dozy*, te Leiden.

Holland Society, te New-York.

Commissie ter verzekering eener goede bewaring van Gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst, te Nijmegen.

Ministère de l'instruction publique des beaux-arts, te Parijs.

Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek en van een daaraan verbonden Leeskabinet te Rotterdam; Dr. *A. J. Botermans*, te Rotterdam.

H. A. M. Roelants Jr., te Schiedam.

Commissaris der Koningin; Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Prof. Dr. *B. J. Kouwer; P. H. van Moerkerken*, te Utrecht.

Erven wijlen *D. Franken*, te Le Vésinet.

Leonard A. Springer, te Wageningen.

U. S. Department of agriculture; Bureau of American Ethnologie; Smithsonian Institution, te Washington.

Gedeputeerde Staten van Overijssel, te Zwolle.

Onder de geschenken moet in het bijzonder de aandacht gevestigd worden op een sinds 1842 bijkans compleet exemplaar van de *Revue des deux mondes*, dat als doublet staande ter Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek, door den heer Bibliothecaris van die instelling aan de Haarlemsche Bibliotheek ten geschenke werd aangeboden, en op een portret van mijn ambtsvoorganger Mr. *A. J. Enschedé*, geteekend door den heer *G. L. van Lennep*, lid van Uwe vergadering. Ingevolge diens wensch heeft het portret een plaats gekregen in de leeszaal, naast de portretten van Ds. *A. de Vries* en Mr. *H. Gerlings Czn.*

Door een gelukkig toeval werd in een sterfhuis gevonden een exemplaar van het *Haarlemsch Advertentieblad*, dat de gelegenheid gaf het hier voorhanden exemplaar te completeeren. Bovendien werden uit datzelfde sterfhuis vrij wat Haarlemsche zaken verkregen, welke anders naar de papiermand verhuisd zouden zijn.

Door vriendelijke hulp van de uitgevers, *Gebr. Nobels*, kon eveneens het exemplaar van *De Spaarne-bode* gecompleteerd worden.

Daarentegen waren de pogingen in het werk gesteld, om een exemplaar van *De Nieuwe Spaarne-bode* te bekomen, zoo goed als negatief.

Door dergelijke voorbeelden geleerd, werd sinds September regelmatig verzameld de verschijnende nummers van *De Nieuwe Courant*, en van het *Haarlem's Handelsblad.*

Om zooveel mogelijk bij elkaar te brengen, wat betrekking heeft op de te Haarlem plaats gehad hebbende

feesten bij gelegenheid van de inhuldiging van H. M. de Koningin, werd de wensch daartoe geuit in de plaatselijke bladen. Ofschoon ik hierin de medewerking had van den heer Commissaris van politie, bleef het resultaat beneden de verwachtingen.

»De aankoopen vallen voor het overgroote deel onder het begrip Haarlem, m. a. w. onder dat vak, waarnaar zoogoed als geen navraag is.

»Waar dus over allerlei onderwerpen uit de moderne wetenschap door het publiek voorlichting gezocht werd, kon dat in verreweg de meeste gevallen slechts zeer onvolledig bediend worden; het bleek alweer in het afgeloopen jaar, dat aan de Bibliotheek aanmerkelijk hooger eischen gesteld werden, dan waaraan zij door de sedert tal van jaren gevolgde richting van uitbreiding kon voldoen.''

Aldus schreef het verslag over 1897, en ik herhaal dat hier met nadruk. Ten bewijze daarvan is sinds 26 September bijgehouden een lijst van de gevraagde onderwerpen en boeken. Deze in extenso op te nemen is ondoenlijk. Ik bepaal me daarom bij de eerste zes dagen, 26 September—1 October:

Juridische verklaring van een testament uit 1668 en over de rechtsgeldigheid daarvan voor heden.

Cosijn. De oud-Nederlandsche psalmen.

Orthographie van de namen der Haarlemsche burgemeesters gedurende het beleg van 1572—1573.

De verdiensten van Mr. *G. van Hasselt* in het algemeen, en in het bijzonder ten opzichte van zijne uitgave van *Kilianus*' Etymologicum Tevtonicae lingvae 1777.

Weekblad van het recht.

Beschrijvingen van Nederland uitgegeven door het Nieuws van den Dag en door den journalistenkring, bij gelegenheid van de inhuldiging van H. M. de Koningin 1898.

Literatuur over folklore.

Onderlinge verhouding en wederkeerige invloed van *Rembrandt* en *Frans Hals*.

Geschriften over de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland 1799.

Beteekenis van een aantal middelnederlandsche woorden in verband met de daarvan gegeven omschrijving in het zoogenaamde Haarlemsche glossarium. (Cat. 1848, blz. 122.)

Etymologie van de uitdrukking: »in arren moede.«

Beteekenis der retranchementen, opgericht te Wijk-aan-Duin in 1800.

Literatuur over de inrichting der hedendaagsche journalistiek.

Paap Vincent Haman, en de daarin gezochte bedekte bedoeling.

Werken, die licht verspreiden over de antirevolutionnaire staatsrechtelijke beschouwingen van *Groen van Prinsterer*.

Protestantsche gezangboeken in de 16e eeuw te Constanz gedrukt, en geschriften van de hervormers *Ambrosius* en *Thomas Blauer* en *Johannes Zwick*.

Groen van Prinsterer, Parlementaire studiën en schetsen.

De beteekenis van Dr. *A. G. van Hamel*, als redacteur van De Gids.

Verklaring van de spotprenten in Het groote tafereel der dwaasheid 1720.

Oorsprong, beteekenis en gebruik van de »brevier«

in het Nederlandsche lettergieters- en boekdrukkersbedrijf.

Woordenboeken op *Maerlant*.

Geschriften van en over de abdij van Egmond.

Plaatsbeschrijvingen van Vere.

Bibliographische werken van *Graesse* en *Brunet*.

Groen van Prinsterer, Nederlandsche gedachten.

Verslagen van het ministerie van landbouw in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Maerlant's Strophische gedichten, uitgegeven door *Verwijs*.

Blok, Geschiedenis van het Nederlandsche Volk.

Aesthetica van de bedrukte pagina; breedte van den marge; witverdeeling.

Taaleigen in de werken van *G. A. Brederoo*.

Catalogus van de historische en oudheidkundige afdeeling van de bakkerijtentoonstelling 's-Gravenhage 1898.

Brederoo, Jerolimo de Spaansche Brabander.

Echtheid van Mattheus I: 16, in verband met de in 1892 teruggevonden oud-Syrische vertaling van het Nieuwe Testament.

Weekblad van het recht.

De Gids jrg. 1886.

Regesta hannonensia, uitgeg. door *P. L. Muller*.

Revue des deux mondes, jrg. 1842.

Latijnsche vertaling van *Thucydides*.

Potgieter, Prozawerken.

Geschriften over het R.-K. coelibaat.

Geschriften over Louis Napoléon.

Wolff en Deken, Historie van mejuffr. *Cornelia Wildschut*.

Weekblad van het recht.

Burgerlijk Wetboek.

Coups d'état van Napoleon III.

Latijnsche en Duitsche handschriften en drukken van *Robertus Monachus*, Historia hierosolymitana.

Verklaring van de uitdrukking: »De bruid te bedde dansen «

Werken over de geschiedenis van Friesland in de Middeleeuwen.

Oud-Nederlandsche sagen.

Over de handschriften van *Maerlant's* Spiegel historiael.

Over de oudste uitgaaf van het Geusen liedenboexken.

Werken over de geschiedenis van de architectuur.

Boekversiering van incunabelen.

Epistolae obscurorum virorum.

Moderne critische beschouwingen over het concilie van Trente.

Staatscourant 1896.

Werken over *Maria Stuart*.

Geschiedenis van het klooster te Windesheim.

Van den borchgrave van Couchi.

Werken over het erfpachtsrecht.

Werken over de techniek der gasfabricage.

Oudheid en verklaring van den doodendans.

Over de hedendaagsche passiespelen.

Commentaar is hierbij inderdaad overbodig, want uit deze opgaaf blijkt, dat de juistheid van het denkbeeld, dat de bibliotheek een speciaal Haarlemsch karakter moet dragen, door de feiten ten eenenmale gelogenstraft wordt.

Wanneer de bibliotheek bezocht werd, zooals geschied

is in het afgeloopen jaar, door kinderen beneden de 12 jaar uit de arme klasse, met een, hun leeftijd in aanmerking genomen, wetenschappelijk doel; waar herhaalde malen mij de wensch kenbaar gemaakt is, de eenige openbare bibliotheek hier ter stede dienstbaar te maken aan het Toynbee-werk, dan kan aan deze wenschen geen voldoend materiaal geboden of ingewilligd worden door de bibliotheek, te minder daar de voor dit doel volkomen ondoelmatige voorraad boeken, de artistieke inrichting voor de leeszaal en het zelfs met de te verwachten uitbreiding van personeel, toch onvoldoend toezicht, zulke onwelkomen bezoeken toch ten eenenmale in den weg staan.

Voor zoover de middelen het toelieten, werd door mij zorg gedragen voor eene behoorlijke inbinding der boeken.

Ten behoeve van Haarlemmers werden aan de bibliotheek uitgeleend handschriften en werken van het oud-archief der gemeente Haarlem, van de Bibliothèque wallonne, te Leiden; van het Ossalinski'sche National-Institut, te Lemberg; van de Universiteits-bibliotheek te Gent; van de Bibliotheek der Remonstrantsche gemeente te Rotterdam; van het oud-archief der gemeente Leiden; van de Bibliotheek der gemeente Maastricht; van de Universiteits-bibliotheek te Leiden en van de Universiteits-bibliotheek te Utrecht.

De bestuurders en beheerders van deze instellingen leenden deze werken niet rechtstreeks uit aan den belanghebbende, om hun kostbaarheid of zeldzaamheid; de Haarlemsche bibliotheek verkreeg ze dan ook tijdelijk à titre de dépôt.

Met machtiging van het Dagelijksch Bestuur der ge-

meente werden werken uitgeleend aan instellingen en aan bewoners der gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage, Leiden, München, Utrecht, Vianen en Weesp.

Uitgeleend werden 847 banden, tegen 782 in 1897.

Voor zoover zulks geconstateerd kon worden, leed de bibliotheek geen verliezen, en voor zoover het de eigendommen der instelling betreft, onder mijn onmiddellijk beheer gesteld.

Ten behoeve van den heer *C. H. Peters*, Rijks-bouwmeester te 's-Gravenhage, werd een photographie genomen van de schilderij, hangende op het portaal, voorstellende het profiel van de stad Haarlem aan de westzijde, omstreeks 1660, en werd een afschrift vervaardigd voor Prof. Dr. *J. Verdam*, te Leiden, van het handschrift, bekend als Haarlemsch glossarium.

Evenals in het vorige jaar werd de bibliotheek in 1898 meer bezocht op dagen dat ze officieel niet, dan wèl geopend was; in het geheel door 1578 personen, tegen 1495 in 1897.

Er is dus in alle opzichten vooruitgang waar te nemen: in verscheidenheid der gevraagde boeken en onderwerpen, in bezoek, in gebruik, in aanwinst.

Als uitvloeisel van dit laatste moesten de dwarskasten in het magazijnvertrek van boven-verlengstukken voorzien worden en werden op het portaal kasten geplaatst voor de couranten en het vak aardrijkskunde.

Door deze laatste verplaatsing en de voorgenomen overbrenging van het kleine vak Haarlem, moet er ruimte gevonden worden voor den steeds aanzienlijk wassenden voorraad vaderlandsche geschiedenis en plaatsbeschrijving.

De regeling van het archief van het Departement Haarlem der »Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid«, waarvan in het vorig verslag sprake was, is nog niet ten einde gebracht. Een voorloopige schifting geschiedde. Aan het Departement werden voorstellen gedaan; het antwoord laat echter nog op zich wachten.

De heer *E. C. van Son*, welke sedert Juli 1896 hier werkzaam was, diende in September 1898 bij het Dagelijksch bestuur zijn ontslag in, op grond van het verlaten dezer gemeente.

Gedurende de maand Februari was er tijdelijk iemand op proef werkzaam om eventueel benoemd te worden tot amanuensis. Omstandigheden deden deze benoeming mislukken. Eene oproeping van sollicitanten naar de betrekking had dit gevolg, dat de verschillende liefhebbers zich wegens de geringe bezoldiging terugtrokken. Ambtenaren zijn hier noodig, zoo wetenschappelijke als administratieve.

Om aan die bezwaren te gemoet te komen, voteerde Uwe vergadering dan ook althans een behoorlijk traktement voor den amanuensis, bij de behandeling der gemeentebegrooting voor 1899; er bestaat daardoor kans, dat een regelmatiger toestand geboren zal worden, al zijn daarmede lang niet alle wanverhoudingen verdwenen, ontstaan in de vorige jaren.

Door den Heer Burgemeester werd ik uitgenoodigd advies te geven over een verzekering tegen brandschade van de Bibliotheek der gemeente.

In dit advies liet ik niet na er op te wijzen, dat brandverzekering van bibliotheken en musea volkomen

illusoir is, aangezien het verbrande toch niet terug te bekomen is; maar dat het daarentegen afdoende, en op den duur goedkooper, is te volgen het voorbeeld van het Rijk en o. a. van de gemeente Amsterdam: *niet* te verzekeren, en de verzamelingen te bewaren in brandvrije gebouwen.

Dat juist de brandvrijheid hier zoo hoogst onvoldoende is, is bij belangstellenden van algemeene bekendheid.

De Bibliothecaris:

J. W. ENSCHEDÉ.

VERSLAG

DER

GEMEENTE-BIBLIOTHEEK

TE

HAARLEM.

Verslag van den toestand der Gemeente-Bibliotheek over 1899.

Bij besluit van den Gemeenteraad dd. 1 Maart 1899, n°. 5, werd vastgesteld een nieuw *Reglement voor het gebruik der Bibliotheek* en een *Instructie voor den Bibliothecaris, den Amanuensis en het overige personeel der Bibliotheek.*

Bij het eerste werd bepaald, dat de Bibliotheek dagelijks geopend is van 10 tot 4 uur, behalve op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen en op die dagen, waarop de sluiting door Burgemeester en Wethouders bevolen zal zijn; bij de laatste werd voor vervallen verklaard de sinds 1896 vaceerende betrekking van Adjunct-Bibliothecaris.

a. Toestand van het gebouw.

Deze was voldoende. In de maand Augustus had een herstelling plaats aan den vloer in een der vertrekken,

gedurende welken tijd de Bibliotheek voor het publiek gesloten was.

b. Toestand der verzamelingen.

Deze was over het algemeen voldoende; voor onderhoud en inbinden werd naar behooren zorg gedragen.

c. Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

Het ameublement verkeerde in behoorlijken staat, ofschoon de inrichting er van voor practisch gebruik te wenschen overlaat.

De brandbluschmiddelen werden, waar noodig, hersteld. Een begin werd gemaakt met het aanleggen van een brandleiding, aansluitende op de Gemeentewaterleiding.

d. Personeel.

Bij besluit van Burgemeester en Wethouders dd. 31 Jan. 1899, 1e afd., no. 1/26 werd met ingang van 1 Febr. d.a.v. benoemd voor den tijd van één jaar tot amanuensis de heer *W. P. J. Overmeer*, te 's-Gravenhage, die bij besluit van Burgemeester en Wethouders dd. 14 Dec. 1899, 1e afd., no. 1/26, met ingang van 1 Febr. d.a.v. definitief aangesteld werd.

Bij besluit van Burgemeester en Wethouders dd. 20 Juli 1899, 1e afd., no. 1/26 werd met ingang van 1 Aug. d.a.v. benoemd voor den tijd van één jaar tot klerk de heer *F. H. Benraadt*, alhier.

e. Financiën.

Bij begrooting voor 1899 werden de uitgetrokken gelden met *f* 1000.— verhoogd, tengevolge van het besluit uwer vergadering dd. 9 November 1899 tot aanstelling van een amanuensis en een klerk.

f. Aanwinsten en verliezen.
1. Verzamelingen.

Van de bureaux en de zolders van het Raadhuis werden overgebracht een groote menigte boekwerken, meerendeels van algemeen administratieven aard, en een groote verzameling gedrukte stukken betrekkelijk de huishouding der Gemeente.

Ingevolge besluit van Burgemeester en Wethouders dd. 7 April 1888 n°. 277, werd overgenomen van den heer opzichter over de gasverlichting een aantal boekwerken betrekkelijk gasfabricage.

Met inbegrip van de in de eerste alinea vermelde drukwerken werd de Bibliotheek vermeerderd met 1963 journaalnummers (tegen 1147 in 1898), voor een deel aankoop, voor een deel geschenk van:

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar; Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum; *C. W. Bruinvis,* te Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek; Koninklijke Academie van Wetenschappen; Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren-Spoorweg-maatschappij; *A. G. C.*

van Duyl; N. N.; Dr. *A. G. C. de Vries*, te Amsterdam.

Stadsbestuur van Antwerpen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland; Burgemeester en Wethouders van Arnhem; Dr. *A. J. van Rossum*, te Arnhem.

Gedeputeerde Staten van Drente; Burgemeester en Wethouders van Assen, te Assen.

P. N. van Doorninck, te Bennebroek.

Fr. Dulberg, te Berlijn.

J. van Deventer Sz., P. J. van Eldik Thieme, E. C. van Son, te Bloemendaal.

Burgemeester en Wethouders van Breda.

Field Columbian Museum, te Chicago.

Burgemeester en Wethouders van Deventer; Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek, te Deventer.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht.

W. P. Costerus, te Edam.

Stadt-Bibliothek, te Frankfurt a/Main.

Burgemeester en Wethouders van Goes.

Burgemeester en Wethouders van Gouda.

Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Buitenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Financiën; Z. E. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek; Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland; Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage; Centrale Commissie voor de Statistiek; *F. de Bas; M. G. Wildeman*, te 's-Gravenhage.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Groningen, te Groningen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester

en Wethouders van Haarlem; Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; Z. D. H. den Bisschop van Haarlem; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Maatschappij ter bevordering van Nijverheid; Directeur van het Koloniaal Museum; Directeuren van Teyler's Stichting; Redactie van de Bijdragen van het Bisdom Haarlem; Bestuur van de Volksbibliotheek van het Dep. Haarlem der »Maatsch. tot Nut van 't Algemeen"; Bestuur der Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer; Directie van de Haarlemsche Bankvereeniging; Directie van de Haarlemsche Hypotheekbank Directie van de Tweede Hollandsche Maatschappij van Levensverzekering; Haarlemsche Machinefabriek voorh. *Gebr. Figée; F. Allan; F. H. Benraadt; D. H. Blok; H. Bremer; P. van Cittert Zonen; J. Craandijk; A. van Damme; Droste & Co.;* Mr. *Ch. Enschedé;* Mr. *H. J. D. D. Enschedé;* Mr. *Joh. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. W. Enschedé; F. J. Frölich; J. Gebhard; C. J. Gonnet;* Mr. *J. J. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff;* mej. *J. Groenewegen; P. J. L. Huet;* Dr. *J. Huizinga; H. L. Janssen van Raay;* mej. *M. E. Joekes; J. Klein; J. L. E. I. Kleynenberg; W. Kloeke; E. H. Krelage & Zoon; J. H. Krelage;* Dr. *H. D. Kruseman; De Erven Loosjes; Met & Meylink; B. Mok; C. Mommaas Czn.;* Dr. *J. Nieuhuyzen Kruseman; Gebr. Nobels; W. P. J. Overmeer;* mevr. de wed. *Postma; R. Prins; R. G. Rijkens; G. J. Roza; C. L. F. Sarlet;* Dr. *J. B. Schepers; Gebr. Van Staden; J. M. Stap; N. Stark; C. A. Steenkist; H. D. Tjeenk Willink & Zoon; H. C. van der Vangst; F. J. A. Vos; Jo. de Vries; W. B. J. Waning; J. H. Warnier; J. Westendorp; M. G. Wildeman; Johan Winkler; H. van Zandvoord.*

Burgemeester en Wethouders van Harlingen.

Mej. *A. van der Flier; J. H. Kersten & Co.*, te Heemstede.

Burgemeester en Wethouders van Helder.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch; Mr. *A. C. Bondam*, te 's-Hertogenbosch.

Burgemeester en Wethouders van Hoorn.

Burgemeester en Wethouders van Kampen.

S. Bernsteen, te Kopenhagen.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden; Bestuur van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden.

Bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland; Bibliothecaris van de Rijks-Universiteit; Burgemeester en Wethouders; Commissie van beheer over het Stedelijk Museum; Commission de l'histoire et de la bibliothèque des Églises wallonnes; Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden.

Gedeputeerde Staten van Limburg; Burgemeester en Wethouders van Maastricht, te Maastricht.

Burgemeester en Wethouders van Meppel.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Middelburg, te Middelburg.

Holland Society, te New-York.

Burgemeester en Wethouders van Nijmegen; Commissie ter verzekering eener goede bewaring van Gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst, te Nijmegen.

Commission pour l'échange international; *Ant. Valabrègue*, te Parijs.

Burgemeester en Wethouders van Rheden.

Victor de Swarte, te Rijssel.

Burgemeester en Wethouders van Roermond.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam; Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek en van een daaraan verbonden Leeskabinet, te Rotterdam.

Burgemeester en Wethouders van Schiedam.

Burgemeester en Wethouders van Tiel.

Burgemeester en Wethouders van Tilburg.

Dr. *Aug. Vermeylen*, te Ukkel.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Utrecht; Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Prof. Dr. *C. E. A. Wichmann*, te Utrecht.

I. C. Kruseman, te Velp.

J. C. A. Weerts, te Velsen.

F. D. J. Moorrees, te Vianen.

Leonard A. Springer, te Wageningen.

U. S. Departement of agriculture; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution; Volta-bureau te Washington.

Burgemeester en Wethouders van Zaandam.

Burgemeester en Wethouders van Zutphen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel; Burgemeester en Wethouders van Zwolle, te Zwolle.

2. Ameublement.

Op het portaal werd een nieuwe kast geplaatst voor het vak buitenlandsche literatuur; in het magazijn een dito voor de van de Secretarie overgebrachte *Handelin-*

gen van de Staten Generaal, de *Provinciale* en *Gemeenteverslagen* en de *Gemeentebladen*; in de leeszaal werden rekken aangebracht ter plaatsing van de *Staatscourant.*

Uit de leeszaal werden overgebracht naar het bureau van gemeentewerken twee panden met antiek gebrande glasruiten, hopende zoodoende betere verlichting te verkrijgen; naar het nieuw-ingerichte vertrek voor den gemeente-secretaris op het Raadhuis, een koperen kamerkroon van twaalf lichten (17e eeuw), een blank eikenhouten boltafel met trekbladen (17e eeuw) en een eikenhouten toonbank met notenhouten blad (17e eeuw). Ter vervanging daarvan ontving de Bibliotheek een groote moderne leestafel met groen lakensch tafelkleed en een koperen kamerkroon voor twaalf lichten (19e eeuw), terwijl toegezegd werd een kaartenkast.

Op uitnoodiging van Burgemeester en Wethouders dd. 27 Oct. 1899, 3e afd., n°. 29 werd met den gemeente-archivaris nagegaan, welke voorwerpen, aanwezig in de lokalen van het museum, het archief en de bibliotheek en oudheden verspreid in de overige lokalen van het Raadhuis, onverzekerd waren tegen brandschade, en daarvan een lijst met waardebepaling ingeleverd bij het Gemeentebestuur.

g. Catalogussen en het journaal.

Regelmatig werd de alphabetische catalogus bijgehouden, naarmate de gedrukte titels (in overdruk uit het *Bijblad der Oprechte Haarlemsche Courant*) ontvangen werden.

Evenzoo werden de titels der aanwinsten in 1896 op fiches gebracht en ingevoegd.

Daarentegen kon, bij gebrek aan tijd, hetzelfde niet ter hand genomen worden voor den systematischen catalogus, en evenmin kon er iets gedaan worden aan het uniform catalogiseeren van het vóór 1896 ingekomene.

In het journaal werden de aanwinsten regelmatig op volgnummer ingeschreven en het register in orde bijgehouden.

h. Gebruik en uitleening.

De Bibliotheek werd bezocht door 1592 personen (tegen 1578 in 1898).

Uitgeleend werden 932 banden (tegen 847 in 1898) aan bewoners en instellingen te Amsterdam, Apeldoorn, Bennebroek, Bloemendaal, Bussum, Dantzig, 's-Gravenhage, Haarlem, Leiden, Lisse, München, Santpoort, Utrecht en Zaandam, terwijl ten behoeve van ingezetenen aan de Bibliotheek uitgeleend werden eigendommen van de Universiteitsbibliotheek te Gent en van de openbare verzamelingen der gemeente Utrecht.

i. Maatregelen, te nemen in het belang der Bibliotheek.

a. Het brandvrij maken van het gebouw, dat, zooals het is, gevaar oplevert ook voor het Gemeente-museum en het Gemeente-archief.

b. Het verbeteren van de leeszaal, om te gemoet te komen aan de voortdurende klachten, over slechte verlichting en tocht.

De Bibliothecaris,
J. W. ENSCHEDÉ.

Verslag van den toestand der Gemeente-Bibliotheek over 1900.

Voldoende aan artikel 14 mijner Instructie, volgt hier het daarin bedoelde verslag.

a. Toestand van het gebouw.

Deze was voldoende. In de maand Februari had, ten gevolge van een sneeuwstorm, een aanzienlijke lekkage plaats, waardoor de boeken, opgesteld in drie vakkasten der leeszaal, door het binnenvloeiende water te lijden hebben gehad. Zoo goed mogelijk werd deze schade hersteld. Het photographisch portret van den bibliothecaris Mr. *H. Gerlings Cz.* is echter geheel bedorven, hetgeen door een nieuwen afdruk is vervangen.

Van gemeentewege had voorziening plaats door ver-

betering van den waterafvoer. Er is dus gegronde hoop, dat een herhaling in de naaste toekomst niet meer te wachten is.

b. Toestand der verzamelingen.

Deze was over het algemeen voldoende; voor onderhoud en inbinden werd naar behooren zorg gedragen.

c. Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

Het ameublement verkeerde in behoorlijken staat. De inrichting er van laat voor practisch gebruik te wenschen over.

De brandbluschmiddelen werden, waar noodig, hersteld. De brandleiding, aansluitende op de Gemeente-waterleiding, werd voltooid. Onder het toezicht van den kastelein van het Prinsenhof zijn 7 brandkranen; in de bibliotheekvertrekken zijn geplaatst 1 extincteur en op twee plaatsen brandgranaten.

Den 18den Juli 1900 besloot de Raad tot het aanstellen van een nachtwaker in het Raadhuis; in December werd de Bibliotheek ook opgenomen in diens kringloop.

d. Personeel.

In het personeel kwam geen verandering.

Bij besluit van Burgemeester en Wethouders d.d. 23 Juli 1900, 1e afd. no. 1/24, werd met ingang van 1 Augustus d.a.v. wederom voor den tijd van één jaar tot klerk benoemd de heer *F. H. Benraadt*, alhier.

e. Financiën.

Bij begrooting van 1900 werden de uitgetrokken gelden verhoogd met *f* 100, wegens verhooging van toelage aan den bewaarder van het Prinsenhof voor het dagelijks openstellen van de bibliotheek.

f. Aanwinsten en verliezen.
1. Verzamelingen.

De Bibliotheek werd vermeerderd met 1252 journaalnummers (tegen 1963 in 1899), voor een deel aankoop, voor een deel overgebracht van de gemeentelijke bureaux, voor een deel geschenk van:

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar; Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum; *C. W. Bruinvis*, te Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek; Koninklijke Academie van Wetenschappen; Koninklijk Oudheidkundig Genootschap; Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij; *Johan van Manen*; *J. C. H. Matile*, te Amsterdam.

Stadsbestuur van Antwerpen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland; Burgemeester en Wethouders van Arnhem, te Arnhem.

Gedeputeerde Staten van Drente; Burgemeester en Wethouders van Assen, te Assen.

P. N. van Doorninck, te Bennebroek.

J. van Deventer Sz.; P. J. van Eldik Thieme, te Bloemendaal.

Burgemeester en Wethouders van Breda.

Field Columbian Museum, te Chicago.

Departement van Eeredienst en Openbaar Onderwijs in Noorwegen, te Christiania.

G. H. van Waveren, te Dedemsvaart.

Burgemeester en Wethouders van Delft.

Burgemeester en Wethouders van Deventer; Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek, te Deventer.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht; Secretaris van de Commission wallonne; Dr. *H. J. Kiewit de Jonge*, te Dordrecht.

Burgemeester en Wethouders van Goes.

Burgemeester en Wethouders van Gouda.

Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Buitenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Financiën; Z. E. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek; Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage; Centrale Commissie voor de Statistiek; Commissie voor de geschiedkundige tentoonstelling van het Nederlandsche Zeewezen; Mr. *C. Th. van Deventer;* Jhr. Mr. *W. F. Rochussen; M. G. Wildeman*, te 's-Gravenhage.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Groningen; Bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek, te Groningen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester en Wethouders van Haarlem; Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; Z. D. H. den Bisschop van Haarlem; Redactie van de Bijdragen van het bisdom Haarlem.

De besturen en directiën van: Letterlievende vereeniging »Amicitia juncti"; Werkliedenvereeniging »Archimedes"; Avondschool voor fabrieksmeisjes; Haarlemsche Bankvereeniging; Gymnastiek- en Schermvereeniging »Bataaf"; Noord-Hollandsch Begrafenisfonds; Haarlemsche Begrafenis-sociëteit; Burgerbewaarschool; Haarlemsch A-cappella koor; schietvereeniging »Claudius Civilis"; Nederlandsche Credietbank; Coöperatieve bouwvereeniging »Door eendracht saamgebracht"; Vereeniging »Dorcas"; 1e Haarlemsche Onderlinge Maatschappij tot Glasverzekering; Vereeniging »Groen van Prinsterer" voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs; Haarlemsche Handelsvereeniging; Nederlandsche Heidemaatschappij, afd. Haarlem; Hendrik-Cornelis-Krusemanfonds; Maatschappij tot verbetering der huisvesting van minvermogenden; Haarlemsche Hypotheekbank; Nederlandsche vereeniging voor Israël, afd. Haarlem; Koloniaal Museum; Museum en school voor Kunstnijverheid; Kwartguldensvereeniging voor heide-ontginning; Kweekschool voor onderwijzeressen; Levensverzekering »Haarlem"; Hollandsche Maatschappij van levensverzekering; Begrafenisbos »De broederlijke liefdebeurs"; Vereeniging voor lijkverbranding, afd. Haarlem; Christelijke werkliedenvereeniging »Maarten Luther"; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Fondsen der Haarlemsche Machinefabriek, voorheen Gebr. Figee; Vereeniging ter behartiging der belangen van jonge meisjes; Nationaal fonds tot ondersteuning van nagelaten betrekkingen van in Nederlandsch-Indië gevallen militairen: Vereeniging tegen het mishandelen van dieren; Muzikale vriendenkring; Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid; Vereeniging

van gepensionneerde Onderofficieren, afd. Haarlem; Zang- en tooneelvereeniging »Onder ons"; Coöperatieve bouwvereeniging »Onder ons"; Haarlemsche Slagersgezellenvereeniging »Ons Belang"; Nationale Christen-geheelonthoudersvereeniging, afd. Haarlem; Vereeniging »Onze Tuin", afd. Haarlem; Typographische vereeniging »De Phenix"; Sub-comité voor het fonds »Reisbelasting"; Haarlemsch Schaakgezelschap; Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel; Schuurman-Schimmel-Van-Outeren-stichting; Gymnastiek- en reciteervereeniging »Tavo"; Tehuis voor vrouwen; Teyler's stichting; Haarlemsche loge der Theosophische vereeniging; Eerste Nederlandsche Electrische-Trammaatschappij; Nederlandsche Vegetariërsbond, afd. Haarlem; Vereeniging tot verbreiding der Waarheid; Vereeniging tot verfraaiing van Haarlem en tot bevordering van het vreemdelingenverkeer; »Door Vermaak tot Nut"; »Vincentius à Paulo"; Nederlandsche Bond ter bestrijding der vivisectie, afd. Haarlem; Coöperatieve bouwvereeniging »De Volharding"; Nederlandsche Roomsch-Katholieke Volksbond, afd. Haarlem; Vereeniging »Voor en door het volk"; Hollandsche Voorschotbank; »Vriendschap is ons doel"; Nederlandsche Vrouwenbond tot verhooging van het zedelijk bewustzijn, afd. Haarlem; Weldadigheid naar Vermogen; »Werf Conrad"; Christelijk nationale Werkmansbond, afd. Haarlem; Wijkvereeniging van wijk V der Ned. Herv. Gemeente; »Willen is Kunnen"; Coöperatieve bouwvereeniging »Wilsonshoek"; Nederlandsche Zendingsvereeniging, afd. Haarlem; Algemeen Ziekenfonds; Christelijke Vereeniging voor de verpleging van lijders aan vallende ziekten; *F. Allan; W. F. Beeremans;*

F. H. Benraadt; J. Boeree; H. Bremer; A. H. Broos; P. du Buy; P. van Cittert Jr.; G. B. Crommelin; Corn. Dyserinck & Zoon; P. Dyserinck; Mr. *Ch. Enschedé;* Mr. *H. J. D. D. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. W. Enschedé; R. Faber Jr.;* mej. *A. van der Flier; C. J. Gonnet;* mej. *E. C. de Graaff; F. C. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff; H. L. Janssen van Raay; H. C. Kerkhoff; J. Klein; J. L. E. I. Kleynenberg; E. H. Krelage & Zoon; J. H. Krelage;* Mr. *J. Lieftinck; J. G. Mulder; R. Mulder; J. Müller; Gebr. Nobels; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer;* mej. *J. Pleyte;* jhr. *Ch. F. van de Poll;* mevr. de wed. *C. A. Postma; R. Prins;* jhr. *mr. A. J. Rethaan Macaré; C. L. F. Sarlet;* dr. *J. B. Schepers; P. J. Smit;* mr. *E. A. A. S. van Stralen; H. F. van Thiel;* dr. *B. Tideman Jz.; J. J. Verwijnen; A. van der Voort Azn.; W. C. de Vos; Jo. de Vries; S. Ph. de Vries; S. van West; Andries J. Winkler*, te Haarlem.

Burgemeester en Wethouders van Harlingen.

Burgemeester en Wethouders van Helder.

H. J. Klaasesz, te Hengeloo.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch, te 's-Hertogenbosch.

Directie van de Noord- en Zuid-Hollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem—Leiden; *G. H. van Waveren Jz.*, te Hillegom.

Burgemeester en Wethouders van Hoorn.

Burgemeester en Wethouders van Kampen.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden; Bestuur van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden.

Burgemeester en Wethouders; Commissie van beheer over het Stedelijk Museum; Commission de l'histoire et de la bibliothèque des Églises wallonnes; Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; mr. *Ch. M. Dozy;* dr. *S. G. de Vries*, te Leiden.

Dr. *Wilhelm Velke*, te Mainz.

Gedeputeerde Staten van Limburg; Burgemeester en Wethouders van Maastricht, te Maastricht.

Burgemeester en Wethouders van Meppel.

Burgemeester en Wethouders van Middelburg, te Middelburg.

Consul-generaal der Nederlanden, te München.

Holland Society; *Geo W. van Siclen*, te New-York.

Burgemeester en Wethouders van Nijmegen; Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst, te Nijmegen.

H. L. Israëls, te Parijs.

Th. W. Balch; H. S. Dotterer, te Philadelphia.

Burgemeester en Wethouders van Rheden.

Burgemeester en Wethouders van Roermond.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam; Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeen openbare Bibliotheek en een daaraan verbonden Leeskabinet, te Rotterdam.

The Phoebe A. Haerst architectural plan of the University of California, te San Francisco.

Frans Netscher, te Sandpoort.

Burgemeester en Wethouders van Schiedam.

Burgemeester en Wethouders van Tiel.

Burgemeester en Wethouders van Tilburg.

Commissaris der Koningin; Muntcollege; Burgemeester

en Wethouders van Utrecht; Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; *H. H. Barger*, te Utrecht.

U. S. Department of Agriculture; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution, te Washington.

Dr. *F. C. Wieder*, te Weesp.

Burgemeester en Wethouders van Zaandam.

Bestuur der Zaanl. Vereeniging »Jacob Honig" te Zaandijk.

Burgemeester en Wethouders van Zutphen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel; Burgemeester en Wethouders van Zwolle, te Zwolle.

Met machtiging van het Dagelijksch Bestuur der Gemeente werd aan verschillende besturen en directiën alhier een uitnoodiging gericht, aan de Bibliotheek in eigendom af te staan een exemplaar van de verslagen, reglementen en verder alle bescheiden, waaruit de geschiedenis der instelling gekend kan worden.

Door de Kamer van Koophandel en Fabrieken werd overgebracht een aantal verslagen van verschillende Kamers van Koophandel en Fabrieken hier te lande. Het ligt in de bedoeling van dit college, gaandeweg onder zijne berusting zijnde brochures en dergelijke ter Bibliotheek te deponeeren.

2. Ameublement.

In de leeszaal werden geplaatst twee lage kasten en de kaartenkast, waarvan in het vorig verslag sprake is.

De heer *H. J. Heshuysen* schonk een koperen beeldje

(atlas), om te dienen als bekroning van de Zaansche klok op het portaal.

g. Catalogussen en journaal.

Regelmatig werd de alphabetische catalogus bijgehouden.

Door afschaffing van het Bijblad der *Oprechte Haarlemsche Courant* werd de gelegenheid ontnomen de aanwinsten ter kennis van het publiek te brengen zonder bezwaar der financiën. Overwogen wordt het vinden van een andere onkostbare wijze om aan de bibliotheekswerkzaamheden de noodige publiciteit te geven.

In het journaal werden de aanwinsten regelmatig op volgnummer ingeschreven en het register in orde bijgehouden.

h. Gebruik en uitleening.

De Bibliotheek werd bezocht door 1806 personen (tegen 1592 in 1899).

Uitgeleend werden 1201 banden (tegen 932 in 1899) aan bewoners en instellingen te Amsterdam, Bennebroek, Bloemendaal, Castricum, Doesburg, 's-Gravenhage, Haarlem, Hillegom, Lekkerkerk, Leiden, Lisse, Nieuwe-Niedorp, Utrecht en Velsen, terwijl ten behoeve van ingezetenen aan de Bibliotheek uitgeleend werden eigendommen van de Königliche Bibliothek te Berlijn, het Rijksarchief in de Provincie Limburg te Maastricht, de openbare verzamelingen der gemeente Utrecht en het archief der gemeente Zandvoort.

Deelgenomen werd aan de tentoonstelling betreffende *Frans Hals*, welke gehouden werd in het Stedelijk Museum alhier, en aan de Geschiedkundige tentoonstelling van het Nederlandsche Zeewezen te 's-Gravenhage.

i. Maatregelen, te nemen in het belang der Bibliotheek.

a. Het brandvrij maken van het gebouw, dat, zooals het is, gevaar oplevert ook voor het Gemeente-museum en het Gemeente-archief.

b. Het verbeteren der localiteiten, van de leeszaal in het bijzonder, om te gemoet te komen aan de voortdurende klachten over slechte verlichting, tocht en koude.

De Bibliothecaris,

J. W. ENSCHEDE.

VERSLAG

van den TOESTAND

VAN DE

GEMEENTE-BIBLIOTHEEK

TE

HAARLEM,

over het jaar

1901.

VERSLAG van den toestand der Gemeente-Bibliotheek over 1901.

Voldoende aan artikel 14 mijner Instructie, volgt hier het daarin bedoelde verslag.

a. Toestand van het gebouw.

Bij besluit van den Gemeenteraad, d.d. 6 Februari 1901, n°. 10, werd dat gedeelte van het Prinsenhof, als woning aangewezen aan den kastelein, ter bewoning ongeschikt verklaard.

b. Toestand der verzamelingen.

Deze was over het algemeen voldoende; voor onderhoud en inbinden werd naar behooren zorg gedragen.

c. Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

Beide verkeeren in behoorlijken staat. Het ameublement echter kon practischer ingericht zijn.

d. Personeel.

In het personeel kwam geen verandering

Bij besluit van Burgemeester en Wethouders d.d. 13 Juli 1901, 1e afd. n°. 1/24, werd met ingang van 1 Augustus d.a.v. tot klerk benoemd de heer *F. H. Benraadt*, alhier.

e. Financiën.

Bij begrooting van 1901 werden de uitgetrokken gelden verhoogd met *f* 10,— voor duinwater en meterhuur.

f. Aanwinsten en verliezen.
1. Verzamelingen.

De Bibliotheek werd vermeerderd met 1139 journaalnummers (tegen 1252 in 1900), voor een deel aankoop, voor een deel overgebracht van de gemeentelijke bureaux, voor een deel geschenk van:

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar; Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum; *C. W. Bruinvis*, te Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Koninklijke Academie van Wetenschappen; Koninklijk

Oudheidkundig Genootschap; Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij; Zuiderzee-Vereeniging; *Mr. Frank K. van Lennep; Johan van Manen*; *T. Sanders*, te Amsterdam.

Stadsbestuur van Antwerpen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland; Burgemeester en Wethouders van Arnhem, te Arnhem,

Gedeputeerde Staten van Drente; Burgemeester en Wethouders van Assen, te Assen.

P. de Coubertin, te Auxerre.

P. N. van Doorninck, te Bennebroek.

J. van Deventer Sz.; Jac. Rookmaker, te Bloemendaal.

Burgemeester en Wethouders van Breda; Gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie, te Breda.

John E. B. Mayor, te Cambridge.

Field Columbian Museum, te Chicago.

Burgemeester en Wethouders van Delft.

Burgemeester en Wethouders van Deventer.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht; Secretaris van de Commission wallonne, te Dordrecht.

Stadt-Bibliothek, te Frankfurt a Main.

Henry Kündig, te Genève.

Burgemeester en Wethouders van Goes.

Burgemeester en Wethouders van Gouda.

Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Buitenlandsche Zaken; Z. E. den Minister van Financiën; Z. E. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland; Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage; Centrale Commissie voor de Statistiek; *F. de Bas; H. J. van Royen; M. G. Wildeman*, te 's-Gravenhage.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Groningen, te Groningen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester en Wethouders van Haarlem; Gemeente-Ontvanger; Commissie van toezicht op het Stedelijk Museum; Kamer van Koophandel; Z. D. H. den Bisschop van Haarlem; Redactie van de Bijdragen van het bisdom Haarlem.

De besturen en directiën van: Vereeniging der eeuwigdurende aanbidding van het Allerheiligste Sacrament, afd. Haarlem; Coöperatieve bouwvereeniging »De Ambtenaarskring"; Arbeid adelt, afd. Haarlem; Algemeene vereeniging voor bloembollencultuur; Hollandsch bloemkweekersgenootschap; Haarlemsche Mannenzangvereeniging »Crescendo"; Haarlemsch Comité van het Doorgangshuis te Hoenderloo; Coöperatieve bouwvereeniging »Eigendak"; Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der geneeskunst, afd. Haarlem; Maatschappij tot exploitatie van Staalwaterbronnen; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Hollandsche Voorschotbank; Haarlemsche Hypotheekbank; Vereeniging van Kantoor- en Handelsbedienden; Kweekschool voor Onderwijzeressen; Muziekvereeniging »Laurens Janszoon Coster"; Levensverzekering-maatschappij »Haarlem"; Tweede Hollandsche Maatschappij van Levensverzekering; Fondsen der Haarlemsche Machinefabriek, voorheen Gebr. Figee; Noord-Hollandsche Vereeniging »Meerenberg"; Middernachtzending-Vereeniging, afd. Haarlem; Vereeniging tegen het mishandelen van dieren, afd. Haarlem; Koloniaal Museum; Museum en School voor Kunstnijverheid; Christelijke Jongelingsvereeniging »Nathanael"; Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid;

Nationaal fonds tot ondersteuning van nagelaten betrekkingen van in Nederlandsch-Indië gevallen militairen; Schuurman-Schimmel-Van-Outeren-stichting; Roei- en Zeilvereeniging »Het Spaarne"; Teyler's-stichting; Haarlemsche Toynbee-vereeniging; Eerste Nederlandsche Electrische-Trammaatschappij; Gewestelijke Commissie van de Vereeniging tet veredeling van het ambacht; Vereeniging tot bevordering der volksgezondheid; Provinciaal Comité voor Noord-Holland der Wilhelmina-vereeniging; Nederlandsche Vereeniging tot bevordering van Zondagsrust, afd. Haarlem.

F. Allan; F. H. Benraadt; H. Bremer; J. W. van Campen; J. Craandijk; A. van Damme; B. Dankelman; P. Dijserinck; Mr. *Ch. Enschedé;* Mr. *H. J. D. D. Enschedé;* Mr. *Joh. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. W. Enschedé;* Mej. *A. van der Flier; J. A. Gerber; C. J. Gonnet;* Mr. *J. J. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff; H. J. Heshuysen;* Mej. *L. Jacobson; H. L. Janssen van Raay; J. H. Kersten; J. Klein; W. Kloeke; J. W. Knottenbelt; E. H. Krelage & Zoon; J. H. Krelage; M. J. E. Kriens;* Dr. *H. D. Kruseman; H. van Leeuwen;* Dr. *M. F. van Lennep; P. A. Leupen; W. P. J. Overmeer;* Mr. *W. F. C. C. Pijnacker Hordijk; J. J. C. Sarlet;* Dr. *J. B. Schepers; Leonard A. Springer; Gebrs. van Staden;* Jhr. *H. Teding van Berkhout;* Mevr. de Wed. *A. H. van Tubergen—Sybrandi; M. Uitenbosch & Co.; G. Velthuyzen Sr.; Warnier & Ketting; A. D. Wempe; Andries J. Winkler*, te Haarlem.

Burgemeester en Wethouders van Harlingen.

Christelijke Vereeniging voor lijders aan vallende ziekte; *B. W. Gorter*, te Heemstede.

Burgemeester en Wethouders van Helder.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch; Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, te 's-Hertogenbosch.

Directie van de Noord- en Zuid-Hollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem—Leiden; *G. H. van Waveren*, te Hillegom.

Burgemeester en Wethouders van Hoorn.

Burgemeester en Wethouders van Kampen.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden; Bestuur van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden.

Burgemeester en Wethouders van Leiden; Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland; Commission de l'histoire et de la bibliothèque des Eglises wallonnes; Maatschappij der Nederlandsche letterkunde, te Leiden.

Dr. *L. A. van Langeraad*, te Lekkerkerk.

Archer de Lima, te Lissabon.

Gedeputeerde Staten van Limburg; Burgemeester en Wethouders van Maastricht, te Maastricht.

Bestuur van het Gutenberg-museum, te Mainz.

Burgemeester en Wethouders van Meppel.

Gedeputeerde Staten van Zeeland; Burgemeester en Wethouders van Middelburg, te Middelburg.

A. S. Cook, te New-Haven.

Holland Society, te New-York.

Burgemeester en Wethouders van Nijmegen; Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en kunst, te Nijmegen.

Commission pour l'échange international; *P. Marmottan*, te Parijs.

Th. W. Balch, te Philadelphia.

Burgemeester en Wethouders van Rheden.

Burgemeester en Wethouders van Roermond.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam; Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek en daaraan verbonden Leeskabinet; *A. Hoynck van Papendrecht; Ch. C. V. Verreyt*, te Rotterdam.

Burgemeester en Wethouders van Schiedam.

Burgemeester en Wethouders van Tiel.

Burgemeester en Wethouders van Tilburg.

Commissaris der Koningin; Burgemeester en Wethouders van Utrecht; Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Prof. Dr. *C. E. A. Wichmann*, te Utrecht.

U. S. Departement of Agricultura; Smithsonian Institution, te Washington.

Burgemeester en Wethouders van Zaandam.

Burgemeester en Wethouders van Zutphen.

Gedeputeerde Staten van Overijsel; Burgemeester en Wethouders van Zwolle, te Zwolle.

2. Ameublement.

Hieromtrent is geen mededeeling te doen.

g. Catalogussen en Journaal.

Regelmatig werd de alphabetische catalogus bijgehouden.

In de systematische daarentegen komt hoe langer hoe meer achterstand.

Het zeer wenschelijke nieuw bijschrijven van de van ouds voorhandene werken kon niet ter hand genomen worden.

Een onkostbare wijze om aan de bibliotheekswerkzaamheden de noodige publiciteit te geven, waarvan sprake was in het vorig verslag, werd sedert niet gevonden.

In het Journaal werden de aanwinsten regelmatig op volgnummer ingeschreven; het register werd in orde bijgehouden.

h. Gebruik en Uitleening.

De Bibliotheek werd bezocht door 1625 personen (tegen 1806) in 1900.

Deze achteruitgang kan met goeden grond toegeschreven worden aan de sedert 1899 gestaakte publiciteit der aanwinsten door opheffing van het *Bijblad* der *Oprechte Haarlemsche Courant.*

Uitgeleend werden 1288 banden (tegen 1201 in 1900) aan bewoners en instellingen te Amsterdam, Bennebroek, Bloemendaal, Doesburg, Haarlem, Heemstede, Hillegom, Leiden, Lisse, Utrecht en Velsen, terwijl ten behoeve van ingezetenen aan de Bibliotheek uitgeleend werden eigendommen van de Bibliothèque nationale te Parijs en de openbare verzamelingen der gemeente Utrecht.

i. Maatregelen te nemen in het belang der Bibliotheek.

a. Het brandvrij maken van het gebouw, dat, zooals het is, gevaar oplevert ook voor het Gemeente-museum en het Gemeente-archief.

b. Het verbeteren der localiteiten, van de leeszaal in het bijzonder, om tegemoet te komen aan de voortdurende klachten over slechte verlichting, tocht en koude.

c. Het overwegen van de opmerkingen, gedaan in de afdeeling van den Gemeenteraad bij de behandeling der begrooting voor 1902.

De Bibliothecaris,

J. W. ENSCHEDÉ.

VERSLAG van den toestand der Stadsbibliotheek over het jaar 1902.

Ingevolge art. 14 mijner instructie, heb ik de eer hierbij verslag uit te brengen over den toestand der Stadsbibliotheek van Haarlem.

a. Toestand van het gebouw.

De toestand van dat gedeelte van het Prinsenhof, dat tot de Stadsbibliotheek behoort, onderging geen wezenlijke verandering. Aan een dak-lekkage, waardoor een gedeelte der boekerij niet geheel ongerept bleef, werd, naar verwacht mag worden, afdoende een eind gemaakt. De Bibliotheek was van 14 Juli tot 18 Augustus wegens schoonmaak voor het publiek gesloten. (Zie onder *h.*)

b. Toestand der verzamelingen.

Voor boeken en geschriften werd vereischte zorg gedragen. Een gedeelte, waaronder de ingebonden Staatscouranten, werd op de bovenverdieping bijgezet.

Er werd verder eene wisseling van standplaats noodig geacht voor sommige vakken; dat van Haarlem o. a. werd ingepast in de beide groote kasten op het portaal (kast 1 en 2).

c. Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

De inrichting der leeszaal onderging eenige verandering. De beide tafelkasten werden overgebracht naar de boekenzaal; de hooge kast nevens de schouw werd tot op de helft verlaagd; de rekken aan de zoldering verwijderd; twee schilderijen werden er van het portaal verhangen, de Zaanlandsche klok vond eene plaats tusschen de ramen. Naast de kaartenkast stelde men een paar tafels tot boekenstal op, waarop de laatste afleveringen van tijdschriften en vervolgwerken ter inzage worden neergelegd. Twee panden met antiek gebrande, niet volkomen gave ruiten, kwamen het oorspronkelijk getal glasramen completeeren.

Op de leestafels aan de ramen zijn vloeileggers gekomen, en is eene boekenplank aangebracht met noodige woordenboeken. Voor de open lessenaar werd een groen gordijn gehangen; het vloerkleed uitgeklopt en gekeerd.

Eenige tafelkleedjes werden er geverfd, gelijk ook in het z.g. cataloguskamertje, waar bovendien een linoleumzeil kwam en een schuifgordijn voor de open kast.

De brandbluschmiddelen bleven dezelfde. Zij werden niet beproefd.

d. Personeel.

De Bibliothecaris *J. W. Enschedé* trad op 1 Juni af.

Veel heeft hij in de zes jaren, dat hij aan het hoofd stond, voor de Haarlemsche Boekerij gedaan. In menig opzicht de onuitwischbare sporen van zijnen voorganger, *A. J. Enschedé*, drukkende, heeft hij zijne groote gaven in alle toewijding gegeven aan het belang der Bibliotheek. Waar noodig, heeft hij op nieuwe paden gewezen, en hierdoor ook na zijn vertrek uit stad en betrekking, de Bibliotheek en hare verzorgers aan zich verplicht.

Bij Raadsbesluit van 15 October werd tot Bibliothecaris benoemd de heer *J. D. Rutgers van der Loeff*, die 1 December in functie trad.

Den tusschenliggenden tijd van 6 maanden werd het beheer over de bibliotheek waargenomen door den Amanuensis *W. P. J. Overmeer* in zijne qualiteit van waarnemend Bibliothecaris. Bij schrijven van Burgemeester en Wethouders werd hem officieel voor deze waarneming goede dank gebracht, eene uiting, die zich aansluit bij de gevoelens der bibliotheekbezoekers, die den ambtsijver en de bereidwilligheid van den heer *Overmeer* mochten ondervinden.

In het overige personeel, Klerk, en Kastelein van het Prinsenhof, kwam geen verandering.

e. Financiën.

Bij begrooting van 1902 werd *f* 200,— meer uitgetrokken voor verhooging der jaarwedden van Amanuensis en klerk, elk met *f* 100,—.

f. Aanwinsten.

De Bibliotheek werd vermeerderd met 843 journaalnummers, voor een deel aankoop, voor een deel geschenk van:

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar; Commissie van Toezicht van het Stedelijk Museum; *C. W. Bruinvis*, te Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam; Koninklijke Academie van Wetenschappen; Bibliotheek der Universiteit; Koninklijk Oudheidkundig Genootschap; *J. J. Hallo*, te Amsterdam.

Stadsbestuur van Antwerpen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland; Burgemeester en Wethouders van Arnhem, te Arnhem.

Gedeputeerde Staten van Drente; Burgemeester en Wethouders van Assen, te Assen.

Pierre de Coubertin, te Auxerre.

Bibliothèque Fédérale Centrale à Bern.

C. E. Sepp, te Beverwijk.

Burgemeester en Wethouders van Breda; Bibliotheek van de Koninklijke Militaire Academie, te Breda.

Field Columbian Museum, te Chicago.

Burgemeester en Wethouders van Delft.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht.

Stadt-Bibliothek, te Frankfurt am Main.

Burgemeester en Wethouders van Goes.

Burgemeester en Wethouders van Gouda.

Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken; van Buitenlandsche Zaken; van Waterstaat, Handel en Nijverheid; Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland; Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage; Koninklijke Bibliotheek; Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; *M. G. Wildeman*, te 's Gravenhage.

Gedeputeerde Staten van Groningen; Burgemeester en Wethouders van Groningen, te Groningen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland; Burgemeester en Wethouders van Haarlem; Z. D. H. den Bisschop van Haarlem, te Haarlem.

De besturen en directiën van: Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Commissie van toezicht op het Stedelijk Museum; Haarlemsche Bankvereeniging; Haarlemsch comité van het Doorgangshuis te Hoenderloo; Haarlemsche Hypotheekbank; Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Koloniaal Museum; Kweekschool voor onderwijzeressen; Levensverzekeringmaatschappij »Haarlem"; Middernachtzending-Vereeniging, afd. Haarlem; Noordhollandsche Vereeniging »Meerenberg"; Schuurman-Schimmel-Van-Outeren-Stichting; Teyler's Stichting; Van-Lennep-Commissie; Vereeniging »Voor en door het Volk".

F. H. Benraadt; D. H. Blok; P. G. A. Blok van Laer; Gebrs. Van Brederode, H. Bremer, Henri Coebergh; J. Craandijk; H. S. M. van Wickevoort Crommelin; A. van Damme; Mr. *Ch. Enschedé,* Mr. *H. J. D. D. Enschedé;* Mr. *Joh. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen;* Mej. *A. van der Flier; J. Frölich; J. A. Gerber; C. J. Gonnet;* Mr. *F. A. de Graaff;* Dr. *M. Greshoff; G. W. Groeneveld; G. F. Gunning; H. J. Heshuysen; H. L. Janssen van Raay; L. N. de Jong; E. H. Krelage & Zoon; J. Krol Kzn.;* Dr. *H. D. Kruseman;* Mr. *J. W. G. Kruseman; H. van Leeuwen;* Dr. *M. F. van Lennep; Vincent Loosjes;* Mr. *A. H. J. Merens; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; J. J. C. Sarlet; W. L. Schram Azn.; D. Serné Az.; Gebrs. Van Staden; J. M. Stap;* Jhr. *H. Teding van Berkhout; M. Uitenbosch & Co.; G. Velthuijsen Sr.;*

Warnier & Ketting; B. F. Westerouen van Meeteren; A. J. Winkler; Johan Winkler.

Burgemeester en Wethouders van Harlingen.

Burgemeester en Wethouders van Helder.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch; Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant; Jhr. Mr. *F. J. J. M. van Rijckevorsel*, te 's-Hertogenbosch.

Burgemeester en Wethouders van Hoorn.

Burgemeester en Wethouders van Kampen.

Gedeputeerde Staten van Friesland; Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden; Friesch Genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde, te Leeuwarden.

Burgemeester en Wethouders van Leiden; Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland; Bibliotheek der Rijks-Universiteit; Commission de l'histoire et de la bibliothèque des Eglises Wallonnes; Commissie van beheer van het Stedelijk Museum »De Lakenhal"; Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; *D. Plooy*, te Leiden.

Gedeputeerde Staten van Limburg; Burgemeester en Wethouders van Maastricht, te Maastricht.

Burgemeester en Wethouders van Meppel.

Gedeputeerde Staten van Zeeland; Burgemeester en Wethouders van Middelburg, te Middelburg,

Burgemeester en Wethouders van Nijmegen; Commissie ter verzekering eener goede bewaring van Gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst, te Nijmegen.

J. W. Enschedé, te Overveen.

Ministère de l'Instruction publique et des beaux arts à Paris.

Burgemeester en Wethouders van Rheden.

Bibliotheca Nacional, te Rio Janeiro.

Burgemeester en Wethouders van Roermond.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam; Hoofdcommissie van de Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek en daaraan verbonden Leeskabinet, te Rotterdam.

A. A. Vorsterman van Ooijen, te Rijswijk.

Burgemeester en Wethouders van Tiel.

Burgemeester en Wethouders van Tilburg.

Gedeputeerde Staten van Utrecht; Burgemeester en Wethouders van Utrecht; Commissie van toezicht van het Oud-Archief, te Utrecht.

U. S. Department of Agriculture; Smithsonian Institution, te Washington.

Burgemeester en Wethouders van Zaandam.

G. J. Honig, te Zaandijk.

Burgemeester en Wethouders van Zutfen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel; Burgemeester en Wethouders van Zwolle, te Zwolle.

g. Catalogi en Journaal.

Aan den alphabetischen catalogus werd bij voortduring gewerkt, zoodat van alles wat inkwam, de titel op het alphabet kon worden ingevoegd in de catalogusdoozen. Van den systematischen bleef het bij de, door mijn geachten voorganger geheel voltooide indeeling van het vak Haarlem, en de gedeeltelijke rangschikking van de onderdeelen Boekdrukkunst en Vaderlandsche Geschiedenis.

In het Journaal werden de aanwinsten regelmatig op

volgnummer ingeschreven; een begin werd gemaakt met het aanbrengen van het nummer op de boeken zelve.

h. Gebruik en Uitleening.

Het aantal bezoekers vermeerderde met 526, en steeg daardoor tot 2151. Na tien jaar heeft zich de frequentatie meer dan verzesvoudigd. Hoewel de Bibliotheek voor publiek gebruik van 14 Juli—18 Augustus gesloten was, verplichtte de heer *Overmeer* zich in de morgenuren van deze dagen met het verstrekken van boeken aan die hierom vraagden.

Uitgeleend werden 1624 banden (tegen 1288 in 1901) aan bewoners en instellingen te Amsterdam, Bergen, Beverwijk, Bloemendaal, Charleroy, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heemstede, Kampen, Leiden, Overveen, Rotterdam, Santpoort, Stuttgart, Velsen en Zandvoort.

Ten gerieve van Haarlemsche ingezetenen ontving de Bibliotheek in bruikleen boeken der Universiteitsbibliotheken te Leiden, te Utrecht, te Groningen, te Amsterdam; Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage; Bibliothèque de l'Eglise Wallonne, te Leiden; Bibliotheek der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, te Leiden.

HAARLEM, Febr. 1903.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

VERSLAG van den toestand der Stads Bibliotheek over het jaar 1903.

Ingevolge art. 14 mijner instructie heb ik de eer hierbij verslag uit te brengen over den toestand der Stads Bibliotheek van Haarlem gedurende 1903.

Toestand van het gebouw.

Het dak van het Prinsenhof en de goot grenzend aan het Stedelijk Archief werden in beteren staat gebracht, nadat een lekkage schade had aangericht aan het goudleer in de Schneevoogtkamer. Vóór dezen ingrijpenden maatregel en vooral tijdens de hieruit voortvloeiende werkzaamheden hadden de boeken aan den oosterwand der leeszaal van het doorsijpelende water te lijden.

Toestand der verzamelingen.

Bij de revisie der boeken bleek hoe menige oude kloosterband geteisterd was geworden door den houtworm, die ook maar zelden het boek zelf had gespaard.

Door het aanwenden van benzine werd het kwaad voorloopig gekeerd; waar het hout nagenoeg als vermolmd was, werd het uitgelicht en vervangen door bordpapier, waardoor uiterlijk althans de band dezelfde kon blijven. Van het gebruik van zapon verwacht ik goede resultaten bij en ter voorkoming van verspochte en langzaam maar zeker wegbrokkelende bladen.

Voor inbinden en herstelling werd verder vereischte zorg gedragen.

De handschriften werden overgebracht naar de kamer van den bibliothecaris, de wiegedrukken naar de gerasterde kasten op de leeszaal. De gangkasten namen in in zich op wat de Bibliotheek bezit aan tijdschriften en vervolgwerken; de medische folianten in perkamenten band moesten daarom verhuizen naar de leeszaal, waar zij in de oude omgeving ook beter doen.

Voor meerdere bergruimten werden op de boekzaal 6 zijkastjes aangetimmerd.

Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

Het ameublement bleef in goeden staat. Eenige stoelen werden opnieuw bekleed. De leeszaal kreeg tegen den winter een betere verwarming, toen een praktische vulkachel de plaats kwam in te nemen van de sierkachel, die weinig warmte gaf en voortdurend verzorgd moest worden. Twee der 5 gekleurde glasramen ondergingen noodige reparatie.

In plaatsing en aanwending van meubels en dergelijke kwam eenige verandering.

De brandbluschmiddelen werden vermeerderd met een extincteur op de gang, die er ook vroeger gestaan heeft. Zij werden verder geïnspekteerd, en de brandslangen daarna beproefd en, waar noodig, hersteld. Het komt mij wenschelijk voor, dat het personeel der Bibliotheek zich althans eenmaal per jaar in de praktijk van de aanwezige brandbluschmiddelen oefene en zich vertrouwd make met de behandeling van slangen en kranen met name.

Financiën.

Op de begrooting voor 1903 werd voor den bibliothecaris een jaarwedde van *f* 1500 uitgetrokken. Het traktement van den amanuensis werd van *f* 900 gebracht op het maximum (*f* 1000) en dat van den klerk met *f* 50 verhoogd tot *f* 400. De totaal-som bij genoemde begrooting voor de Stads Bibliotheek uitgetrokken bedroeg hierdoor *f* 4810 tegen *f* 3460 in 1902.

Aanwinsten.

De Bibliotheek werd vermeerderd met 629 journaalnummers (843 in 1902) van aankoop en schenking. Van dit laatste noem ik in het bijzonder het legaat van wijlen den heer J. Spaan Sr., dat door bemiddeling van diens zoon, den heer G. Spaan, aan de Bibliotheek geschonken werd. De heer Spaan was, zoo men weet, hoofd van de kostelooze school D alhier, en had steeds groote belangstelling in alles wat het Haarlemsch onderwijs betreft. De vrucht van zijn onderzoeken en

verzamelen op dit gebied nu — grootendeels eigenhandig geschreven verhandelingen over 24 hoofdonderwerpen — had hij na zijn dood toegedacht aan de Stads Bibliotheek van Haarlem, die daardoor nu in het bezit is gekomen van een handschrift, dat in 72 cahiers over de volgende onderwerpen van Haarlemsch belang voorlicht:

De openbare kostelooze scholen te Haarlem van 1672 af.

Lijst der onderwijzers van school D.

Bijzondere scholen te Haarlem van 1569 af.

Departementsscholen.

Burgerweeshuis-, Diakonie-, Luthersche-, Doopsgezinde-, R.-K. weeshuisscholen.

Rijks-Normaalschool.

De voormalige oefenschool voor kweekelingen.

De Kweekschool voor onderwijzeressen.

De Rijks-Kweekschool voor onderwijzers.

De Leerschool der Rijks-Kweekschool.

Openbare Opleidingsscholen.

Gemeente-Tusschenscholen.

Gemeente-Burger- en Herhalingsscholen.

Bijzondere school voor bejaarden.

Het Meestersgild.

Cursussen voor onderwijzers en hoofdonderwijzers.

Het schooltoezicht.

De Hoofden- en Onderwijzersvereenigingen en vergaderingen.

Districtsvergaderingen.

Onderwijzers-uitkeeringsfonds.

Geschiedenis van de jaarwedden der openbare onderwijzers.

Levensbeschrijving van P. J. Prinsen.

Verzameling van handvesten, privilegiën enz. van het Lager Onderwijs en de Latijnsche School.

Bijzonderheden van de stad Haarlem.

Een andere schenking, die van de dames Winkler te Overveen, bestond uit ruim 80 werken en verhandelingen van de hand van haren vader wijlen Dr. T. C. Winkler, conservator van Teyler's Museum. Het zijn grootendeels populair-wetenschappelijke geschriften op het gebied der plantkunde, geologie, dierkunde, natuurkunde, en vullen op welkome wijze aan wat de Bibliotheek reeds van dezen verdienstelijken Haarlemmer bezat.

Door aankoop werd de handschriftenverzameling vermeerderd met een Dietsch manuscript, dat toebehoord heeft aan het klooster Nazareth te Beverwijk, en geschreven is eenige jaren nadat de Haarlemsche St.-Jansheeren het patronaat over de kerk te Beverwijk verworven hadden. Het is een perkamenten handschrift op 2 kolommen geschreven, 116 bladen 4° groot, en bevat een overzetting van Gerard Zerbolt's Liber de Spiritualibus ascensionibus. Voor zoo ver mij bekend, zijn er in Nederland buiten het Haarlemsche, nog 3 andere Middelnederlandsche handschriften van deze christelijke beoefeningsleer over: in de Amsterdamsche Universiteits-Bibliotheek (geschreven in 1414) in de Athenaeum-Bibliotheek te Deventer en ter Koninklijke Bibliotheek (dat in 1445 vervaardigd werd). *Hier beghinnet een deuoet boecskijn van gheesteliker opclymminghe* (p. 115 recto:) *Hier is nu dat eynde dies devoten boecskijn van gheesteliken opclymminghen Ende heeft ghescreuen ende gheeyndet*

bider hulpen ons heren ihu christi sybrich willem enghels dochter een arm susterkijn wonende in Beuerwijc mitten regulierissen Int iaer ons heren MCCCCXLVI. bid voer haer om goeds willen. Des si god ghelouet nu ende in ewicheit amen. (in fine p. 116 recto:) *Dit boec hoert totten regulierissen in beuerwijc.*

Van de volgende Haarlemsche lichamen en personen ontving de Stads Bibliotheek boekgeschenken:

Burgemeester en Wethouders, Rijks-Archivaris, Z. D. H. den Bisschop, Bibliothecaresse van het Museum en de School van Kunstnijverheid.

Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur, Haarlemsche Bankvereeniging, Haarlemsch comité voor het Doorgangshuis te Hoenderloo, Haarlemsche Hypotheekbank, Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging, Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, Koloniaal Museum, Kweekschool voor onderwijzeressen, Levensverzekeringmaatschappy »Haarlem", Commissie van finantieel toezicht der afd. Haarlem van de Nederlandsche Middernachtzendingvereeniging, Teyler's Stichting, Vereeniging tegen het mishandelen van dieren voor Haarlem en omstreken, Vereeniging tot verfraaiing van Haarlem, Nederlandsch Bijbelgenootschap afd. Haarlem, Afdeeling »Haarlem en Omstreken" der Vereeniging Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen der in Nederlandsch-Indië gevallen militairen, Vereeniging tot bevordering der volksgezondheid te Haarlem.

F. H. Benraadt, D. M. Blok, H. Bremer, H. Coebergh, J. Craandijk, Joh. Enschedé en Zonen, Mr. Ch. Enschedé,

F. Erdtsieck, C. J. Gonnet, G. W. Groeneveld, Dr. J. Huizinga, H. L. Janssen van Raay, J. L. E. I. Kleijnenberg, E. H. Krelage, H. van Leeuwen, W. P. J. Overmeer, J. J. F. Pennink, W. Renier, K. Reyne, C. L. F. Sarlet, G. Spaan namens J. Spaan Sr., G. Velthuysen Sr., G. H. van Waveren Jr., S. van West, H. D. Tjeenk Willink en Zoon, Andries J. Winkler.

Uit andere plaatsen binnen de landgrens toonden belangstelling door het toezenden van geschriften:

te Alkmaar de Commissie van toezicht op het Stedelijk Museum, C. W. Bruinvis;

te Amsterdam de Koninklijke Akademie van wetenschappen, Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, Bibliothecaris der Universiteit, Frederik Muller en Cie., Dr. W. Zuidema;

te Arnhem de Bibliothecaris der Openbare Bibliotheek, Gedeputeerde Staten der prov. Gelderland;

te Breda Burgemeester en Wethouders, Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie;

te Deventer Burgemeester en Wethouders;

te 's-Gravenhage Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken, van Waterstaat Handel en Nijverheid, Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, Direkteur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf, J. Hagers, M. G. Wildeman;

te Groningen de Commissaris der Koningin in de prov. Groningen;

te 's Hertogenbosch de Rijks-Archivaris in de prov. N.-Brabant, Gedeputeerde Staten der prov. N.-Brabant;

te Leiden de Bibliothecaris der Rijks Universiteit, der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, Directeur van de Sterrewacht;

te Leeuwarden de Commissaris der Koningin in de prov. Friesland, Bestuur van het Friesch Genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde;

te Maastricht de Commissaris der Koningin in de prov. Limburg;

te Nijmegen de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst;

te Overveen de dames Winkler;

te Rotterdam J. L. van Dieten Sr.;

te Utrecht de Commissie van toezicht op het Oud-Archief;

te Zwolle de Gedeputeerde Staten der prov. Overijssel.

Terwijl uit het buitenland geschenken werden ontvangen van A. Baudouin, te Langres, P. de Coubertin, te Auxerre, G. Klemm, te Berlijn, G. Zedler, te Wiesbaden, het Stadsbestuur van Antwerpen, Field Columbian-Museum te Chicago, Holland Society te New-York, Smithsonian Institution, Library of Congress, te Washington.

Catalogi en Journaal.

Het jaar werd begonnen met de revisie van de geheele boekerij, waarmee in den loop van 1904 gereed kan worden gekomen. Dit bleek mij o. m. noodig om te zijner tijd te kunnen vaststellen welke boeken van de vroegere catalogi uit de Bibliotheek verdwenen zijn, en welke doubletten de Bibliotheek overbodig bezit, maar ook om te kunnen catalogiseeren wat nog onbeschreven is. Deze revisie gaat hand aan hand met de definitieve plaatsing in de thans genummerde en geletterde kasten ten getale van ruim 180. Elk boek krijgt zijn vaste plaats op een zekere plank van een zekere kast door een nummering die in het boek zelf wordt ingeschreven en die overeenkomt met de nummering op het fiche, waarop het boek beschreven staat. Is dit in de eerste plaats noodig voor den alfabetischen catalogus, ook voor het aanleggen van den onontbeerlijken standcatalogus (de titels der boeken zooals zij in iedere kast gerangschikt staan) bewijst het goede diensten. Voortgewerkt werd tevens aan de systematische indeeling der boekerij, zooals die tot grondslag kan liggen aan den over eenige jaren ter pers te leggen catalogus, waaraan de behoefte sterker wordt naarmate de vorige veroudert en door den grooten aanwas sinds 1864, een steeds kleiner wordend gedeelte der bibliotheek omvat.

In het Journaal werden de aanwinsten op nummer bijgeschreven. Een koperen stempel werd aangeschaft om de boeken van het voor een openbare bibliotheek onmisbaar eigendomsmerk te voorzien. Van de verzameling dubbelen en defecten, die in twee kasten op den

zolder stonden en bovendien hier en daar verspreid lagen, werd uitgezocht wat de bibliotheek nog niet bezat, hetgeen dadelijk gecatalogiseerd werd; de doubletten werden bijeen gevoegd. Tot den verkoop van deze laatste hoop ik dit jaar een voorstel te kunnen doen.

Gebruik en uitleening.

Van de boekenvoorraad werd door het publiek in de leeszaal of tehuis veel gebruik gemaakt. Het aantal uitgeleende werken bedroeg 2214 tegen 1624 in 1902 en 1288 in 1901. Laat men hiervan de boeken buiten rekening, die aan de firma Joh. Enschedé en Zonen werden uitgeleend ter opluistering van hare in de zomermaanden gehouden tentoonstelling, dan is de vermeerdering van uitgegeven werken toch nog ongeveer 350.

Behalve ongeveer 220 boeken werden voor genoemde tentoonstelling ook tijdelijk afgestaan het portret van Mr. A. J. Enschedé uit de leeszaal, en het programma van de Costerfeesten in 1856 van het portaal.

Gebruik makend van het kosteloos verkeer, dat de Haarlemsche Stadsbibliotheek met de Universiteitsbibliotheken en de Regia heeft, konden wij 90 keer boeken in bruikleen ontvangen voor hen, die deze werken vergeefs te Haarlem zochten.

Het getal bezoekers was 2165 tegen 2151 het jaar daaraan voorafgaand.

Behalve aan Haarlemmers werden ook nog boeken in bruikleen gegeven aan personen en instellingen te Amsterdam, Bloemendaal, Gent, Heemstede, Leiden,

Overveen, Velsen. Omgekeerd mochten wij voor bezoekers van de Bibliotheek welwillend toegezonden krijgen, werken uit de Universiteits Bibliotheek te Leiden, te Groningen, te Utrecht, te Amsterdam; uit de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, de Gemeente Bibliotheek te Maastricht, de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

HAARLEM, Febr. 1904.

De Bibliothecaris,
J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek over het jaar 1904.

Met opgewektheid kunnen in korte samenvatting de lotgevallen van de Stads-Bibliotheek neergeschreven worden. Zij gaven in meerdere opzichten reden tot verheuging.

Toestand van het gebouw.

In weerwil van de gootherstelling had er ook dit jaar een doorlekking plaats, waarvan gelukkig de boeken niet te lijden hadden. Ik vrees intusschen, dat er geen gerustheid over de boekerij zal kunnen komen, voor het geheele dak van het Prinsenhof naar den eisch zal zijn nagezien en verbeterd. Op het oogenblik blijft er bij iederen buitengewonen regen- of sneeuwval gevaar voor doorsiepeling bestaan.

Toestand der verzamelingen.

Van den toestand der verzamelingen valt geen kwaad te zeggen. Aan het opknappen van oude banden en het conserveeren van boeken en handschriften door middel van zapon, werd met goed resultaat de hand gehouden.

De niet ruime behuizing der boeken begint een beklemming te worden. Op den zolder werd wel eenige ruimte bij genomen, planken werden hier en daar uitgespaard of ingevoegd door een voordeeliger plaatsing der boeken — toch kan het niet verre meer zijn dat alle plankruimte zal zijn ingenomen. Vóór dit fatale oogenblik hoop ik in staat te zijn gesteld maatregelen op dit stuk te kunnen nemen.

Toestand van het ameublement en de brandbluschmiddelen.

Het ameublement bleef in den ouden staat. Een polychroom geverfd eikenhouten kistje, met onnaspeurlijke initialen in rood, werd in de natuurlijke kleur teruggebracht en tot berging van titelkolommen bekwaam gemaakt.

De brandbluschmiddelen werden vermeerderd met 4 dusgenaamde Theofakkels, waarvan er 2 in de leeszaal, 2 in de boekenzaal werden neergehangen. De brandslangen werden nagezien. Een schilderij en een armstoel werden tweemaal in bruikleen afgestaan ten behoeve van de opvoering van *Schimmel's* »Kind van Staat", in de tooneelzaal van »De Kroon".

Personeel.

De Bibliothecaris kreeg bij Raadsbesluit van 3 Februari een definitieve aanstelling.

Financiën.

Op de begrooting voor 1904 werd ten behoeve der Stads-Bibliotheek uitgetrokken *f* 4795,— (tegen *f* 4810,— in 1903), waarvan gebruikt werd een som van *f* 4504,95.

Aanwinsten.

In het Journaal werden 771 nieuwe nummers opgenomen (629 in 1903), waaronder een klein 8° Middelnederlandsch handschrift uit de 15de eeuw; het bevat op 139 bladen in zestien hoofdstukken het leven van *St. Franciscus*, en is voor de Bibliotheek van Haarlem vooral merkwaardig, omdat het blijkens inschrift op fol. 139 heeft toebehoord aan het voormalige Zijlklooster.

Van de plankruimte, die telken jare door op prijs gestelde schenkingen wordt gevuld, beslaan de periodieken (en wat daarnaar zweemt), die ons vanwege het Gemeentebestuur worden toegedacht, een zeer groote strekking. Naast de waardeering over de geregelde toezending van de meeste dezer vervolgstukken, plaats ik hier ongaarne de verdrietelijkheid, die èn in administratie èn bij eventueele raadpleging, de onvolledige overdracht van enkele tijdschriften ten gevolge heeft. Als bedroevend voorbeeld van lacuneuze opvolging noem ik uit meerdere het Tijdschrift voor Sociale Hygiëne.

Aan het einde van dit verslag staan de personen en instellingen genoemd, die boekschenkingen deden. Mr. *A. S. Miedema*, te Haarlem, stond bovendien in bruikleen aan de Bibliotheek af, het Groot Placaat en Charterboek van Vriesland, een ex. der Friesche Volksalmanak en een ex. van het Maandblad van het geneologisch-heraldiek Genootschap »De Nederlandsche Leeuw'' ten vervolge.

Catalogus en Journaal.

De revisie van de geheele boekerij, verleden jaar begonnen, kwam in 1904 nog niet geheel gereed. Daardoor kan in dit verslag nog niet gegeven worden een volledige lijst van vermiste boeken. Een exemplaar van twee dezer kon bereids door aankoop weer in het bezit der Bibliotheek komen, met name *Tysen*'s »Haarlemmer duinzang" en *Van Oudenhoven*'s »Beschrijvinge van de Stadt van 's Hertogen-Bossche, 1670."

Met het catalogiseeren en ordenen voor den alphabetischen, systematischen en standcatalogus werd voortgegaan. Die van Schoone Kunsten kwam in deze drie gereed.

Een begin werd gemaakt met het drukken der titels ten behoeve der 3 catalogi; zes kolommen, ieder van ongeveer 30 titels, werden tot dit doeleinde verwerkt.

Van de periodieken, die de Bibliotheek bezit, hoop ik in 1905 een alphabetische lijst te doen drukken te algemeenen nutte.

Gebruik en uitleening,

Het aantal personen, dat op de Bibliotheek raad kwam plegen of boeken te leen haalde, steeg in 1904 aanmer-

kelijk, n.l. van 2165 tot 3233, waarvan in de drukste maand (dit jaar November) 359. Ook het getal boeken in bruikleen gegeven, klom; van 2214 in 1903 groeide het aan tot 2717 in 1904 En nu moge deze vermeerdering voor een deel te zoeken zijn in werken van louter recreatie, zoo goed als de vermeerdering van gebruikmaking veelal op rekening kwam van lichte-lectuurlezers (en lezeressen met name), de hoofdzaak is, dat men in steeds wijder cirkel nota begint te nemen van de honderd goede dingen, die op geestelijk terrein de stad in haar Bibliotheek te geef aanbiedt.

Uit een der 3 exemplaren der »Keulsche Kronick" van 1499 werden ter Bibliotheek een 8-tal photographiën genomen op verzoek van den heer *P. van Doorninck*, ten behoeve van de door hem in het licht te geven Geldersche Kronieken, waarvan in de uitgave van »Gelre" sinds de eerste aflevering verscheen.

Op aanvrage van den heer *W. Nijhoff*, te 's-Gravenhage, werd begonnen met het in depot zenden aan de Koninklijke Bibliotheek van Hollandsche drukken uit de eerste helft der 16de eeuw, waarvan alreede een zevental in aflevering 10 van de voorloopige beschrijving zijner »Bibliographie de la Typographie Neêrlandaise" werd opgenomen. In zincografische reproductie verscheen in L'art typographique dans les Pays-Bas (1500—1540), livr. V verschillende bladzijden van het zeldzame drukwerkje van *Cornelis van Pepinghen* »hoe men den barch van Calvarien opclimmen sal", alsmede van »Die miraculen van onse lieve vrouwe", gedrukt door *Hugo Jansz van Woerden*, die beide in het bezit zijn van de Stads-Bibliotheek.

De heer *R. Grisard*, student te Luik, nam ter Bibliotheek afschrift van het onuitgegeven blijspel van *Thomas Asselijn* »De Dobbelaar".

De welwillendheid der heeren Bibliothecarissen stelde mij in staat, ten gerieve van Haarlemmers een kleine honderdmaal boeken ter leen te ontvangen uit de Universiteits-Bibliotheken, de Koninklijke en de Rijkslandbouw-Bibliotheek.

Met den Haarlemschen boekenschat konden wij op onze beurt verplichten, personen en instellingen buiten de stadsgrens, met name te Amsterdam, Beverwijk, Bloemendaal, Gent, 's-Gravenhage, Groningen, Heemstede, 's-Hertogenbosch, Schoten, Utrecht, Velsen, Zetten.

HAARLEM, Febr. 1905.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Lijst van personen en instellingen, die in 1904 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek van Haarlem.

Alkmaar: de Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; *C. W. Bruinvis.*

Amsterdam: de Kon. Academie van Wetenschappen; de Bibliothecaris der Universiteit; Dr. *H. Brugmans; Frederik Muller en Cie.;* Dr. *W. Zuidema.*

Arnhem: de Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland.

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: de Rijkscommissie voor graadmeting en waterpassing.

's-Gravenhage: Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken; Z. E. de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid; de Directeur der Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; *D. G. van Epen.*

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Rijks-Archivaris; Z. D. H. de Bisschop; de Bibliothecaresse en de Directeur van het Museum en de School van Kunstnijverheid; de Algemeene Vereeniging van Bloembollencultuur; de Haarlemsche Bankvereeniging; de Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; de Haarlemsche Hypotheekbank; de Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; het Koloniaal Museum; de Kweekschool voor onderwijzeressen; de Commissie van

financieel toezicht van de afd. Haarlem der Nederlandsche Middernachtzendingvereeniging; Teyler's Stichting; Vereeniging tot Verfraaiing van Haarlem en omliggende gemeenten; Afdeeling Haarlem en Omstreken der Vereeniging Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen der in Nederlandsch-Indië gevallen militairen; de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, afd. Haarlem.

F. H. Benraadt; D. H. Blok; C. ten Boom; H. Bremer; P. van Cittert; C. de Cock; H. Coebergh; J. Craandijk; P. van Doorninck; Joh. Enschedé en Zonen; Mr. *Ch. Enschedé; E. Felder; C. J. Gonnet; J. J. Graaf;* Mr. *W. van Hulst; H. L. Janssen van Raay; P. Kalbfleisch; H. Ph. de Kanter Jr.; J. L. E. I. Kleijnenberg; E. H. Krelage en Zoon*; Erven *Loosjes; P. van Looy;* Mr. *A. S. Miedema; L. Modoo; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; K. Reyne; C. L. F. Sarlet; N. Stark;* Mr. *P. G. van Tienhoven; J. Visser; S. van West; D. J. van der Wilk.*

's-Hertogenbosch: de Rijks-Archivaris in de provincie Noord-Brabant; de Gedeputeerde Staten der prov. Noord-Brabant; het Bestuur van het Provinciaal Genootschap.

Leiden: de Bibliothecaris der Rijks-Universiteit; de Bibliothecaris der Maatschappij van Nederl. Letterkunde; Commission de l'histoire des églises Wallonnes; *G. F. Théonville.*

Leeuwarden: het Bestuur van het Friesch Genootschap.

Maastricht: de Commissaris der Koningin in de prov. Limburg.
Nijmegen: de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst.
Utrecht: de Commissaris der Koningin in de prov. Utrecht.
Zetten: *M. W. Maclaine Pont.*
Zwolle: de Gedeputeerde Staten der prov. Overijssel.

In het buitenland:

Mevrouw de Wed. *Van Asperen van der Velde*, te Semarang; *H. Albert van Bary*, te Antwerpen; *C. F. Beck*, te Bazel; *P. de Coubertin*, te Auxerre; *C. Klemm*, te Berlijn; *E. Molee*, te Tacoma; het Stadsbestuur van Antwerpen; de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d Main; de Koninklijke Bibliotheek te Kopenhagen; de Universiteits-Bibliotheek te Uppsala; de Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; Field Columbia Museum te Chicago; Smithsonian Institution, Volta-Bureau, te Washington; Jewish publication Society of America, te Philadelphia.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek over het jaar 1905.

De vermeerdering van gebruik, dat in 1905 van de Stads-Bibliotheek van Haarlem gemaakt werd, is van dien aard, dat aan de vermelding vooraan in het jaarverslag verdere bijzonderheden zich gevoeglijk aanpassen.

Het getal bezoekers toch bereikte dit jaar de som van 4617, wat een vermeerdering beduidt van 1400 personen (3233 in 1904). Over de beide laatste decennia blijkt de grootere belangstelling uit de volgende cijfers:

in 1885	. . .	247	bezoekers.
» 1890	. . .	402	»
» 1895	. . .	680	»
» 1900	. . .	1806	»
» 1905	. . .	4617	»

Over dezelfde jaren was het getal uitgeleende boeken per jaar 381, 468, 494, 1201, 4224. Per dag gaf dit

derhalve in 1905 een getal van rond 15 personen en 14 uitgeleende boeken.

De vermeerdering der boekerij zelve was aanzienlijker dan in 1904. In het journaal werden 1266 nieuwe nummers bijgeschreven, tegen 771 het jaar te voren. Deze vermeerdering was het gevolg van min of meer groote schenkingen en overdrachten. Zoo werden van de Kamer van Koophandel te Haarlem allerhande verslagen, tijdschriften (nieuwe en ter aanvulling van eigen series) en brochures overgenomen tot een getal van ongeveer 460, en stond de Commissie voor de boekerij van het Nut een partij oude romantische werken af van Haarlemsche uitgevers in het begin der 19de eeuw.

Een en ander maakte de bijtimmering van een paar kasten op de zolderverdieping noodzakelijk; gebrek aan de noodige plaatsruimte in de boekzaal en op het portaal dwong daartoe. Wel verre echter, dat deze opstalling op zolder van harte is gegaan: het is er zeer stoffig en lang niet vochtvrij.

Bij de behoefte aan meerdere bergruimte is het te meer jammer, dat het plan om de Bibliotheek mettertijd ook de beschikking te laten over de geheele benedenverdieping van het Prinsenhof — toekomstmaatregel, waarop ik in het vorig jaarverslag zinspeelde — dat dit plan wel een vrome wensch blijven zal. »Het complex van gebouwen, dat door Stadhuis en Prinsenhof gevormd wordt," lees ik in het praeadvies van B. en W. in zake de verplaatsing van het Museum (Raadsstuk no. 8, 1906), »zal bijna geheel voor de hoofdadministratie der gemeente beschikbaar gesteld en ingericht dienen te worden. Archief en Bibliotheek zullen nog in het

gebouw gehuisvest kunnen blijven, doch alle andere lokaliteiten zullen voor den stadhuisdienst moeten worden benut. Niet alleen zullen de museumzalen vrij moeten komen, doch ook de Statenzaal en het Leesmuseum zullen voor kantoren moeten worden ingericht." Van eene uitbreiding der Stads-Bibliotheek naar de benedenverdieping of naar de museumlokalen zal derhalve weinig spraak kunnen zijn. De Schneevoogtkamer zou nog verruiming kunnen geven, maar mijnerzijds is nooit een voorstel te wachten om deze bezienswaardigheid van Haarlem in te richten tot een boekenbergplaats. Zoo wil het mij voorkomen, dat in de toekomst de Bibliotheek niet in het Prinsenhof zal kunnen blijven gehuisvest. En hoewel er geen periculum in mora is (er blijven gedurende eenige jaren nog wel hoekjes en gaatjes tot boekberging over), ik hoop, dat binnen niet tè verwijderde jaren »de municipaliteijt der stad Haarlem, in achting genomen hebbende dat, door dien het zogenaamde Princenhof, thans de plaats alwaar de Stads Bibliotheek bewaard word, merklijke veranderingen en vertimmeringen staat te ondergaan, alzo het tot het huys der gemeente staat geapproprieerd te worden, het ten hoogste nodig was na een bekwaam locaal om te zien, alwaar die Bibliotheek, in plaats van in het zogenaamde Princenhof, bij vervolg behoorlijk konde geborgen worden: Heeft, na deliberatie goedgevonden en verstaan tot berging derzelve Bibliotheek te despicieeren zeker gedeelte van een huys" . . . . .

Hier breek ik het woordelijk citaat (*) af. Wat verder

(*) Uit Memoriaal van de Municipaliteit van Haarlem van den 14 July 1798 tot den 13 October 1799.

volgt zou buiten den wensch moeten vallen van iederen bibliothecaris, die wist van de lijdensgeschiedenis der Haarlemsche Bibliotheek in den Franschen tijd tot 1821 toe. De zolder van een pakhuis in de Zoetestraat is voor de Bibliotheek een ware »Rouwkamer'' geweest.

De revisie van de boekerij kwam in het afgeloopen jaar geheel gereed en hiermee de alfabetische catalogus in voorloopige beschrijving. Zij heeft jammer veel leemten aan den dag moeten brengen, leemten van te loor gegane boeken. Er bleek een aantal werken, in 1864 aanwezig of sinds dien tijd ingekomen en gecatalogiseerd, uit de Stads-Bibliotheek verdwenen. Voor de 40 jaren bijna waarover het onderzoek liep, is het getal tamelijk groot. De lijst, die in het volgend verslag haar supplement zal krijgen,*) geeft de vermiste werken 1°. uit den gedrukten catalogus (3 dln. 1848—1864); 2°. die gecatalogiseerd zijn tusschen 1862 en 1896; 3°. die gecatalogiseerd zijn tusschen 1896 en 1902.

I.

Davids psalmen in 't Nederduitsch berijmd, gevolgd van feestliederen, met de muzyk. Haarlem, bij Izaäk en Joh. Enschedé en Izaäk van der Vinne, 1756. 4°.

Catalogue des livres de la Bibliothèque de Pierre-Antoine Bolongaro Crevenna. Amst., chez D. J. Changuion et P. den Hengst, 1789. 5 tom 3 vol.

Prix des livres de la Bibliothèque de P. A. Bolongaro Crevenna, vendus à Amst. 15 Juin 1790.

*) Voornamelijk uit de afdeeling „Haarlem".

Het Boek der psalmen, benevens de gezangen der Hervormde kerk, in Nederland in gebruik, door last der Staten Generaal, voorgegaan van eene beknopte historie der nieuwe psalmberijming. Amst., bij de Wed. Loveringh en Allart, 1776, met platen en portretten.

Jer. de Vries, Levensschets van Jan Hulswit, kunstschilder. Amst. 1822. Met portret. 8°.

Jer. de Vries, Mijmering. 8°.

David de Potter Lodewijxz. Dorinda. Harderspel uit het Italiaansch van Guarini. 's-Gravenhage, bij François Moselagen, 1735; uitgegeven door K. Boon van Engelant.

L(ucas) d(e) H(eere). Psalmen Davids na d'Ebreeusche waerheyt en d'alderbeste exemplairen oft translatien, liedekenswys in dichte ghestelt op de voysen en maat van Clemens Marots psalmen. Ghendt, bij Ghileyn Manilius, 1565.

Joh. de Vrye, Het huyslied Davids ofte der zielen kleyne lusthof, zynde kort begrip van de Heilige Schriftuer ryms en gezangwyze. Amst. bij Broer Jansz., 1626.

Korn. Boon van Engelant, Tooneelpoëzy: Eewspel op het treurspel van Arminius toegepast. Leiden, bij Barth. Bos, 1700.

Leiden verlost, treursp. Rotterdam, bij Pieter de Vries, 1711.

Mirra, treursp. Ibid. 1714.

Amintas, harderspel, naar het It. van Torquato Tasso.

W. Bilderdijk. De Alrik en Aspasia van Feith, vermeerderd en met slotendjes der coupletten in schrift.

W. H. Warnsinck Bz., De ontkoming van Hugo de Groot uit Loevenstein in 1621. Vaderlandsch tooneelspel. Amst. bij M. Westerman, 1819.

II.

H. de Winter, Vreugdezang ter verheerlijking van den Heere Willem de Vijfde Prince van Orange en Nassau, gevierd binnen Haarlem den 25 Sept. 1787. 4°.

J. Nanninga Uitterdijk, Kampen, geschiedkundig overzicht en merkwaardigheden. Kampen 1878. 8°.

K. Sybrandi, De Antigone van Sophocles, naar het Grieksch. Haarlem 1866, 8°.

K. Steiger en *K. Grosen*, Volksspreuken en kleine gedichten, uit het Hoog- en Platduitsch, door M. A. Amshoff, Zutfen 1873, 8°.

Gewichtige vragen over den eed, gearresteerd door de prov. repres. des volks van Holland, 31 Jan. 1795, en over de explicatie van derzelver intentie en bedoeling. Dordrecht bij Blussé (1795).

Verantwoordinghe voor Burgemeesteren, Schepenen en Raden van Nijmegen, betreffende de aanvaarding der goederen van de Commanderie van St. Jan. Nijmegen 1639. 4°.

Iteratae Vindiciae Noviomagensium. Copie eener missive van de classis van Nijmegen aan de Staten van Gelre te Zutphen, over dat onderwerp. 1641. 4°.

C. W. Spieker, Sophia Overveld, of het huishoudelijk meisje; eene leerzame familiegeschiedenis voor jonge dochters van alle standen. Haarlem, A. Loosjes Pz. 1808. 8°.

Placaat en ordonnantie op de houtvesterije en de jagt in Holland en West-Friesland. Den Haag, Isaac Scheltus (1767). 4°.

Philadelphus, Quincampoix Bombario of Roskam voor de dolle actionisten, Landgezang. z. j. en pl.

Ordonnantie, regelende den impost van alle bieren in Holland en West-Friesland, gebrouwen voor Aug. 1679—Aug. 1680. 's Gravenhage, Jacobus Scheltus. 1679. 4°.

Ordonnantie van de Staten van Holland en West Vriesland 28 Aug. 1716, waer op geheven zal worden het recht van het kleyn zegel. 's Gravenhage, Paulus Scheltus 1716. 8°. Bijgevoegd: 1. J. Le Long, Beknopte lyste van het kleyn-zegel volgens de ordonnantie, ge-emaneert 28 Aug. 1716. Amsterdam, Johannes Ratelband, 1720. 8°. 2. Arent Eybregt. Nadere en geamplieerde ordonnantie van 't klein-zegel van den 30 September 1744. H.S. van Leonard Noblet, notaris te Amsterdam.

J. Kinker, Van Rots, epizodisch drame, in vijf bedrijven. Amsterdam, J. ten Brink Gerritsz. 1789. 8°.

J. Kinker, Van Rots, epizodisch drame. Amsterdam, J. ten Brink Gerritsz. 1839.

Is het geoorloofd met clausulen en restrictien den Eed (van 1795) te doen? Vraagstuk van het meeste belang en aangelegenheid. (1795.) 8°.

J. C. A. Hezenmans, De St. Janskerk te 's Hertogenbosch en hare geschiedenis. 's Hertogenbosch 1866. 8°.

Gradus ad Parnassum ou Dictionnaire poétique Latin-Français. Parisiis, apud Carez, Thomine et Fortic. 1819. 8°.

J. H. Gallee, De Bode. Driemaandelijksch overzicht der Nederl. taal- en letterkunde en van de periodieke pers der verwante talen. Haarlem, Erven F. Bohn, 1877. 8°.

Bedenkingen en bezwaaren over den Eed (van 1795) alsmede over de rechten van den mensch en burger. Leiden, Herdingh en Cijfveer (1795).

C. Salustius Crispus, Roomsche historie van t' zamenzweeringen van Catilina en den oorlog met Jugurtha; vertaelt door F. v. H. Rotterdam, François van Hoogstraeten, 1683. 8°.

Geeraert van Vryburgh, Hollandsche zeep tegen de uytheemsche vlecken en vuyligheden, daermede Petrus Bontemps, Walsche Predicant tot Haerlem, door sijne schriften nu onlanghs uytgegeven, de Mennoniten heeft soecken te bekladden. Tweede druk. Amsterdam, Jan Albertsz. 1644. 8°.

Vaderlandsch Liedeboek. Twee- en driestemmig gezet door Richard Hol. Haarlem, H. J. Otto, 1889. 8°.

The Earth, scripturally, rationally and practically described. A geographical, philosophical and educational review, nautical guide and general student's manual. Londen 1886, no. 1—7. 4°.

A. Lemerre, Le livre du Bibliophile. Deuxième éd. Paris, chez l'auteur, 1874. 8°.

J. H. Hessels, Typography. Overdruk uit Encyclopaedia Britannica (1888). 4°.

Gesprek met de Doopsgezinden te Frankendaal in den jare 1871. Harderwijk, M. C. Bronsveld, 1871.

No. 6 van »Vóór 300 jaren". Volksbladen ter herinnering aan de schoonste bladzijden uit onze geschiedenis.

Talbot Baines Reed, A history of the old English letter foundries, with notes, historical and bibliographical, on the rise and progress of English typography. London, Elliot Stock, 1887. 4°.

W. J. C. Moens, Bibliography of »Chronijc historie der Nederlandtscher oorlogen, etc." Westminster, Nichols and Sons, 1888. 4°

III.

Baedeker, *K.* Belgien und Holland. Handbuch für Reisende. 7e verb. Aufl. Coblenz, K. Baedeker, 1861. 8°.

(Breugel. G. P. C. van?) *Dagverhaal* van eene reis naar Paramaribo en verdere omstreken in de Kolonie Suriname. Amsterdam, 1842. 8°.

C(ampen) W. C. v(an), Een twintigtal gelegenheids- en andere verzen, waaronder een: aan het weldadige Oud-Nederland, ter gelegenheid van de stormen van .... 1836, en de .... rampen en schaden op het IJ bij Spaarndam en Spaarnwoude. Amsterdam 1838. 8°.

Courant (Nijverheids-) opgerigt door het Departement Arnhem der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid. 1e jrg. (1867). 4°.

(Engelenburg, van) *Broek in Waterland.* De zeevarende beurs. — Broek in 1572 en 1573. — De oprichting van het Diaconie-armenhuis te Broek in Waterland (1774). — Bruiloften in de 17e eeuw. Monnikendam 1896/1897. In De Monnikendammer 5 Dec. 1896; 9 Jan., 27 Maart en 9 Oct. 1897.

Flament, A. J., De archieven der gemeenschappen, collegien en ambtenaren te Roermond .... van de 13de eeuw tot in 1894. 's Gravenhage, Landsdrukkerij 1896. 8°.

Fürst, J., Hebräisches und chaldäisches Schul-Wörterbuch über das alte Testament. Stereotypausgabe. Leipzig, K. Tauchnitz (1842). 12°.

Gids voor 's Gravenhage, Scheveningen en omstreken. 's Gravenhage, Dijkhoffz & De Hoog, 1902. 8°.

Goeman Borgesius, H., Drankbestrijding en drankwet. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1882. 8°.

Graauwhart, H., Opwekkinge, ter betragtinge van werken des ligts. z. pl. c. 1700. 4°.

Jarchmin, Fr. W. von, De slag bij Waterloo. Dusseldorf 1864. 8°.

(Jocelyn, E.geb. Brook) *Uiterste wille* van een moeder aan haar toekomende kind. 3e dr. Met vaerzen (van Geesje Brit en A. Spinniker) en koperen plaaten (door J. Luyken) versiert. Amsterdam, G. Tielenburg, 1748. 8°.

Kaakebeen, D. M., Gebeden voor iederen morgen der week. Amsterdam, D. B. Centen, 1882. 8°.

Körner, Thorn, seine ehemalige Bedeutsamkeit und seine alten Baudenkmäler. Thorn, 1879. 8°.

Letterkorfje. Verhalen voor de jeugd. (Met gekleurde plaatjes.) Haarlem, J. J. van Brederode. c. 1870. 12°.

Polstorff, Christelijke vertroosting en versterking voor bezwaarden. Naar het Hoogduitsch. Haarlem, de Erven F. Bohn. 1825. 8°.

Précis de l'abdication proposée à Louis XVIII, par Monsieur le Frère du Roi de France l'an 1804. Amsterdam, E. Maaskamp (1804). 8°.

Raaf (*De*). Geillustreerd stuivers-weekblad 1e en 2e jaargang. Haarlem, J. M. Schalekamp, 1875—1876. 2 dln. 8°.

Remedie voor de brandende kreeft, ofte de ziekte onder de beesten, dewelke geinfekteert zijn geweest.... Nu wederom ontdekt in 't jaar 1732. (Amsterdam 1732) 1 bl. fol.

Reys (De seer aanmerkelijke en vermaarde) van Johannes Lerius na Brazil in America. Gedaan Anno 1556 ..... Uyt 't Fransch vertaald. Leyden, P. van der Aa, 1706. Met platen. 8°.

Spinder, *A.*, Naauwkeurige afbeelding van den toren en kerk te Egmond op Zee.... na den storm. Haerlem, J. van der Vinne 1741. Met pl. 4°.

Sporen van de natuurlijke geschiedenis der schepping. Uit het Engelsch vertaald door Dr. J. H. van den Broek. Met een voorwoord van prof. G. J. Mulder. Utrecht, 1849. 2 dln. 8°.

(*Vries*, *Jo. de*) Een paar vaderlandsche kijkjes. (Amsterdam, 1897). Met pl. van Hoorn. 4°.
In Eigen Haard 1897, no. 12.

Vijver, *C. van der*, Wandelingen in en om Brussel; benevens een uitstapje naar Gent en Brugge, in den jare 1823. Met platen. Amsterdam, 1823. 8°.

Wandelgids van Hattem en omstreken..... Uitgegeven door de Vereeniging »Hatto-heim", te Hattem. Zwolle, 1902. 8°.

Hoe al deze boeken uit de boekerij verdwenen zijn, valt uiterst lastig en niet met volle zekerheid na te gaan. Voor zoover zij uitgeleend zijn geweest, kan de

laatst bekende leener worden uitgevonden in de registers. Maar wat baat dit, als het werk als terugontvangen geboekt staat? Bovendien, de meeste zijn nooit uitgeleend, komen althans in de leenregisters niet voor. Van enkele blijft de hoop bestaan, dat zij nog hier of daar uit een verborgen hoekje der bibliotheek te voorschijn zullen komen.

Behalve een supplementlijst van verdwenen boeken zal het jaarverslag over 1906 opgave dienen te geven van uit boeken gestolen platen en portretten. Dit onderzoek is nog niet geheel afgeloopen, maar de opsomming er van zal helaas eveneens een paar bladzijden vorderen.

De talrijke uitleeningen gaven onzen boekbinders veel opknappingswerk. Ik ben er niet van overtuigd, dat alle leeners en leensters de boeken der Bibliotheek even zorgzaam behandelen, als zij eischen dat anderen met hùn boeken zullen doen.

Het niet tijdig terugbrengen van het geleende is een gelukkig niet algemeen aangenomen gewoonte, die even onrechtvaardig jegens andere lezers is, als lastig voor het personeel. Het oude rijmpje blijkt nog dagelijks waar:

Geleende boeken terug te geven
Wordt vaak verzuimd door jong' en ouden,
Want lichter valt 't, de boeken zelf
Dan wat er in staat vast te houden.

De heer *W. Nijhoff*, te 's-Gravenhage, deed wederom eenige reproducties maken van titelbladen enz. uit postincunabels der Bibliotheek, die in afl. 6 en 7 van zijn »L'art typographique dans les Pays-Bas (1500—1540)" het licht zagen.

De brandslangen werden nagezien en door het personeel gehanteerd. In de leeskamer werden de beide schouwstukken in één kleur gebeitst en in was gezet. Twee eenvoudige toegangsborden werden aangebracht aan den hoofdingang en aan de Pandzijde; zij brachten een dikwijls geuiten wensch in vervulling. In Mei kwam bovendien het sierlijk bewerkte uithangbord met de wapenschildjes der Predikheeren, van Oranje, van Haarlem en Holland het Prinsenhof aan zijn ouden luister herinneren. Het is een verfraaiing van Haarlem, waarvoor wij zeer erkentelijk blijven.

Ten slotte de mededeeling, dat wij ook dit jaar herhaalde malen in 't belang van Haarlem's ingezetenen boeken uit de groote bibliotheken in Leiden, Utrecht, Groningen, Amsterdam en 's-Gravenhage in leen mochten ontvangen.

HAARLEM, April 1906.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Lijst van personen en instellingen, die in 1905 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek van Haarlem.

Alkmaar: *C. W. Bruinvis.*

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon. Oudheidk. Genootschap; de Bibliothecaris der Universiteit; Dr. *C. P. Burger; J. W. Enschedé; Frederik Muller & Cie.*

Apeldoorn: *F. C. van Brussel.*

Arnhem: Gedeputeerde Staten van Gelderland.

Breda: de Biliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Breukelen: *J. J. Bastert.*

Deventer: Burgemeester en Wethouders.

's-Gravenhage: Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken; van Waterstaat, Handel en Nijverheid; de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën; de Directeur der Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; *M. G. Wildeman.*

Groningen: Prof. Dr. *J. Huizinga.*

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Directeur van het Museum en de School van Kunstnijverheid; Z. D. H. de Bisschop; de Algemeene Vereeniging van Bloembollencultuur; de Haarlemsche Bankvereeniging; de Commissie van Toezicht op het Stedelijk Museum; de Haarlemsche Hypotheekbank; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; het Koloniaal Museum; de Kweekschool voor Onderwijzeressen; de Commissie van

financieel toezicht van de afd. Haarlem der Nederlandsche Middernachtzendingvereeniging; Teyler's Stichting; afdeeling Haarlem en Omstreken der Vereeniging »Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen der in Nederlandsch-Indië gevallen militairen"; de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, afd. Haarlem; Haarlemsche Kunstkring; afd. Haarlem van den Volksbond; Vereeniging »De Ambachtsschool"; Mannenkoor »Proza en Poëzie"; Exploitatie-Mij. van het villapark »Duinlust"; Algemeen Nederlandsch Verbond, afd. Haarlem; Commissie van het Informatie-bureau voor vreemdelingen; Commissie der Volksbibliotheek der Mij. tot Nut van 't Algemeen; Kamer van Koophandel; Hoofden van Sociëteit »Trou moet Blycken"; *J. Balkestein; F. H. Benraadt; D. H. Blok; C. ten Boom; H. Bremer; W. G. Droog; Joh. Enschedé & Zonen; Mr. Ch. Enschedé; E. Felder; C. J. Gonnet; J. J. Graaf; Dr. M. Greshoff; G. W. Groeneveld; H. L. Janssen van Raay; Joh. de Kanter; E. H. Krelage & Zoon; H. van Leeuwen; Wed. J. Leupen & Zoon; Mr. A. S. Miedema; H. J. v. d. Munnik; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; Mr. W. Renier; Dr. J. B. Schepers; L. A. Springer;* Erven *J. H. Stoel Azn.; Mr. P. Tjeenk Willink; Mr. J. N. J. E. Thijssen; G. Velthuysen Sr.; J. J. Verwijnen; J. Weber; S. van West; D. J. van der Wilk; Johan Winkler.*

's Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Leiden: de Bibliothecaris der Rijks-Universiteit; de Bibliothecaris der Maatschappij van Nederl. Letterkunde; de Directeur der Sterrewacht, Prof. Dr. *P. J. Blok; G. F. Théonville.*

Leeuwarden: de Commissaris der Koningin in Friesland.

Maastricht: de Bibliothecaris-Archivaris.

Middelburg: Mr. *R. Fruin.*

Nijmegen: de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst.

Santpoort: de Directeur van Meerenberg.

Utrecht: de Commissaris der Koningin in Utrecht; de Commissie van bijstand voor de Gemeenteverzamelingen.

Vlaardingen: de Archivaris.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijsel.

In het buitenland:

P. de Coubertin, te Auxerre; de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d Main; Prof. Dr. *W. de Vreese*, te Gent; de Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; Smithsonian Institution, U. S. National Museum, Bureau of American Ethnology te Washington; Holland-Society, te New-York; Stads-Bibliotheek, te Antwerpen; Institut International de Bibliographie, te Brussel; Ethnological Survey f. the Philippine Islands, te Manila; *J. Rosenthal*, te München.

VERSLAG

van den toestand

DER

STADSBIBLIOTHEEK

TE

HAARLEM,

over het jaar

1906.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem over het jaar 1906.

Op het voetspoor van het vorig jaarverslag kan op denzelfden grond het aantal bezoekers en het getal uitgeleende werken over 1906 de vermeldingen openen. Het bedroeg 6974 en 6194. Een gemiddeld dagbezoek derhalve van goed 20 personen en een bijna evengroot aantal van uitgeleende boeken.

Over de laatste 5 jaar geven de volgende cijfers een beeld van de vermeerdering.

	Aantal bezoekers.	Uitgeleende boeken.
1902	2151	1624
1903	2165	2214
1904	3233	2717
1905	4617	4224
1906	6974	6194

De slapste maand was Januari met 466, de drukste September met 752 bezoekers; het grootst aantal op één dag 51.

Voor een deel was het toenemen van bezoek tot October gelegen in den grooter wordenden toeloop van jongens en meisjes, die zich om strijd de lezing verzekerden van het handjevol boeken, voor kinderen meer of min geschikt, dat de Stads-Bibliotheek als bij toeval bezit. Om dezen stroom van leesgraag jong volk in beter en ruimer bedding te leiden, richtte de bibliothecaris in September een gedrukt schrijven aan ouders en voogden van die kinderen:

»Onder de jonge bezoekers van de Stads-Bibliotheek »in het Prinsenhof behooren ook een of meer Uwer »kinderen (pupillen).

»Ik hoop dat zij, eenmaal den weg kennende naar »deze openbare instelling, van de schatten voor kennis »en beschaving zullen blijven gebruik maken vooral als »zij, ouder geworden, behoefte gevoelen naar iets dege»lijkers nog dan ontspanningslectuur. Zeer begrijpe»lijk en zelfs wenschelijk hebben zij thans voornamelijk »zin in boeiende jongens- en meisjesboeken.

»Nu is, gelijk U allicht reeds bemerkt zult hebben, »de Stads-Bibliotheek aan deze soort van boeken niet »rijk, en voorloopig kan in deze armoede niet veel ver»andering gebracht worden.

»Tot onzen levendigen spijt hebben wij daardoor al »menig meisje of jongen zonder boek of met een, waar»van wij wel vooruit vreesden dat het niet „mooi" zou »gevonden worden, moeten laten heengaan.

»Om hieraan een eind te maken en de kinderen in »het vervolg volop van jongens- en meisjesboeken te »laten genieten, heb ik de Commissie van de Nuts»bibliotheek bereid gevonden om voortaan eens in de

»week overdag uitleening te laten houden van kinder-
»lectuur, die in de bibliotheek aan de Zijlstraat n°. 48
»ruimschoots aanwezig is.

»Het is op deze gelegenheid dat ik thans voor Uwe
»kinderen de aandacht vestig.«

Zoo verloor in beider partijen belang de Stads-Bibliotheek een cliënteele, waarop zij in den tegenwoordigen toestand niet is ingericht. Het is van meet aan een wetenschappelijke boekerij, een min of meer „geleerde" instelling geweest, die blijkens de in den loop der eeuwen verschenen catalogi schatten herbergde voor „Musarum socios", die naar het oud vermaan van de „Bibliotheca Harlemiana ad intrantem" met de „pia pectora" de eenige gewenschte gasten waren in vroeger tijden. Toen in 1715 tot het drukken „op nieuws" van den catalogus besloten werd (de vorige dateerde van 1672) werd tevens vastgesteld dat men „eenige sleutels van de bibliotheek sal uijtdeelen, dogh bij provisie soo spaersaem als mogelik is", d. w. z. „aan de geene, die in de Godtgeleertheit, rechten en geneeskunde etc. een promotie hebben; dat men van de predikanten sal beginnen, de Luijterse en Remonstrantsche daer onder begrepen sijnde; en voorts aen de doctoren in Rechten of medicijne een sleutel geven op der selver versoek". Het verwondert ons ook niet dat *Franciscus Snellinx*, die als dichter en schilder mitsgaders als lid van de »Wijngaardranken" tot de geestelijke upper ten binnen Haarlem behoorde, zich genoopt voelde expresselijk zijn waardeering te uiten in een »Dankdicht aan Mr. *IJsbrant Olykan*, opziener van de Latijnsche scholen en Bibliotheek tot Haarlem:

„Ik zal uw weldaad niet, in Lethe's stroom versmoren,
Maar eeuwig dankbaar zijn, voor dat gij Heer aan mij
De sleutelen vereert, van Haarlem's Boekerij,
Waar binnen dat het zien te stâ komt, niet het hooren."

Hoe zijn met de tijden de toestanden veranderd! Wel komt het zien nog altijd te stâ in het oude Prinsenhof [1]), maar van sleutels aan bevoorrechten is geen sprake meer; het is er (sinds 1899 dagelijks) open hof van 10 tot 4 uur, voor ieder die de moeite nemen wil de oude steenen kloostertrap op te klimmen en een beroep te doen op de hulp der verzorgers van de Boekerij, die sinds *van Kessel* [2]) den catalogus ter perse legde 70-maal in boekental aanwies.

Voor leven en groei der Stads-Bibliotheek was in het jaar 1906 belangrijk het door een vijftal Haarlemmers aangevatte en geformuleerde plan tot stichting van een Openbare Leeszaal en Bibliotheek. Om verschillende redenen kon de bibliothecaris voor dit plan, waarbij de stadsboekerij begin en kern zou vormen, warm voelen. De aard en het bestek van dit verslag laten slechts toe hiervan te noemen de zekerheid dat de schatten die het Prinsenhof omsluit, in het nieuwe huis veiliger, straks als de plaatsnood nog meer gestegen is, beter verzorgd zouden zijn; èn de overtuiging dat, wel verre van de »musarum socios" en de »pia pectora" te weren, het groote geestelijk Allemanshuis door zijn ruimere beurs en zijn afzonderlijk gehouden studiezaal op bree-

1) De Stads-Bibliotheek zal daar het volgend jaar juist 200 jaar (met eenige onderbreking) gevestigd zijn.

2) De Bibliotheek bestond in 1716 uit nog geen 800 boeken en nog geen 30 handschriften.

der wijze de wetenschap en de populaire wetenschap zoude kunnen dienen.

Van de in het vorig jaarverslag als vermist opgegeven boeken kwamen enkele weder terecht, o. a. het zeldzame psalmenbundeltje van *Lucas de Heere*, Gent 1565. De zoekgeblevene zullen, naarmate zij zich te koop of te krijg voordoen, opnieuw ter bibliotheek moeten worden ingelijfd. De lijst der vermiste krijgt naar toezegging thans haar supplement in dezelfde 3 onderverdeelingen.

I.

A. Loosjes Pz. Haarlems Schilderhof, dichtstuk etc. Haarlem, *A. Loosjes Pz.* 1788. 8°.

Kaart der stad Haarlem, door *Romeyn de Hooghe*. Te Haerlem, bij *Bernardus Cleynhens*, gr. fol. in 4 bladen.

Plattegrond der stad Haarlem, door *C. K. de Geus*. 's-Gravenhage bij *G. de Geus*, 1858. fol.

Kaart van Haarlem, door *C. K. Klots*. Haarlem, bij *J. J. van Brederode*, 1860. Kl. fol.

Jaarzang van »Trouw moet Blyken", 1706.

Johannes de Vrye. Het Huyslied Davids ofte der zielen kleyne lusthof, zynde kort begrip van de Heilige Schriftuer ryms en gezangswyze. Amsterdam, *Broer Jansz*, 1626.

Jeronimo de Vries. Aan den lezer van het tweede deel der brieven van *Willem Bilderdijk*, Amst. 1837.

II.

Maandelyksche naamlyst van de gestorven menschen, als meede der perzoonen welke zig in den huwliken

staat hebben laaten bevestigen. Oct. 1761. Haerlem, *Jan Huytink.* 4°.

Consideratiën en advies van *Jan Engelman*, *Christiaan Brunings*, *Melchior Bolstra* en *Nolke Iges Hania* tegen den verderen aanwas van het Haarlemmer en Leidsche meer. 31 Dec. 1767. fol.

Reglement volgens 't welk de Maatschappij ter waarborging van den dienst in de nationale militie (te Haarlem) zal bestuurd worden. Haarlem, *Met en Meylink.* 1821. 8°.

Uitkomsten van de in 1882 uitgevoerde nauwkeurigheids-waterpassing. Haarlem—Helder, Alkmaar—Enkhuizen. 1883. fol.

Kort histories Chronykje van alle de graaven, die in Holland geregeert hebben. Haerlem, *A. Hoorens*, c 1745. Bijlage tot Haarlemsche almanak.

III.

Naamwyzer van de municipaliteit, alsmede der andere amptenaaren, binnen de stad Haarlem, zo als dezelve waren den 7 October 1800. Haarlem, *Joh. Enschedé en Zoonen.* 12°.

J. B. Schepers. Eene Hollandsche stad in een roerig tijdvak. Regeerings-geschiedenis van Haarlem in 1787. Overdruk uit den Tijdspiegel. 1900.

Album van Haarlem's omstreken. Haarlem, *H. Coebergh.* (1900). 4°.

Alteratie van burgemeesteren en regeerders der steeden Haarlem en Amsterdam omtrent de verhooging van vracht voor passagiers, varende in de trekschuiten tus-

schen genoemde steeden. Haarlem, *Joh. Enschedé en Zoonen.* 1793. 4°.

Besluit van Burgemeester der stad Haarlem omtrent het bestuur der buurten in deze stad etc. Haarlem, *Joh. Enschedé en Zoonen.* 1814. 4°.

Alteratie en ampliatie der resolutie van burgemeester en wethouders der stad Haarlem van 21 October 1818, omtrent het vervoeren van lijken in deze gemeente. 1825. 4°.

Besluit van burgemeesteren der steden Haarlem en Alkmaar, inhoudende de reglementaire bepalingen op de verleende concessie tot rijden van een postwagen aan *J. P. Quinter*, te Haarlem, en *J. van der Hagen*, te Alkmaar. (1822). Haarlem, *Joh. Enschedé en Zonen.* 8°.

(*P. Elias*). Rapport van den opzigter over de stedelijke werken en gebouwen, betreffende het dempen der grachten en de daarmede in verband gebrachte beschouwing wegens het noodzakelijke eener waterververschinq in de stad Haarlem. Met kaart. (1855). 8°.

Een woord naar aanleiding van de te houden verkiezing van leden van het kiescollege der Ned. Herv. Gemeente te Haarlem. Haarlem, *W. G. L. de Nobel.* 1884. 8°.

Gebouwen, gezichten en oudheden der stad Amsterdam. Haarlem, *J. Marshoorn.* 1741. 8°.

A. Koot. Afbeeldingen ten gebruike bij het onderwijs in de natuurkunde. Onder medewerking van *W. M. Logeman.* Haarlem, *De Erven Loosjes,* 1857.

Koloniaal Museum te Haarlem. Zinneprent bij de opening 13 July 1871. Steendruk. Plano.

H. Asschenbergh. Aan ... Mr. *Daniël Hooft* ... 1786. (1786). Plano.

New Amsterdam. Yearbook n°. 1—2.

Verzameling van Vaderlandsche volksliederen. Amsterdam, *H. Moolenijzer*. 1832. 8°.

E. Wichert. Die Thorner Tragödie. Dresden—Leipzig. 1902.

F. Vos. Ter herinnering aan het 25-jarig bestaan der »Pius-Vereeniging" te Amst. Feestcantate. Muziek van *Ph. Loots*. (1894). 8°.

W. H. J. Weale. Jean le Breton. Prototypographe français. 8°. In Revue des bibliothèques, 1898.

Met een gedeelte der vermiste boeken, waarvan de waarschijnlijkheid bestaat dat zij zich in de Bibliotheek bevinden, moet het onderzoek nog worden voortgezet. Zoo kan ook nog niet in haar min of meer volledigen omvang opgegeven worden de opsomming van vermiste — uit boeken gescheurde — portretten, platen en kaarten. Het resultaat van het onderzoek te dien opzichte kan eerst tegen het volgend jaarverslag te gemoet gezien worden.

In December werd op verzoek van den bibliothecaris en met machtiging van het Dagelijksch Bestuur door de boekhandelaren *P. van Cittert Zonen*, een aantal dubbele boeken, die daarvoor in de termen vielen, in auctie verkocht.

In het journaal werden 2526 nummers bijgeschreven. Van deze aanwinsten, die de Bibliotheek verrijkten, moet met name genoemd de verzameling van ruim 1600 pamfletten, loopende van 1595 tot 1804, bijeengebracht door wijlen den heer *W. D. Bosch* (overleden 1 Maart 1904) en door diens vader den heer *J. C. Bosch*, te Wijk-aan-Zee, aan de Haarlemsche boekerij toegedacht

als goede herinnering aan het gebruik dat zijn zoon indertijd van de Stads-Bibliotheek heeft kunnen maken. De collectie vormt met de vlugschriften, die de Bibliotheek reeds bezat in de kleine doch waardevolle verzameling—Noblet o. a. een geheel, dat eene beschrijving in een afzonderlijken catalogus van pamfletten wel waard zal blijken.

Gebouw, lokaliteiten, meubilair en brandbluschmiddelen gaven geen aanleiding tot nieuwe opmerkingen. Op zolder werd wederom een kast bijgetimmerd. Een der Kerstdagen stortte het boven den schoorsteen der leeszaal hangend paneel naar beneden en deed in zijn val een der 4 blauwe borden tot honderd stukken op de kachelplaat neerkomen. Er bestaat hoop, dat het bord zoo goed mogelijk in d'ouden staat zal worden hersteld. Het paneel had geen letsel bekomen; de ontwrichte lijst werd opnieuw in orde gesteld.

In het personeel kwam geen verandering. De bij begrooting uitgetrokken gelden ten behoeve der Stads-Bibliotheek bedroegen *f* 4,845.— tegen *f* 4,820,— ten vorigen jare.

De toonkasten der Costeriana werden ter wille van de Frans-Halszaal verplaatst naar de groote museumzaal.

Uit de groote Bibliotheken van Amsterdam, Groningen, Leiden, Utrecht en 's-Gravenhage konden wij wederom herhaaldelijk in het belang van de bezoekers der Stads-Bibliotheek boeken en geschriften in leen ontvangen, waarvoor hier gaarne de erkentelijkheid aan heeren bibliothecarissen wordt uitgesproken.

Lijst van personen en instellingen die in 1905 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek van Haarlem.

Alkmaar: *C. W. Bruinvis.*

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon. Oudheidk. Genootschap; Rembrandt-Commissie; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Prof. Dr. *H. Brugmans;* Dr. *C. P. Burger; Frederik Muller & Cie.;* Dr. *W. Zuidema.*

Arnhem: Gedeputeerde Staten van Gelderland.

Assen: de Rijks-Archivaris.

Bloemendaal: Mevr. *Kalff-Rutgers v. d. Loeff.*

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: de Gemeente-Archivaris.

Deventer: Burgemeester en Wethouders.

's-Gravenhage: Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken; van Buitenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën; de Directeur der Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig archief van den Generalen Staf; *M. G. Wildeman.*

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Directeur en de Bibliothecaresse van het Museum van Kunstnijverheid; Z. D. H. de Bisschop; de Algemeene Vereeniging van Bloembollencultuur; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; het Koloniaal Museum; de Kweekschool voor onderwijzeressen; Vereeniging »Haerlem"; Rijnlandsche Hypotheekbank; Haarl. Huishoud- en Industrieschool; Haarl. Industriebank; Maatschappij van Nijverheid; Schuurman-Schimmel-Van-

Outeren-stichting; Teyler's Stichting; Afd. Haarlem en Omstreken der vereeniging »Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen der in Nederlandsch-Indië gevallen militairen"; de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, afd. Haarlem; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, afd. Haarlem; Sociëteit »Vereeniging"; Volksbibliotheek der Mij. tot Nut van 't Algemeen, te Haarlem; Sociëteit »Trou moet Blycken", Mej. *A. H. Arendsen*, *J. A. Barbas*, *F. H. Benraadt*, *C. ten Boom*, *H. Bremer*, *Joh. de Breuk*, *C. de Cock*, *J. Craandijk*, *Joh. Enschedé & Zonen*, Mr. *Ch. Enschedé*, Mr. *H. J. D. D. Enschedé*, *C. J. Gonnet*, *J. J. Graaf*, Mej. *A. Hoog*, *H. L. Janssen van Raay*, Mevr. de Wed. Mr. *H. Ph. de Kanter*, *E. H. Krelage & Zoon*, Dr. *H. D. Kruseman*, *Erven Loosjes*, *J. J. van Maas*, Mr. *A. S. Miedema*, *J. G. Michielse*, *H. J. v. d. Munnik*, *H. J. Otto*, *W. P. J. Overmeer*, Mej. *I. Pilger*, *F. J. G. ten Raa*, *C. A. Steenkist*, Mr. *P. G. van Tienhoven*, *H. D. Tjeenk Willink & Zoon*, *F. A. V. W. H. van Tuerenhout*, *J. G. Tuijtel*, *G. Velthuijsen Sr.*, *Andries J. Winkler*, *Joh. Winkler*, *F. W. J. de Witt Huberts*, *W. H. Ypes*, Mej. *A. G. Zijm*.

Helmond: *A. Sassen*.

Leiden: de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; *G. F. Théonville*.

Leeuwarden: Friesch Genootschap v. Geschied-, Oudheid- en Taalkunde; de Commissaris der Koningin in Friesland.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland; Mr. *R. Fruin*.

Nijmegen: de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst.

Rotterdam: *J. Reepmaker.*

Santpoort: de Directeur van Meerenberg.

Utrecht: de Commissaris der Koningin in Utrecht; Burgemeester en Wethouders; de Commissie van bijstand voor de gemeenteverzamelingen.

Veenwouden: *P. de Clercq.*

Vlaardingen: de Archivaris.

Weesp: *C. J. van Houten en Zoon.*

Wijk-aan-Zee: *J. C. Bosch.*

Zaandam: Burgemeester en Wethouders.

In het buitenland: de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d Main; de Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; Smithsonian Institution, U. S. National Museum, Bureau of American Ethnology te Washington; New-York Public Library, Holland-Society te New-York; Stads-Bibliotheek, Gemeentebestuur van Antwerpen; Ethnological Survey for the Philippine Islands, te Manila; Library of Congress, Nat. Academy of Sciences, te Washington; *Louis Lombard*, Lugano; *W. del Court*, Weybridge; *I. M. D'Olier*, Dublin.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

HAARLEM, April 1907.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1907.

Het jaar 1907 sluit voor de Stads-Bibliotheek een periode van 200 jaar af, waarin aan deze instelling een min of meer passend en waardig verblijf werd toegewezen.

't Was in den voorzomer van 1708, dat onder de scholarchen, die als opzieners der Latijnsche school ook de zorg hadden voor de Stads-Bibliotheek, de vraag rees of deze boekerij, »geplaatst op een vertrek dat vogtig, doncker en van een ongesiene toegang *) is", niet gevoeglijk zou kunnen worden overgebracht in het Prinsenhof. »Hetwelk aan de heeren Burgemeesters voorgedragen zijnde, hebben haer Ed. gr. Agtb. nae oculaire inspectie, die voorslag goet gekeurt." Zoo kwam de bibliotheek op de zaal boven de dusgenoemde Prinsenkamer en tegenover de toen geheeten »geweerkamer", in dezelfde

*) Deze „ongesiene" toegang, thans prijkend met het opschrift „Gemeente-Atelier", voert nog met de oude trap naar het hartje van het Stedelijk Archief en de daarboven gelegen herstelplaats van schilderijen.

lokaliteit, waar een goede honderd jaar later de eerste eigenlijke bibliothecaris Dr. *A. de Vries* ruim 40 jaar zijn groote krachten en zijn liefde aan de Stadsboekerij zou geven.

Met de overbrenging van de bibliotheek naar het Prinsenhof brak er een nieuwe periode voor de Haarlemsche boekerij aan. Zij veranderde wel niet van aard, maar wekte nieuwe belangstelling, nu zij uit haar donker verblijf in de nieuwe woning met 5 ramen, waar »alles volgens ordre gemaakt was en alles geverruwt", werd opgesteld. Als zij er eenige jaren gevestigd is, een nieuwe catalogus van haar schatten is gedrukt, sleutels met stadswapen aan de eene, een B ter andere zijde, voor den toegang tot haar heiligdom aan een kleine schare van bevoorrechten zijn uitgereikt — dan volgen weldra »de wetten nae welcke men de Bibliotheek sal moeten gebruycken", en vindt de zorg die men voor de allengs groeiende stedelijke boekenschat is gaan voelen, haar volmaking in het aanstellen van een »opsiender." 't Is kenschetsend voor de patriarchale bedisseling van de scholarchen, dat de vervuller van dit nieuwe ambt vooral niet den titel van bibliothecaris mocht dragen »overmits sulks wat aenloopt tegen de commissie van de Heeren Curateuren, welke Bibliothecarii sijn". Honderd gulden 's jaars was dan ook geen waarlijk bibliothecarisloon, waarop men den eersten functionaris — *D. du Mayne*, praeceptor aan de Latijnsche school »wiens familaren staet wel diende ondersteunt te worden" — benoemde; te minder nog omdat de aangestelde op zijne kosten de bibliotheek jaarlijks moest laten schoonmaken en »reyn onderhouden".

Evenals vóór 200 jaar de Bibliotheek een nieuw tijdperk begon, toen zij voor haar schatten een ruimer huis vond, zoo komt het mij voor, dat, nu men sinds jaren naar meer bergruimte is moeten gaan omzien, eene oplossing aanstaande, een nieuwe toestand in de nadere toekomst op handen moet zijn.

Het aantal bezoekers in 1907 was 5958, waarvan de kleinere helft gebruik maakte van de leeszaal tot naslaan of nasporing. De vermindering van een duizend bezoekers en van anderhalf duizend uitgeleende boeken verklaart zich uit het bijna geheel wegblijven van jeugdige Haarlemmieten, die hun geestelijken teerkost met beter gevolg uit de jongens- en meisjesbibliotheek van het Haarlemsche Nut van 't Algemeen in de Zijlstraat konden betrekken, een bron van uitspanning voor jong Haarlem, waarheen bij voortduring ter Stads-Bibliotheek werd verwezen. De hoop blijft intusschen levendig, dat in niet verre toekomst ook deze groep Haarlemmers met zooveel andere, die niet uitsluitend op ontspanningslectuur loopen, met beter gevolg dan tot heden mogelijk was in de Stads-Bibliotheek geestelijke verzadiging zal kunnen vinden. En is geen reden om vooralsnog te wanhopen aan het plan in mijn vorig jaarverslag genoemd aangaande zoo een Haarlemsche boekerij, waartoe de Stads-Bibliotheek zou kunnen worden herschapen tot nut en voordeel van duizenden.

Van de in de beide vorige jaarverslagen als vermist aangegeven boeken werden teruggevonden:

Warnsinck, de ontkoming van Hugo de Groot uit Loevenstein; *Moens*, bibliography of »Chronijc historie

der Nederlandtschen oorlogen; Vaderlandsch liedeboek, Haarlem 1889.

Werden ten geschenke ontvangen:

Kaart der stad Haarlem, door *Romeyn*, *de Hooghe*, van den heer *J. J. van Maas*; Gids van 's-Gravenhage, 1902, van den heer *C. A. Steenkist*; *K. Sybrandi*, de Antigone van Sophocles, van den bibliothecaris.

Werden gekocht:

Het boek der psalmen, 1776.

Nanninga Uitterdijk, Kampen, geschiedkundig overzicht en merkwaardigheden, 1878.

Hezenmans, de St. Janskerk te 's Hertogenbosch, 1866.

Sporen van de natuurlijke geschiedenis der schepping, 1849, 2 dln.

Van der Vijver, Wandelingen in en om Brussel, 1823.

In het journaal werden 917 nommers bijgeschreven, voor een deel geschenken, waarvan de gevers achter het verslag genoemd worden.

Aan den catalogus werd geregeld voortgewerkt; de voorloopige beschrijving in duplo kwam bijna geheel gereed, zoodat de bibliotheek behalve van een alfabetischen weldra in het bezit zal zijn van een volledigen stand-catalogus, het eerste noodige van iedere grootere bibliotheek.

Het gebouw, waarin de bibliotheek gevestigd is, onderging geen noemenswaardige verandering. Luik en raam van het trapvenster werden van verf ontdaan, het glaspand met een tweetal wapens voorzien en nieuw in

het lood gezet, de renaissance-buitenomlijsting afgebikt. In een der ramen van het portaal werden eenige wapens, waaronder van de stad Haarlem en van de provincie Noord-Holland, in glas gebrand, aangebracht. Het vierde blauwe bord, verleden jaar in tallooze stukken gebroken, kon, kunstig hersteld, zijn plaats boven de schouw hernemen.

De brandslangen werden bij het nazien door het personeel bij wijze van oefening beproefd. Die van het portaal bij de trap werd vernieuwd.

In het personeel kwam geen verandering.

Het bij begrooting voor de Stads-Bibliotheek toegestane bedrag beliep *f* 4,875.—.

Zeer gebaat wederom werd de bibliotheek door boekleeningen uit de Universiteits bibliotheken en uit de Koninklijke ten genoege van hare bezoekers. Ongeveer 130 maal was het hierdoor mogelijk aan Haarlemmers kosteloos hulpbronnen bij studie of onderzoek te verschaffen. Van de welwillendheid te dezen opzichte der heeren bibliothecarissen en andere hierbij betrokken ambtenaren mag hier met erkentelijkheid gewaagd worden.

Lijst van personen en instellingen die in 1907 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek van Haarlem.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon. Oudheidk. Genootschap; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Directie der Hollandsche Sociëteit van

Levensverzekeringen; Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst; Centraal Bureau van de Statistiek; de Bibliothecaris der Universiteit; *A. J. J. Ph. Haas; H. J. Lenderink.*

Arnhem: Gedeputeerde Staten van Gelderland; Mej. *F. J. van Leeuwen.*

Assen: de Rijks-Archivaris.

Dordrecht: *E. E. Picard.*

's-Gravenhage: Z.Exc. de Minister van Buitenlandsche Zaken; de Commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; *J. H. Scheltema de Heere; M. G. Wildeman.*

Groningen: Prof. Dr. *J. Huizinga.*

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Rijks-Archivaris; de Gemeente-Archivaris; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Haarl. Huishoud- en Industrieschool; Haarl. Industriebank; Teyler's Stichting; Afd. Haarlem der Vereeniging Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen der in Nederlandsch-Indië gevallen militairen; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, afd. Haarlem; Volksbibliotheek der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Haarlem; Sociëteit »Trou moet Blycken"; Haarl. Hypotheekbank; Adm. »Haarl. Dagblad"; het Leesmuseum; Mej. *A. H. Arendsen, F. H. Benraadt, Erven F. Bohn, H. Bremer Jzn., G. van Cittert Pzn., J. Craandijk, Joh. Enschedé & Zonen,* Mr. *Ch. Enschedé, J. D. van den Eijnde,* Dr. *A. H. Garrer, L. E. Gerdessen, C. J. Gonnet,* Dr. *M. Greshoff,*

A. W. Haksteen, A. J. A. van 't Hof, H. L. Janssen van Raay, J. C. Joekes, E. H. Krelage & Zoon, H. van Leeuwen, J. J. van Maas, Mr. *A. H. J. Merens, Mel & Meylink*, Mr. *A. S. Miedema, H. J. v. d. Munnik, H. J. Otto, W. P. J. Overmeer, F. J. G. ten Raa, J. Reerink van Cheribon, E. A. von Saher*, Dr. *J. B. Schepers, C. A. Steenkist. F. A. V. W. H. van Tuerenhout, G. Velthuijsen Sr., Joh. Voogd, Jo. de Vries, Andries J. Winkler.*

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Leiden: de Bibliothecaris der Rijks-Universiteit; de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; Dr. *P. C. Molhuysen*, Prof. Dr. *P. J. Blok.*

Leeuwarden: Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde; de Commissaris der Koningin in Friesland.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Nijmegen: de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst.

Rotterdam: *Ch. C. V. Verreijt.*

Utrecht: de Commissie van bijstand voor de Gemeente-verzamelingen.

Vlaardingen: de Gemeente-Archivaris.

Vlissingen: Burgemeester en Wethouders.

Woerden: *P. Fr. Bonaventura Kruitwagen.*

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel.

In het Buitenland: de Stads-Biblotheek te Frankfort a/d Main; Smithsonian Institution, Bureau of American

Ethnology te Washington; New-York Public Library; Field Museum of Natural History, Library of Congress te Washington ; Stads-Bibliotheek, Peter-Benoits-fonds te Antwerpen; Direccion general de estadistica del Uruguay; *E. Molee*, te Washington; de Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro.

De Bibliothecaris,
J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

HAARLEM, April 1908.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1908.

Toestand van het gebouw.

Het Prinsenhof bleef in den ouden staat en veranderde niet van bestemming. De Bibliotheek bleef er ondergebracht op de beide bovenzalen, portalen en zolders; deze laatste vormen een bij uitstek ongeschikte en ongewenschte bergplaats, maar zij kunnen door plaatsgebrek niet worden prijsgegeven, moeten integendeel jaarlijks meer en meer opstalplaats worden.

Toestand der verzamelingen.

Aan den goeden staat en het uiterlijk voorkomen der boeken en stukken werd de hand gehouden.

Ameublementen en brandbluschmiddelen.

Hierin kwam weinig verandering. Het ameublement werd vermeerderd met een ladekast ter behoorlijker berging van het archief der Bibliotheek. De bluschapparaten werden nagezien, de brandslang onder aan de trap werd vernieuwd.

Financiën.

Op de begrooting voor 1908 werd ten behoeve der Stads-Bibliotheek uitgetrokken een bedrag van f 4875.— aldus gesplitst:

Salaris van den bibliothecaris, den amanuensis, den klerk, den bode (kastelein van het Prinsenhof) . . f 3225.—
Aankoop van boeken en tijdschriften . . . . „ 800.—

Inbindkosten	f	325.—
Druk- en schrijfloonen	„	215.—
Meubilair	„	150.—
Verwarming	„	160.—

Aanwinsten.

Van de aanwinsten — zij besloegen 1041 nummers in het journaal — moet men name genoemd de groote serie Oprechte Haarl. Couranten van 1720—1814, die op zeer welkome wijze het exemplaar der Bibliotheek kwam aanvullen. Het was een geschenk van de gemeente Rotterdam en een gevolg van de hoog te waardeeren bemoeiingen van den Bibliothecaris der Gemeentelijke Openbare Bibliotheek, hen heer *G. van Rijn*. Voorstander van het streven om gedenkstukken en bescheiden dáár zooveel mogelijk aan te brengen, waar zij krachtens aard en afkomst eigenaardig thuis behooren, heeft hij weten bewerken — Bibliotheekcommissie en Burgemeester en Wethouders hebben zijn voorslag een gunstig oor geleend — dat o.m. Haarlem in het bezit kwam van heele reeksen, goed gebonden jaargangen Opr. Haarl. Couranten, die anders waarschijnlijk nooit zoo volledig aan het exemplaar der Stads-Bibliotheek zouden kunnen zijn toegevoegd. Ik acht het een voorrecht ook te dezer plaatse den heer *van Rijn* voor zijn ruim en juist inzicht op 't stuk van afstaan en verzamelen mijn waardeering en dank uit te spreken.

Van de geschenken zoude ik ook nog gaarne die van den heer *H. J. Otto* te Haarlem willen noemen, die bij wijze van vervroegde erfenis en in den vorm van alle werken — nieuw en gebonden — van *Dickens*, *Reuter* en *den Ouden Heer Smits*, de veelgevraagde leesstof op de

Bibliotheek reeds thans welkom kwam vermeerderen, die daar anders — hoelang misschien niet — nog op had moeten wachten.

Zij, die overigens de Bibliotheek in eenig opzicht met hun boekgeschenken vereerd en verrijkt hebben, worden hierachter met name plaatsgewijze genoemd

Journaal en Catalogus.

Alle ingekomen boeken, handschriften en tijdschriften werden op nummer met datum, herkomst, enz. in het journaal bijgeschreven. Sinds mijn geachte voorganger in 1896 met dezen voortreffelijken maatregel van orde begon, zijn ruim 15600 werken in de Bibliotheek opgenomen.

De ingekomen boeken werden gecatalogiseerd en de titels gedrukt voor de drie catalogi, aan wier bearbeiding geregeld werd voortgewerkt.

Gebruik en Uitleening.

Het aantal bezoekers bedroeg 5739 (5958 in het jaar te voren), waarvan 2773 ook in de leeszaal boeken raadpleegden. Uitgeleend werden 4207 boeken (4586 in het jaar te voren). Buiten de stad werden boeken geleend aan personen en instellingen te Groningen, Bloemendaal, Schoonhoven, Velsen, Woerden, Zutfen, Leiden, Santpoort, Tilburg, 's Gravenhage, Amsterdam, Zandvoort, Rotterdam, Schoten, Houtrijk en Polanen, Heemstede, Bussum.

Ruim 100-maal kon de Bibliotheek door de welwillende toezendingen uit de Academische Bibliotheken en die te 's Gravenhage, Haarlemsche ingezetenen verplichten met tal van boeken, die hier vergeefs gezocht werden.

Lijst van personen en instellingen die in 1908 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: *C. W. Bruinvis*, Gemeente-Archivaris.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon. Oudheidk. Genootschap; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Rembrandt-Commissie; de Bibliothecaris der Universiteit; *A. J. J Ph. Haas.*

Arnhem: Gedeputeerde Staten van Gelderland; *S. Gouda Quint.*

Assen: de Rijks-Archivaris.

Bloemendaal: de Directeur van Meerenberg; *E. C. van Son; A. Merens.*

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Deventer: Burgemeester en Wethouders.

Dordrecht: *E. E. Picard;* Mr. *S. van Gijn.*

's Gravenhage: de Minister van Binnenlandsche Zaken, van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; *H. Smissaert; H. van Kuyk.*

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; Z. D. H. de Bisschop van Haarlem; de Gemeente-Archivaris; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; de Haarl. Huishoud- en Industrieschool; Haarl. Industriebank; Teyler's Stichting; Koloniaal Museum; Commissie van toezicht op het Gem. Museum; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, afd.

Haarlem; Commissie der Volksbibliotheek van »'t Nut"; Sociëteit »Trou moet blycken"; de Haarl. Hypotheekbank; het Leesmusuem; de Haarl. Bankvereeniging; Mej. *A. H. Arendsen*, *F. H. Benraadt*, *C. ten Boom*, *H. Bremer*, *J. Craandijk*, *J. M. Ebel*, *Joh. Enschedè en Zonen*, Mr. *Ch. Enschedé*, Dr. *A. H. Garrer*, *C. J. Gonnet*, Mr. *J. J. de Graaff*, Dr. *M. Greshoff*, *G. W. Groeneveld*, Mej. *A. Hoog H. L. Janssen van Raay*, *J. C. Joekes*, *H. Ph. de Kanter Jr.*, *E. H. Krelage*, *K. de Lanoy*, *J. B. Lasschuit*, *H. N. Mul*, *H. J. Otto*, *W. P. J. Overmeer*, *F. J. G. ten Raa*, *F. A. V. W. H. van Tuerenhout*, *H. C. Valkema Blouw*, *G. Velthuysen Sr.*, *J. Voogd*, *Johan Winkler*.

's Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Leiden: de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; la Commission de l'histoire des églises Wallonnes; *G. F. Théonville*.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied- oudheid- en taalkunde; de Commissaris der Koningin in Friesland.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Ouderkerk: *J. J. Graaf*.

Rotterdam: Burgemeester en Wethouders; de Bibliothecaris der Gemeentelijke Openbare Bibliotheek; *W. L.* en *J. Brusse*, *H. J. van der Leeuw Langnese*.

Wageningen: *A. A. van Pelt Lechner*.

Woerden: *P. Fr. Bon. Kruitwagen*.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel.

In het Buitenland: de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d Main; Smithsonian Institution; U. S. National Museum,

Bureau of American Ethnology, Library of Congres te Washington; New-York Public Library, Funk and Wagnalls Company; Holland Society te New-York; de Bibliothecaris der Hoofdboekerij, Gemeentebestuur van Antwerpen, Edw. prince Te Looz Block aldaar; Direccion General de estadistico del Uruguay; Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

HAARLEM, April 1909.

VERSLAG

VAN DEN TOESTAND

DER

STADS-BIBLIOTHEEK

OVER

1909.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1909.

Gemeten aan de belangstelling der bezoekers van de Stads-Bibliotheek in 1909 kan de indruk over deze openbare instelling wederom gunstiger zijn. De behoefte aan een vraagbaak voor praktische kennis, een wegwijzer naar meerdere ontwikkeling, een gids en hulp bij wetenschappelijke nasporingen, een bron van geestelijke ontspanning en van voorlichting, groeit met het jaar. En dit te mogen vaststellen is zeker voor ieder, die hierin vooruitgang gelooft, een verheuging.

Het aantal bezoeken steeg tot 7152 (vorig jaar 5739). Uitgeleend werden 5298 boeken (vorig jaar 4207). Van de leeszaal werd tot studie, lezing van boeken en tijdschriften, naslaan en dergelijke door 3122 personen gebruik gemaakt (vorig jaar 2773). Ook vermeerderde het getal boeken, die ten dienste van het publiek door de bibliotheek uit de groote Boekerijen te Amsterdam, 's Gravenhage, Groningen, Leiden en Utrecht in bruikleen konden worden ontvangen. In overeenstemming met de diensten, die door deze leenbemiddeling aan studie en wetenschappelijk onderzoek werd bewezen, wordt hier gaarne gewaagd van groote erkentelijkheid jegens de

hoofden en de ambtenaren van de ons hiermede verplichtende bibliotheken.

Buiten de stad werden door de Bibliotheek boeken in bruikleen gezonden aan personen en instellingen te Alkmaar, Amsterdam, Bennebroek, Beverwijk, Bloemendaal, Bussum, Delft, Haarlemmermeer, Heemstede, Den Helder, Hillegom, Leiden, Lochem, Overveen, Santpoort, Schoten, IJmuiden, Woerden, Zandvoort.

Belangrijk waren dit jaar ook de boekenaanwinsten. De hooggewaardeerde beschikking van Mevrouw de Wed^e^. Mr. C. Pijnacker Hordijk, die de kostelijke boekerij van dezen geleerde ten geschenke bij beurtkeuze bood aan de Universiteitsbibliotheken te lande, bracht ook een groot aantal gewenschte werken uit deze verzameling aan de Stads-Bibliotheek van Haarlem

Zoo werd deze met meer dan 100 voornamelijk historische en rechtsgeschiedkundige boeken verrijkt.

Een Haarlemsch handschrift uit de eerste helft der 17de eeuw „Gheestelijcke Zermoonen ende Puntgens" was een aanwinst die de Bibliotheek aan den heer C. J. Gonnet dankt. Dit geschenk was te meer welkom, omdat het handschrift afkomstig is uit „Den Hoek", de voormalige (in 1851 opgeheven) R. K. Statie van S^t^. Bernardus, en de Bibliotheek (door vroegere zorg van den schenker) reeds in het bezit was van meerdere handschriften uit diezelfde geestelijke „Vergadering" te Haarlem. Het thans verkregen manuscript bevat eenige kopergravures in eersten staat van Abr. van Merlen en Th. Galle.

Met name vermeld worde nog de schenking van den heer Jan Veder te Haarlem, bestaande uit een compleete serie der tijdschriften Eigen Haard en De Aarde en haar Volken, die voortaan telken jare door den

schenker met de afgesloten jaargangen volledig wordt gehouden. Verschillende belangstellende instellingen en personen gaven verder grootere of kleinere boekgeschenken. die in het journaal opgenomen, een getal van 1107 aanwijzen (vorig jaar 1041). Aan alle gevers wordt hier nogmaals goede dank gebracht. Hun namen zijn hierachter hoofdelijk vermeld.

Over den toestand van het Bibliotheeksgebouw valt weinig meer te zeggen dan dat de behoefte aan ruimte zich weer meer heeft doen gevoelen. De leeszaal biedt bovendien op drukke tijden niet altijd een voldoend aantal zitplaatsen, waar genoeg licht is. Ook wordt bij de vermeerdering van uitleening, het ongerief grooter, dat het bureau hiervoor zich in die leeszaal bevindt.

Om de boekenschat in goeden staat te houden zal eerlang een vermeerdering van inbindkosten niet achterwege kunnen blijven. De post hiervoor op de begrooting bedroeg *f* 365. Voor salarissen was uitgetrokken *f* 3400, voor boeken en tijdschriften *f* 800, voor druk- en schrijfloonen *f* 215, voor meubilair *f* 150, voor verwarming *f* 120.

In het personeel kwam geen verandering. Wegens ziekte was de amanuensis eenige maanden verhinderd zijn werkzaamheden ter bibliotheek waar te nemen.

Een handschrift van Thomas Asselijn, berustend in de Stads-Bibliotheek werd in het Tijdschrift voor Nederl. taal- en letterkunde (deel 28) in het licht gegeven. *)

---

*) De Dobbelaar, blijspel in drie bedrijven door Th. Asselijn naar het Haarlemsche handschrift, voor de eerste maal uitgegeven door R. Grisard.

Lijst van personen en instellingen die in 1909 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: C. W. Bruinvis.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon. Oudheidk. Genootschap; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Rembrandt-Commissie; Centrale Werkgevers Risico Bank; J. H. de Bussy. Firma F. van Rossen. N. R. de Leeuw.

Arnhem: Gedep. Staten van Gelderland; Bibliothecaris der Openbare Bibliotheek.

Assen: Rijks-Archivaris in Drenthe; A. Oltmans.

Blaricum: Uitgeversvereeniging „Vrede".

Bloemendaal: de Directeur van Meerenberg; Mr. P. Tideman; Jhr. Mr. L. H. van Lennep.

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: de Bibliothecaris der Technische Hoogeschool; Rijks Commissie voor graadmeting en waterpassing; de Redactie van het Maandblad voor handelsonderwijs en handelswetenschappen.

Deventer: Burgemeester en Wethouders.

Dordrecht: E. Picard.

's Gravenhage: de Minister van Binnenlandsche Zaken, van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige Publicatiën; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; P. M. Schelling.

Groningen: de Bibliothecaris der Universiteitsbibliotheek; Dr. J. Huizinga.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; Z. D. H. de Bisschop van Haarlem; de Gemeente-Archivaris; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Holland-

sche Maatschappij der Wetenschappen; de Haarl. Huishoud- en Industrieschool: Haarl. Industriebank; Teyler's Stichting: Koloniaal Museum; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, afd. Haarlem; Commissie der Volksbibliotheek van „'t Nut"; Societeit „Trou moet Blycken"; de Haarl. Hypotheekbank; het Leesmuseum; de Haarl. Bankvereeniging; de Boeken-Commissie van het Algemeen Nederl. Verbond, afd. Haarlem; het Bestuur der Technische Boekerij; R. D. Baart de la Faille, B. J. Bervoets, H. Bremer, Dr. A. C. Duker, K. van Eden, Joh. Enschedé en Zonen, Mr. Ch. Enschedé, Dr. A. H. Garrer, C. J. Gonnet, Dr. M. Greshoff, Mej. Aletta Hoog, H. L. Janssen van Raay, W. A. J. van de Kamp, E. H. Krelage, K. de Lanoy, G. A. Luitingh, J. J. van Maas, Mr. A. A. van der Mersch, Mr. A. S. Miedema, H. J. Otto, W. P. J. Overmeer, Mevr. de Wed. Mr. C. Pijnacker Hordijk, Dr. J. B. Schepers, Mr. P. van Sonsbeek, J. M. Stap, C. A. Steenkist, Mr. P. Tjeenk Willink, J. Vader, Jan Veder, G. Velthuysen Sr., A. Wiesenhaan, Johan Winkler, Dr. M. Wolff.

'sHertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noordbrabant; de Rijks-Archivaris.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied- oudheid- en taalkunde: de Commissaris der Koningin in Friesland.

Leiden: de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; G. F. Théonville, Dr. P. J. Blok.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Noordwijk a/Zee: M. J. A. Moltzer.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Ouderkerk: J. J. Graaf.

Rotterdam: de Bibliothecaris der Gemeentelijke Openbare Bibliotheek.

Santpoort: W. Bax.

Soest: Lod. van Mierop.

Utrecht: de Bibliothecaris der Universiteitsbibliotheek; de Commissie van bijstand in het toezicht op het Oud-Archief der gemeente; de Commissaris der Koningin in Utrecht.

Vlaardingen: de Gemeente Archivaris.

Woerden: P. Fr. Bon. Kruitwagen.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel.

In het Buitenland: de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d. Main; Smithsonian Institution, Library of Congres, F. Huidekoper te Washington; New-York Public Library te New-York; G. L. Raymond te Princeton; Direccion General de Estadistico te Montevideo; Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; de Bibliothecaris der Hoofdboekerij, Gemeentebestuur van Antwerpen; E. Ritter te Genève; R. Grisard te Freeren.

De Bibliothecaris,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1910.

VERSLAG

VAN DEN TOESTAND

DER

STADS-BIBLIOTHEEK

OVER

1910.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1910.

De Stads Bibliotheek heeft ook in het 314de jaar harer stichting blijk gegeven van een jeugdigen bloei. Zij schijnt haar drie-en-zestigsten lustrum te zijn ingegaan onder voorteekenen, die nog veel beloven voor de toekomst, waarin hoe langs zoo meer de inwoners van Haarlem profijt uit deze nuttige instelling zullen trekken. Het volgende lijstje van aantal bezoeken en uitgeleende boeken over het laatste decennium moge een der bewijzen van toenemende belangstelling geven.

	Aantal bezoeken.	Uitgeleende boeken.
1901	1625	1288
1902	2151	1624
1903	2165	2214
1904	3233	2717
1905	4617	4224
1906	6974	6194
1907	5958	4586
1908	5739	4207
1909	7152	5298
1910	11119	6963

In 1910 maakten 4040 personen gebruik van de leeszaal (3122 in het jaar te voren).

Percentsgewijs behoorden van de uitgeleende boeken tot

Algemeene werken en tijdschriften	18 %
Geschiedkundige werken	14 %
Taal- en letterkundige werken	13 %
Ontspanningslectuur	42 %
Haarlemsche bijzonderheden	2 %
Aardrijkskundige werken	3 %
Boeken over kunst	3 %
Rechtskundige werken	2 %
Werken over philosophie, geneeskunde, genealogie, exacte wetenschappen, samen	3 %

Een goeden dienst kon de Stads Bibliotheek ook dit jaar weer bewijzen aan vele Groot-Haarlemmers met boekleeningen te hunnen behoeve uit andere bibliotheken, die wat de Universiteitsbibliotheken en de Koninklijke betreft, portvrij door haar kunnen worden aangevraagd en ook als „dienst" weer teruggezonden.

Zoo ontving zij dit jaar in doorleen:

45 banden van de Univ. Bibliotheeek, te Amsterdam;
38 „ „ „ „ „ „ Groningen
82 „ „ „ „ „ „ Leiden;
34 „ „ „ „ „ „ Utrecht;
126 „ „ „ Kon. „ „ 's-Gravenhage;
9 „ „ „ Biblioth. der Techn. Hoogeschool te Delft, terwijl 11 banden van verschillende andere instellingen en boekerijen geleend werden.

Gaarne breng ik ook thans weer — zeker ook namens degenen die hiermede gebaat werden — den besten dank aan de beheerders en de verzorgende beambten dier bibliotheken.

Buiten de stad leende de Bibliotheek uit aan inwoners van Amsterdam, Bennebroek, Beverwijk, Bloemendaal, Bussum, Groningen, Halfweg, Hillegom, Hilversum,

Hoofddorp, Santpoort, Schoten, Utrecht, Velsen, Wageningen, Wijk a/Zee, IJmuiden, Zandvoort, Zutfen.

Vele geleerde instellingen en genootschappen en vereenigingen van allerlei aard zonden wederom hun gewaardeerde publicaties. De namen van hen, die de Bibliotheek boekgeschenken toedachten. volgen in de lijst hierachter.

De boekerij verkeert in goeden toestand.

De aanwinsten, waaronder 936 nummers in het journaal werden ingeschreven (vorig jaar 1107), konden gelukkig nog voegzaam onder gebracht worden, al wordt het gebrek aan geschikte bergruimte jaarlijks hinderlijker.

Over een onderdeel van de aan de verzorging van den bibliothecaris toevertrouwde verzamelingen, dient hier wat uitvoeriger gesproken, omdat het voorshands aan zijne bemoeiingen onttrokken zal zijn. De dusgenaamde Costeriana toch, in zes toonkasten sinds de oprichting van het Stedelijk Museum tot een blijvende tentoonstelling bijeengelegd, werden bij Raadsbesluit van 18 Mei 1910 gesteld onder het beheer van den toekomstigen Museumdirecteur. Voor de beheerseenheid op het Museum wellicht wenschelijk, heeft het besluit aan de saamhoorigheid der eerste Haarlemsche drukken met de Stads-Bibliotheek een einde gemaakt. Deze scheiding zal door de wetenschappelijke belangstellenden meer nog gevoeld worden als straks door de verplaatsing van het Museum, het uitgebreide hulp-studiemateriaal ter Stads-Bibliotheek aanwezig, bezwaarlijker zal kunnen worden geraadpleegd. De Costeriana werden jaarlijks eenige malen voor verschillende doeleinden bestudeerd en onderzocht. De bekende strijder voor Coster's eer, de heer J. H. Hessels van Cambridge o. a. placht de laatste jaren telkens eenige weken zijn onderzoekingen op de Biblio-

theek voort te zetten, waar behalve de waardevolle gedenkstukken in kwestie, ook de naslagwerken, studies en catalogi, die op het onderzoek betrekking hadden, hem den geheelen dag ten dienste stonden.

Ook andere belangstellenden, waaronder er — zooals in het afgeloopen jaar de Directeur van de Kon. Bibliotheek te Berlijn, Dr. Schwencke — bepaaldelijk voor de Costeriana een bezoek aan Haarlem brengen, vonden in de bemiddeling der Bibliotheek een voorrecht, dat hun in den vervolge, als het Museum ver van deze instelling verwijderd ligt, moeilijker zal kunnen worden geboden.

Van oudsher waren de eerste persproducten van den Haarlemschen uitvinder, met name de Middelnederlandsche en de Latijnsche Spieghel der menscheliker behoudenisse als waardevolle curiositeiten in het Stadhuis en op de Stads-Bibliotheek bewaard.

Seiz, de beschrijver van „het derde jubeljaar der uitgevondene boekdrukkonst" verhaalt hoe zij „tot dato deezer [1740] op het Stadhuis te Haerlem zorgvuldig bewaard [worden] en te zien [zijn] ...... en wel voornamentlyk de Spiegel der Behoudenis, in de Hollandsche taal, waarvan noch een Exemplaar van de eerste druk op het Stadhuis, als gezegt, en een ander op het Princenhof in de Stads-Bibliotheek*) bewaard en te zien is, gelyk ik die ook, het eerste beneffens Johannes Enschedé op het Stadhuis met verlof en in tegenwoordigheid van den Ed. Gr. Achtb. Heer Mr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn, tegenwoordig (1740) wel

*) Het exemplaar der Stads Bibliotheek van den Nederlandschen Spiegel (Cat. Bibl. Publ. Harl. 1848, p. 94 no. 4. De Vries, Lijst der stukken 1862 bl. 13 no. 6) is eerst in de 19de eeuw bij de verzameling gevoegd.

regeerend Burgemeester der Stad Haarlem, en van den Heer Secretaris der gemelde Stad Mr. Jan Jacob van Bergum van Nieuwenhuizen; en het ander op het Princenhof met Izaäk Enschedé en den gemelden Johannes Enschedé, vader en zoon, beide tegenwoordig Stads-Drukkers, in tegenwoordigheid van den hoogwaerdigen en zeer geleerden Heer Joannis Alberti, Praedicant in de Gereformeerde Gemeente aldaar. Ook is op het Stadhuis te Haerlem het Latynse speculum humanae Salvationis bevindelyk."

Om deze Specula had men reeds toen een kleine verzameling van ander drukwerk neergelegd, dat men om d'een of andere reden met Coster's eerste producten in verband beschouwde. Zoo bestond de Costeriana-uitstalling in 1737 uit de volgende zeldzaamheden: *)

N°. 1. Spiegel onzer Behoudenisse, zijnde maar op éénе zijde gedrukt: waaragter staat, De Spiegel der menschelijker Behoudenisse, met figuuren, mede op eene zijde gedrukt, is gebonden in hoorn. Kleyn folio.

N°. 2. De VII Temptatien van eene kranken, in zeven figuuren, met eene Latijnsche verklaringe op eene zijde gedrukt en opgeplakt, in 't Latijn en duitsch met de beeltenis van L. Koster. Vooraan staat een nieuw gedrukte tytel en daarop gemeld, dat hetzelve 1428 door L. Coster zoude zijn uitgegeven.

Afbeeldingen van het Hooglied Salomons, bestaande in negen opgeplakte halfvelsprinten, ieder in twee verdeelt met gedrukte Latijnsche spreuken uit het voorzeyde Hoog-

*) Copia van de Lijste der oude drukken welke op't Stadhuys te Haarlem bewaard worden, door een heer Pieter de la Ruë van Middelburg, op den 21 Juny des jaars 1737 zelfs gezien en opgeteykend en aan mij [Warner Lulofs] medegedeelt. Amsterdam den 24 Juny A°. 1737.

lied op banderollen in de printen gevoegt. Voor aan staat ook (als boven) op een' nieuwen Tytel: 1430.

Speculum Humanae Salvationis, in Latijnschen ryme, zynde de zin ende figuuren even als boven N°. 1, voor aan staat 1440, ook (als boven) op een' nieuwe Tytel; is meede maar op ééne zyde gedrukt; de figuren zijn afgezet. Samen bijeen gebonden in een' rooden band met koperen slooten. Kleyn folio.

N°. 3. Afgezette figuuren van den Apoclypsis met Latynsche spreuken op banderollen ingevoegt: twee op eene zyde gedrukt in folio hoorneband.

N°. 4. De Spiegel onzer Behoudenisse, in octavo met ruslederen band en kop're sloten: met dezelfde figuuren als in folio afgezet en op twee zyden gedrukt. NB. in deeze druk ontbreekt de quatern B met de i, 2 en 7 figuuren die in folio zijn.

N°. 5. Cicero de Officiis, gedrukt bij Johannes Fust te Mentz 1466. 4 Febr., met geschrevene Lemmata, is agter aan gevoegt: Cicero de Legibus M. S. in Rusleder gebonden in 4°.

N°. 6. Bartolomeus de Engelsman van de Proprieteiten der dingen Folio. N.B. agteraan staat: Hier eindet dat boek, welk geheeten is Bartholomeus vanden proprieteyten der dinghen in den jaer ons Heeren MCCCC en LXXXV op ten heylighen kersavent ende is gheprint ende oock mede voleyndt te Haerlem in Hollant ter eren godes ende om Leringhe der menschen van mi meester Jacop Beiiaert of (Benaert) ghebooren van Zerikzee.

N°. 7. Die Cronica vander hilliger stat van Coellen 1499. in folio. Op fol. 312 staat te leezen: item wi wail di kunst is vonden tzo Mentz als vursz op die wyse, als dan nu gemeynlich gebruickt wirt, so is doch die eyrste vur-

bildung vonden in Hollant vyss den donaten, die selffst vurder tzyt gedrukt syn.

In 1779 begon men een album aan te leggen waarin de namen van de bezichtigers der Costeriana konden blijven bewaard: het eerste boek van de reeds vele, die sinds dien tijd tot op den huidigen dag de namen der Museumbezoekers trouw bewaren. Dat eerste album opent met een Latijnsch gedicht in hexameters van Janus Grotius, waarin den bezoeker gewezen wordt op de belangrijkheid der eerste drukproducten, die aan den Haarlemschen „Tempelwachter" [Koster] te danken zijn:

Artifices tabulas, Batavae miracula dextrae,
Lustratum cupido lumine quisquis ades,
En tibi primitias operis, quod serior aetas
Excoluit gnava perpoliitque manu.
Hanc laudem exuviis vitata Moguntia nostris,
Ut meruit, nullo non tribuente, ferat:
Inventum tamen omne tuum est, urbs muneris auctor,
Harlemum, aedituo nobilitata tuo

Dan volgt deze overweging:

Burgemeester en Regeerders der stad Haarlem, in achting genoomen hebbende, dat de Eerste Drukken welke op Sacristie dezer stad worden bewaard, van tijd tot tijd door diverse Persoonen en wel byzonder door vreemdelingen worden bezien; hebben ten einde men zou kunnen nagaan, welke Persoonen zich tot het gemelde einde successivelijk alhier sisteeren, op den 27en November 1778 goed gevonden, dat dit album zou worden vervaardigt, en dat diegeene die van tijd tot tijd komen om de hier agter gemelde Drukken en stukken te bezichtigen, zullen

worden verzocht om hunne naamen hier in te schrijven.

Actum ter Kamere den 20en October 1779.

Ter ordonnantie van dezelven
OCKER VAN SCHUYLENBURCH.

Onmiddellijk hierop volgt:

LIJSTE van stukken welke ter Sacristie bewaard en als Eerste Drukken worden bezichtigd.

N°. 1. Den Spiegel onzer behoudenisse zijnde het Eerste Boek dat tot Haarlem door Laurens Jansz. Coster in het Jaar 1440 is gedrukt.

N°. 2. Speculum Humanae Salvationis, is mede gedrukt bij denzelven Laurens Jansz. Coster, in 't zelve Boek is mede vooraan bijgebonden:

De Zeven Doodzonden in Figuuren met schriften daar toe dienende gedrukt in 't Jaar 1428.

Nog daar bij de figuuren van Cantica canticorum, gedrukt in 't Jaar 1430 bij denzelven Laurens Jansz. Coster.

N°. 3. Den Apocalipsis, in figuuren, is mede gedrukt bij denzelven.

N°. 4. Den Spiegel onzer behoudenisse in groot octavo, zijnde het eerste Boek dat door Laurens Jansz. Coster aan beijde zijden gedrukt is.

N°. 5. Officia Ciceronis, is het eerste dat tot Ments in 't Jaar 1466 door Johanes Fust en Petrus de Gernshem is gedrukt, hier agter is nog bijgebonden M. Tullij Ciceronis de Legibus, met de hand geschreeven.

N°. 6. Bartholomeus Engelsman, van de proprieteyten der dingen, zijnde 't Eerste boek dat zederd den Spiegel onzer behoudenisse tot Haarlem in 't Jaar 1485 is gedrukt.

N°. 7. De Chronick van der H. Stad Coln is gedrukt

A°. 1499, waarin op folio 312 te vinden is, dat de konst van Boekdrukken in Holland voor die van Ments gevonden is.

Voorts zijn hier bijgevoegd onder:

N°. 8. Origineele stukken behoorende tot de Unie der Vereenigde Nederlanden, gedrukt door Johannes Enschedé en Zoonen, binnen deze stad in den Jare 1778 met een gelijksoortige letter als door den 's Lands Drukker in 't Jaar 1578 wierd gebruikt.

De hiervoor afgedrukte lijsten van 1737 en 1779 der Costeriana, die in het kamertje, dat tot op heden de „Sacristie" genoemd wordt, ter bezichtiging lagen, stemmen geheel overeen, wat de opsomming der stukken betreft.

In de lijst van 1779 is als N°. 8. toegevoegd — mogelijk ter eere van den verdienstelijken Johannes Enschedé — de uitgave van de stukken der Unie van Utrecht, die in 1778 bij het 200-jarig herdenken met de letters van Henric, lettersnider (1490) gedrukt werd, waarvan in 1578 de matrijzen in het bezit waren van Aelbert Hendricxz, 's Lands drukker.

N°. 1 van de Lijsten was de Hollandsche Spiegel, beschreven o. a. in den Cat. Bibl. Publ. Harlem. 1848, p. 109 N°. 5, De Vries, Lijst der stukken bl. 21 N°. 7.

N°. 2. Het Latijnsche Speculum (Cat. Bibl. Publ. Harlem. 1848 p. 86 N°. 3, De Vries, Lijst der stukken bl. 23 N°. 8), waarbij toenmaals in dezelfde „rooden band" waren bijgebonden de xylografische werken „Ars Moriendi en Historia seu providentia Virginis Mariae ex cantico canticorum.

N°. 3. Het derde werk in houtsnede: Historia S^ti.

Johannis Evangelistae ejusque visionis apocalypticae, schijnt altijd afzonderlijk in „hoorneband" te zijn geweest. *)

N⁰. 4. Dit is de uitgave van 1483 door Johan Veldener te Culemburg, waarin dezelfde houtsneden uit de oudere folio Spiegels. in 2en gezaagd ter wille van het klein 4⁰ formaat der uitgave. Dat men dit exemplaar (Campbell 1573) toenmaals voor een Spiegel van Coster aanzag, laat zich hieruit en uit het ontbreken van het laatste blad met het adres verklaren. Er ontbreken nog enkele andere bladen aan dit unicum.

N⁰. 5 en 6, een druk van Fust uit 1466 en van Jacop Bellaert uit 1485, die evenals N⁰. 8 meer ter opluistering aanwezig waren, schijnen later uit de verzameling verwijderd. Zij bevinden zich thans weer ter Stads-Bibliotheek.

N⁰. 7. De Keulsche kroniek, tot op heden opengeslagen uitgestald op de bekende bladzijde.

Belangrijk vermeerderd werd de verzameling Costeriana toen de boekerij van Jacobus Koning onder den hamer kwam. De eerste 217 nummers uit diens auctiecatalogus (2de deel 1833) werden onderhands door de stad Haarlem gekocht voor *f* 9000— een uitgaaf die haar door de vrijgevigheid van Koning Willem I en Teylers Stichting mogelijk werd gemaakt. De toen gekochte zeldzaamheden, die grootendeels de Stads Bibliotheek ten goede kwamen, zouden thans — kwamen zij te koop — niet voor het dubbele van den toen betaalden prijs te verkrijgen zijn.

* De Vries (Lijst der stukken bl. 4) meende ten onrechte dat alle 3 de xylogr. werken in eenen band gebonden geweest waren.

De Costeriana zagen zich o. m. verrijkt met het Middelnederlandsche handschrift van den Spiegel en met de fameuze geslachtslijst van Coster. Ook de Donaatfragmenten, die Koning bezeten had, kwamen toen bij deze verzameling.

De Bibliothecaris in die dagen, Dr. A. de Vries, die zooveel en zoo nuttig werk voor de Stads Bibliotheek heeft verricht in de lange jaren, waarin hij zijn belangstelling en grondige kennis aan deze instelling mocht dienstbaar maken, heeft niet het minst door de warmte, waarmee hij telkens weer de eer der Haarlemsche uitvinding verdedigde in woord en daad, de stad zijner inwoning verplicht. En 't is zeker een groote voldoening voor hem geweest, dat hij op het einde van zijn leven zijn denkbeeld vervuld zag, dat de Costeriana in het nieuwe museum een waardige plaats zoude worden aangewezen.

De bijna 90-jarige heeft gelukkig den dag van 30 Juni 1862 nog mogen beleven, waarop Burgemeester Fock in tegenwoordigheid van de leden van den Raad, de Commissie van Toezicht en den Bibliothecaris, het museum geopend heeft. Eenige maanden later is hij gestorven. „Met leedwezen," getuigden Burgemeester en Wethouders, „met leedwezen herdenken wij het treurig afsterven van den waardigen Bibliothecaris, den heer A. de Vries. Aan zijne langdurige ondervinding en uitgebreide kennis heeft de bibliotheek veel te danken, en zijne werkzaamheid werd geleid door groote liefde voor de gemeente, welke hij krachtig heeft bewezen te zijn de plaats, waar Lourens Janszoon Coster, de uitvinding der boekdrukkunst deed." Reeds had De Vries in den catalogus van de Stads Bibliotheek en in het supplement de meeste Costeriana beschreven onder het hoofd: Artis typographicae prima rudimenta sive antiquissima documenta, quae cum nonnullis, Laurentii Costeri historiam

illustrantibus, documentis, in Curiae Harlemensis conclavi, S a c r i s t i a dicto, asservantur.

Een afzonderlijke catalogus van al die kostbare stukken en hun opluistering ten dienste ook van de bezoekers, zag in het eigen jaar van zijn overlijden nog het licht. Het is wel zijn laatste wetenschappelijk werk van eenigen omvang geweest.

Deze „Lijst der stukken betrekkelijk de geschiedenis van de uitvinding der boekdrukkunst berustende op het raadhuis te Haarlem” geeft — al zijn de inzichten en opvattingen aangaande menig stuk sinds haar verschijnen in 1862 veranderd — tot op den huidigen dag een zaakkundige uitvoerige beschrijving van al dat oude drukwerk, houtsneden, handschriften, medailles en verdere curiosa, die met één woord de Costeriana geheeten worden. En maakte zijn werk een nieuwen catalogus dezer kostbaarheden van de hand van zijn opvolgers voorloopig niet noodzakelijk, nu de tegenwoordige Bibliothecaris van de zorg dezer preciosa is ontheven, mag hij niet nalaten enkele toevoegingen en kleine verbeteringen voor den gebruiker dezer lijst hier te laten volgen. De toevoegingen betreffen natuurlijk goeddeels die stukken, die door latere verkrijging aan de verzameling zijn toegevoegd. In de eerste plaats het dusgenaamde a b e c e d a r i u m, een geschenk van Teylers Stichting, die het voor ƒ 1000— in 1867 uit de Bibliotheek—E n s c h e d é ten behoeve der stad Haarlem aankocht. Door velen wordt dit gebedenboekje met voorafgaand alphabet op 2 klein-formaat perkamenten vellen gedrukt (8 bladzijden), evenals door den oorspronkelijken bezitter J o h a n n e s E n s c h e d é (die het in 1751 ontdekte) gehouden voor het oudste werk, dat de Haarlemsche drukpers geleverd heeft.

Nog een ander kostbaar stuk uit de verzameling—E n s c h e d é kwam na 1867 de Donateu-fragmenten ver-

meerderen: een vel (4 bladzijden) van een Donaat van 30 regels in het speculum type 1. Het werd door de fam. Enschedé voor *f* 200— gekocht en geschonken aan de stad.

Een Donaatfragment, dat reeds door den aankoop der verzameling Koning (1833) in bezit van Haarlem kwam is, ik vermoed door verwarring met een ander fragment niet in de Lijst van De Vries opgenomen; het is het fragment van een Donaat in het Pontanus-type, aan iedere zijde 14 regels*), beschreven in Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harlem. p. 93 N⁰. 4.

De auctie—Enschedé bracht nog enkele andere fragmenten in de verzameling der Costeriana. Burgemeester Iordens was kooper geworden van 2 fragmenten van een psouter in 1457 gedrukt te Mainz, 1 fragment van een breviarium met soortgelijke lettertype, 1 fragment van een Bijbelblad gedrukt te Mainz in 1462 en een blad van Epistolae S. Hieronymi gedrukt door Schöffer in 1470, welke fragmenten door hem aan de stad ten geschenke waren toegedacht.

Ten slotte was de gemeente zelve voor *f* 400— in het bezit gekomen van den zeldzamen vroegdruk „Facetiae morales" van Laur. Valla, waarachter Tractatus de salibus virorum illustrium ac faceciis van Fr. Petrarcha. Het boekje bestaat uit 24 bladen, en vertoont een lettertype (blijkbaar afkomstig van denzelfden drukker van de Spiegels) waarmee geen ander boek gedrukt is, voor zoover men dit thans zeggen mag, het z.g. Valla-type. Johannes Enschedé, wiens verhandeling over dit werk in handschrift zich vóór in

---

*) Catalogus der letterkundige nalatenschap van wijlen Jacobus Koning, 2de deel bl. 6. [N⁰. 23b. ander fragment van een Donatus in quarto.]

het boekje bevindt, had het vermoedelijk in 1768 gekocht uit de bibliotheek—Tolling te Amsterdam. (Campbell 30.)

De overige opmerkingen en aanwijzingen in betrekking tot De Vries' Lijst, bepalen zich tot het daar beschreven drukwerk en de daaraan voorafgaande xylografische stukken. De andere bescheiden en opluisteringen behooren grootendeels niet tot de Costeriana in eigenlijken zin.

Van de 3 xylografische werken (De Vries, Lijst bl. 1—4) is reeds gezegd, dat N°. 2 en 3 vroeger bij het Latijnsche Speculum waren ingebonden, wat ook bovendien door De Vries in den catalogus der Stads Bibliotheek wordt medegedeeld (Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 73.) Zij zijn beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 68, 1; 71, 2; 74, 3.

Donaatfragmenten. N°. 1 (in 1764 door Meerman ontdekt) en 2 (De Vries, Lijst bl. 7—9), behooren blijkens aanteekening van De Vries mèt de aanteekenboekjes, waarvan zij een deel uitmaken, aan het Kerkbestuur van de Nederduitsch Hervormde Gemeente te Haarlem. Dit is juist, hoewel aan de binnenzijde van het kaft van het eerste boekje staat: „Dit boekje met den omslag van de Grammatica van Donatus, behoort aan de stad Haarlem." (c. f. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 83 Bibliothecae donatum ab Aedilibus Ecclesiae Magnae Sancti Bavonis"). In het tweede boekje staat de volgende aanteekening op het kaft: „Dit boek is in 1836 van Kerkmeesteren geleend om bij de verzameling te voegen. Het reçu berust bij Kerkmeesteren" en „Dit boeck hoert toe die kerckmeysters van die groete kerck toe Haerlem". Dit aanteekenboek is voor het jaar 1476 (niet 1489).

De fragmenten zijn beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 83 N°. 2 en Suppl. p. 92 N°. 1.

N°. 3 (De Vries, Lijst bl. 9). Het is niet zeker dat

men de typen van deze fragmenten als Costeriaansch kan aanvaarden, daar zij verschillen van de Abecedarium-, Specula-, Valla-, Pontanus- en Salicetotypen. Zij zijn beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 77, N°. 1.

N°. 4 (De Vries, Lijst bl. 9). Aangekocht in 1860 uit de auctie—Van Oosten de Bruyn (N°. 1 van den catalogus) voor *f* 63,—. Het fragment behoorde echter aan den auctionaris Fred. Muller, die het van J. J. Dodt van Flensburg had verkregen. Het komt voor in het Tweede Suppl. Cat. van de Stedelijke Bibl. te Haarlem, bl. 20, N°. 1

N°. 5 (De Vries, Lijst bl. 10). Het fragment vertoont de bovenste 10 regels van een Donaat in het Speculum-type III, afkomstig uit de auctie Mr. G. van Lennep (5 Febr. 1835, Cat. bl. 53 N°. 1). Beschreven Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 92 N°. 2.

N°. 6 (De Vries, Lijst bl. 10). Vermoedelijk had onder dit nummer beschreven moeten worden het (bij de toevoegingen hiervóór reeds genoemde) 2de der Donaatfragmenten uit de verzameling—Koning gekocht (Cat. Koning II N°. 23*b* „ander fragment van een Donatus in quarto"). Opgemerkt is reeds dat dit fragment niet in de Lijst voorkomt, wat wel bevreemdt, omdat de 3 fragmenten van Koning onder één nummer in het bezit der stad zijn gekomen (1833). De toevoeging (De Vries, Lijst bl. 10 laatste regels) waartoe de strookjes gediend hebben, slaat echter op de 2 strookjes onder N°. 7 vermeld, terwijl ook de vermelding dat zij „versleten" zijn hierop past. Overigens komen in de verzameling Costeriana „Twee zeer oude versleten 4°. perkamentstrookjes, aan beide zijden bedrukt, ieder met 6 regels text van een...... gedrukten Donatus" niet voor. Het aantal regels

klopt wèl met het Donaatfragment, dat uit de nalatenschap van Dr. A. de Vries geschonken werd. Het is niet onmogelijk dat dit fragment door hem bij de Costeriana was ten toon gesteld en door hem in de Lijst zou zijn beschreven, maar onwaarschijnlijk komt het mij voor, dat hij zijn eigen fragment (één strook van 4 bladzijden, ieder met 6 regels) zou hebben gecatalogiseerd als ,,Twee...... strookjes". Hoe het zij, als N°. 6 der Lijst bevindt zich thans het fragment—De Vries, dat de onderste 6 à 7 regels vertoont van een Donaatvel (2 bladen) in het Speculum-type III. Het was in 1856 bij de Costerfeesten op de typografische tentoonstelling mede ter bezichtiging gelegd. (Catalogus van voorwerpen N°. 89). De Vries had het in 1838 in bezit gekregen uit de verzameling van den heer Egbert van Lennep, gewezen doopsgezind predikant te Almelo, in wiens boekerij het meer dan 30 jaar bewaard was geweest. Mevr. de wed. De Vries schonk het in 1863 aan de stad.

N°. 7 (De Vries, Lijst bl. 11). Deze fragmenten, die aan iedere zijde 2 regels en een spoor van een derden regel vertoonen van een Donaat in het speculum-type III, zijn afkomstig van J. Koning, die ze in den band van een boekje ,,Die ierste Epistel St. Petrus" gevonden had (Cat. Koning II N° 23*a*).

Zij zijn beschreven Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 93, N°. 3.

N°. 8 (De Vries, Lijst bl. 11). Een strookje van een paar cM. breed, waarschijnlijk in een type afwijkend van de bekende, en dus mogelijk niet uit dezelfde drukkerij (Cat. Koning II N°. 23*c*). Beschreven Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 94, N°. 5.

N°. 9 (De Vries, Lijst bl. 11). De 8 strookjes, thans

uitgestreken, zijn brokstukjes van een Donaat in het Saliceto-type, door den heer Hessels in 1910 goeddeels terecht gebracht: „zeven van deze strookjes, door mij hier te zamen geplakt, behooren te zamen en bevatten Schwenke's text Cap. XXX 40(?) tot XXXI 14(?) aan de eene zijde, en van daar tot ongeveer XXXII 15 aan de keerzijde."

Zij waren niet het eigendom van Koning, maar door hem uit de rekenboeken der uitgaven van de Groote Kerk van de jaren 1485 en 1514 gehaald, en in 1836 door de stad tegen reçu van Kerkmeesteren ontvangen. Beschreven Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 94 N°. 6 (verkeerdelijk ook daar vermeld als „ex haereditate literaria Koningii").

Doctrinaal-fragment (De Vries, Lijst bl. 12). Het fragment werd in 1860 uit de Bibliotheek—Van Oosten de Bruyn*) voor *f* 201 door de gemeente gekocht (auctie catalogus N°. 3). Het behoorde echter, evenals het sub 4 hiervóór vermelde donaatfragment aan den auctionaris Frederik Muller, die het verkregen had van J. J. Dodt van Flensburg.

1. Spieghel onzer behoudenisse (De Vries, Lijst bl. 13 vgg.) Over deze zeldzaamheden heb ik geen bijzondere opmerkingen bij te voegen. De eerste door De Vries genoemde Middelnederlandsche Spieghel (aldaar bl. 13 N°. 6) is het exemplaar der Stads Bibliotheek; beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 94 N°. 4.

2. Een tweede exemplaar (De Vries, Lijst bl. 21 N°. 7) staat beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 109 N°. 5.

---

*) Deze Bibliotheek was min of meer een Haarlemsche vermaardheid. Het gemeenteverslag vermeldde haar jaarlijks (naar den laatsten eigenaar) als Bibliotheek van den heer Beels.

3. Speculum humanae Salutis (De Vries, Lijst bl. 23 N°. 8), beschreven Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 86 N°. 3.

4. Middelnederlandsch handschrift van den Spieghel (De Vries, Lijst bl. 24 N°. 9), staat vermeld Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harl. p. 1.

5. De Culemborgsche vroegdruk van den Middelnederlandschen Spieghel (waarvan een uitgave van 32 cap. op de auctie Enschedé in 1867 voor *f* 900 verkocht werd), is het door De Vries beschreven ex. Lijst bl. 25 N°. 10 en Cat. Bibl. Harl. p. 111 N°. 6.

De onder 2 en 3 genoemde werken zijn in den zomer 1910 van 19 Juli—30 Aug. met de blokboeken Historia St. Johannis en Historia seu providentia Virginis Mariae op de tentoonstelling van Het Boek, te Amsterdam in het Gemeente-Museum tentoongesteld geweest.

Voor het vraagstuk van de uitvinding der boekdrukkunst en de hiermede in verband staande Costeriana (waaronder ook de te Haarlem bewaarde), zij het mij ten slotte vergund te wijzen op het voortreffelijk artikel, waarmede de heer J. H. Hessels te Cambridge, onder het hoofd „Typography" den onlangs verschenen 11den druk van de Encyclopaedia Britannica heeft verrijkt.

Lijst van personen en instellingen die in 1910 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: C. W. Bruinvis.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Kon.

Oudheidk. Genootschap; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Rembrandt-Commissie; Centrale Werkgevers Risico Bank; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Vereeniging „Rembrandt"; Bureau van Statistiek; Vereeniging Het Vondel-Museum; Bibliotheek der Universiteit; M. M. Kleerkooper, H. J. Lenderink, Lissone & Zoon, C. J. Mensing.

Arnhem: Ged. Staten van Gelderland.

Assen: Rijks-Archivaris in Drenthe.

Blaricum: Uitgeversvereeniging „Vrede".

Bloemendaal: De Directeur van Meerenberg; Mr. P. Tideman.

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: Rijks-Commissie voor graadmeting en waterpassing; de Redactie van het Maandblad voor handelsonderwijs en handels-wetenschappen.

Dordrecht: E. Picard.

Frederiksoord: Maatschappij van Weldadigheid.

'sGraveland: A. L. H. Obreen.

'sGravenhage: de Minister van Binnenlandsche Zaken, van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige Publicatiën; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; de Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Centraal Bureau voor Statistiek; Vereeniging Nationaal Fonds; Mart. Nijhoff, M. G. Wildeman.

Groningen: De Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; Z. D. H. de Bisschop van Haarlem; Administratie „Haarlem's Dagblad"; Administratie „De Boodschapper"; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Vereeniging voor

Ziekenverpleging: Haarlemsche Toynbee-Vereeniging; Haarlemsche Esperanto Groep; Rijnlandsche Hypotheekbank; Kweekschool voor Onderwijzeressen; Directeur der Burger-Avondschool; Noord-Hollandsche Vereeniging „Het Witte Kruis", afd. Haarlem; Teyler's Stichting; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, afd. Haarlem; Commissie der Volksbibliotheek van „'t Nut"; Societeit „Trou moet Blycken"; de Haarl. Hypotheekbank; het Leesmuseum; de Haarl. Bankvereeniging; de Boeken-Commissie van het Algemeen Nederl. Verbond, afd. Haarlem; Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging; de Haarl. Huishouden Industrieschool; F. L. van Ammers, R. D. Baart de la Faille, Mr. A. R. Baas, B. J. Bervoets, D. H. Blok, J. W. van den Boogaard, H. Bremer, Joh. de Breuk, Ds. J. Craandijk, M. P. R. Droog, Dr. A. C. Duker, Mr. Ch. Enschedé, Joh. Enschedé & Zonen, Dr. A. H. Garrer, C. J. Gonnet, W. F. Gordon, G. W. Groeneveld, H. L. Janssen van Raay, J. C. Joekes, J. de Jong, E. H. Krelage, K. de Lanoy, W. D. van Leeuwen Boomkamp, J. J. van Maas, Mr. A. A. van der Mersch, J. C. Meijerink Jr., Mr. A. S. Miedema, Mevr. de wed. Dr. J. Nieuwenhuijzen Kruseman, Mr. L. K. Okma, Dr. G. A. Ootmar, H. J. Otto, W. P. J. Overmeer, Mevr. de wed. Mr. C. Pijnacker Hordijk, J. M. Stap, P. L. Thierens, F. A. V. W. H. van Tuerenhout, Jan Veder, G. Velthuijsen Sr., A. Verkerk, J. J. Verwijnen, E. Voet Jr., Dr. J. A. Vor der Hake, Jo. de Vries, Mej. J. A. van Walsem, Johan Winkler, Dr. M. Wolff.

Heemstede: G. Bakker Wz.

's Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied- oudheid- en taalkunde; de Commissaris der Koningin in Friesland.

Leiden: de Bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek; de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde; Dr. P. C. Molhuysen, G. F. Théonville.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland; Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Rotterdam: de Bibliothecaris der Gemeentelijke Openbare Bibliotheek; Stoomvaart-Maatschappij „Rotterdamsche Lloyd”.

Santpoort: W. Bax.

Scheveningen: Vereeniging „Het Vrije Ruilverkeer”.

Soest: Lod. van Mierop, F. Ortt.

Steenwijk: Mr. H. H. Vietor.

Utrecht: de Commissie van bijstand in het toezicht op het Oud-Archief der Gemeente; Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; Nederlandsche Heidemaatschappij; Nationale Bond voor Vreemdelingenverkeer; de Redactie van „De Volksbond”; H. Ritter.

Vlaardingen: de Gemeente-Archivaris.

Warnsveld: Mej. S. J. ver Loren van Themaat.

Zutfen: Jonkvr. C. Engelen.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Vereeniging tot vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland: de Stads-Bibliotheek te Frankfort a/d Main; Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; J. E. Roberty te Parijs; Mej. Lantoine te Saint Germain- en Laye; Comision protectora de Bibliothecas Populares te Buenos-Aires; C. J. Graaf van Ranzow te Medan; The Keeper of his late Majesty's Privy Purse to Her Majesty Queen Alexandra te Londen; The University of Illinois Library te Urbana; J. H. Mom te Falsington, de Bibliothecaris der Egyptische Bibliotheek te Kaïro; Smithsonian Institution, Library of Congres, U. S. National

Museum te Washington; New-York Public Library te New-York; de Bibliothecaris der Hoofdboekerij, Peter Benoit-fonds. Gemeentebestuur van Antwerpen; A. Richard te Genève.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1911.

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1928
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG

VAN DEN TOESTAND

DER

STADS-BIBLIOTHEEK

OVER

1911.

1492
R
Lb. S. k.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1911.

De Stads-Bibliotheek, gevestigd op de bovenverdieping van het Prinsenhof, bleek ook in 1911 in bloeienden staat, voor zoover daarvan bij de tegenwoordige inrichting en behuizing sprake kan zijn. Herhaalde malen moest in vorige verslagen reeds gewaagd worden van te weinig plaatsruimte voor boekberging, van het ongerief van uitleenbureau en leeszaal in één vertrek, van de ongeschiktheid der zolderverdieping — de vermelding dezer ongerieven blijven thans gaarne verzwegen, omdat er deugdelijke grond bestaat voor mijn al vroeger geuite meening, dat „eene oplossing aanstaande, een nieuwe toestand in de nadere toekomst op handen moet zijn." [1] Ik doel hier op het voorstel van heeren Burgemeester en Wethouders tot instelling eener Raadscommissie die tot taak zal hebben te onderzoeken de mogelijkheid van de oprichting eener openbare leeszaal. [2] Bij dat onderzoek zal de waardevolle Stads-Bibliotheek mogelijk aanleiding kunnen geven tot het denkbeeld eener veelomvattende centrale Bibliotheek en Leeszaal, die wat haar wetenschappelijke beteekenis aangaat, alreede een grooten voorsprong zou

1) Verslag over 1907.

2) Raadsstuk 374, 1911.

hebben op de reeds bestaande openbare bibliotheken en leeszalen. Wat het toeval en het min of meer systematisch verzamelen gedurende meer dan 3 eeuwen in de huidige Stads-Boekerij heeft samengebracht, zal dàn niet alleen beter tot wijder nut en bekendheid komen, het zal tevens, naar ik vertrouw, de verplichting blijvend houden om terwille van het wetenschappelijk gebruik der bibliotheek, een open oog te hebben voor de behoeften en aanvullingen in dièn geest.

Zoo kan nog altijd het droombeeld (waar ik in vorige verslagen wel op gezinspeeld heb) eener groote veelzijdige Openbare Bibliotheek met lees- en studiezalen mij, als voor verwezenlijking vatbaar, blijven bekoren: een boekerij, waar de populaire wetenschap haar materiaal verschaft, waar de vragen en de eischen van den dag van alle zijden doeltreffend bekeken kunnen, waar aan verlangen naar kennisuitbreiding, aan ontspanning op voegzame wijze kan worden voldaan, ook, indien wenschelijk, aan de begeerte tot voorlichtende dag- en weekbladlectuur, maar waar tevens de „musarum socios", en de „pia pectora" (die het opschrift uit vroeger eeuwen als de éénige gewenschte bibliotheekbezoekers aanwees) niet worden afgeschrikt of achtergesteld. Inderdaad, voor zulk een groot geestelijk Allemanshuis te blijven streven, zal mij niet spoedig de lust en het geduld ontnomen worden.

Het aantal bezoeken in 1911 bedroeg 10507 (1119 in 1910) het getal uitgeleende banden 7843 (6963 in 1910); de vermeerdering van uitleening is voor een deel toe te schrijven aan een groote reeks prijs- en auctiecatalogi voor numismatische onderzoekingen. In de 10 jaren, waarover ik verslag deed, waren de verhoudingen van bezoek en uitleening aldus:

	Aantal bezoeken.	Uitgeleende banden
1902	2151	1624
1903	2165	2214
1904	3233	2717
1905	4617	4221
1906	6974	6194
1907	5958	4586
1908	5739	4207
1909	7152	5298
1910	11119	6963
1911	10507	7843

In 1911 maakten 3720 personen gebruik van de leeszaal (4040 in 1910, 3122 in 1909) tot het raadplegen van naslagwerken of het vragen van inlichtingen omtrent verschillende onderwerpen. Hier volge een opgaaf van wat in een willekeurige reeks van 7 opeenvolgende werkdagen gevraagd of gebruikt werd, gezwegen van de tijdschriften en de nieuwe boeken die werden gelezen of ingezien.

11 Maart: werken over de jeugd van Hendrik IV, plakaten over het zeewezen, geschiedenis van Napoleon, overdekte zwem- en badinrichtingen, Leon, de rechtspraak, woordenboeken, Rietstap wapenboek, Hoogduitsche litteratuur.

13 Maart: Opr. Haarl. Cour. 1768, geschiedenis van Friesland, Van Rijn Nederl. historieprenten, reproducties van schilderijen, wiskundige werken der bibliotheek, Shakespeare's Macbeth, Surinaamsche almanak, notulen Gemeenteraad, adresboek Nederl. Indië, woordenboeken en encyclopaediën, Weekblad v. h. recht, Staatsalmanak, Rietstap wapenboek, Buys de Grondwet.

14 Maart: genealogie fam. Thierry, Opr. Haarl. Crt.

17de eeuw. de Boekzaal, Staatsbladen 1911, Middeln. woordenboeken, Handelingen van den Staten-Generaal, 17de eeuwsche letterkunde, notulen Gemeenteraad 1908/9, oudste jrg. van de Navorscher, Heraldieke bibliotheek, adresboek van Haarlem.

15 Maart: kaart van Haarlem 1805, Nederland's Patriciaat, Buys de Grondwet, plakaten over het zeewezen, het garnizoen te Haarlem, de Hervorming te Haarlem, Staatsalmanak, Handelingen van de Staten-Generaal, verslag der gemeente Haarlem 1899 v.v.

16 Maart: Bilderdijk's dichtwerken, Wapenheraut, Weekblad van het recht, woordenboeken, uitgaven van de Vicar of Wakefield.

17 Maart: wapen van Frankrijk, Grieksche en Latijnsche spraakkunst, „Tollens' gedichten, adresboek van Amsterdam, woordenboeken, Ned. Familieblad.

18 Maart: alba studiosorum, Rembrandtbijbel, ontcijfering van handschrift, atlassen, genealogische onderzoekingen, Baedeker van West-Duitschland.

Van grooter omvang wederom was het uitleenen van boeken, die de Koninklijke Bibliotheek, de Universiteits Bibliotheken en eenige andere aan de Stads Bibliotheek tijdelijk toevertrouwden. De verplichting die zij hiervoor op zich voelt rusten, moge hier met erkentelijkheid jegens de beheerders en verzorgers dezer boekerijen worden vermeld.

De Koninklijke Bibliotheek leende 236 banden (126 in 1910);

De Universiteits Bibliotheek te Leiden leende 108 banden (82 in 1910);

De Universiteits Bibliotheek te Groningen leende 57 banden (38 in 1910);

De Universiteits Bibliotheek te Utrecht leende 50 banden (31 in 1910);

De Universiteits Bibliotheek te Amsterdam leende 32 banden (15 in 1910);

De Bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft, het Leesmuseum te Haarlem, de Openbare Bibliotheek en Leeszaal te Rotterdam, e.a. leenden samen 51 banden (20 in 1910). Het getal banden in doorleen bedroeg alzoo samen 537 tegen 345 in 1910.

Behalve aan Haarlemmers leende de Stads-Bibliotheek ook boeken uit ten behoeve van personen of instellingen te Amsterdam, Bennebroek, Beverwijk, Bloemendaal, Gent, 's-Gravenhage, Haarlemmermeer, Halfweg, Heemstede, Hilversum, Leiden, Mechelen, Overveen, Rotterdam, Spaarnwoude, Schoten, Utrecht, Velsen, Vogelenzang, Warmond, IJmuiden, Zandvoort en Zwolle. De uitleening naar Mechelen betrof den „Hortulus Animae", een reproductie van den Cod. Bibl. Pal. Vindob. 2706, ten behoeve der Tentoonstelling van oude kunst.

Percentsgewijs behoorden van de uitgeleende boeken tot

Algemeene werken en tijdschriften	17 %
Taal- en letterkunde	13½ %
Geschiedenis	13 %
Ontspanningslectuur	34½ %
Haarlemsche bijzonderheden	3 %
Aardrijkskunde	2½ %
Kunst	8 %
Rechtsgeleerdheid en staathuishoudkunde	2 %
Theologie en kerkgeschiedenis	1½ %
Philosofie	1½ %
Geneeskunde en exacte wetenschappen	2 %
Genealogie	1½ %

In het journaal werden 1380 nummers als aanwinst

bijgeschreven (vorig jaar 936). Zij geven geen aanleiding tot bijzondere opmerking. De genootschappen, colleges, vereenigingen en personen, die de Stads-Bibliotheek met boekgeschenken verrijkten zijn hierachter plaatsgewijs vermeld.

De verzamelingen en het ameublement verkeeren in goeden toestand. Aan den alphabethischen en systematischen catalogus werd voortgewerkt.

Een bedrag van *f* 5075,—, (waarvan *f* 3200,— voor tractementen, *f* 800,— voor boeken en tijdschriften, *f* 365,— voor inbinden) was ten behoeve der Bibliotheek uitgetrokken op de begrooting voor 1911.

Voor 1912 bedraagt deze som *f* 5750,—.

Lijst van personen en instellingen die in 1911 boekgeschenken gaven aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: C. W. Bruinvis.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Theosofische Uitgevers-Maatschappij; Centrale Werkgevers Risico Bank; Centraal Bureau voor Sociale adviezen; Bibliotheek der Universiteit; Mevr. Wed. C. C. A. van der Hucht; Lissone & Zoon; Fred. Muller en Cie.; G. Velthuijsen Jr.

Assen: Alb. Oltmans.

Bloemendaal: de Directeur van Meerenberg; J. de Kanter; Mr. P. Tideman; A. van der Voort.

Breda: de bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: de redactie van het maandblad voor handelsonderwijs en handels-wetenschappen.

Deventer: Burgemeester en wethouders.

Doorn: Mej. C. W. Hartog.

Frederiksoord: Maatschappij van Weldadigheid.

's-Gravenhage: de Minister van Binnenlandsche Zaken, van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige Publicatien; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Vereeniging Nationaal Fonds; Centrale vereeniging voor openbare leeszalen en bibliotheken, Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen; Hoofdbestuurder van het museum Meermann—Westreenianum; Carll Koffler.

Groningen: de Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap; prof. dr. J. Huizinga; P. Noordhoff.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; Z. D. H. de Bisschop van Haarlem; administratie „Haarlem's Dagblad"; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Redactie-Commissie der Haarl. Jongelings-vereeniging; de Gemeente-Archivaris; Commissie der Technische Boekerij; de Rijks-Archivaris in Noord-Holland; Vereeniging „Haerlem"; Kwartet „Loreley"; Vereeniging ter verbreiding der waarheid; Directeur van het Stedelijk Museum; Rijnlandsche Hypotheekbank; Kweekschool voor onderwijzeressen; Teyler's Stichting; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, Afd. Haarlem; Commissie der Volks-Bibliotheek van „'t Nut"; Societeit „Trou moet Blycken"; de Haarlemsche Hypotheekbank; het Leesmuseum; de Haarlemsche Bankvereeniging; de Boekencommissie van het Algemeen Nederlandsch Verbond, Afd. Haarlem; Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging; de Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; R. D. Baart de la Faille, F. H. Benraadt, G. J. Bettink, D. H. Blok, C. ten Boom, W. H. Bouwmeester, Gebr. Van Brederode, H. Bremer, Dr. G. Brom, C. de Cock, Ds. J. Craandijk,

J. C. A. Croin, F. Droste, A. Elfers Az., Mr. Ch. Enschedé, Mr. Joh. Enschedé, Joh. Enschedé & Zonen, C. J. Gonnet, G. W. Groeneveld, Mej. Wed. J. J. Groot, L. Hagedoorn, W. van der Heide, H. L. Janssen van Raay, J. de Jong, E. H. Krelage, Mej. S. C. Land, K. de Lanoy, Mr. J. F. A. Leesberg, Mr. A. S. Miedema, L. Modoo, H. J. Otto, W. P. J. Overmeer, D. Peereboom, Mevr. de Wed. Mr. C. Pijnacker Hordijk, Jhr. J. A. P. Repelaer van Spijkenisse, J. P. C. Serodini, J. M. Stap, J. Ph. van der Steur, E. A. V. W. H. van Tuerenhout, Jan Veder, Joh. Visser, Dr. J. A. Vor der Hake, Mej. J. A. van Walsem, J. Westendorp, Johan Winkler, Dr. M. Wolff.

Heemstede: G. Bakker Wz.

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; de Rijksarchivaris.

Hilversum: M. C. Verloop.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde.

Leiden: de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Bibliothèque Wallonne; G. F. Théonville.

Maastricht: de Commissaris der Koningin in Limburg.

Middelburg: Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Rotterdam: de Bibliothecaris der Gemeentelijke openbare bibliotheek; W. L. en J. Brusse.

Santpoort: Ds. W. Bax Jr., Dr. P. H. M. Travaglino.

Soest: Lod. van Mierop, F. Ortt.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; de Commissie van bijstand in het toezicht op het Oud-Archief der Gemeente; de Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Vereeniging tot vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland: Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; J. E. Roberty te Parijs; the University of Illinois Library te Urbana; de Bibliothecaris der Egyptische Bibliotheek te Caïro; Smithsonian Institution, Library of Congress, U. S. National Museum te Washington; New-York Public Library te New-York; de Bibliothecaris der Hoofd-boekerij te Antwerpen; F. di Silvestri—Falleonieri te Rome; E. Durning—Lawrence te Londen; Ch. Janet te Voisinlieu; G. Galston te Berlijn; E. Molee te Tacoma; F. Schumm te Essen—Ruhr.

De Bibliothecaris der Stads-Bibliotheek,
J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1912.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1912.

Aan een vaak door sommige bezoekers geuiten wensch om de Bibliotheek eens of meerdere malen per week ook des avonds open te stellen, werd dit jaar voldaan. In zijn vergadering van 31 Juli besloot de Gemeenteraad met ingang van 2 Sept. de Bibliotheek op Maandag en Donderdagavond van 7—10 uur voor het publiek toegankelijk te stellen. De voor dezen maatregel noodzakelijke lichtaanleg op de bovenverdieping van het Prinsenhof was reeds door den Raad op 1 Mei toegestaan, en in den loop van den zomer werden in de leeszaal, gang en bibliothecariskamer elf electrische lampen aangebracht.

In September kwamen op 9 avonden 112 bezoekers, in October op 9 avonden 97, in November op 8 avonden 65, in December op 7 avonden 62 bezoekers, gemiddeld derhalve ruim 10 per avond; van deze 336 maakten 185 voor korter of langer tijd gebruik van de leeszaal voor zittend werk.

In dezelfde maanden kwamen op dagbezoek 3310 personen of ruim 32 per dag. Daar de bibliotheek op daguren 2 maal zoo lang geopend is als des avonds, was het verhoudingscijfer van dag- en avondbezoek ongeveer 8 : 5.

Het geheele aantal bezoekers in 1912 was 9875 (10507 in 1911).

Aan 5051 leeners werden 10552 boeken uitgereikt tegen 7843 in 1911; deze vermeerdering is wederom grootendeels toe te schrijven aan het getal van 3283 prijs- en aucti-catalogi voor numismatisch onderzoek. 2043 Boeken behoorden tot de ontspanningslectuur.

Van de leeszaal maakten 3686 personen gebruik voor studie, lezing van tijdschriften, naslagwerken, enz., tegen 3720 in 1911.

Buiten Haarlem leende de Bibliotheek aan personen en instellingen te Amsterdam, Bennebroek, Beverwijk, Bloemendaal, Doetinchem, Gorinchem, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemskerk, Hillegom, Leiden, Maastricht, Middelburg, Santpoort, Utrecht, Velsen, Warmond, Wijk aan Zee, IJmuiden, Zandvoort, Zegge en Zelhem.

Van de zich op het stedelijk museum bevindende Costeriana werd ter bibliotheek studie gemaakt door Prof. Dr. Zedler, Bibliothecaris te Wiesbaden, en door den heer J. H. Hessels uit Cambridge. Ten behoeve van dezen laatste werden 2 exemplaren van den Speculum salvationis humanae uit de Kon. Bibliotheek te Hannover geleend.

Aaangaande de beschrijving van het boekbezit valt te vermelden, dat behalve aan de voltooiïng van den alphabetischen en den systematischen catalogus werd voortgewerkt aan den ten vorigen jare opgezetten, catalogus van trefwoorden. Van hoeveel belang een dergelijke klapper bij een begin-onderzoek in de toekomst zijn zal, bewees het gemak dat nu reeds van dit hulpmiddel in wording werd ondervonden.

In het journaal werden 1210 nummers ingeschreven. Van de hieronder behoorende geschenken (de namen der gevers zijn hierachter plaatsgewijs opgegeven) mogen vooral genoemd worden de reeksen van muziektijdschriften, die de Haarlemsche Bachvereeniging afstond. De heer L. Schlegel, die namens Directeuren de overdracht er van regelde, gaf mij tevens de welkome verzekering dat in den vervolge de loopende jaargangen na hun voltooiïng op de Stads-Bibliotheek zouden kunnen worden bijgezet. Het denkbeeld om deze waardevolle muziekliteratuur van zooveel mogelijk profijt te doen zijn, en de wijze, waarop door heeren Directeuren der Haarlemsche Bachvereeniging aan deze gedachte uitvoering is gegeven, mocht te dezer plaatse geloofd en dankbaar vermeld worden.

Een kostelijk geschenk was ook het complete exemplaar van „The illustrated London News", dat de Oud-Commissaris der Koningin in de provincie Noord-Holland, Mr. G. van Tienhoven, aan de Bibliotheek heeft geschonken. Zij bezit hierin nu een periodiek, dat van 1842 af in woord en beeld de voornaamste wereldgebeurtenissen in herinnering kan brengen. Het tijdschrift, dat tot in de laatste jaren gebonden, het nasporen der „actualité rétrospective" gemakkelijk maakt, vormt voor de Stads-Bibliotheek een aanwinst, waaraan hier met name erkentelijk wordt herinnerd.

Een bedrag van *f* 5750,— (waarvan *f* 3800 voor tractementen, *f* 800 voor boeken en tijdschriften) was ten behoeve der Bibliotheek uitgetrokken op de gemeentebegrooting voor 1912.

Voor 1913 bedraagt deze som *f* 6130,—.

Van den heer H. A. Kuyper te Heemstede ontving de Bibliotheek een boekenkast ten geschenke, die op het portaal een plaats vond. In den loop van het

jaar werden een partij oude tegels ten getale van omstreeks 170, die op de zolderverdieping bewaard lagen, vanwege den Directeur van Openbare Werken naar het in aanbouw zijnde gemeente-museum overgebracht om daar passend te worden ingemetseld.

Van de volgende Bibliotheken leende de Stads-Bibliotheek boeken ten behoeve van Haarlemmers, die deze werken hier tevergeefs zochten:

Van de Koninklijke Bibliotheek	109
,, ,, Leidsche Univers. Bibliotheek	119
,, ,, Utrechtsche Univers. Bibliotheek	67
,, ,, Amsterdamsche Univers. Bibliotheek	44
,, ,, Groningsche Univers. Bibliotheek	35
,, het Leesmuseum te Haarlem	51
,, de Nutsbibliotheek te Haarlem	114
,, ,, Biblioth. der Technische Hoogeschool te Delft	11
,, ,, Stadsbibliotheek te Leeuwarden	4
,, ,, Technische Boekerij te Haarlem	3
,, ,, Openbare Leeszaal en Bibliotheek te 's Gravenhage	2
,, ,, Kon. Bibliotheek te Hannover	2
,, ,, Gem. Openb. Bibliotheek te Rotterdam	1
,, ,, Koninklijke Academie v. Wetenschappen te Amsterdam	1
,, het Centr. Bureau v. Soc. Adviezen	1

Gaarne wordt hier dankbaar herinnerd hoevelen door deze welwillende toezendingen konden worden verplicht.

Ten slotte dient hier nog vermeld, dat de Raadscommissie tot onderzoek omtrent de mogelijkheid van oprichting eener openbare leeszaal, in den loop van het jaar haar desbetreffend rapport heeft uitgebracht, waarin zij de wenschelijkheid bepleit, dat de Stads-Bibliotheek

zal worden uitgebreid en ingericht tot eene van gemeentewege in stand te houden en te besturen openbare leeszaal met bibliotheek.

Lijst van personen en instellingen die in 1912 schenkingen deden aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: C. W. Bruinvis; W. Teengs.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Centrale Werkgevers Risicobank; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Algem. Mij. van Levensverz. en Lijfrenten; Kon. Oudheidk. Genootschap; Wed. J. Ahrend & Zoon's Uitg.-Mij.; Lisonne & Zoon; S. L. van Looy.

Assen: de Rijks-Archivaris.

Bloemendaal: H. J. G. Janssen van Raaij; J. de Kanter: Mr. P. Tideman.

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Delft: de Redactie van het Maandblad voor Handelsonderwijs en Handelswetenschappen.

Deventer: Burgemeester en Wethouders.

Dordrecht: de Bibliothecaresse der Openbare Leeszaal en Bibliotheek; E. Picard; S. van Gijn.

's-Gravenhage: de Minister van Binnienlandsche Zaken; van Koloniën; de Directeur-Generaal van den Landbouw; de Rijkscommissie voor geschiedkundige publicatiën; het Algemeen Bestuur van de Nederl. Reisvereeniging; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgesch. Archief van den Generalen Staf; de Hoofd-ingenieur voor het Stoomwezen; Vereeniging Nationaal Fonds; Nederl. Genootschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen; de Hoofdbestuurder van het museum Meerman-Westreenianum; de Bibliothecaris der

Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Dr. H. E. Greve; A. J. Lindeman & Co.; W. Nijhoff.

Groningen: de Bibliothecaris der Rijksuniversiteit; de Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; de Gemeente-archivaris; de Rijks-archivaris; Teyler's stichting; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Societeit „Trou moet Blycken"; de Haarlemsche Hypotheekbank; het Leesmuseum; de Haarlemsche Bankvereeniging; de Boekencommissie van het Algemeen Nederlandsch Verbond, afd. Haarlem; de Haarlemsche Loge der Theosofische Vereeniging; de Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; de Redactie van de Woninggids; de Redactie van Haarlem's Onderwijs; de Nuts-Spaarbank; de Directeur van het Koloniaal Museum; Directeuren der Haarlemsche Bachvereeniging; Vereeniging Haerlem; R. D. Baart de la Faille; Mr. P. E. Barbas; F. H. Benraadt; G. J. Bettink; J. van Breemen Jr.; H. Bremer; J. Craandijk; H. J. Cramer; K. v. Deukeren; Dr. A. C. Duker; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. C. H. Fischer; J. H. W. Freytag; C. J. Gonnet; J. J. Graaf; Dr. P. M. Heringa; Heringa en Wutrich; J. W. Holterman; Mej. A. Hoog; J. ten Hove; H. L. Janssen van Raay; J. de Jong; Dr. A. Rutgers van der Loeff; L. Modoo; Dr. P. H. van Moerkerken; H. N. Mul; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; Dr. L. Polak; Mr. W. F. C. C. Pijnacker Hordijk; Dr. C. G. van Reeken; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk; J. M. Stap; Jan Veder; G. Velthuysen Jr.; E. Voet Jr.; Mej. M. Vogel; Dr. J. A. Vor der Hake; H. de Vries; Johan Winkler; Dr. M. Wolff.

Heemstede: G. Bakker Wz.; H. A. Kuyper.

Helder: L. F. Over de Linden.

's-Hertogenbosch: de Rijksarchivaris.

Hilversum: de Bibliothecaresse der Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Laren (G.): Mr. A. H. Martens van Sevenhoven.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; de Bibliothecaris der Openbare Leeszaal en Bibliotheek; de Commissaris der Koningin.

Leiden: de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; Bibliothèque Wallonne; G. F. Théonville.

Maastricht: de Commissaris der Koningin.

Rotterdam: de Consul-Generaal der Rep. Cuba; de Bibliothecaris der Gemeentelijke Openbare Bibliotheek; Nat. Bond „Mercurius".

Santpoort: W. Bax Jr.; Dr. A. M. Benders; Dr. W. M. van der Scheer; de Directeur van Meerenberg.

Soest: Lod. van Mierop; F. Ortt.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; de commissie van bijstand in het toezicht op het Oud-Archief der gemeente; de Commissaris der Koningin; K. Reyne.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Vereeniging tot vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland: Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro; Ministerio de relaciones ext. Serv. de Canje internacional; Direccion general de Estadistica del Uruguay te Montivideo; University of Illinois Library te Urbana; Smithsonian Institution, Library of Congress te Washington; New-York Public Library, G. F. Kunz te New-York; de Bibliothecaris der Hoofd-boekerij, het Gemeentebestuur te Antwerpen; de Bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek te Gent; Bibliothèque Municipale te Douai; Société de l'histoire du Protestantisme français; J. E. Roberty te Parijs; Dr. J. M. Hulth, Bibliothecaris der Univ. Bibliotheek te Uppsala; G. P.

Putnam's Sons te London: G. del Vecchio te Bologna; Knoll & Co. te Ludwigshafen: Stadt-Bibliothek, J. Baer & Co. te Frankfort a. Main; C. Janet te Beauvais.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1913.

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
28 AUG 1914

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1913.

Het aantal bezoeken in 1913 was 8238 (9875 in 1912), waarvan 3273 met gebruikmaking van de leeszaal voor studie, nasporingen, inzage van tijdschriften, woordenboeken, enz.

Op 97 avonden (de bibliotheek was behoudens op feest- en buitengewone dagen des Maandags en des Donderdags geopend van 7—10 uur) werden 715 bezoeken gebracht, waarvan 360 met gebruikmaking van de leeszaal voor zittend werk.

Aan 3820 leeners (5054 in 1912) werden 5278 banden uitgeleend (10552, waarvan meer dan 3000 prijs- en auctie-catalogi voor een speciaal onderzoek, in 1912). 1586 werken waren van belletristischen aard.

Buiten Haarlem leende de bibliotheek aan personen en instellingen te Amsterdam, Bennebroek, Beverwijk, Bloemendaal, Groningen, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemstede, Hillegom, Laren, Leiden, Middelburg, Nieuw-Vennep, Nijeveen, Parrega, Rotterdam, Santpoort, Schoten, Utrecht, Velsen, Woubrugge, Westzijpe, IJmuiden, Zandvoort. In het buitenland: Dusseldorp.

In het journaal werden 1324 nummers ingeschreven (1210 in 1912), voor een groot deel geschenken van de hierachter met name genoemde instellingen en personen.

Van deze laatsten mogen vooral de volgenden in het bijzonder vermeld: De heer H. L. Janssen van Raaij, die steeds tot de geregelde verzorgers van periodieken en seriewerken behoorde, voegde dit jaar aan deze op prijs gestelde aanvullingen, een gedeelte van zijn eigenlijke boekerij bij. Dit geeft mij thans welkome gelegenheid om dezen bejaarden vriend der bibliotheek nog eens in dankbaarheid te noemen.

Een andere verzameling boeken — in de moderne talen, voornamelijk op letterkundig gebied en veelal keurig gebonden — mocht de bibliotheek ontvangen van den heer en mevrouw H. P. M. A. Vogel—Molenkamp. Eindelijk verrijkte de vrijgevige beschikking van Mr. A. W. Thöne de Stadsbibliotheek met ruim een honderdtal werken, die de bibliothecaris mocht uitzoeken uit het boekbezit van wijlen den heer en mevrouw F. C. de Brieder—Thöne.

Met de beschrijving van het boekbezit voor den alfabetischen, systematischen en standcatalogus werd voortgegaan. De Amanuensis werkte bovendien geregeld den catalogus van trefwoorden bij, welke, naarmate hij voor een grooter deel der boekerij gereed komt, telkens van meer practisch nut blijkt.

Met erkentelijkheid worde hier het begin vermeld van een catalogus van drukkers en uitgevers, tot het vervaardigen waarvan zich de heer M. J. van Benthem Jutting voelde aangetrokken. De wenschelijkheid van een dergelijk register voor de Stadsbibliotheek met haar groote verscheidenheid van boeken uit de 15de, 16de, 17de en 18de eeuw deed mij met graagte van de aangeboden gelegenheid gebruik maken. Zoo bezit de Stads-Bibliotheek reeds thans in een paar duizend fiches den keurig bewerkten opzet van een klapper op de drukkers en uitgevers.

De tentoonstelling van boek- en prentkunst binnen Haarlem, die vanwege het Comité Plan 1913 in de maanden Augustus October in het Frans-Halsmuseum is gehouden, had reeds gelegenheid gegeven een keuze uit in Haarlem tot omstreeks 1800 gedrukte boeken te laten zien. Hoewel beperking geboden was, kon van ongeveer 100 Haarlemsche drukkers een paar honderd boeken worden ter bezichtiging gelegd.

Ten behoeve van het in Mei geopende Frans-Halsmuseum werden de volgende zaken van kunst uit de Stads-Bibliotheek naar het nieuwe gebouw overgebracht.

4 panden van gebrand glas.

1 oud-Zaansche klok en de volgende schilderstukken:

Haarlem wonderbaar verlost (Cat. der schilderijen in het Gemeentelijk Museum te Haarlem, 1912, N°. 369).

Portret van Jonkvr. Sophia A. J. Fabricius van Leyenburg, (N°. 194).

C o r n e l i s C o r n e l i s z. v a n H a a r l e m: Marteldood van St. Sebastiaan (N°. 56).

Portret van Cornelis Jac. van der Goude, Commandeur van St. Jan (N°. 346).

Uit de voorkamer van 't Prinsenhof werd eveneens naar het nieuwe Museum overgebracht het kapitale schilderij Kenau Hasselaar op de wallen van Haarlem (N°. 86).

Een bedrag van *f* 6130,— was ten behoeve der Stads-Bibliotheek op de Gemeentebegrooting voor 1913 uitgetrokken, waarvan *f* 4000,— voor traktementen, *f* 800,— voor aanschaffen van boeken en tijdschriften, *f* 365,— voor inbinden. Op de begrooting voor 1914 komen dezelfde bedragen voor.

In de behoefte aan bergruimte kon eenigermate voorzien worden door het in gebruik nemen van de voor-

malige Schneevoogt-kamer (grenzend aan de leeszaal), wier betimmering en meubels ter inrichting van het Frans-Halsmuseum werden aangewend. Een gedeelte der staatscouranten en van tijdschriften en vervolgwerken kon in de onttakelde ruimte geschikte standplaats vinden.

Vele Haarlemmers konden weer geholpen worden aan boeken, die de Stads-Bibliotheek niet bezat. De volgende bibliotheken verplichtten ons herhaalde malen met toezending van het gevraagde:

de Koninklijke Bibliotheek leende	133	banden.
de Leidsche Universiteits Bibl.	86	,,
de Amsterdamsche Universiteits-Bibl.	63	,,
de Utrechtsche Universiteits Bibl.	46	,,
de Groningsche Universiteits Bibl.	42	,,
de Bibliotheek der Technische Hoogeschool	7	,,
de Rotterdamsche Gemeentebibliotheek	6	,,
de Koninklijke Bibliotheek te Brussel	2	,,
de Bibliotheek der H. Landbouwschool ...	1	,,
de Bibliotheek der Koninklijke Academie van Wetenschappen	1	,,
het Leesmuseum te Haarlem	34	,,
de Nutsbibliotheek te Haarlem	10	,,
de Technische Boekerij te Haarlem	6	,,

Met groote erkentelijkheid worden hunne goede diensten in herinnering gehouden.

Ten slotte zij vermeld, dat het Rapport der Raadscommissie tot onderzoek omtrent de mogelijkheid van oprichting eener openbare leeszaal op voorstel van Burgemeester en Wethouders in hunne handen werd gesteld tot prae-advies (Maart 1913).

Lijst van personen en instellingen, die in 1913 schenkingen deden aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: Bestuur der Openbare Leeszaal en Boekerij; C. W. Bruinvis.

Amsterdam: Kon. Academie van Wetenschappen; Centrale Werkgevers-Risicobank; Centraal Bureau voor sociale adviezen; Kon. Oudheidk. Genootschap; Vereeniging Koloniaal Instituut; Mij. tot het verw. van straatvuil en huisafval; Bibliothecaris der Univers. Bibliotheek; Theos. Uitgevers-Mij.; Dr. C. M. Ariens Kappers; Dr. P. Leendertz Jr.; P. Proot en Zoon; G. Velthuysen Jr.; W. Versluys; H. Wolf; J. W. Wijndelts.

Apeldoorn: de Bibliothecaris van het Openbaar Leesmuseum.

Arnhem: Ged. Staten van Gelderland.

Bloemendaal: J. van den Bosch; G. S. de Clercq; A. J. van der Flier; J. J. Graaf; J. Meijerink Jr.; Mr. P. Tideman.

Breda: de Bibliothecaris der Kon. Militaire Academie.

Bussum: Ned. Bond voor Vrouwenkiesrecht.

Delft: Redactie van het Maandblad voor Handelsonderwijs en -wetenschappen.

Dordrecht: de Bibliothecaresse der Openbare Leeszaal en Bibliotheek; E. Picard.

Frederiksoord: de Directeur der Mij. van Weldadigheid.

's-Gravenhage: de Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; de Directeur-Generaal van den Landbouw; de Rijkscommissie voor geschiedkundige publicatiën; het Algemeen Bestuur van de Nederl. Reisvereeniging; de Directeur van de Kon. Bibliotheek; de Directeur van het Krijgsgesch. Archief van den Generalen Staf; de Hoofd-

ingenieur voor het Stoomwezen; de Bibliothecaris der Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Centraal Bureau voor Vreemdelingenverkeer; de Hoofdinspecteur der visscherijen; A. J. Lindeman & Co.; W. Nijhoff; Mr. F. G. Vogler.

Groningen: de Bibliothecaris der Rijksuniversiteit; het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; de Hollandsche Mij. der Wetenschappen; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; de Haarl. Hypotheekbank; de Boekencommissie van het Alg. Nederl. Verbond; de Haarl. Huishoud- en Industrieschool; Redactie van de Woninggids; van het Weekblad voor den Boekdrukker; van Haarlem's Onderwijs; de Hoofdredacteur der Opr. Haarl. Ct.; de Nutsspaarbank; de Directeur van het Koloniaal Museum; Directeuren der Haarl. Bachvereeniging; Vereeniging Haerlem; Kweekschool voor Onderwijzeressen; Rijks-Instituut voor Visscherijonderzoek; Kamer van Koophandel en Fabrieken; Ned. Philatelist. Vereeniging „Op hoop van Zegels"; Informatie-Bureau; Provinciale Griffie; het Leesmuseum; F. H. Benraadt; W. ten Boom; G. J. Braakhuis; H. Bremer; G. A. Brongers; Mevr. de Wed. J. Craandijk; J. C. A. Croin; G. J. M. van Dieren Bijvoet; C. F. Engelen; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. C. H. Fischer; G. K. Fransen; Mr. J. Garrer; Dr. A. W. van Geer; C. J. Gonnet; J. de Gruyter; A. J. van den Hoek; Mej. A. Hoog; H. L. Janssen van Raaij; J. de Jong; M. J. van Benthem Jutting; P. Kalbfleisch; F. H. Kehlenbrink; G. Kerkhoff; J. de Kock; E. H. Krelage & Zoon; K. de Lanoy; J. H. C. Th. Limperg; Mr. P. A. J. Losecaat Vermeer; F. du Maine; Mr. A. S. Miedema; L. Modoo; H. N. Mul; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; T. J,

Putter: P. J. van Ravesteijn; Dr. C. G. von Reeken; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk; E. A. von Saher; Dr. J. B. Schepers; J. W. Sevenhuijsen; J. Schreuders; J. M. Stap; C. A. Steenkist; Dr. E. M. A. Timmer; J. Vader; Jan Veder; D. J. v. d. Ven; J° de Vries; Johan Winkler; Dr. M. Wolff; G. J. Zwertbroek.

Heemstede: M. J. van Benthem Jutting; H. J. Middag; Dr. A. W. van Geer.

's-Hertogenbosch: Ged. Staten.

Hilversum: de Bibliothecaresse der Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; de Commissaris der Koningin.

Leiden: de Maatschappij der Nederl. Letterkunde; G. F. Théonville.

Maastricht: de Commissaris der Koningin.

Middelburg: Ged. Staten; de Commissaris der Koningin.

Nijmegen: Oudheidkundige Commissie.

Rotterdam: de Bibliothecaris van het Leeskabinet; Nat. Bond „Mercurius"; E. de Bont & Zoon.

Santpoort: W. Bax Jr.; de Directeur van „Meerenberg".

Soest: Lod. van Mierop; F. Ortt.

Utrecht: de Commissaris der Koningin; de Volksbond; K. Reyne.

Velp: A. L. H. Obreen.

Zandvoort: V. Bierenbroodspot.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Vereeniging tot vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland: the National Academy of Sciences, Smithsonian Institution, Library of Congress te Washington; Holland Society, New-York Public Library te New-York; de Bibliothecaris der Hoofd-boekerij te Antwerpen;

Ministerio de Relaciones exteriones te Montevideo; J. E. Roberty, P. Gusman te Parijs; S. Gaselee te Cambridge; C. Janet te Voisinlieu; J. Baer & Co. te Frankfort a. Main.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1914.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1914.

Voor de Stads Bibliotheek belangrijk, was de opneming van de geheele boekerij van het Leesmuseum te Haarlem, dat na een ruim 50-jarig bestaan wegens gebrek aan belangstelling, 16 Januari 1914 was opgeheven. Nadat de Gemeente het boekenlegaat had aanvaard, kon een groot gedeelte worden geplaatst in de voormalige kleine Museum-zaal, grenzende aan de Bibliotheek; een gedeelte der tijdschriften benevens de collectie brochures, moest in de benedenverdieping van het Prinsenhof blijven opgeborgen. Op aard en geschiedenis der Leesmuseumbibliotheek zal het later wellicht van belang zijn terug te komen. Een lijst van tijdschriften, die het Leesmuseum voor korter of langer tijd in eigendom heeft bezeten en bij de overdracht nog aanwezig waren, vinde in dit verslag een plaats. Behalve deze tijdschriften bestaat de verkregen boekerij uit:

1°. ± 5000 werken, waarvan naar schatting $^2/_3$ belletrie in de Nederlandsche, Engelsche, Fransche en Hoog-Duitsche talen; het andere gedeelte vormen min of meer wetenschappelijke werken, meest op 't gebied van geschiedenis, aardrijkskunde, letterkunde en godgeleerdheid;

2°. een verzameling van ruim 250 banden met bro-

chures (± 5000) over kwesties van den dag en op allerlei gebied.

De tijdsomstandigheden hadden geen bijzonderen invloed op het bezoek en de uitleening. Wel waren deze in Augustus minder dan in de overige maanden, maar reeds in September gaven de getallen een hooger cijfer aan dan in de maanden vóór het uitbreken van den Europeeschen oorlog; November met 954 bezoekers was de drukste maand van het jaar. Eenige uitgeweken Belgen kwamen geregeld ontspanningslectuur leenen, waarbij de belletrie van het Leesmuseum goede diensten bewees; in het geheel werden uit deze aanwinst sinds 2 April 931 banden uitgeleend.

Het aantal bezoeken in 1914 was 8445 (8268 in 1913), waarvan 3832 (tegen 3273 ten vorigen jare) gebruik maakten van de Leeszaal voor verschillende doeleinden. Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop de Bibliotheek van 7—10 uur geopend was, kwamen in het geheel 728 bezoekers (715 in 1913), waarvan 388 (tegen 360 ten vorigen jare) met gebruikmaking van de leeszaal voor zittend werk.

Aan 3739 leeners (3820 in 1913) werden 5101 banden uitgeleend (5278 in 1913). Ook buiten Haarlem leende de Bibliotheek aan verschillende personen en instellingen.

De vrijwillige arbeidskrachten ter Stads Bibliotheek in 1914, vinden hier erkentelijke vermelding. Niettegenstaande zijn drukken maatschappelijken werkkring, hield de heer M. J. van Benthem Jutting den catalogus van drukkers en uitgevers bij, door hem het vorig jaar aangelegd. Mej. A. M. Gerber, die eenige maanden werkzaam was, werd in het voorjaar benoemd tot assistente aan de Openbare Leeszaal en Bibliotheek te

Leiden. De heer G. van den Hoek zette kort daarop de sorteering van oude tooneelstukken, door mej. Gerber begonnen, voort, rangschikte de titelkaarten der Documentatie-afdeeling van de Koninklijke Bibliotheek, terwijl hij de Bibliotheek verder verplichtte met de inventariseering der Leesmuseum-tijdschriften en het collationneeren van eenige incunabels. Bij dit laatste verleende ook mej. H. E. J. Führhop haar medewerking, die in het laatst van het jaar haar vrijwilligen arbeid ter Bibliotheek begon.

In het journaal werden 907 aanwinsten ingeschreven (1324 in 1912), voor een goed deel geschenken van de hierachter genoemde lichamen en personen. De boekerij van het Leesmuseum wordt voorloopig als een afzonderlijke afdeeling der Stads Bibliotheek beschouwd.

Een bedrag van *f* 6130,— was ten behoeve der Stads Bibliotheek op de gemeentebegrooting voor 1914 uitgetrokken, waarvan o.a. *f* 4000,— voor traktementen, *f* 800,— voor aanschaffen van boeken en tijdschriften, *f* 365,— voor inbinden. De oorspronkelijke raming voor 1915, waarbij *f* 800,— voor boeken, *f* 565,— voor inbinden zag de bibliothecaris zich genoopt door den drang der omstandigheden in Augustus aanmerkelijk te wijzigen. Voor 1915 werd aldus het bedrag ter begrooting *f* 5725,—, waarvan *f* 550,— voor boeken en *f* 350,— voor inbinden.

Het prae-advies van Burgemeester en Wethouders op het Rapport der Raadscommissie tot onderzoek omtrent de mogelijkheid van oprichting eener openbare leeszaal, in hun handen gesteld 12 Maart 1913, werd 30 Juni 1914 uitgebracht. Het betoog der Commissie onderschrijvende, dat, als eene openbare leeszaal wordt opgericht, de

oprichting en exploitatie door de Gemeente behoort te geschieden, gaven Burgemeester en Wethouders den Raad met het oog op de kosten in overweging de Commissie uit te noodigen een plan op eenvoudiger schaal te doen ontwerpen. De vereenvoudiging zoude b.v. kunnen bestaan in het doen vervallen van de leeszaal voor couranten, van de tentoonstellingszaal, van de vergaderzaal, en in het verkleinen van de leeszaal voor tijdschriften.

Uit andere bibliotheken mocht de Stads Bibliotheek wederom herhaaldelijk boeken in leen krijgen, ten behoeve van hen, die deze hier te vergeefs zochten. Zoo leende:

de Koninklijke Bibliotheek	127	banden.
de Leidsche Univ. Bibliotheek	78	,,
de Amsterdamsche Univ. Bibliotheek	43	,,
de Groningsche Univ. Bibliotheek	39	,,
de Utrechtsche Univ. Bibliotheek	31	,,
de Bibliotheek der Technische Hoogeschool	2	,,
de Bibliotheek der gemeente Rotterdam	5	,,
de Bibliotheek der gemeente Arnhem	4	,,
de Nutsbibliotheek te Haarlem	11	,,
de Technische Boekerij te Haarlem	8	,,
de Bibliotheek der H. Landbouwschool	1	band.
de Univ. Bibliotheek te Gent	1	,,
het Koloniaal Instituut te 's-Gravenhage ...	1	,,
het Gemeente Archief te Haarlem	1	,,

Lijst van tijdschriften en vervolgwerken van het voormalig Leesmuseum te Haarlem.

The Academy, XV—LXXXIII (1879—1913).
Album der Natuur, 1852—1909.

l'Année scientifique et industrielle. VII—XL, XLII, XLIV, XLVI—LV (1863—1902).

The Art journal, 1865—'72, '74—'78, '80—'82, '84—'86.

The Athenaeum. 1860—'77, '80—'83, '86—1900.

Auf der Höhe, I—XVI (1881—,85).

De Banier, IV—VI (1878—'80).

De Beweging. I—IX (1905—'13).

Bibliothèque Universelle et Revue Suisse, LXXVII—XCIX (1872—1894).

Wetenschappelijke Bladen. 1872—1913.

Het Boek, X—XIII (1909—1912).

Borderland, I—IV (1893—'97).

Literarisches Centralblatt für Deutschland 1869—'78, '80—'99.

The Nineteenth Century, XI—CCXLI, CCXLV—CCCXXII (1878—1903).

Daheim, VI, VIII—XXVII(1870—'91).

Economist XXVII—XLVIII, L—LII, (1878—1903), incompl.

Eigen Haard, 1875—'77, '79—'95, '97—1913.

Schorers Familienblatt, 1881—1894.

Die Gartenlaube, 1895—1907.

De Gids, 1865—'99, 1901—'13. incompl.

Globus, XXXI—LXXXIV (1877—1903).

Die Grenzboten, XXI—LXXII (1862—1903).

Preussische Jahrbücher, XXXV—LXXXVI (1875—'96), incompl.

Ill. Kalender für 1865—'73, '76—'77.

De Katholiek, IXC—CXXXVI (1886—1909).

Onze Kunst, VII—VIII (1908—'09).

Elseviers geïll. Maandschrift, II—XXIII (1892—1913).

Boon's (Morks) geïll. Magazijn, 1902—'13. incompl.

Longmans Magazine, VII—XLVII n.s. I—VII, (1863—1886).

Mercure de France, XIX—XXIV (1908—1913).

Velhagen u. Klasings Monatshefte. 1890—1908, incompl.

Westermanns Monatshefte. XVII-LXXXVI, LXXXVIII—LXXXIX, XCI—XCIII, XCV, CXVII—CXV (1864—1914).

De Natuur, I—XXXIII (1881—1913), incompl.

Nederland, 1874—1913, incompl.

Groot Nederland. I—XI (1903—'13).

Nord u. Süd, XVI—LXIX (1881—'94).

Punch, 1867—'78, '80—1913.

Im neuen Reich, II—XI (1872—'81).

The Edinburgh Review, 1864—'83, '84—'86.

The Fortnightly Review, 1866—1909, incompl.

The North American Review, 1908—'09.

The Quarterly Review, 1860—'96, incompl.

The Saturday Review, 1863—'91, '93—1903.

The Westminster Review, 1860, '62—'99.

The Review of Reviews, 1891—1913, incompl.

Revue Bleue (Revue des cours litt., Revue politique et litt.), 1867—'79, '82—'84, '86—1907.

Revue Contemporaine, 1862, '63, '70, incompl.

Revue de Paris, 1851—'54.

Revue Germanique, 1862—'65.

Revue mensuelle de la littérature et des arts, 1855—1856.

Revue Nationale, 1862—'67.

Revue Scientifique, 1869, '71—'72, '76—'78, '80—1900.

Hollandsche Revue, 1896—1913.

Revue de Paris, 1895—1913, incompl.

Nouvelle Revue, 1879—1903, incompl.

Deutsche Rundschau, 1874—1913, incompl.

Salon f. Litt., Kunst u Gesellsch., 1868—'87.

Sammlung gemeinverständl. wissenschaftl. Vorträge, 1866—'80, '82, '85—'87.

Militaire Spectator, 1881—'96.

Nederlandsche Spectator, 1868—'71, '73—1901, 1903, 1905—'08.

De Nieuwe Tijd, IV, VI—XIV (1899—1909).

Ons Tijdschrift, IX—XVI (1905—'11), incompl.

Tweemaandelijksch Tijdschrift (De XXe Eeuw), I—XIV (1895—1908).

Tijdspiegel, 1867—1913.

Uilenspiegel, 1871—1914.

Vragen des Tijds, 1893—1913.

Sociaal Weekblad, 1887—1909, incompl.

Den gulden Winckel, I—XII (1902—1913).

Unsere Zeit, IV—XXVII (1868—1891).

Deutsche Zeit und Streitfragen, V—XIV, n. f. I—IV (1876—'89).

Lijst van personen en instellingen, die in 1914 schenkingen deden aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: Bestuur der Openbare Leeszaal.

Amsterdam: Koninlijke Akademie van Wetenschappen; Centrale Werkgevers-Risicobank; Centraal Bureau voor sociale adviezen; Koninklijk Oudheidk. Genootschap; Vereeniging Koloniaal Instituut; Theos. Uitgevers-Maatschappij; Nederl. Bond voor Vrouwenkiesrecht; Nederl. Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen; Lissone & Zoon; G. Velthuijsen Jr.; H. Wolf.

Arnhem: Provinciaal Bestuur van Gelderland; D. J. van der Ven.

Bennebroek: P. N. van Doorninck.

Bloemendaal: Redactie van het Bloemendaalsch Weekblad; Dr. H. Bitter.

D e l f t : Red. van het Maandblad voor handels-onderwijs en handelswetenschappen.

D e v e n t e r : Burgemeester en Wethouders.

D o r d r e c h t : Bestuur der Openbare Leeszaal.

F r e d e r i k s o o r d : Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

's - G r a v e n h a g e : De Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; de Directeur-Generaal van den Landbouw; Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel; de Rijkscommissie voor geschiedkundige publicatiën: het Bestuur der Nederl. Reisvereeniging; de Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; de Drukkerij „Nieuw Leven"; Hoofdbestuur der Vereeniging Nationaal Fonds; de Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; de Hoofdingenieur van het Stoomwezen; het Bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek; de Hoofdinspecteur der Visscherijen; P. L. A. Mondt.

G r o n i n g e n : Bestuur der Openbare Leeszaal en Boekerij; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; Universeele Broederschap en het Theosofisch Genootschap.

H a a r l e m : Burgemeester en Wethouders, de Archivaris der Gemeente Haarlem; Bestuur der Haarlemsche Bachvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Directeur van het Frans Halsmuseum; Bestuur der Vereeniging „Haerlem"; Redactie van „de Uitkijk"; Redactie van de „Volksstem"; Bestuur der Haarl. Huishoud- en Industrieschool; Bestuur der Haarl. Hypotheekbank; Informatiebureau voor Vreemdelingenverkeer; Directeur van het Koloniaal Museum; Direc-

teur van de School en het Museum voor Kunstnijverheid; Bestuur der Kweekschool voor Onderwijzeressen; Bestuur van het Leesmuseum; Redactie van het Maandblad der Haarl. Jongelingsvereeeniging; Commissarissen der Nuts-Spaarbank; Bestuur der Ned. Ver. „Onze Vloot", Afd. Haarlem; Centrale Commissie voor „Plan 1913"; Bestuur v. d. Nationalen Bond van Protestantsche Kiezers in Nederland, Afd. Haarlem; de Rijks Archivaris in Noord-Holland; Directeuren van Teylers Stichting; Hoofden der Sociëteit „Trou moet Blycken"; Bestuur der Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, Afd. Haarlem; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Redactie van de Woninggids; Mevr. de Wed. P. A. Alting van Geusau; E. W. van Brederode; H. Coebergh; J. C. A. Croin; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; J. C. H. Fischer; C. J. Gonnet; G. D. Gratama; G. W. Groeneveld; W. van der Heide; W. Hingman; Mevr. de Wed. E. L. Hoek van Hasselt; J. J. v. d. Hoek; Mej. A. Hoog; J. ten Hove; J. F. Hulswit; H. L. Janssen van Raay; W. Kloeke; E. H. Krelage & Zoon; G. F. van Luyn; J. H. van Maas; J. W. G. Merckelbagh; Mr. A. S. Miedema; P. J. Moeton; P. de Nobel; Dr. H. J. Offerhaus; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; Dr. L. Polak; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk; de Firma Ruijgrok & Co.; Dr. J. B. Schepers; J. W. Sevenhuysen; J. M. Stap; Mr. A. W. Thöne; J. Vader; J. Veder; J. Westendorp; Johan Winkler; R. Zuidema; G. J. Zwertbroek.

Heemstede: G. Bakker Wzn.; H. J. Barnouw; M. J. van Benthem Jutting; H. J. Middag; J. F. M. Sterck.

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Hilversum: Bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

L e e u w a r d e n: Bestuur der Openbare Leeszaal; Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; de Commissaris der Koningin.

L e i d e n: de Bibliothecaris der Openbare Leeszaal; Bestuur der Maatschappij der Nederl. Letterkunde.

N a a l d w ij k: de Secretaris der Gemeente;

N ij m e g e n: de Oudheidkundige Commissie.

O o s t z a a n: B. W. Rutgers v. d. Loeff.

O v e r v e e n: J. J. Graaff; Mevr. de Wed. E. Schlegel—de Waal Malefijt.

R o t t e r d a m: Het Bestuur der Academie voor beeldende kunten en technische wetenschappen; de Redactie van De Dierenvriend; Bibliothecaris der Gemeente Bibliotheek; Raad van Beheer der Nederlandsche Handels-Hoogeschool; Bestuur van het Rotterdamsch Leeskabinet; de Redactie van het Maandblad voor zeelieden zeevaarts; Redactie „Mercurius"; Nat. Bond van Handels- en kantoorbedienden; Verbondsbestuur van Neutrale Vakvereenigingen; W. H. Boomgaard.

S a n t p o o r t: Directeur van het Gesticht „Meerenberg".

S c h o t e n: H. de Kleyn.

S n e e k: Bestuur der Openbare Leeszaal.

S o e s t: L. van Mierop; F. Ortt.

U t r e c h t: Burgemeester en Wethouders; Gedeputeerde Staten der provincie Utrecht; Bibliothecaris der Rijks Universiteit.

V l i s s i n g e n: Het Bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Woerden: B. Kruitwagen; O. F. M.

Zandvoort: V. Bierenbroodspot.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland:

Antwerpen: Gemeentebestuur.

Cambridge: J. H. Hessels.

Berlijn: Bibliothek des auswartigen Amts.

Frankfurt am Main: Stadtsbibliothek: J. Baer & Co.

De Grieksche Regeering.

München: Mej. R. Rutgers v. d. Loeff.

New-York: Holland Society; New-York Public Library.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Stockholm: Koninkl. Bibliotheek.

Urbana: University of Illinois.

Washington: Library of Congress; the Government Printing Office; Smithsonian Institution; A. H. van Deusen.

Wiesbaden: Prof. Dr. G. Zedler.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1915.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1915.

Bezoek en uitleening.

Het getal bezoeken in 1915 beliep 8298, eene vermindering van een kleine 200 bij het vorig jaar, waarvoor geen bepaalde oorzaak valt aan te wijzen. Van deze 8298 werd bij 3479 gebruik gemaakt van de Leeszaal, de overigen golden alleen het uitleenbureau.

Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop de Bibliotheek en haar Leeszaal voor het publiek open stond van 7—10 uur, kwamen 653 bezoekers (728 in 1914), waarvan 375 (tegen 388 in 1914) met gebruikmaking van de Leeszaal.

Aan 3905 leeners (tegen 3739 ten vorigen jare) werden 5033 banden uitgeleend, tegen 5101 in 1914.

Buiten Haarlem werden aan onderscheidene personen en instellingen boeken in bruikleen gezonden, te weten in: Amsterdam, Arnhem, Bennebroek, Bloemendaal (Overveen, Aerdenhout, Vogelenzang, Meerenberg), Castricum, Delft, Deventer, Diepenveen, 's-Gravenhage, Groningen, Heemskerk, Heemstede, Hilversum, Hoofddorp, Leiden, Lemmer, Noordwijk, Nijeveen, Rotterdam, Schoten, Utrecht, Velsen (Santpoort), Weert, Woerden, Wijk aan Zee, Zandvoort, in het buitenland: St.-Petersburg.

De verhouding in de jaren van mijn bibliothecariaat, betreffende bezoek en uitleening is de volgende:

	aantal bezoeken	uitgeleende banden
1902	2151	1624
1903	2165	2214
1904	3233	2717
1905	4617	4224
1906	6974	6194
1907	5958	4586
1908	5739	4207
1909	7152	5298
1910	11119	6963
1911	10507	7843
1912	9875	10552
1913	8268	5278
1914	8445	5101
1915	8298	5033

Aanwinsten.

1239 aanwinsten (tegen 907 in 1914) werden in het journaal ingeschreven. Voor een groot deel waren zij geschenken van de hierachter genoemde personen en lichamen.

Het legaat van mej. Arendina Hendrika Arendsen te Haarlem overleden 26 Augustus 1915 en bestaande in „al hare boeken, waaronder de tijdschriften „Het Tooneel" (orgaan van het Nederlandsch Tooneelverbond) en de tweemaandelijksche afleveringen van „Uit de Remonstrantsche Broederschap", alsmede het plaatwerk Album van Eeden" werd ter plaatsing in de Stads Bibliotheek aanvaard (20 October 1915). Nadat het ter bibliotheek was aangekomen bleek het te bestaan meerendeels uit oorspronkelijke, doch ook uitheemsche,

deels vertaalde, tooneelstukken en andere tooneellitteratuur. [1])

Vooral in haar jonge jaren heeft Arentine H. Arendsen (naar zij bij voorkeur haar naam schreef en stempelde) — Amsterdamsche van geboorte, doch van kindsbeen af opgegroeid in Haarlem — zich bijzonder aangetrokken gevoeld tot het tooneel, en had zij hare neiging mogen volgen, dan had zij zich hieraan wellicht geheel gewijd. Maar zij bezat ook de gave van teekenen en schilderen, en dit talent, dat zeker door haar neef, den Haarlemschen schilder Cornelis Lieste, in wiens woning aan de Bakenessergracht zij haar opvoeding kreeg, is geleid en aangemoedigd, heeft ten slotte haar een levenstaak geschapen, waarin zij voldoening heeft gevonden. Op jeugdigen leeftijd toch vestigde zij zich als particulier teeken- en schilderonderwijzeres, en zeer vele jonge dames uit de deftige Haarlemsche kringen, heeft zij als zoodanig leiding gegeven. Haar verdienste als bloemenschilderes zal zeker ook door latere geslachten erkend blijven. De 120 platen in het Album van Eeden [2]) zijn van haar hand, en geven ook in de voor dien tijd zeer waardeerbare reproductie, een goed beeld van haar talent.

De bibliotheek bezat van haar reeds een 12-tal bloemstudies, die zij daar — trouw bezoekster als zij was — zelve indertijd ten geschenke had medegebracht, en in haar boekenlegaat bevonden zich een paar schetsboekjes, waarin zij met potlood menige boom- en landschap-

---

[1]) Aan het album van Eeden ontbraken plaat 1—6 en 70 en de toelichtende tekst bijna geheel.

[2]) Album van Eeden. Haarlem's Flora. Afbeeldingen in kleurendruk van verschillende bol- en knolgewassen, uitgegeven door A. C. van Eeden & Co., Bloemisten en Zaadhandelaars, Wagenweg N°. 2, Haarlem. Van 1872—1881 in afl. verschenen.

studie uit Haarlem's omgeving heeft aangegeven. Het komt mij wenschelijk voor, dat te zijner tijd in de kunstverzamelingen van Haarlemsche teekenaars en schilders, ten Archieve, ook bijeengevoegd wordt wat de gemeente thans bezit van het werk van de bloemenschilderes Arendina Hendrika Arendsen (geboren te Amsterdam 21 November 1836, gestorven te Haarlem 26 Augustus 1915.)

Van de schenkingen mogen hier met name verder genoemd worden een 50-tal, meest letterkundige werken, die mej. L. C. Bernelot Moens, en ongeveer 30 min of meer belangrijke rechtskundige werken, die Mr. A. A. van der Mersch, oud-Kantonrechter te Haarlem, afstond.

Onder de aankoopen behoort een zeldzame druk van den Haarlemschen drukker Passchier van Wesbusch, den ouderen, die hier omstreeks 1602 tot 1612 werkzaam is geweest, en wel de oorspronkelijke uitgave van Karel van Mander's vertaling van Benzoni's beschrijving der nieuwe wereld. Dr. R. Jacobsen heeft in zijn proefschrift over van Mander (1906) reeds over het terugvinden van dit als verloren opgegeven werk geschreven (bldz. 208 vgg.), nadat de schrijver in de Koninklijke Bibliotheek een uitgave had gevonden, die — zoo bleek mij later toen ik het boek van deze bibliotheek in leen mocht ontvangen — te Amsterdam van de pers was gekomen bij Gillis Joosten Saeghman, in de Nieuwe-Straet, Ordinaris Drucker van de Journalen der Zee- en Landt-Reysen.

Intusschen, de beide uitgaven van Van Mander's vertaling waren reeds lang bekend.

Tiele, in zijn „Mémoire bibliographique sur les journaux des navigateurs Neérlandais etc." (Amsterdam 1867), heeft ze beschreven (bldz. 292—294), en uit zijne

beschrijving was reeds gebleken, dat de editie van Saeghman slechts een uittreksel bevatte van den tekst der uitgave van Passchier van Wesbusch; verschillende hoofdstukken waren bovendien geheel weggelaten, en het is niet te verwonderen, dat Dr. Jacobsen de beschrijving der Nieuwe Wereld als tamelijk onsamenhangend kenschetste.

Had hij de uitgave van 1610 „teruggevonden", hij zou anders geoordeeld hebben.

Uit een prijscatalogus kwam de Stads Bibliotheek in het bezit van den Haarlemschen druk uit 1610, en ik kwam daardoor in de gelegenheid de beide edities met elkander te vergelijken.

Het is hier niet de plaats om de uitlatingen en de veranderingen in de 2de editie aan te geven, en ik moet mij bepalen tot de schatting dat het oorspronkelijk met een klein derde deel door Saeghman is besnoeid. Als toevoegsel gaf Saeghman een 8-tal bladzijden „Beschryvinge van de Regeeringh van Peru" met een paar houtsneden van C. v. S.(ichem), maar deze is niet van Benzoni, en komt ook in Van Mander's oorspronkelijke vertaling niet voor. Wel siert hetzelfde portret in houtsnede van „Gieronimo Benzoni" het titelblad èn van Saeghman's klein kwartijn èn van Passchier van Wesbusch' klein octaaf, en heeft de latere uitgever ook de 17 kleine houtsneden tusschen den tekst — zij het ook in andere volgorde — herdrukt.

Van het voorwerk der editie van 1610 [1]) nam hij niets

---

[1]) De titel van dezen Haarlemschen druk luidt: De Historie van De nieuwe Weerelt te weten de Beschrijvinghe van West-Indien. Waer in verhaelt wert van de Eylanden ende Zeen nieulicx gevonden ende van den nieuwen Steden die hy daer selfs ghesien heeft ende tghene daer is ghebeurt te water ende te lande in veer-

over. Dit bestaat uit 1°. het „Extract uyt den Brieve van Octroye", 2°. een opdracht van den uitgever Passchier van Wesbusch, Boeckvercooper aan de Staten van Holland en Westvriesland „midtsgaders mijnen Heeren Schout, Burghermeesteren, Schepenen ende Regeerders der wijdtvermaerde ende vrome stadt Haerlem, mijne ghebiedende Heeren". Ofschoon — zoo betoogt hij hierin — door schrijvers en ontdekkers van dezen tijd onze kennis aangaande Indië („niet t' onrechte de nieuwe weereldt ghenaemt") is vermeerderd, vond ik voldoenden grond om in onze taal mede te deelen, wat Ieronimus Bensonius van Milanen te boek heeft gesteld over de ontdekking van West-Indië, en wat hij gedurende zijn 14-jarig verblijf aldaar ervaren heeft.

Om twee redenen: primo omdat de schrijver bij zijn R.-C. geloofsgenooten als zeer geloofswaardig bekend staat, secundo „om de gedachtenisse van mijnen seer waerden overleden vriendt Carel van der Mander, in sijn leven clocck ende vermaert Inventeur, Schilder, Poeet ende beminder der Historien ende aller goede consten ende oeffeninghe de welcke het werck des selven Autheurs de moeyten weerdich geoordeelt heeft om sijn tijt (die hem anders seer costelick was) aen de oversettinge van dien den Nederlanders ten besten te besteden. Waerom ick die moeyten van so vromen ende eerlicken man niet en wilde met hem laten begraven......"

3°. „Sonnetten van den Oversetter", waarvan het eerste onderteekend is met van Mander's schriftuurlijke kenspreuk Een is noodich. Van deze bijdrage tot

---

thien Jaren tijts die hy aldaer geweest is. Door Ieronimus Benzonius van Milanen. Wt het Italiaens Overgheset int Nederduyts door Carel vander Mander Schilder.

Tot Haerlem by Paeschier van Wesbus Boeckvercooper in den beslaghen Bybel, 1610.

de kennis van van Mander's dichterlijke nalatenschap moge dit eerste hier worden afgedrukt:

Vraechdy van waer dat syn ter nieuwe Werelt commen
Veel ijser krijgen wreedt, en waerom daer omtrent
Gheen rust nu meer en is, als voortijts was gewent?
De goutbaer Ceres gaf, daer zonder hoon rijckdommen
Van selfs: maer also haest als daer quam aengeswommen
t' Leguirs gevleugelt hout door golven onbekent
Tot den Westindien, t' is wederom gerent
Al swaer van claer metael, dat wy het hoochste nommen.
Hard ijser wapen, daer te vooren noyt gesien
Ter droever tijt, daer quam in wissel boven dien
Den noyt gedwongen hals, swaer jock heeft moeten dulden:
Saturnij eeuwe soet, voor eeuwich daer geplant
Is dit ellendich volck, ghewisselt daer int lant
Hard ijserich is den tijdt, die was te vooren gulden.

Een is noodich.

Na de sonnetten volgt: 4°. ,,Dedicatie-brief des autheurs, aen den Paus" (Pius IV) en hierachter bevatten 10 bladzijden, 5°. het Register der drie boeken (resp. van 24, 17 en 24 capittels).

Dan eindelijk volgt het begin van het verhaal — met opschrift: De Nieuwe Werelt teweten Beschrijvinghe ende gheschiedenissen van West-Indien. Door Ieroon Benzoni van Milanen. Het eerste Capittel van sijn vaert van Spagnien na Canarien, ende voorts na Indien. Het eerste Boeck. —

,,Ick Jonck mijns Ouderdoms twee-en-twintich Jaren wesende ende als vele andere lustich om de Wereldt t' oversien kennis hebbende der nieugevonden Indische Landen ghetoenaemt van yegelijck de Nieuwe Werelt nam voren daer henen te reijsen." etc. De geheele beschrijving beslaat 404 bladzijden druks in klein 8°, terwijl de latere uitgave van Saeghman 48 bladzijden

(in 2 kolommen) klein 4° telt, gezwegen van 8 bladzijden, die bovengenoemde beschrijving van de regeering van Peru inneemt.

Bruikleen.

Reeds ten vorigen jare was met het Bestuur der Alliance Française te Haarlem een voorloopige regeling getroffen, waarbij een vrij aanzienlijke collectie Fransche werken, die het van de Fransche Regeering ten geschenke had ontvangen, in de Stads Bibliotheek werd ondergebracht.

Dit doorloopend bruikleen kon echter alleen aanvaard worden, indien het ook niet-leden der Alliance vrij stond deze werken uit de Stads Bibliotheek in leen te krijgen onder dezelfde voorwaarden, die de stedelijke boekerij bij het uitleenen van haar eigen bezit stelt. Nadat het Bestuur hiermede gaarne genoegen had genomen, daar het een algemeen gebruik van tot onderhoud en beoefening der Fransche taal als aangewezen boeken geheel meende te strooken met de richting van het werk der Alliance Française, maakte de volontaire mej. Führhop van de ruim 120 nieuwe, goed ingebonden en gekafte boeken een strook-catalogus ten dienste van het publiek, en werd de verzameling in een groote boekenkast, die het Bestuur hiervoor ter beschikking stelde bijeengezet. Reeds dadelijk maakten de leden der Haarlemsche Alliance Française, maar ook anderen, en met name verscheidene Belgische uitgewekenen, vrij veel gebruik er van: gedurende 1915 werden 258 banden geleend.

Dit Fransche boekerijtje, dat het Bestuur, wanneer het bij gunstiger tijden daartoe in de gelegenheid wordt gesteld, later nog moge uitbreiden, bestaat uit de volgende werken:

Augier, E. Théâtre complet, 7 tomes, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de Eugénie Grandet, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de La cousine Bette, 2 tomes, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de La peau de chagrin, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de Le cousin Pons, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de Le lys dans la vallée, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de Le médecin de campagne, Paris, 8⁰.
Balzac, H. de Le père Goriot, Paris, 8⁰.
Bazin, R. La terre qui meurt, Paris, 8⁰.
Bazin, R. Les Oberlé, Paris, 8⁰.
Beaumarchais, [P. A. C. de] Théâtre; suivi de ses poésies diverses et précédé d'observations littéraires par M. Sainte—Beuve, Paris, 8⁰.
Bénédite, L. Meissonnier, biographie critique. Illustré de 24 planches hors texte, Paris 8⁰.
Les grands artistes; leur vie: leur oeuvre.
Bertrand, L. Le sang des races, 6e éd. Paris, 8⁰.
Bourget, P. André Cornelis. Illustrations d'après les aquarelles de Starace, Paris, 8⁰.
Bourget, P. Cruelle énigme. Profils perdus. Illustrations d'après les aquarelles de A. Calbet, Paris, 8⁰.
Bourget, P. L'étape, Paris, 8⁰.
Bourget, P. Le disciple, Paris, 8⁰.
Bourget, P. Une idylle tragique, Paris, 8⁰.
Bournon, F. Blois, Chambord et les chateaux du Blésois. Ouvrage orné de 101 gravures, Paris, 1911, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.
Brète, J. de la Mon oncle et mon curé. Introduction par Madame Félix—Faure—Goyau, Paris, 8⁰.
Corneille, [P.] Théâtre choisi illustré. Notices, annotations par Henri Clouard, 3 tomes, Paris, 8⁰.
Daudet, A. Fromont jeune et Risler ainé. Illustrations de Pierre Vidal, Paris, 8⁰.

Daudet, A. Le petit chose. Illustrations de J. Wely, Paris, 8⁰.

Deschanel, E. Lamartine, 2 tomes, Paris, 8⁰.

Desdevises du Dézert, G. et L. Bréhier, Clermont-Ferrand, Royat et le Puy-de-Dôme. Ouvrage orné de 117 gravures, Paris 1910, 8⁰.

Les villes d'art célèbres.

Dimier, L. Fontainebleau. Ouvrage orné de 109 gravures, Paris 1911, 8⁰.

Les villes d'art célèbres.

Dumas, A. Les trois mousquetaires, 2 tomes, Paris, 8⁰.

Dumas, A. Le vicomte de Bragelonne ou dix ans plus tard; complèment des trois mousquetaires et de vingt ans après, 6 tomes, Paris, 8⁰.

Dumas, fils, A. Théâtre complet, avec préfaces inédites 7 [tomes] Paris, 8⁰.

Dumas, A. Vingt ans après, 3 tomes, Paris, 8⁰.

Enlart, C. Rouen. Ouvrage orné de 108 gravures, Paris 1910, 8⁰.

Les villes d'art célèbres.

Fabre, F. Julien Savignac. Illustrations de Macchiati, Paris, 8⁰.

Fabre, F. L'abbé Tigrane. Illustrations d'après les aquarelles de B. Tofani, Paris, 8⁰.

Farrère, C. La bataille. Illustrations d'après les dessins de Ch. Pourriol, Paris, 8⁰.

Farrère, C. L'homme qui assassina, Roman, 71e ed., Paris, 8⁰.

Feuillet, O. Le roman d'un jeune homme pauvre. Illustrations de W. A. Lambrecht, Paris, 8⁰.

Feuillet, O. Monsieur de Camors, Paris, 8⁰.

Flaubert, G. Madame Bovary, (Moeurs de province), Paris 1913, 8⁰.

Flaubert, G. Salammbô. Edition définitive avec des documents nouveaux, Paris 1913, 8⁰.

France, A. La rôtisserie de la reine Pedauque, Paris, 8⁰.

France, A. Le crime de Sylvestre Bonnard. Illustrations de Paul Destez, Paris, 8⁰.

France, Le livre de mon ami, Paris, 8⁰.

France, A. Le lys rouge, Paris, 8⁰.

France, A. L'orme du mail. Histoire contemporaine, Paris, 8⁰.

France, A. Thaïs, Paris, 8⁰.

Fromentin, E. Dominique, Paris 1913, 8⁰.

Gautier, T. Le capitaine Fracasse, 2 [tomes]. Illustrations d'après les aquarelles de G. Conrad, Paris, 8⁰.

Halévy, L. L'abbé Constantin, Paris 8⁰.

Hallays, A. Avignon et le Comtat Venaissin. Ouvrage orné de 127 gravures, Paris 1911, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Hallays, A. Nancy. Ouvrage orné de 118 gravures, Paris 1908, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Hervie, P. Théâtre complet, 3 tomes, Paris, 8⁰.

Hugo, V. Hernani, Paris, 8⁰.

Hugo, V. La légende des siècles, 3 tomes, Paris, 12⁰.

Hugo, V. L'année terrible, Paris, 8⁰.

Hugo, V. L'art d'être grand-père, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Le roi s'amuse. Lucrèce Borgia, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Les chansons des rues et des bois, Paris, 8⁰.

Hugo, V. Les châtiments, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Les feuilles d'automne. Les chants de crépuscule, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Les misérables, 4 tomes, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Les voix intérieures. Les rayons et les ombres, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Marion de Lorme, Paris, 8⁰.

Hugo, V. Notre-Dame de Paris, 2 tomes, Paris, 12⁰.

Hugo, V. Ruy Blas. Les burgraves, Paris, 12⁰.

Jousset, P. La France geographie illustrée, 2 tomes, etc., Paris, 4⁰.

Kleinclausz, A. Dijon et Beaune. Nouvelle édition illustrée de 121 gravures, Paris 1913, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Labbé, H. de la Mauvinière Poitiers et Angoulême, Saint-Savin, Chauvigny. Ouvrage orné de 113 gravures, Paris 1908, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Le Sage, A. R. Histoire de Gil Blas de Santillane. Précédée des jugements et témoignages sur Le sage et sur Gil Blas, Paris, 8⁰.

Locquin, J. Nevers et Moulins. La Charité-sur-Loire, Saint-Pierre-le-Moûtier, Bourbon — l'Archambault, Souvigny. Ouvrage illustré de 128 gravures, Paris 1913, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Loti, P. Le roman d'un Spahi. Illustrations de Pierre Loti et M. Mahut, Paris, 8⁰.

Loti, P. Mon frère Yves, Paris, 8⁰.

Loti, P. Pêcheur d'Islande. Compositions de E. Rudaux, Paris, 8⁰, ill.

Loti, P. Ramuntcho, Paris, 8⁰.

Marcel, H. Honoré Daumier. Biographie critique. Illustrée de 24 reproductions hors texte, Paris, 8⁰.
Les grands artistes; leur vie: leur oeuvre.

Marivaux, [P. C. de] Théâtre. Nouvelle édition. Ornée de portraits en pied coloriés dessiné par Bertall, Paris, 8⁰.

Mauclair, C. Fragonard. Biographie critique. Illustrée de 24 reproductions hors texte, Paris, 8⁰.
Les grands artistes; leur vie: leur oeuvre.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) Fort comme la mort. Illustrations de André Brouillet. Gravure sur bois par G. Lemoine, Paris, 8⁰.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) L'inutile beauté. Dessins de Maurice de Lambert. Gravure sur bois de G. Lemoine, Paris, 8⁰.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) Mont-Oriol. Dessins de F. Bac. Gravés sur bois par G. Lemoine, Paris, 8⁰.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) Notre coeur. Illustrations de René Lelong, Paris, 8⁰.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) Pierre et Jean. Dessins de Géo Dupuis. Gravures sur bois de G. Lemoine, Paris, 8⁰.

Maupassant, G. de (Oeuvres complètes illustrées.) Une vie. Illustrations de A. Leroux. Gravure sur bois de G. Lemoine, Paris, 8⁰.

Mérimée, P. Carmen, Arsène Guillot, L'abbé Aubain, La dame de pique, Les bohémiens, Le husard, Nicolas Gogol, Paris, 8⁰.

Mérimée, P. Colomba, La vénus d'ille, Les âmes du purgatoire, Paris, 8⁰.

Molière Théâtre complet illustré. Notices, annotations par Théodore Comte, 7 tomes, Paris, 8⁰.

Morel—Payen, L. Troyes et Provins. Ouvrage orné de 120 gravures, Paris 1910, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Musset, A. de Comédies et proverbes, 3 tomes, Paris, 8⁰.

Musset, A. de Contes, croisilles, Pierre et Camille, le secret de Javotte, la mouche, histoire d'un merle blanc, Mimi Pinson, Paris, 8⁰.

Musset, A. de La confession d'un enfant du siècle, Paris, 8°.

Musset, A. de Nouvelles: les deux maîtresses, Emmeline, le fils du Titien, Frédéric et Bernerette, Margot, Paris, 8°.

Musset, A. de Poésies nouvelles, 1836—1852, Paris, 8°.

Musset, A. de Premières poésies, 1829—1835, Paris, 8°.

Pératé, A. Versailles; le château, les jardins, les Trianons, le musée, la ville. Ouvrage illustré de 149 gravures. 4e édition, revue et corrigée, Paris 1912, 8°.
Les villes d'art célèbres.

Peyre, R. Nîmes, Arles, Orange, Saint-Rémy. Nouvelle éd. Ouvrage orné de 90 gravures, Paris 1910, 8°.
Les villes d'art célèbres.

Poincaré, R. Ce que demande la cité. (Vingt causeries familières.) 27 illustrations, Paris, 8°.

Prévost, M. Lettres à Françoise. Illustrations d'Albert Guillaume, Paris, 8°.

Prévost, M. Lettres à Françoise mariée, Paris, 8°.

Rabelais, F. Oeuvres. Nouvelle édition augmentée de plusieurs extraits des chroniques admirables du puissant Roi Gargantua. Ainsi que d'un grand nombre de variantes et de deux chapitres inédits du Ve livre d'après un manuscript de la Bibliothèque Nationale et accompagnée de notes explicatives et d'une notice historique contenant les documents originaux relatifs à la vie de Rabelais par L. Jacob, Paris, 8°.

Racine, [J.] Théâtre complet illustré. Notices et annotations par Henri Clouard, 3 tomes, Paris, 8°.

Régnier, H. de Les vacances d'un jeune homme sage. Illustrations de M. Lecoultre, Paris, 8°.

Reymond, M. Grenoble et Vienne. Ouvrage orné de 118 gravures. Paris 1907, 8°.
Les villes d'art célèbres.

Riat, G. Paris. Ouvrage orné de 151 gravures, 3e édition, Paris 1907, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Roman, (Le) de Tristan et Iseut. Renouvelé par Joseph Bedier. Préface de Gaston, Paris. Ouvrage couronné par l'Académie Française. 41e édition, Paris, 8⁰.

Rostand, E. Chantecler. Pièce en quatre actes, en vers, etc., Paris 1910, 8⁰.

Rostand, E. Cyrano de Bergerac. Comédie héroïque en cinq actes en vers, etc., Paris 1914, 8⁰.

Rostand, E. L'aiglon. Drame en six actes, en vers, etc., Paris 1912, 8⁰.

Rostand, E. Les romanesques. Comédie en trois actes en vers, etc., Paris 1913, 8⁰.

Sand, G. François le champi, Paris, 8⁰.

Sand, G. La mare au diable, Paris, 8⁰.

Sand, G. La petite Fadette, Paris, 8⁰.

Saunier, C. Bordeaux. Ouvrage orné de 112 gravures, Paris 1909, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Schéfer, G. Chardin. Biographie critique. Illustrée de 24 reproductions hors texte, Paris, 8⁰.
Les grands artistes; leur vie: leur oeuvre.

Stendhal La chartreuse de Parme. Notice et annotations par Auguste Dupouy, 2 tomes, Paris, 8⁰.

Stendhal Le rouge et le noir. Introduction par Casimir Strijienski 2 tomes, Paris, 8⁰.

Theuriet, A. L'oncle Scipion. Illustrations de Lobel-Riche, Paris, 8⁰.

Tinayre, M. La maison du péché, Paris, 8⁰.

Tourneux, M. La Tour, Biographie critique. Illustré de 24 gravures hors texte, Paris, 8⁰.
Les grands artistes; leur vie: leur oeuvre.

Verlaine, P. Choix de poésies. Avec un portrait de l'auteur par Eugène Carrière. Paris 1912, 8⁰.

Vigny, A. de Cinq mars. Notices et annotations par Gauthier-Ferrières, 2 tomes, Paris, 8⁰.

Vigny, A. de Servitude et grandeur militaires. Notices et annotations par Gauthier-Ferrières, Paris, 8⁰.

Vitry, P. Tours et les châteaux de Touraine. Ouvrage illustré de 113 gravures, Paris 1912, 8⁰.
Les villes d'art célèbres.

Zola, E. La faute de l'abbé Mouret, Paris 1911, 8⁰.
Les Rougon—Macquart.

De Stads-Bibliotheek mocht wederom vaak uit andere bibliotheken in Nederland boekwerken in leen ontvangen, voor hen die deze tevergeefs in Haarlem zochten.

In 't geheel leenden de volgende bibliotheken 422 banden, waarvoor hier gaarne groote erkentelijkheid wordt betuigd jegens de beheerders en de ambtenaren dezer boekerijen:

De Koninklijke Bibliotheek	100	banden.
De Universiteits Bibliotheek te Utrecht	88	,,
,, ,, ,, ,, Leiden	75	,,
,, ,, ,, ,, Amsterdam	73	,,
,, ,, ,, ,, Groningen .	60	,,

terwijl van de biblotheek der gemeente Rotterdam, de bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft, de Provinciale Bibliotheek te Middelburg, de Openbare Bibliotheek en Leeszaal te Dordrecht, de Bibliotheek van Sociale Adviezen te Amsterdam, de Bibliotheek van het Laboratorium van het Departement van Financiën te Amsterdam, de Bibliotheek der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, de Bibliotheek der

Nederlandsche Dierkundige Vereeniging te Helder, en de Nutsbibliotheek te Haarlem 26 banden in bruikleen werden ontvangen.

Personeel.

In het personeel kwam geen verandering. De Kastelein van het Prinsenhof, C. A. Steenkeist, is als Bode der Stads-Bibliotheek sinds 1889, de Klerk F. H. Benraadt sinds 1899, de Amanuensis W. P. J. Overmeer sinds 1899, de Bibliothecaris sinds 1902 aan de Stads-Bibliotheek als zoodanig werkzaam.

Van de vrijwillige arbeidskrachten moge het volgende herinnerd blijven:

Mej. H. E. J. Führhop verleende ook een groot gedeelte van dit jaar haar hulp gedurende een paar uren daags. Deze betrof in hoofdzaak de zorg, die de — verleden jaar verworven — boekerij van het Leesmuseum noodig had. Ook verplichtte zij, als het wat druk liep bij de uitleening, de administratie en het publiek door hare bereidvaardigheid bij en hare geschiktheid tot dit onderdeel van het bibliotheekbedrijf. Zij nam tevens de rangschikking der titelkaarten der Documentatie-afdeeling van de Koninklijke Bibliotheek over van den heer G. van den Hoek, toen deze, na den dood van zijn oom, Ds. J°. de Vries, bij wien hij te Haarlem met zijne moeder samenwoonde, in het voorjaar metterwoon te Arnhem zich vestigen ging.

De goede diensten, die de heer van den Hoek ongeveer een jaar aan de Bibliotheek bewezen heeft, zijn met een enkel woord in mijn vorig jaarverslag vermeld. Er hier nogmaals aan te herinneren is mij een behoefte, nu Gerard van den Hoek op 22 Februari 1916 te Arnhem gestorven is. Dr. P. H. van Moerkerken heeft in „Den Gulden Winckel" van Maart

1916 dezen „prozaïst van groote belofte" hartelijk herdacht, en aan den litterairen arbeid van den „lichamelijk zwakke van fijne geestelijkheid" herinnerde eenige dagen na zijn afsterven Johan de Meester in de „Nieuwe Rotterdamsche Courant" van 28 Februari. Aan de door hen besproken bijdragen van den jeugdigen schrijver in „De Gids" en „Elseviers Maandschrift", behoort ter herinnering te worden toegevoegd zijn aardig ineengezet en prettig leesbaar artikel over Twee Rubricatoren in „Het Boek", 4e jaargang, (1915) bl. 149—150. Het vergelijken van twee exemplaren van Bartholomeus Engelsman: Van de proprieteyten der dinghen gaf hem dit in de pen. Het stukje herinnert in stijl en afwerking aan de boeiende keurigheid, waarvan zijn oom, de schrijver van „Pelgrimages naar oude plekjes en oude tijden" en van de „Bij de plaat's" in Eigen Haard het geheim bezat.

Behalve de heer M. J. van Benthem Jutting, die zoover zijn drukke werkkring hem dit toeliet, aan de vervaardiging van de catalogus van drukkers en uitgevers voortwerkte, was ook mej. Ita Mees af en toe in het belang der Bibliotheek werkzaam; het betrof de sorteering en collatie van oudere tooneelstukken, waarmede reeds vroeger vrijwillige krachten begonnen waren. Eene, mij onbekende en hier dus niet genoemde, nam, door zorgende bemiddeling eener bibliotheekbezoekster, ons heel wat tijdroovend schrijf-, uitknip- en opplakwerk ten behoeve der drie kaartcatalogi uit handen, waarvoor haar bij dezen gaarne nog eens dank worde gebracht.

Geldmiddellen.

De tijdsomstandigheden hebben ook op de raming der begrootingsposten invloed gehad, en het voor 1915 door den Gemeenteraad ten behoeve der Stads-Bibliotheek

toegestaan bedrag van / 5725,— wees een vermindering van / 405,— bij het vorig jaar aan. Gelukkig werd voor 1916 een verhooging bewilligd, zoodat van het voor dit jaar toegestaan bedrag van / 5975,— / 500,— voor inbinden en / 650,— voor aankoopen kan besteed worden.

Voormalig Leesmuseum.

Aan de in het vorig jaarverslag gegeven lijst van tijdschriften ontbrak „De Nieuwe Gids", waarvan aanwezig bleek jaargang I (deel I), II—IX, XIII—XIX (incompl.), XXIV, XXV (incompl.), XXVI—XXVIII.

Voor de geschiedenis van het Leesmuseum mogen hier in een eerste stuk eenige bijzonderheden over de oprichting een plaats vinden.

Het Leesmuseum werd opgericht in een daartoe belegde vergadering van belanghebbenden op Vrijdag den 3den Mei 1861 in de Concertzaal (de groote zaal van Hotel Funckler), welbekend door de toespraken van Busken Huet. Het waarschijnlijk dien avond gekozen bestuur van „De Leesvereeniging te Haarlem" (Dr. K. Sybrandi, president; J. J. Groll, bibliothecaris; Jhr. H. Teding van Berkhout, penningmeester; Dr. T. J. Halbertsma, secretaris, verspreidde nog in dienzelfde maand een prospekt waarin het kennis gaf van de totstandkoming hunner vereeniging,[1]) „die ten doel heeft in een geschikt lokaal, ten minste van des mid-

[1]) Verbonden hadden zich behalve genoemd bestuur de heeren: Dr. L. J. Egeling, Mr. J. Enschedé, Mr. C. Fock, M. W. C. Gori, Ds. Cd. Busken Huet, J. J. de Koning, J. H. Krelage, A. C. Kruseman, W. M. Logeman, Dr. D. Lubach, Mr. D. J. Mom Visch, J. W. M. van de Poll, Mr. H. P. G. Quack, Dr. P. van Reijsen, Dr. W. C. H. Staring, P. A. Tiele, Dr. P. J. Uylenbroek, Mr. C. J. J. van Vladderacken, J. J. Weeveringh, T. C. Winkler, C. Zwaardemaker.

dags 12 ure tot des avonds 10 ure, aan hare leden gelegenheid te geven tot het lezen van de voornaamste buiten- en binnenlandsche tijdschriften en brochures". Ter lezing kwamen in de eerste plaats een 17-tal met name genoemde buitenlandsche tijdschriften (4 Fransche, 9 Engelsche, 4 Duitsche) in aanmerking, en wat de binnenlandsche periodieken betreft, was het bestuur zoo gelukkig te kunnen mededeelen, dat reeds onderscheidene leden toezegging hadden gedaan om kosteloos ter lezing te leggen o. a.: de Gids, de Tijdspiegel, Nederland, Wetenschappelijke Bladen, Album der Natuur, de Globe, de Economist, Landbouwkundige Courant, Flora en Pomona. Deze welwillendheid der leden heeft de eerste jaren van zijn bestaan aan het Leesmuseum een welvoorziene leestafel gegeven, al bracht dit stelsel van bruikleen zijn vele bezwaren van onregelmatigheid mede. Zoo lagen in 1863 niet minder dan 63 tijdschriften beschikbaar, waarvan slechts 22 aan het Leesmuseum toebehoorden (13 Engelsche, 5 Fransche, 3 Duitsche en één Nederlandsch: de Dageraad).

Op de voornaamste Nederlandsche tijdschriften had het Leesmuseum derhalve geen abonnement, maar zij werden (wij vreezen niet zoo heel spoedig na verschijnen en niet altijd geregeld) door de gelukkige abonne's, tevens leden van het Museum, ter leestafel neergelegd. In 1866 was het getal tijdschriften tot 70 gestegen, waarvan slechts 18 door het Leesmuseum werden bekostigd; gelukkig voor de bezoekers was van de twee Nederlandsche tijdschriften een „De Gids". [1]) Van de 41 door leden in bruikleen gedeponeerde periodieken waren — kenschetsend voor de belangstelling van den heer Krelage in de jonge vereeniging — 14 tijdschriften op het gebied van land- en tuinbouw en bloementeelt.

---

[1]) Het andere was Tijdschrift van Nederl.-Indië.

Van het voornemen om de leesvereeniging met 1 Juli 1861 te openen is niet gekomen. Men kon geen geschikte lokaliteit vinden, en kreeg, toen het oog werd geslagen op een der kamers in het Oudemannenhuis, bij den Raad nul op het rekest. Burgemeester F o c k — zelf een der „meer dan 70 leden", namens wie het beleefd verzoek tot het bekomen tegen billijken huurprijs van desnoods een ander lokaal, waarover de Gemeente te beschikken heeft — zal het leed gedaan hebben, dat noch de groote zaal (de eenige „waar de oude mannen zich in de ruimte kunnen bewegen") noch de regentenkamer beschikbaar kon worden gesteld, en dat hij den rekwestranten eind October bovendien melden moest, dat de Gemeente ook overigens geen lokaal beschikbaar had, dat voor het beoogde doel in gebruik kan afgestaan worden. Nu van den Gemeenteraad geen uitkomst te wachten was, richtte het bestuur zich tot Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en verkreeg van dit college, dat het Leesmuseum per slot toch in een lokaal der Gemeente gehuisvest werd. De Staten toch hadden ook toen de Statenzaal in het Prinsenhof van de Gemeente in huur met de daaraan grenzende zoogenaamde Gouverneurskamer. De huurders schijnen geen bezwaar te hebben gehad, om dit vertrek, uitgezonderd de enkele keeren dat het bij Statenvergaderingen als een soort antichambre noodig was, aan het Leesmuseum in medegebruik af te staan, en het Gemeentebestuur bleek tegen deze regeling geen bezwaar te hebben. In de Leesmuseumvergadering van Zaterdag 7 December 1861 in de Stads Doelen zal, vermoed ik, [1]) de voorzitter, K. S y b r a n d i, van de bekroonde poging gewag hebben gemaakt, en in die vergadering zullen ook zijn vastgesteld de „Wetten

[1]) De notulen uit de eerste jaren ontbreken.

van het Leesmuseum te Haarlem (te openen op Maandag 13 Januari 1862)." Met geen woord, wel is waar, reppen deze wetten van de plaats wààr „het Leesmuseum zal openstaan van 12 ure des middags tot 11 ure des avonds", maar uit den hier volgenden brief van 18 December 1861 aan den Burgemeester, waarop reeds den volgenden dag toestemmend werd geantwoord, blijkt dat de Gouverneurskamer in het Prinsenhof het toekomstig onderdak van het Leesmuseum zou zijn, hetzelfde vertrek waar ruim 50 jaar later tot de opheffing besloten werd. [1])

De brief van den voorzitter aan den Burgemeester luidde: „Het bestuur van het Leesmuseum is zeer dankbaar voor de vrijheid door Heeren Gedeputeerde Staten verleend en door het Stedelijk Bestuur bekrachtigd, om voor die inrigting van de zoogenaamde Gouverneurskamer op het Prinsenhof gebruik te mogen maken. Het wilde thans aan de zaak uitvoering geven, en vraagt daartoe beleefdelijk vrijheid om in dat vertrek gaz aan te brengen en tevens om in het voorjaar (1862) in de Statenkamer een beweegbaar schot, dat uit elkander kan genomen worden, te laten plaatsen, om in het bezwaar van den Schoolopziener tegemoet te komen." [2])

De dankbaarheid aan het gemeentebestuur voor de huisvesting spreekt uit een circulaire, die het bestuur van het Leesmuseum in December 1862 ter bekend-

---

[1]) In den zomer van het oprichtingsjaar van het Leesmuseum behoorde de Gouverneurskamer tot de talrijke lokaliteiten, waarin de Nationale Tentoonstelling van Nijverheid werd gehouden. In kamer N°. 11, zooals zij tijdelijk werd aangeduid, waren piano's en dergelijke uitgestald.

[2]) In de Statenzaal werden ook de examens voor onderwijzer afgenomen. Nu voortaan bij die gelegenheid de gouverneurskamer niet langer als vertrek-apart beschikbaar zoude zijn, zal de Schoolopziener op een tijdelijke afschieting van de grootezaalruimte hebben aangedrongen.

making van het nieuwe geestelijk middelpunt rondzond: „het ruime lokaal van het Leesmuseum, gelegen in het Pand, en ons door de Stad Haarlem welwillend afgestaan, wordt steeds behoorlijk verlicht en verwarmd, en is geopend tot 's avond 11 uur, des winters van 11 en des zomers van 9 ure des morgens" (In Mei 1862 waren bovengenoemde „Wetten" alweer in een paar artikels veranderd.) Ook uit een der wetartikels blijkt hoe men — zij het in verre toekomst — de Stad de genoten gastvrijheid zou willen vergelden, immers „bij ontbinding van het Leesmuseum zullen alle boekwerken, wier verkoop tot betaling van nog verschuldigde gelden niet noodzakelijk is, het eigendom worden van de Stads-Bibliotheek van Haarlem".

In het Gemeenteverslag over 1863 — het Leesmuseum had toen twee jaar blijk gegeven van levensvatbaarheid en ontwikkeling — wordt voor het eerst van dezen Benjamin in het rijk van Haarlemsche Kunsten en Wetenschappen gewag gemaakt in dezen aanprijzenden vorm: „Het Leesmuseum, opgerigt in 1861 in het Pand, geopend tot 11 uur des avonds, voldoet in eene wezenlijke behoefte. De voornaamste periodieke werken en vlugschriften, zoowel van het binnen- als het buitenland, worden daar gevonden. Het lidmaatschap kost *f* 10,—. In December 1863 waren er 70 leden."

Lijst van personen en instellingen, die in 1915 schenkingen deden aan de Stads-Biblotheek.

Alkmaar: Archivaris der Gemeente; Openbare Leeszaal en Boekerij; C. W. Bruinvis.

Amsterdam: Vereeniging „Koloniaal Instituut"; Vereeniging Rembrandt; Centrale Werkgevers-Risico-Bank; Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht;

Koninklijk Oudheidkundig Genoodschap; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Vereeniging tot verspreiding van geschriften tegen dierenmishandeling; Vereeniging tot verkrijging van eene wettelijke regeling van opleiding en examens voor ziekenverpleegsters en verplegers; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; J. C. H. Matile; G. Velthuysen Jr.

Arnhem: Provinciaal Bestuur van Gelderland; H. A. van Leeuwen.

Bennebroek: P. N. van Doorninck.

Bloemendaal: Dr. H. Bitter; Mr. A. A. van der Mersch; E. A. Thierry de Bye Dolleman.

Delft: Redactie van het Maandblad voor handelsonderwijs en handelswetenschappen.

Dordrecht: Openbare Leeszaal.

Frederiksoord: Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

's-Gravenhage: De Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen; Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; Commissie voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën; de Directeur Generaal van den Landbouw; Hoofdbestuur van de Nederlandsche Reisvereeniging; Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Hoofd-inspecteur der Visscherijen; J. C. H. Fischer.

Groningen: Openbare Leeszaal en Boekerij; Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Archivaris der gemeente Haarlem; Bestuur der Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; Bestuur der Haarlemsche Hypotheekbank; Bestuur der Kweekschool voor Onderwijzeressen; Bestuur der „Vereeniging Haerlem"; Bestuur van de Haarlemsche Football-Club „Haarlem"; Boekencommissie van het Algemeen Nederlandsch Verbond, afdeeling Haarlem; Nederlandsche Vereeniging tot afschaffing van alcoholhoudende dranken, afdeeling Haarlem; Directeur van het Frans Hals-Museum; Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; Directeuren van Teyler's Stichting; Hoofden der Societeit „Trou moet Blycken"; Jongelieden-Geheel-Onthouders-Bond; Redactie van de Haarlemsche Woninggids; Redactie van „De Uitkijk"; Redactie van „Op de Hoogte"; Redactie van „Haarlem's Dagblad"; Redactie van het Bloemendaalsch Weekblad"; Redactie van het Maandblad der Haarlemsche Jongelingsvereeniging; de Rijksarchivaris in Noord-Holland; Vereeniging „de Nederlandsche Christen Geheel-Onthoudersbond"; Mej. A. H. Arendsen; R. D. Baart de la Faille; Mej. L. C. Bernelot Moens; G. A. Brongers; J. R. J. P. Cambier; H. Coebergh; L. C. Dumont; Mevr. Wed. J. M. W. van Dusseldorp; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; Dr. A. H. Garrer; C. J. Gonnet, G. D. Gratama; G. W. Groeneveld; Mr. P. Th. W. Hulsebosch; H. L. Janssen van Raay; G. Jeswiet; P. Kalbfleisch; G. A. D. J. B. van Kalcken; Mr. J. W. Kool; E. H. Krelage & Zoon; Ds. K. de Lanoy; Mej. A. G. de Leeuw; J. H. C. Th. Limperg; V. Loosjes; Dr. J. P. Lotsy; Mr. A. S. Miedema; P. de Nobel; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; A. C. van Pellecom; H. Ploeg Jr.; Mevr.

Wed. Mr. C. Pijnacker Hordijk; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk; Dr. A. Rutgers van der Loeff; Mr. A. E. von Saher; J. H. Sauveur; Mr. F. G. Schalkwijk; J. W. Sevenhuysen; J. W. Stuffers; H. C. van der Vangst; J. Veder; A. van der Voort Azn.; E. Wegelin.

Heemstede: Ds. J. H. Gunning J.Hz.; J. Ruys; J. F. M. Sterck.

Helmond: R. K. Openbare Leeszaal.

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van N.-Brabant.

Hilversum: Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Leeuwarden: de Commissaris der Koningin; Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; H. J. Barnouw; J. de Jong; G. F. Théonville.

Lemmer: Mr. C. W. Thöne.

Maastricht: de Commissaris der Koningin.

Nijeveen: Dr. P. W. J. van den Berg.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Paterswolde: Ds. L. A. Baehler.

Rotterdam: Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen; het Bestuur van den Nationalen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius"; het Bestuur van het Rotterdamsch Leeskabinet; Bibliothecaris der Gemeente-Bibliotheek; Bibliothecaris der Nederlandsche Handels-Hoogeschool; Bond van Nederlandsche Melkveehouders; Directie der Nationale Levensverzekering-Bank; Redactie van „De Dierenvriend"; Redactie van „Ons Leger".

Santpoort: Directeur van het Gesticht Meerenberg.

Sneek: Openbare Leeszaal en Boekerij.

Soest: L. van Mierop.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; de Commissaris der Koningin; Bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek; Geheel-Onthouders Vereeniging „Internatinal Order of Good Templars; Openbare Leeszaal; L. E. Bosch & Zoon.

Velp: Mevr. Wed. A. L. H. Obreen.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijsel; Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland:

Berlijn: Bibliothek des Auswärtigen Amts.

Chicago: Field Museum of Natural History.

Frankfurt am Main: Stadtbibliothek.

Limoges: C. Janet.

München: J. Rosenthal.

New-York: Director of the Public Library; Holland-Society.

Parijs: Chambre de Commerce.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Washington: Library of Congress; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution; U. S. Department of Agriculture; E. Molee.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek.
J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1916

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1923
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem, over het jaar 1916.

Bezoek en uitleening.

Het getal bezoeken aan de stads Bibliotheek in 1916 gebracht bedroeg 7521 tegen 8298 het jaar te voren.

Van dze 7521 werd bij 3292 gebruik gemaakt van de Leeszaal, tegen 3479 in 1915.

Op de Maandag- en Donderdagavonden waarop Bibliotheek en Leeszaal van 7—10 uur geopend waren (in het geheel 96 avonden), kwamen 522 bezoekers (653 in 1915), waarvan 349 (tegen 375 in 1915) met gebruikmaking van de Leeszaal.

Uitgeleend werden 4053 banden (tegen 5033 ten vorige jare) aan 3214 leeners (3905 in 1915). Hiervan waren 219 banden uit de boekerij van de Alliance Française (258 in 1915).

Onder de uitgeleende werken waren er een 443-tal, die de Universiteits Bibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en eenige andere openbare boekerijen ons in staat stelden aan de belanghebbenden ter leen te verstrekken.

Deze Bibliotheken hebben onze bezoekers hiermede grootelijks verplicht.

De Koninklijke Bibliotheek leende .		85	banden.
De Universiteit te Leiden	....	103	„
„ „ „ Amsterdam	......	76	„
„ „ „ Utrecht	....	77	„
„ „ „ Groningen	....	47	„

De Bibliotheek van Sociale Adviezen te Amsterdam stond verder tijdelijk 20 banden af, de Gemeente Bibliotheek te Rotterdam 16, Teylers Bibliotheek 3, de Bibliotheek der Technische Hoogeschool 2, de Bibliotheek der Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool 6, de Openbare Leeszaal te 's-Gravenhage, de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden en te Middelburg 1 en de Nutsbibliotheek te Haarlem 5 banden.

Verzamelingen.

De boekerij verkeert in goeden toestand. In de plaatsruimte is verbetering gekomen sinds de ingebruikneming van de voormalige Museumzaal en de z.g.n. Schneevoogtkamer. Toch bleef het wenschelijk, dat in het Prinsenhof nog een ruimte ter beschikking werd gesteld, voor veel wat tot nu toe zich met een ongewenschte plaats moest tevreden stellen.

Dit kwam gelukkig dit jaar in uitzicht toen de Gemeenteraad op 12 April besloot tot een gedeeltelijke verbouwing van het Raadhuis, waarin ook de verplaatsing van het uitleenbureau en de beschikbaarstelling van een te maken benedenlokaal voor magazijn begrepen waren. Intusschen werd in 1916 nog niet aan de voorgenomen veranderingen begonnen.

Geldmiddelen.

Voor de Stads Bibliotheek werd op de gemeentebegrooting van 1916 toegestaan:

Lit. Sch.

Voor salarissen	ƒ 4.000,—
„ aankoop boeken	„ 650,—
„ bindkosten	„ 500,—
„ drukkosten	„ 150,—
„ meubilair	„ 100,—
„ verwarming	„ 125,—
„ verlichting	„ 50,—
„ schoonmaak en bodendienst	„ 100,—
Totaal	ƒ 5.975,—

Voor 1917 werd hetzelfde bedrag geraamd.

Personeel.

In het vaste personeel kwam geen verandering.

De volontaire mej. H. E. J. Führhop verleende ook dit jaar haar zeer gewaardeerde hulp. O.m. catalogiseerde zij de steeds wassende collectie oorlogsliteratuur, en rangschikte, naar mate deze inkwamen, de titelkaarten der Documentatie-afdeeling van de Koninklijke Bibliotheek. Eenige maanden (gedeeltelijk ook van 1917) was de heer Th. J. M. Brantjes ter Stads Bibliotheek werkzaam. Behalve opprijsgestelde hulp, die hij bij voorkomende gelegenheden in bibliotheekwerk ver-verleende, vervaardigde hij een, voor Haarlem's geschiedenis van belang te achten, strookcataogus van afbeeldingen van personen en gebeurtenissen voorkomende in het Zondagsblad der „Stads Editie" der „Oprechte Haarlemsche Courant", voorzoover deze verband hielden met Haarlem en de omringende dorpen. Dit keurig geheel voltooide werk is een bepaalde aanwinst voor het hulpmateriaal, waarmede onderzoekingen van plaatselijken aard nu en in de toekomst gebaat zullen blijken.

Den heer M. J. van Benthem Jutting vermeerderde door zijn nauwgezetten arbeid aan den catalogus

van drukkers en uitgevers, de waarde die deze klapper voor bibliografisch onderzoek thans reeds bezit. Wij hopen, dat zijn drukke werkzaamheden, die gelukkig met het boek in den ruimsten zin verband houden hem naast de opgewektheid om het werk voort te zetten, ook de gelegenheid zullen doen behouden, om dezen catalogus jaarlijks te vergrooten en te verrijken.

Aanwinsten.

Deze bedroegen 1360 in het journaal bijgeschreven nummers, tegen 1239 in het jaar te voren. Voor een goed deel waren het geschenken van de hieronder genoemde personen en instellingen.

Lijst van personen en instellingen, die in 1916 schenkingen deden aan de Stads-Bibliotheek.

Alkmaar: Archivaris der Gemeente.

Amersfoort: J. D. Reiman Jr.

Amsterdam: Vereeniging „Koloniaal Instituut"; Centrale Werkgevers-Risico-Bank; Propaganda-Comité voor algemeenen oefenplicht; Theosofische Vereeniging Nederlandsche Afdeeling; Bestuur der Vereeniging „Waterland Vooruit"; Bond van Nederlandsche Onderwijzers, Afd. Amsterdam; Nederlandsche Vegetariers-Bond; Redactie van de „Blauwe Vaan"; Bureau Industria; Bestuur der Vereeniging „Het Vondelmuseum"; Koninklijk Oudheidkundig Genootschap; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; Ds. J. H. Ledeboer; J. Onsman; Dr. C. A. Steenbergen; G. Velthuijsen Jr.

Arnhem: Provinciaal Bestuur van Gelderland.

Bloemendaal: Dr. H. Bitter; Ds. J. A. van Leeuwen; Mr. A. A. van der Mersch; E. A. Thierry de Bye Dolleman.

Breda: Bibliothecaris der Koninklijke Militaire Academie.

Delft: Redactie van het Maandblad voor handelsonderwijs en handelswetenschappen; Mej. Dr. E. M. A. Timmer.

Dordrecht: Openbare Leeszaal.

Frederiksoord: Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

's-Gravenhage: De Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Commissie voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën; Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; Directeur Generaal van den Landbouw; Hoofdbestuur van de Nederlandsche Reisvereeniging; Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Hoofd-inspecteur der Visscherijen; Bestuur van de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken; Bestuur der Vereeniging „Nationaal Fonds"; Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel; Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf; Commissie voor den Nederlandsch-Zuid-Afrikaanschen Handel; Naaml. Venn. Boekhandel v.h. Gebr. Belinfante; G. P. Bon; J. G. H. Fischer; Mevr. Wed. Mr. A. J. Immink; W. Ringlever.

Groningen: Openbare Leeszaal en Boekerij; Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Archivaris der gemeente Haarlem; Bestuur der Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; Bestuur der Haarlemsche Hypotheekbank; Bestuur der Vereeniging „Haerlem"; Directeur van het Frans Hals-Museum; Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; Redactie van „De Uitkijk"; Redactie van „Op de Hoogte"; Redactie van het „Bloemendaalsch Weekblad"; Redactie van het Maandblad der „Haarlemsche Jongelingsvereeniging"; de Rijks-Archivaris in Noord-Holland; Bestuur der Koninklijke Nederlandsche Vereeniging „Onze Vloot", Afd. Haarlem; Bestuur der R. K. Kring; Directeur der Nuts Spaarbank; Bestuur der Vereeniging tot bestrijding der tuberculose; Bureau Centrale Littéraire; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Redactie Haarlems Onderwijs; R D.. Baart de la Faille; F. H. Benraadt; G. J. Bettink; J. A. Boom; J. R. J. P. Cambier; H. Coebergh; C. J. Cornet; J. C. A. Croin; A. Elffers Azn.; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; C. J. Gonnet; G. W. Groeneveld; L. Hagedoorn; J. ten Hove; H. L. Janssen van Raay; G. Jeswiet; P. Kalbfleisch; G. A. D. J. B. van Kalcken; H. E. Knappert; Mr J. W. Kool; E. H. Krelage & Zoon; A. Kuyper; Ds. K. de Lanoy; Mej. A. G. de Leeuw; Mevr. Wed. H. N. J. Lugt, geb. Scheltema; R. Luyten; Mr. A. S. Miedema; P. de Nobel; H. A. van Olphen; H. J. Otto; J. Over Azn.; W. P. J. Overmeer; D. Peereboom; H. Ploeg Jr.; Dr. L. Polak; M. W. J. Portegies; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk; Dr. A. Rutgers van der Loeff; Mr. H. G. Scholten; J. W. Sevenhuijsen; Mevr. Wed. A. Smits—de Jager; J. M. Stap; Mr. P. G. van Tienhoven; J. Vader; J. Veder; E. Verwaal; F. L. van

Wagtendonk; E. Wegelin; J. Westendorp; Dr. M. Wolff; Mr. Dr. J. Wijtema; G. J. Zwertbroek.

Heemstede: Mr. G. H. Arnhardt; G. Bakker Wzn.; J. Ruys.

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Hilversum: Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; Openbare Leeszaal en Bibliotheek.

Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Openbare Leeszaal en Bibliotheek Reuvens.

Maastricht: De Commissaris der Koningin; Ds. W. Bax Jr.

Middelburg: de Commissaris der Koningin.

Nijmegen: de Oudheidkundige Commissie.

Overveen: J. J. Graaf.

Paterswolde: Ds. L. A. Baehler.

Rotterdam: Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen; het Bestuur van den Nationalen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius"; het Bestuur van het Rotterdamsch Leeskabinet; Bibliothecaris der Gemeente Bibliotheek; Bibliothecaris der Nederlandsche Handels Hoogeschool; Redactie van „Ons Leger"; Redactie van „Zeewaarts"; J. M. Bredee's Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij; W. H. Boomgaard; W. L. en J. Brusse.

Santpoort: Directeur van het Gesticht Meerenberg.

Schoten: C. J. A. Bredius.

Sneek: Openbare Leeszaal en Boekerij.

Soest: L. van Mierop.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; de Commissaris der Koningin; Openbare Leeszaal; Bestuur van den Nederlandschen Bond tot bestrijding der Vivisectie; L. E. Bosch & Zoon; Mevr. Wed. J. R. van Rossum.

Wageningen: Bibliothecaris der Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool.

Wieringerwaard: Ds. H. J. Barnouw.

Willemsoord: Koninklijk Instituut voor de Marine.

Zandvoort: Jhr. F. Teding van Berkhout.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijsel; Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland.

Amadoza: R. Guimaraes.

Berlijn: Bibliothek des Auswärtigen Amts.

Bonn: Mej. C. Bouman.

New-York: Director of the Public Library; Holland Society.

Parijs: Alliance Française.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Urbana: University of Illinois.

Washington: Library of Congress; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution; U. S. National Museum.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek.

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1917.

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1928
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem over het jaar 1917.

Bezoek en Uitleening.

Het getal bezoeken aan de Stads Bibliotheek in 1917 gebracht bedroeg 7710 tegen 7521 het jaar te voren.

Van deze 7710 werd bij 3316 gebruik gemaakt van de lees- en studiezaal tegen 3292 in 1916.

Op de Maandag- en Donderdagavonden waarop Bibliotheek en leeszaal van 7—10 geopend waren (in het geheel 98 avonden) kwamen 477 bezoekers (522 in 1916), waarvan 325 (tegen 349 in 1916) met gebruikmaking der lees- en studiezaal. Uitgeleend werden 3468 banden (tegen 4053 ten vorige jare) aan 2974 leeners (3214 in 1916).

Onder de uitgeleende werken waren er een 345-tal, die de Universiteits Bibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en eenige andere openbare boekerijen ons in staat stelde aan de belanghebbenden ter leen te verstrekken. Deze Bibliotheken hebben onze bezoekers hiermede groote lijks verplicht.

De Koninklijke Bibliotheek	leende	85	banden.
„ Univ. Bibl. te Leiden	„	98	„
„ „ „ „ Groningen	„	48	„
„ „ „ „ Amsterdam	„	47	„
„ „ „ „ Utrecht	„	44	„

De Bibl. der gemeente Rotterdam ...	leende	13	banden.
Centr. Bureau Sociale Adviezen te Amsterdam	„	3	„
De Openbare Leeszaal te 's-Gravenhage	„	2	„
De Nuts Bibl. te Haarlem	„	3	„
„ Openbare Bibliotheek te Arnhem	„	1	band.
„ Bibl. der H. Landbouwschool te Wageningen	„	1	„

Verzamelingen en Behuizing.

De verzamelingen verkeeren in behoorlijken toestand. In den loop van het jaar kwam, na de hiervoor noodige verbouwing, de Bibliotheek in het bezit van een nieuw lokaal voor de uitleening, en in de benedenverdieping van een zeer ruim vertrek, dat als magazijn en sorteerkamer in gebruik is genomen. Het uitleenbureau werd nog niet overgebracht, omdat de gasschaarschte mij geen vrijheid gaf, deze nieuwe kamer te doen verwarmen in de seizoenen, die dat eischen.

Geldmiddelen.

Voor de Stads Bibliotheek werd op de gemeentebegrooting van 1917 toegestaan:

Voor salarissen	f 4.000,—
„ aankoop boeken	„ 650,—
„ bindkosten	„ 500,—
„ drukkosten	„ 150,—
„ meubilair	„ 100,—
„ verwarming	„ 125,—
„ verlichting	„ 50,—
„ schoonmaak en bodendiensten	„ 400,—
gelijk aan het bedrag in 1916	f 5.975,—

.14 92
n R
Lib. S.A.

Personeel.

In het vaste personeel kwam geen verandering. Gedurende een gedeelte van het jaar waren als vrijwillige arbeidskrachten werkzaam de dames H. E. J. Führhop, G. C. Telders, M. Eising Mulder, en de heer C. J. Roosegaarde Bisschop. Zij verplichtten de Bibliotheek met nuttig werk ten behoeve der algemeene ordening, de dames bovendien af en toe met hulp bij de uitleening.

De heer M. J. van Benthem Jutting bleef gelukkig ook dit jaar de hand houden aan zijn zeer gewaardeerden arbeid buiten de Bibliotheek in de voortzetting van den catalogus van drukkers en uitgevers.

Aanwinsten.

Het getal in het journaal ingeschreven aanwinsten bedroeg 1851, tegen 1360 in het jaar te voren. Voor een goed deel waren het geschenken van de hieronder genoemde personen en instellingen, aan wie nogmaals dank worde gebracht.

Lijst van personen en instellingen, die in 1916 schenkingen deden aan de Stads Bibliotheek.

Alkmaar: Archivaris der Gemeente; Redactie van „De Volksstem".

Amsterdam: Vereeniging „Koloniaal Instituut"; Centrale Werkgevers-Risico Bank; Theosofische Vereeniging Nederlandsche Afdeeling; Bestuur der Vereeniging „Waterland Vooruit"; Bond van Nederlandsche Onderwijzers, Afd. Amsterdam; Nederlandsche Vegetariërs-Bond; Bureau Industria; Koninklijk Oudheidkundig Ge-

nootschap; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; Van Gelder Zonen; H. J. Scharp; G. Velthuijsen Jr.

Arnhem: Provinciaal Bestuur van Gelderland; Mevr. Wed. A. M. Smit van de Stadt.

Bloemendaal: Dr. J. W. Boissevain; Mr. P. Tideman.

Breda: Bibliothecaris der Koninklijke Militaire Academie.

Delft: Redactie van het Maandblad voor Handelsonderwijs en handelswetenschappen.

Deventer: Archivaris der Gemeente; Commissie voor de Athenaeum Bibliotheek.

Dordrecht: Openbare Leeszaal.

Frederiksoord: Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

's-Gravenhage: De Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Commissie voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën; Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; Directeur Generaal van den Landbouw; Hoofdbestuur van de Nederlandsche Reisvereeniging; Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel; Commissie voor den Nederlandsch-Zuid-Afrikaanschen Handel; Comité ter bevordering van geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk; Commissie ter herdenking van Johannes Bosboom; Hoofdbestuur

der Posterijen en Telegrafie; Redactie van de Vrijzinnig Democraat; Redactie van Jonge Strijd; Ligthart-Comité; Office Belge, Office Français des Pays-Bas; P. van Alff; M. van der Beek; Dr. A. Bredius; J. C. H. Fischer.

Groningen: Openbare Leeszaal en Boekerij; Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Archivaris der gemeente Haarlem; Bestuur der Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; Bestuur der Haarlemsche Hypotheekbank; Bestuur der Vereeniging „Haerlem"; Directeur van het Frans Halsmuseum; Directeur van het Museum van Kunstnijverheid; Redactie van „Op de Hoogte"; Redactie van het „Bloemendaalsch Weekblad"; Redactie van het Maandblad der „Haarlemsche Jongelingsvereeniging"; Bestuur der Koninklijke Nederlandsche Vereeniging „Onze Vloot", Afd. Haarlem; Bestuur van den R. K. Kring; Directeur der Nuts Spaarbank; Bestuur der Vereeniging tot bestrijding der tuberculose; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Redactie Haarlems Onderwijs; Directeur van het Openbaar Slachthuis; Bestuur van den Armenraad; Redactie der „Oprechte Haarlemsche Courant"; Kamer van Koophandel; Gemeentelijk Werkloosheidsfonds; Bestuur der Haarlemsche Handelsvereeniging; Bestuur der Kweekschool voor Onderwijzeressen; Bestuur van de Noord-Hollandsche Vereeniging „Het Witte Kruis", Afd. Haarlem; Bestuur van het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, Afd. Haarlem; Directeuren van Teyler's Stichting; Jhr. Mr. W. H. Alting von Geusau; Ds. H. Bakels; F. H. Benraadt; C. C. van den Berg;

N. R. Bessie; G. J. Bettink; Ds. A. Binnerts Sz.; T. J. M. Brantjes; Joh. de Breuk; Joh. Brinkmann; A. N. Brossois; H. Colerus; K. van Deukeren; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; C. J. Gonnet; G. W. Groeneveld; Mej. A. W. B. de Hoog; H. L. Janssen van Raay; G. Jeswiet; H. E. Knappert; Mr. J. W. Kool; E. H. Krelage & Zoon; Erven Loosjes; J. W. N. Merckelbagh; Mej. J. M. van Meurs; Mr. A. S. Miedema; H. N. Mul; P. de Nobel; H. J. Otto; W. P. J. Overmeer; H. Ploeg Jr.; H. Preut; Mr. J. H. Rössing; Dr. A. Rutgers van der Loeff; J. M. Stap; J. C. Tadema; J. Veder; J. J. Verwijnen; Mr. H. Ph. Visser 't Hooft; E. Wegelin; Dr. M. Wolff; Mr. Dr. J. Wijtema; R. Zuidema.

Heemstede: G. Bakker Wzn.; Ds. G. J. Paré.

Helder: Administratie van het Maandblad „Sterlicht".

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Hilversum: Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Nederlandsche Bond tot bestrijding der Vivisectie; P. J. van Ravesteijn; E. René van Ouwenaller.

Leeuwarden: De Commissaris der Koningin; Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.

Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Openbare Leeszaal en Bibliotheek „Reuvens".

Lisse: N. M. Keukenmeester.

Maastricht: De Commissaris der Koningin; Ds. W. Bax Jr.

Middelburg: De Commissaris der Koningin.

Nieuwe Schans: Redactie van „De Land Kolonisator".

Nijmegen: De Oudheidkundige Commissie.

Overveen: J. J. Graaf.

Paterswolde: Ds. L. A. Bachler.

Rotterdam: Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen; het Bestuur van den Nationalen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius"; het Bestuur van het Rotterdamsch Leeskabinet; Bibliothecaris der Nederlandsche Handels Hoogeschool; Redactie van „Ons Leger"; Redactie van „Zeewaarts"; The London General News and Book Agency; Directeur der Schrijfkamer van het Nederlansch Genootschap tot zedelijke Verbetering der Gevangenen.

Santpoort: Directeur van het Gesticht „Meerenberg"; J. H. Unger.

Sneek: Openbare Leeszaal en Boekerij.

Soest: L. van Nierop.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; Openbare Leeszaal; Nederlandsche Bond tot bescherming van Zuigelingen; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; Mevr. Wed. J. R. van Rossum.

Wieringerwaard: Ds. H. J. Barnouw.

Willemsoord: Koninklijk Instituut voor de Marine.

Zandvoort: Jhr. F. Teding van Berkhout.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze Schrijftaal.

In het Buitenland.

Berlijn: Bibliothek des Auswärtigen Amts.

Londen: British Red Cross Society.

New-York: Director of the Public Library.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Uppsala: Kungl. Universitetets Bibliotek.

Washington: Smithsonian Institution; U. S. National Museum.

Weenen: Gilhofer und Ranschburg.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek.

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1917.

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem over het jaar 1918.

Bezoek en Uitleening.

Het getal bezoeken aan de Stads Bibliotheek in 1918 bedroeg 7777 tegen 7710 het jaar te voren.

Van deze 7777 werd bij 3774 gebruik gemaakt van de lees- en studiezaal tegen 3316 in 1917.

Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop Bibliotheek een leeszaal van 7—10 geopend waren (in het geheel 95 avonden), kwamen 421 bezoekers (477 in 1917), waarvan 339 (tegen 325 in 1917) met gebruikmaking der lees- en studiezaal. Uitgeleend werden 3527 banden (tegen 3468 ten vorigen jare) aan 3040 leeners (2974 in 1917).

Onder de uitgeleende werken waren er 372, die van andere Bibliotheeken in bruikleen werden ontvangen en aan onze bezoekers ter leen of ter inzage konden worden gegeven.

De Koninklijke Bibliotheek	leende	50	banden.
,, Univ. Bibl. te Leiden	,,	81	,,
,, ,, ,, ,, Amsterdam	,,	77	,,
,, ,, ,, ,, Utrecht	,,	59	,,
,, ,, ,, ,, Groningen	,,	50	,,

De Athenaeum Bibl. te Deventer ...	leenden	20	banden.
,, Bibl. der gemeente Rotterdam	,,	21	,,
,, Bibl. der Doopsgez. Gemeente te Amsterdam	,,	6	,,
De Bibl. der Techn. Hoogeschool ...	,,	3	,,
,, Openbare Bibl. te Arnhem	,,	2	,,
,, Prov. Bibl. te Leeuwarden	,,	2	,,
,, Openbare Leeszaal en Bibl. te 's-Gravenhage	,,	1	,,

Buiten Haarlem werden boeken ter leen verschaft aan bewoners en instellingen te Amsterdam, Arnhem, Beverwijk, Bloemendaal, Deventer, 's-Gravenhage, Groningen, Heemstede, Hengelo, Hillegom, Hoofddorp, Leiden, Lisse, Marken, Parrega, Rotterdam, Schoten, Spaarndam, Utrecht, Velsen en Warmond.

Verzamelingen en Behuizing.

De boekerij verkeert in behoorlijken toestand. De opstelling is verre van ideaal voor dat gedeelte, waar plaatsruimte moest worden gezocht in de hoogte van de voormalige Schneevoogtkamer, die niet voldoende licht biedt. Het vertrek, bijgebouwd voor uitleenbureau, werd wegens brandstofschaarschte nog niet in gebruik genomen.

Geldmiddelen.

Voor de Stads Bibliotheek werd op de gemeentebegrooting voor 1918 toegestaan:

Voor salarissen	*f* 4.000,—
,, aankoop boeken	,, 650,—
,, bindkosten	,, 500,—
,, drukkosten	,, 150,—
Transporteeren	*f* 5.300,—

	Transport	f 5.300,—
Voor meubilair		„ 150,—
„ verwarming		„ 225,—
„ verlichting		„ 100,—
„ schoonmaak en bodendiensten		„ 400,—
	Totaal	f 6.175,—

Voor 1919 is een bedrag uitgetrokken van f 8.375,—, waarvan f 6.000,— voor salarissen der drie ambtenaren.

Personeel.

Behalve bij de vrijwillege arbeidskrachten kwam geen verandering voor.

De volontaire mej. M. Eising Mulder werd in Februari aangesteld tot verzorgster der Bibliotheek van de afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut te Haarlem, terwijl mej. H. E. J. Führhop, benoemd tot archivaris van de Levensverzekering Maatschappij Dordrecht, eveneens in het begin des jaars haar werk ter Stads Bibliotheek moest staken. Spoedig kregen wij in mej. S. Cohen een gewaardeerde plaatsvervangster. Zij heeft zich gedurende het grootste deel van het jaar 1918 met veel ambitie aan verschillend werk gewijd; ook bij de uitleening verleende zij vaak medewerking. Op het einde van het jaar werd zij benoemd tot Bibliothecaresse bij de Visscherij Inspectie te 's Gravenhage.

Begin September begon mej. A. E. Robbers, die den opleidingscursus voor bibliotheek-assistenten aan de School voor maatschappelijk werk te Amsterdam had doorloopen, haar eerste stage-halfjaar te Haarlem. Haar geregelde werkzaamheden, te eigener leering verricht, waren ook voor de bibliotheek van groot nut. Zij

legde o.m. voor een catalgus van Fransche taal- en letterkunde den grond, en het liet zich aanzien, dat zij met de voorloopige bijeenbrenging der titels nagenoeg gereed zou komen, vóór zij op 1 Maart 1919 haar 2e halfjaar zou beginnen aan de Openbare Leeszaal te Leiden.

De heer M. J. van Benthem Jutting verplichtte de Bibliotheek weder met de voortzetting van den catalogus van uitgevers en drukkers.

Aanwinsten.

De aanwinsten waren, vooral door schenkingen, talrijk en bedroegen 1964 in het journaal ingeschreven nummers (1851 in 1917).

Van de schenkingen valt in de eerste plaats te noemen een collecte van ruim 500 boekwerken uit de bibliotheek van wijlen Mr. Th. G. A. Slingeland, te Haarlem op 25 Januari 1918 overleden. Bij testamentaire beschikking mocht de Bibliothecaris der Rijks Universiteit te Leiden de eerste keuze doen uit het boekbezit van den oud-alumnus der Leidsche Hoogeschool, waarna de Stads Bibliotheek van Haarlem aanspraak mocht doen gelden op een keur van voor haar door den Bibliothecaris belangrijk geachte werken. Deze laatste beschikking werd door ondergeteekende te meer gewaardeerd, waar het een volkomen verrassing gold, bereid door een boekenliefhebber, wiens persoon en boekerij geheel onbekend waren aan de verzorgers der Haarlemsche Bibliotheek.

Geboren op 6 Februari 1835 te Schoonhoven, bezocht Theodoor Gustaaf Adolf Slingeland het gymnasium te Gouda en studeerde daarna van 1857 tot 1861 te Leiden in de theologie. Zooals zoo velen teologen in die dagen per slot een andere loopbaan dan die van predikant insloegen, besloot ook Slingeland, nadat hij als vrijzinnig proponent in botsing was gekomen met ver-

schillende kerkbesturen, in de rechten te gaan studeeren, waartoe hij in 1863 werd ingeschreven. Hij promoveerde hierin 7 Februari 1867 op stellingen. Tot 1869 was hij Griffier bij het Kantongerecht te Woerden, en werd van daar benoemd tot Kantonrechter te Kortgene.

In hetzelfde ambt kwam hij later te Heinkeszand, daarop te Heusden. In 1886 moest hij om gezondheidsredenen ontslag nemen. Hij vestigde zich toen te Arnhem, waar hij verscheidene jaren een werkzaam bestuurslid was van het Nederlandsche Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen. In 1907, dus op den betrekkelijk hoogen leeftijd van 72 jaar, veranderde hij nog van woonplaats en leefde sinds dat jaar te Haarlem aan den Raamsingel in de ruime woning N°. 46, waar hij nog 10 jaar een rustigen levensavond heeft mogen genieten, trouw bediend en in zijn laatste ziekte verzorgd door zijn huisgenoote mej. A. Swart.

Van zijn spaarzame uitgangen waren zijn bezoeken aan het Leesmuseum te Amsterdam kenschetsend: de behoefte, die Slingeland blijkbaar steeds gehad heeft naar wat zulk een inrichting bieden kan, vond een afspiegeling in zijn eigen boekerij, die in zijn Haarlemsch huis in verschillende vertrekken, hoofdzakelijk in zijn studeerkamer opgesteld — deels in zelf ontworpen stapelkastjes — een aanzienlijke boekenschat mocht genoemd worden. Het was geen bibliotheek van een geleerde (van de vakken zijner jeugdstudie waren er maar weinige reminiscentiën), maar zij gaf in haar groote verscheidenheid van min of meer wetenschappelijke boeken in de verschillende talen en op allerlei gebied, van recente encyclopaediën en woordenboeken, van brochures over vragen van den dag, van tal van tijdschriften ook, een beeld van de groote belangstelling, die de bezitter in de ontwikkeling der verschillende wetenschappen en in

den groei der ideeën bezat en tot het einde behouden heeft.

Mr. Slingeland heeft blijkbaar, niet het minst in de dagen van zijn emeritaat in de stilte van zijn jonggezellenwoning en in de rust van zijn studeerkamer door zijn boeken — de boekhandel zond hem vaak niet te vergeefs de nieuwste werken ter inzage — meegeleefd met zijn tijd.

Toen na zijn dood de Leidsche en Haarlemsche Bibliotheken hun gading in zijne boekerij hadden mogen vinden, is het overblijvende gedeelte in een najaarsauctie 1918 der heeren Burgersdijk en Niermans te Leiden verkocht.

Een tweede legaat, dat de Stads Bibliotheek toeviel, was dat van wijlen den heer H. J. Otto, oud-uitgever te Haarlem.

Het omvat ruim 200 boeken op verschillend gebied en catalogi van schilderijententoonstellingen, vele met door hem aangebrachte notities, zooals hij vaak in de werken zijner boekerij ophelderingen of verbeteringen placht aan te brengen. De heer Otto was een geregeld bezoeker der Bibliotheek, waar hij veelal ten behoeve van zijn aanteekeningen aangaande schilders en teekenaars van den lateren tijd, onderzoekingen deed. Hij was ook een trouw „schenker" en in het Verslag over 1908 mocht ik reeds van zijne schenking in dat jaar als van een vervroegde erfenis gewag maken. Volgens testamentaire beschikking had hij aan de Stads Bibliotheek toegedacht „zijne liefhebberijboeken, met uitzondering van die, waarover door hem reeds is beschikt, te harer keuze." De gemeenteraad aanvaardde op 2 Januari 1918 deze schenking.

Hector Jan Otto was 29 October 1851 te Amsterdag geboren, en is o. m. in zijn vaderstad en in Dordrecht uitgever geweest, meest van leerboeken. Om-

streeks 1895 kwam hij te Haarlem wonen en is daar ongehuwd op 19 October 1917 overleden.

Een verzameling van ruim 50 boekwerken, belletrie in vreemde talen, reisboeken, en plaatsbeschrijvingen, reeds ten vorigen jare van mej. J. M. van Meurs ten geschenke ontvangen, werden in het journaal van 1918 opgenomen. Een dergelijke collectie van ongeveer 100 werken, waarbij vele Fransche klassieken, schonk mevr. Burkens—Bakker, weduwe van wijlen den Haarlemschen Notaris J. C. Burkens.

Ook Dr. A. W. van Geer te Heemstede, de oudrector van Groningen, bedacht de Bibliotheek met een partij boeken, meest studiewerken en boeken over onderwijs.

Vermeld diene nog een compleet exemplaar van de Soldatencourant, ten geschenke ontvangen van den heer Th. J. Wijnoldy Daniëls te Velsen. De 5, thans ingebonden jaargangen vormen zeker een schat van historische gegevens voor de geschiedenis der mobilisatiejaren 1914—1918.

Belangrijk voor de Stads Bibliotheek was ook het besluit van het bestuur der „Dr. A. H. de Hartog Stichting", om het plan tot vorming eener verzameling van geschriften van en over den bekenden predikant zóó ten uitvoer te brengen, dat de Stads Bibliotheek deze groeiende collectie in zich kon opnemen.

In deze „Dr. A. H. de Hartog-verzameling" bezit zij thans een voor ieder toegankelijke boekenschat, die, aangevuld zooveel dit aan het stichtingsbestuur mogelijk zal zijn, een beeld blijft geven van de werken van Dr. Arnold Hendrik de Hartog, geboren 11 April 1869 te Rotterdam, predikant te Ommeren 1903, te Heemstede 1906, te Haarlem 1910, sinds 3 October 1917 te Amsterdam.

In Mei werd op verzoek van het bestuur der Stichting van deze verzameling een Voorloopige Lijst gedrukt, waarvan aan Dr. de Hartog bij zijn afscheid van de vereeniging „De Middaghoogte" op 3 Juni 1918 door Mr. P. H. W. G. van den Helm, als Secretaris der „Dr. A. H. de Hartog Stichting", een exemplaar werd aangeboden.

Van het Gemeente-Archief werd, naar wensch van Archivaris en Bibliothecaris beiden, een collectie boeken van algemeen historischen aard overgebracht naar de Stads Bibliotheek, waar zij beter tot hun recht komen.

Openbare Leeszaal.

Sinds het prae-advies van Burgemeester en Wethouders op 30 Juni 1914 uitgebracht op het Rapport der Raadscommissie tot onderzoek omtrent de mogelijkheid van oprichting eener Openbare Leeszaal, kwamen geen verdere plannen of voorstellen in den Raad ter sprake.

De uitbreking van den grooten oorlog zal voor een goed deel schuld hebben, dat de Raadscommissie niet meer van zich liet hooren, behoudens de wijzigingen, die zich in de samenstelling van haar leden in den loop der jaren voordeden.

Het is hier de plaats om in terugblik een korte geschiedenis vast te leggen van de Haarlemsche Leeszaalbeweging.

In de jaren 1890 tot 1895 is hier een Openbare Leeszaal geweest, wier doel het was „aan een ieder kosteloos de gelegenheid te geven tot het lezen van dag-, week- en vakbladen, tijdschriften, illustraties, enz." Begonnen in een zijkamer van het gebouw der vereeniging „Weten en Werken", waar zij dagelijks, behalve Zondags en Maandags, van 7 tot 10 uur des avonds geopend was, werd zij eerlang naar Nobelstraat 19 overgebracht, waar zij iederen avond toegankelijk werd gesteld. Nog later ver-

huisde zij naar een gedeelte van het huis Zijlstraat 14rd. Op 25 September 1895 werd zij, wegens gebrek aan belangstelling, opgeheven.

Toen de moderne leeszaalbeweging in Nederland toenam en de eerste Openbare Leeszalen en Bibliotheken, zooals wij die thans in bijna iedere grootere gemeente kennen, hun nuttige taak waren begonnen, is ook in Haarlem in het jaar 1906 een plan voor zulk een inrichting gerijpt. De Commissie, die dit plan trachtte te verwezenlijken (Vincent Loosjes, Dr. M. Greshoff, E. H. Krelage, Mr. P. Tjeenk Willink, J. D. Rutgers van der Loeff), was van meet aan van oordeel, dat de Stads Bibliotheek voor de nieuwe Stichting een waardeerbare kern zou kunnen vormen. Aan de toen nog onbebouwde Raaks dacht deze Commissie zich een — door den ingenieur. J. A. G. van der Steur ontworpen — gebouw, waarvan de bouwkosten op *f* 60.000,— en de inrichting op *f* 40.000,— geraamd werden. Deze ton was reeds beschikbaar gesteld onder voorwaarde, dat de gemeente gedurende zekeren tijd rente en aflossing garandeerde. De gemeente zou verder de jaarlijksche begrooting der Stads Bibliotheek verhoogen moeten van 5 op 15 duizend gulden, en zij zou de kosten van den grond en later van de verlichting, de verwarming, enz. op zich hebben te nemen. Op dit plan zijn Burgemeester en Wethouders niet ingegaan.

Dezelfde Commissie kwam 2 jaar later (eind 1908) met een nieuwe poging. Zij trachtte een som van *f* 50.000,— bijeen te brengen om dit bedrag aan de Gemeente aan te bieden met de bedoeling, dat deze het (kort geleden door haar voor dat bedrag aangekochte) huis van wijlen mej. De Haan in de Kruisstraat tot een Openbare Leeszaal zoude doen inrichten en onderhouden. Ook deze

poging slaagde niet. Eerst op het einde van 1911 deed de Leeszaalbeweging opnieuw van zich hooren.

Op 12 December toch van dat jaar deden Burgemeester en Wethouders een voorstel in druk uitgaan (raadsstuk 374), waarin zij met onverdeelde instemming het denkbeeld tot stichting eener Openbare Leeszaal voorstaande, de vraag stelden of de gemeente zelve de zaak ter hand zou moeten nemen of slechts steun verleenen aan het particulier initiatief, en aan den Raad voorstelden te besluiten tot het instellen eener Commissie van 5 raadsleden, welke tot taak zou hebben een onderzoek in te stellen en van hare bevindingen verslag te doen, eventueel vergezeld van voorstellen en raming van kosten, omtrent de mogelijkheid van de oprichting eener Openbare Leeszaal, hetzij door particulier initiatief gesteund door de Gemeente, hetzij van gemeentewege met bijdragen van particulieren.

In de Raadsvergadering van 6 Maart 1912 werd dit voorstel nader geredigeerd:

1°. uit te spreken de wenschelijkheid van de oprichting eener Openbare Leeszaal;
2°. een Commissie te benoemen tot onderzoek der mogelijkheid daarvan.

Het voorstel werd met 23 tegen 8 stemmen aangenomen.

Op 30 September 1912 bracht de benoemde Raads-Commissie (Vincent Loosjes, E. H. Krelage, Mr. P. Tjeenk Willink, H. B. Weijland Jr., L. Modoo) een rapport uit, waarin als resultaat harer onderzoeking en overweging werd voorgesteld:

I. te bepalen, dat de Stads Bibliotheek zal worden uitgebreid en ingericht tot eene van gemeentewege

in stand te houden en te besturen Openbare Leeszaal en Bibliotheek;

II. ten behoeve van de stichting van een gebouw op den grondslag van het overgelegd schetsplan op het terrein der voormalige kweekerij aan de Rolhuizen ter beschikking te stellen een bedrag van *f* 121.000,—;

III. Burgemeester en Wethouders uit te noodigen te zijner tijd nadere voorstellen op den grondslag van het rapport ter zake te doen.

Als bijlage van het rapport was opgenomen een brief eener Commissie uit de burgerij (reeds in 1911 gevormd), waarin deze o. m. te kennen gaf, dat, mocht tot de oprichting eener gemeentelijke Openbare Leeszaal worden overgaan, het in de voorloopige bedoeling zou liggen der Commissie, om een vereeniging te stichten, met het doel om mede te werken aan de uitbreiding der Leeszaal met dien verstande, dat aan die vereeniging mede invloed op het bestuur der Leeszaal zoude kunnen worden toegekend. Deze Commissie bestond uit: Mr. H. R. Ribbius, J. L. E. I. Breda Kleijnenberg, Mr. A. Bruch, Dr. A. W. van Geer, L. v. d. Halve, Dr. K. E. de Jong, T. B. Roorda, J. Straatsma, Mr. A. W. Thöne, H. A. M. van Veen, Dr. J. A. Vor der Hake en J. Joosten.

Het bovengenoemde rapport der Raadscommissie van 30 September 1912 werd 12 Maart 1913 op voorstel van Burgemeester en Wethouders in hunne handen gesteld tot prae-advies, met 16 tegen 12 stemmen.

Het prae-advies van Burgemeester en Wethouders werd ruim een jaar later, 30 Juni 1914 uitgebracht: het betoog der Raadscommissie onderschrijvende, dat als eene

Openbare Leeszaal werd opgericht, de oprichting en exploitatie door de gemeente behoorde te geschieden, gaven Burgemeester en Wethouders den Raad met het oog op de kosten in overweging de Commissie uit te noodigen een plan op eenvoudige schaal te doen ontwerpen. De vereenvoudiging zoude b.v. kunnen bestaan in het doen vervallen van de leeszaal voor couranten, van de tentoonstellingszaal, van de vergaderzaal en in het verkleinen van de leeszaal voor tijdschriften.

Bij dit aan den Raad uitgebrachte prae-advies van 1914 is het gebleven. De Raadscommissie, die in den loop der jaren van leden wisselde deed geen verdere voorstellen. De moeilijke oorlogsjaren drongen de kwestie der Openbare Leeszaal op den achtergrond.

Lijst van personen en instellingen, die in 1918 schenkingen deden aan de Stads Bibliotheek.

Alkmaar: Archivaris der Gemeente; Redactie van „De Volksstem".

Amersfoort: Bestuur van de Internationale Stichting Pallas Athene Nederl. Afdeeling; E. Wegelin.

Amsterdam: Vereeniging „Koloniaal Instituut"; Centrale Werkgevers-Risico Bank; Theosofische Vereeniging Nederlandsche Afdeeling; Bestuur der Vereeniging „Waterland Vooruit"; Bond van Nederlandsche Onderwijzers; Bestuur van het Vondel Museum; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; J. H. de Bussy; Dr. A. H. de Hartog; J. S da Silva Rosa; Mr. G. van Tienhoven; G. Velthuijsen Jr.

Apeldoorn: Openbare Leeszaal.

Arnhem: Provinciaal Bestuur van Gelderland; Van Mastrigt en Verhoeven.

Bloemendaal: Burgemeester en Wethouders; Dr. J. W. Boissevain.

Breda: Bibliothecaris der Koninklijke Militaire Academie; Redactie van het Philatelistisch Maandblad.

Bussum: Openbare Leeszaal.

Delft: Redactie van het Maandblad voor Handelsonderwijs en handelswetenschappen; Centraal Bruinkolen Bureau.

Dordrecht: Openbare Leeszaal.

Dragten: Redactie van „Ons Heidewerk".

Frederiksoord: Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

Gouda: Redactie van „Jonge Strijd".

's-Gravenhage: De Minister van Binnenlandsche Zaken; van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Commissie voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën; Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; Directeur Generaal van den Landbouw; Hoofdbestuur van de Nederlandsche Reisvereeniging; Hoofd-Ingenieur voor het Stoomwezen; Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel; Redactie van „Onze Kruistocht"; Deutscher Nachtrichten Dienst; Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken; Bestuur der Nederlandsche Vereeniging voor ambachts- en nijverheidskunst; Ligthart-Comité; Office Français der Pays-

Bas; M. van der Beek; J. C. H. Fischer; Mej. Dr. E. M. A. Timmer: R. Zuijderhoff.

Groningen: Openbare Leeszaal en Boekerij; Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders; de Rijksarchivaris in Noord-Holland; de Archivaris der Gemeente; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool; Bestuur der Haarlemsche Hypotheekbank; Bestuur der Vereeniging „Haerlem"; Directeur van het Frans Hals-Museum; Redactie van „Op de Hoogte"; Redactie van het „Bloemendaalsch Weekblad"; Redactie van het Maandblad der „Haarlemsche Jongelingsvereeniging"; Bestuur der Koninklijke Nederlandsche Vereeniging „Onze Vloot", Afd. Haarlem; Bestuur van den R.-K. Kring; Directeur der Nuts Spaarbank; Bestuur der Vereeniging tot bestrijding der tuberculose; Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Redactie Haarlems Onderwijs; Bestuur van den Armenraad; Bestuur van het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, Afd. Haarlem; Directeuren van Teyler's Stichting; Commissie van Beheer van den Stads-Schouwburg; Commissie voor Sociale Studie van den Nederlandschen Protestantenbond; Redactie van de „Protestant"; „Dr. A. H. de Hartog-Stichting"; Hoofden der Societeit „Trou moet Blijcken"; Bestuur der Haarlemsche Handelsschool Vereeniging; Directeur van het Brandstoffen-Bureau; A. C. Bakels; F. H. Benraadt; M. J. van Benthem Jutting; G. J. Bettink; Joh. de Breuk; F. C. H. Bühning; Mevr. Wed. J. C. Burkens; J. C. A. Croin; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé & Zonen; Dr. A. H. Garrer; C. J. Gonnet; G. W. Groeneveld; J. M. C. Hoog; H. E. Knappert; Mr. J. W.

Kool; E. H. Krelage & Zoon; Ds. K. de Lanoy; Erven Loosjes; Jac. van Looy; Mej. I. Mees; Mej. J. M. van Meurs; Mr. A. S. Miedema; Dr. P. H. van Moerkerken; E. B. Molenaars Jr.; P. de Nobel; Dr. A. Noé; H. J. Otto; J. Over; W. P. J. Overmeer; Mr. H. M. Peltenburg; H. Ploeg Jr.; J. Rustige; Prof. Dr. A. A. van Schelven; Mr. Th. G. A. Slingeland; E. C. van Son; Dr. C. Spoelder Jr.; J. M. Stap; C. A. Steenkist; F. A. von Stürler; J. Vader; J. Veder; Mej. M. van der Veen; Joh. Visser; Mr. H. Waller; R. Zuidema.

Heemstede; G. Bakker Wzn.; Dr. W. D. Cohen; Mr. P. H. W. G. van den Helm; J. F. M. Sterck.

Heerlen: Mr. A. H. Kuipers.

's-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Hilversum: Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Nederlandsche Bond tot bestrijding der Vivisectie; Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen.

Hoorn: Burgemeester en Wethouders.

Leeuwarden: De Commissaris der Koningin; Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; Openbare Leeszaal.

Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Openbare Leeszaal en Bibliotheek „Reuvens"; Secretaris der Thorbecke-Stichting.

Maastricht: De Commissaris der Koningin.

Middelburg: De Commissaris der Koningin.

Oosterbeek: E. Tant.

Overveen: J. J. Graaf.

Rockanje: Maatschappij „Rora".

Rotterdam: Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen; Bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet; Redactie van „Ons Leger"; The London General News and Book Agency; Bibliothecaris der Gemeente Bibliotheek; Bestuur der Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handels Onderwijs; Directeur der Spaarbank; W. H. Boomgaard; Ds. F. J. Krop.

Santpoort: Directeur van het Provinciaal Ziekenhuis; Th. J. Wijnoldy Daniëls.

Sneek: Openbare Leeszaal en Boekerij.

Soest: Redactie Vegetarische Bode.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; Dr. H. C. Muller; Mevr. Wed. J. R. van Rossum.

Wel: Dr. A. Willemse.

Wieringerwaard: Ds. H. J. Barnouw.

Woerden: B. Kruitwagen.

Zandvoort: Dr. G. C. van 't Hoog.

Zwolle: Gedeputeerde Staten van Overijssel; Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland.

Berlijn: Bibliothek des Auswärtigen Amts.

Hamburg: K. H. Müller.

Iowa: Quevli en Co.

London: British Red Cross Society.

New-York: Director of the Public Library.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Washington: Smithsonian Institution; U. S. National Museum; the Library of Congress.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek.

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, April 1918.

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1928
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek te Haarlem over het jaar 1919.

Bezoek en Uitleening.

Het getal bezoeken aan de Stads Bibliotheek in 1919 bedroeg 8056 tegen 7777 het jaar te voren.

Van de 8056 werd bij 4145 gebruik gemaakt van de lees- en studiezaal tegen 3774 in 1918.

Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop Bibliotheek en leeszaal van 7—10 geopend waren (in het geheel 96 avonden), kwamen 393 bezoekers (421 in 1918), waarvan 333 (tegen 339 in 1918) met gebruikmaking der lees- en studiezaal. Uitgeleend werden 3943 banden (tegen 3527 ten vorigen jare) aan 3194 leeners (3040 in 1918).

Onder de uitgeleende werken waren er 371, die van andere Bibliotheken in bruikleen werden ontvangen.

De Koninklijke Bibliotheek	leende	56	banden.
,, Univ. Bibl. te Leiden	,,	106	,,
,, ,, ,, ,, Amsterdam	,,	66	,,
,, ,, ,, ,, Utrecht	,,	48	,,
,, ,, ,, ,, Groningen	,,	51	,,
,, Athenaeum Bibl. te Deventer ...	,,	13	,,
,, Bibl. der gemeente Rotterdam	,,	12	,,
,, ,, der Techn. Hooge school .	,,	6	,,
,, Openbare Bibl. te Arnhem	,,	2	,,

De Bibl. der Landb. Hoogeschool	leende	3	banden.
Het Missiehuis te Tilburg	,,	4	,,
De Nutsbiblotheek te Haarlem ...	,,	3	,,
,, Gem. Bibl. te Gouda	,,	1	band.
,, Bibl. der Kon. Mil. Akademie .	,,	1	,,

Buiten Haarlem werden boeken ter leen verstrekt aan bewoners en instellingen van Amsterdam, Arnhem, Beverwijk, Bloemendaal, Deventer, 's-Gravenhage, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemstede, Heeswijk, Hillegom, Hoofddorp, Leiden, Maastricht, Overveen, Santpoort, Spaarndam, Tilburg, Utrecht, Velsen, Vogelenzang, IJmuiden en Zandvoort.

Verzamelingen en behuizing.

De verzamelingen bleven in behoorlijken toestand verkeeren. Het voor eenige jaren tot vertrek veranderde portaal werd in September als uitleenbureau in gebruik genomen, nadat zekerheid verkregen was, dat de nieuwe lokaliteit in de wintermaanden met een gaskachel zou verwarmd worden.

De verplaatsing van dit bureau uit de leeszaal bleek dadelijk een verbetering.

De leeszaal zelve onderging mede in verband met deze verplaatsing een wijziging in de opstelling der werk- en leestafels, waarvan het aantal werd uitgebreid met een gedeelte van den meubilairen inventaris van het verdwijnend Levensmiddelen-Bureau.

Geldmiddelen.

Voor de Stads Bibliotheek was op de gemeente-begrooting voor 1919 toegestaan:

Voor	salarissen	/ 6.000,—
„	boeken	„ 650,—
„	bindkosten	„ 500,—
„	drukkosten	„ 150,—
„	meubilair	„ 150,—
„	verwarming	„ 325,—
„	verlichting	„ 100,—
„	schoonmaak en bodediensten	„ 500,—
	Totaal	/ 8.375,—

Voor 1920 werd een bedrag uitgetrokken van / 11.675,—.

Personeel.

De Kastelein van het Prinsenhof, C. A. Steenkist, die als bode van de Stads Bibliotheek ook tot het personeel dezer instelling kon gerekend worden, deed in 1919 voor het laatst als zoodanig dienst, nadat hem op zijn verzoek door het college van Burgemeester en Wethouders was toegestaan, dit jaar nog in functie te blijven, hoewel hij den leeftijd van 65 reeds overschreden had. Maar een gedeelte van dit jaar moest hij wegens ziekte vervangen worden, en toen hij zijne werkzaamheden op 1 Mei hervatte, was zijn herstel slechts schijnbaar, en de eischen van zijn taak begonnen hem te bezwaren. Daardoor heeft hij er vrede in gevonden, dat een ander zijn werk met 1 Januari 1920 zou gaan overnemen, al voelde hij tegen het einde van het jaar bij het verminderen zijner krachten al den weemoed van het afscheid uit een betrekking, die hij meer dan 30 jaar had vervuld.

Beterschap was niet meer te wachten, maar voor velen onverwacht toch was zijn dood, die spoedig na zijn vertrek uit het Prinsenhof volgde. Op 24 Januari 1920 is Cornelis August Steenkist overleden.

Hij was in Haarlem geboren op 16 Januari 1853.

Zijn werk in het Prinsenhof is hem lief geweest; hij had er prettige herinneringen van den ouden tijd, van de bloeiperiode van het Leesmuseum, waaraan hij voor dagelijksche verzorging verbonden was, herinneringen ook van de oude welbekende gezichten van een geslacht, dat nu welhaast voorbijgegaan is, en waarvan hij zoo graag de souvenirs opriep in den terugblik over zijn leven. Hoevelen had hij van Gemeenteraad en Provinciale Staten, van Leesmuseum en Stads Bibliotheek niet zien komen en gaan in zijn gebouw, waarin hij gewoond had, en waar hij 30 jaren als Kastelein van het Prinsenhof, provincie en gemeente had gediend!

Als zijn opvolger werd benoemd de heer A. Bruggemans, die bij Steenkist's afscheid op oudejaarsdag de zorg voor het gebouw van hem overnam. In de geschiedenis van het Prinsenhof blijft de naam van den overleden ambtenaar voortleven.

Van de vrijwillige krachten zij het volgende vermeld. De dames S. Cohen en A. E. Robbers, over wier werkzaamheden reeds in het vorig jaarverslag met waardeering werd gesproken, namen in het begin van Januari en Maart afscheid.

Omstreeks half Januari kwam de heer S. J. A. van Walchren als volontair, die ongeveer het geheele jaar gebleven is. Hij maakte zich verdienstelijk bij de algemeene administratie en was ook werkzaam aan de voorbereiding van den catalogus van Duitsche literatuur. Begin December werd hij werkzaam gesteld aan de Openbare Leeszaal te Arnhem.

In September begon mej. G. C. Evers, na den opleidingscursus te Amsterdam gevolgd te hebben, haar eerste halfjaar praktisch werk, dat zij in December wegens

ongesteldheid moest afbreken en niet tot Februari 1920 kon voortzetten, in welke maand zij hare opleiding ging voltooien aan de Openbare Leeszaal te Utrecht. Behalve bij de uitleening verleende zij hare toewijding aan de bijeenzoeking der bouwstoffen voor een catalogus van Engelsche letterkunde.

Ook mej. M. Eising Mulder, die reeds vroeger hier werkzaam geweest was, kwam weder af en toe de Bibliotheek met haar hulp van dienst zijn tot aan haar huwelijk op het eind van 't jaar en het spoedig hierop gevolgd vertrek naar Pretoria.

De heer M. J. van Benthem Jutting vond gelukkig ook dit jaar gelegenheid om de bewerking van den uitgevers- en drukkerscatalogus te vervolgen.

Aanwinsten.

In het journaal werden dit jaar 1283 aanwinsten bijgeschreven tegen 1964 het jaar te voren. Legaten of groote schenkingen waren er ditmaal niet bij. De schenkers worden hierachter plaatsgewijze met name genoemd.

Catalogus.

Aan den alfabetischen, den systematischen en den standcatalogus werd geregeld voortgewerkt. Een afzonderlijke strookcatalogus voor Fransche, Engelsche en Duitsche literatuur kwam in voorloopige beschrijving gereed.

De trefwoorden-catalogus, en die van drukkers en uitgevers vermeerderden wederom aanzienlijk.

Openbare Leeszaal.

Bij de begrootingsbesprekingen bleek van de belang-

stelling in toekomstige totstandkoming. Ook het Bestuur der Volksuniversiteit gaf uiting aan zijn wensch om tot spoedige inrichting eener Leeszaal te geraken. De Commissie voor de Openbare Leeszaal deed in 1919 nog geen voorstel aan den Raad.

Lijst van personen en instellingen, die in 1919 schenkingen deden aan de Stads Bibliotheek.

Alkmaar: Archivaris der Gemeente.

Amersfoort: E. Wegelin.

Amsterdam: Burgemeester en Wethouders; Vereeniging „Koloniaal Instituut"; Centrale Werkgevers-Risico-Bank; Theosofische Vereeniging Nederlandsche Afdeeling; Bestuur der Vereeniging „Waterland Vooruit"; Bond van Nederlandsche Onderwijzers; Centraal Bureau voor Sociale Adviezen; Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Bureau ter bevordering van den Handel met Rusland; Koninklijk Oudheidkundig Genootschap; Nutscommissie voor Bibliotheekwezen; Bibliothecaris der Universiteits Bibliotheek; Openbare Leeszaal; G. Velthuijsen Jr.

Arnhem: D. J. van der Ven.

Baarn: Mr. F. M. Westerouen van Meeteren.

Bloemendaal: Dr. J. W. Boissevain; Dr. Th. Ruijs Jr.; Mr. P. Tydeman.

Breda: Bibliothecaris der Koninklijke Militaire Academie; Redactie van het Philatelistisch Maandblad.

Delft: Redactie van het Maandblad voor Handelsonderwijs en handelswetenschappen.

D o r d r e c h t : Openbare Leeszaal.

E i b e r g e n : H. Odink.

's - G r a v e n h a g e : De Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel; van Koloniën; van Arbeid; van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Commissie voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën; Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek; Directeur Generaal van den Landbouw; Hoofdbestuur van de Nederlandsche Reisvereeniging; Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel; Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken; Ligthart-Comité; Office Français des Pays-Bas; Redactie van de Kamer van Koophandel en Fabrieken; Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht; Sirach Bartholomeus Criellaert Stichting; Legation de la république de Chine; Centraal Bureau voor de Statistiek; Hoofdinspecteur der Visscherijen; Bibliothecaris van het Vredespaleis; Redactie van „De Groote Schrijver"; J. C. H. F i s c h e r; Dr. P. Müller Heijmer; Mej. Dr. E. M. A. Timmer.

G r o n i n g e n : Bestuur der Vereeniging Volks Universiteit; Openbare Leeszaal en Boekerij.

H a a r l e m : Burgemeester en Wethouders; de Rijks-Archivaris in Noord-Holland; de Archivaris der Gemeente; Bestuur der Haarlemsche Bankvereeniging; Bestuur der Haarlemsche Hypotheekbank; Bestuur der Vereeniging „Haerlem"; Directeur van het Frans Hals Museum; Redactie van „Op de Hoogte"; Redactie van het „Bloemendaalsch Weekblad"; Redactie van het Maandblad der „Haarlemsche Jongelingsvereeniging"; Bestuur der Koninklijke Nederlandsche Vereeniging „Onze Vloot", Afd. Haarlem; Bestuur van den R.-K. Kring;

Directeur der Nuts Spaarbank; Bestuur der Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose; Redactie „Haarlems Onderwijs"; Bestuur van den Armenraad; Directeuren van Teyler's Stichting; Redactie van de „Protestant"; „Dr. A. H. de Hartog-Stichting"; Bestuur der Haarlemsche Handelsschool Vereeniging; Directeur van het Brandstoffen-Bureau; Bestuur der Middelbare Technische School; Levensverzekering-Maatschappij „Haarlem"; Bestuur der Vereeniging van Ambtenaren in dienst der gemeente Haarlem; Bestuur van de Cercle Belge; Bestuur van de Alliance Française; Reclasseeringsraad; Redactie van „Jonge Strijd"; Bibliothecaris der Nutsbibliotheek; Bestuur van „Pro Juventute"; Barones A. van Asbeck-Kluit; H. Bakels; G. Bakker Wzn.; M. J. van Benthem Jutting; G. J. Bettink; Joh. de Breuk; Dr. H. J. Calkoen; J. R. J. Ph. Cambier; J. C. A. Croin; Mr. Ch. Enschedé; Joh. Enschedé en Zonen; E. W. Goedhart; C. J. Gonnet; G. D. Gratama; G. W. Groeneveld; Ds. C. B. Hylkema; W. A. J. van de Kamp; H. E. Knappert; Mr. J. W. Kool; E. H. Krelage & Zoon; Mej. M. de Lanoy; Mej. A. G. de Leeuw; Mej. I. Mees; W. J. G. van Meurs; J. G. Michielse; Mr. A. S. Miedema; Dr. P. H. van Moerkerken; E. B. Molenaars Jr.; P. de Nobel; Dr. G. Nolst Trenité; D. van Os; W. P. J. Overmeer; Ds. C. J. van Paassen; H. Ploeg Jr.; Prof. Dr. A. A. van Schelven; H. J. Schuurman; J. M. Stap; C. A. Steenkist; J. Veder; Joh. Visser; Dr. A. H. Vorstman; Mr. H. Waller; Dr. M. Wolff; R. Zuidema.

Heemstede: Dr. J. Barnouw; J. S. Bartstra; Mr. P. H. W. G. van den Helm; J. W. Sevenhuijsen; Mevr. J. M. Sterck—Proot; S. J. A. van Walchren.

Helmond: Mr. J. Leesberg.

'‍s-Hertogenbosch: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Hilversum: Nederlandsche Bond tot bestrijding der Vivisectie.

Leeuwarden: De Commissaris der Koningin; Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde; Openbare Leeszaal.

Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; Commission de l'histoire des Eglises Wallonnes; Openbare Leeszaal en Bibliotheek „Reuvens".

Maastricht: De Commissaris der Koningin.

Middelburg: De Commissaris der Koningin.

Nijmegen: Oudheidkundige Commissie.

Oosterbeek: E. Tant.

Oude-Niedorp: Ds. H. J. Barnouw.

Overveen: Dr. S. Tromp de Ruiter.

Rotterdam: Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen; Bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet; The London General News and Book Agency; Bestuur der Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handels Onderwijs; Directeur van het Nationaal Technisch Scheepvaartkundig Museum; H. J. van der Leeuw.

Santpoort: Directeur van het Provinciaal Ziekenhuis; Th. J. Wijnoldy Daniëls.

Sneek: Openbare Leeszaal en Boekerij.

Tilburg: Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Muziekinstrumenten.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders; Commissaris der Koningin; Universeele Broederschap en het Theosophisch Genootschap; Mevr. Wed. J. R. van Rossum.

Willemsoord: Bibliothecaris van het Koninklijk Instituut voor de Marine.

Zwolle: Bestuur der Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze schrijftaal.

In het Buitenland:

Antwerpen: Het Gemeentebestuur.

Frankfort a. M.: J. Baer & Co.

Illinois: Illinois Library Extension Commission.

New-York: Director of the Public Library.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Washington: Smithsonian Institution; the Library of Congress.

De Bibliothecaris der Stads Bibliotheek.

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, Maart 1920.

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1928
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek van Haarlem over het jaar 1920.

Bezoek en Uitleening.

Het aantal bezoeken bedroeg 8559 tegen 8056 in 1919. Van deze 8559 werd bij 4325 gebruik gemaakt van de lees- en studiezaal tegen 4145 in 1919.

Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop de Bibliotheek van 7—10 uur geopend was (in 't geheel 97 avonden), kwamen 334 bezoekers (393 in 1919), waarvan 263 (333 in 1919) met gebruikmaking der leeszaal.

Uitgeleend werden 4407 banden (3943 ten vorigen jare) aan 3640 leeners (3194 ten vorigen jare). Er was dus in 1920 een vermeerdering van ± 500 in bezoeken en uitleeningen.

Onder de uitgeleende werken waren 361, die uit andere Bibliotheken in leen werden ontvangen: o. a. van de Koninklijke Bibliotheek 65, van de Universiteits-Bibliotheek te Leiden 93, te Amsterdam 72, te Utrecht 50, te Groningen 40 banden.

Verzamelingen en behuizing.

De boekerij verkeerde over 't algemeen in goeden toestand. Van het Frysk Selskip „Gysbert Japicx" werd zijne Friesche boekerij in bruikleen aanvaard.

Het verleden jaar in gebruik gestelde uitleenbureau voldeed sinds een verbetering in de afvoerpijp der gaskachel aan behoorlijke eischen.

Geldmiddelen.

Op de gemeente-begrooting voor 1920 was toegestaan:

Voor salarissen	*f*	8.500,—
„ boeken en tijdschriften	„	800,—
„ bindkosten	„	550,—
„ drukkosten	„	250,—
„ meubilair	„	350,—
„ verwarming	„	325,—
„ verlichting	„	100,—
„ schoonmaak en bodediensten	„	800,—
Totaal	*f*	11.675,—

Voor 1921 werd een bedrag gevoteerd van *f* 14.331,—.

Personeel.

De nieuwe Kastelein van het Prinsenhof, de heer A. Bruggemans — als bode en hulp in de technische administratie mede in dienst der Bibliotheek — trad 2 Januari 1920 in functie.

Op den 24en van dezelfde maand stierf zijn voorganger, de heer C. A. Steenkist en werd den 28en ter aarde besteld. In mijn vorig jaarverslag werd reeds een woord van nagedachtenis aan hem gewijd.

Als volontaire was van eind Februari tot begin Juli werkzaam mej. M. G. Ritsema, thans assistente in de Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Amsterdam.

1498
R
Lib. Sch.

Zij heeft zich bij verschillende onderdeelen van 't bibliotheek-bedrijf verdienstelijk gemaakt. Begin September kwam mej. M. de Leeuw eenige uren daags hare medewerking verleenen en mej. S. van der Muelen op 't einde van October.

Aanwinsten.

In het journaal werden 1818 aanwinsten geboekt tegen 1283 het jaar te voren.

Onder de schenkingen moge met name genoemd worden de groote collectie boeken, die Dr. H. J. Calkoen voor zijn vertrek uit Haarlem aan de Bibliotheek heeft willen afstaan. Behalve een serie van waardeerbare werken van meest buitenlandsche literatuur, bevatte deze schenking een uitgebreide verzameling van studie- en handboeken op 't gebied van plant- en dierkunde, natuurkunde, enz.

Openbare Leeszaal.

Op 't laatst van het jaar deed de Raadscommissie voor de Openbare Leeszaal een voorstel, waarbij een plan werd ontwikkeld om de Stads-Bibliotheek in haar tegenwoordige behuizing door eenige verbouwing geschikt te maken tot Openbare Leeszaal.

De Bibliothecaris der Stads-Bibliotheek,
J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

Haarlem, Maart 1921.

THE LIBRARY OF THE
MAY 4 1923
UNIVERSITY OF ILLINOIS

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek van Haarlem over het jaar 1921.

Het jaar 1921 sluit voor de Stads-Bibliotheek van Haarlem een periode van juist 100 jaren af, waarin met het optreden van Ds. de Vries, als bibliothecaris, de Stedelijke boekerij zich op den reeds vrij uitgebreiden grondslag van vroeger eeuwen, bewuster begon te ontwikkelen. Niet naar deelental alleen, maar ook naar den aard, dien de omstandigheden telkens aangaven, al was het echter in een mate, die de tijdsbehoeften niet kon bijhouden, hoezeer de elkander opvolgende verzorgers in die 100 jaren, ieder op zijn wijze, met het weinige geld, dat voor uitbreiding beschikbaar was, hun best hebben gedaan.

Met piëteit en erkentelijkheid mogen hier nog eens de namen genoemd worden van Abraham de Vries, die van 1821—1862, van Mr. H. Gerlings Cz., die van 1862—1874, van Mr. A. J. Enschedé en zijn rechterhand C. J. Gonnet, die tot 1896, van J. W. Enschedé, die tot 1902 hun toewijding en hun talenten aan de verzorging der stedelijke boekerij hebben gegeven. Hun opvolger, die in deze rijk voorziene Stads-Bibliotheek een grondslag hoopte voor een toekomstige algemeene bibliotheek met leeszalen, heeft het voorrecht gehad, de sinds 1906 uitgesproken verwachting tot werkelijkheid te zien worden.

Nadat op 5 Januari 1921 het in het vorig jaarverslag reeds genoemde Rapport der Raadscommissie inzake de inrichting van eene Openbare Leeszaal bij den Raad was ingekomen, werd den 26en van die maand, overeenkomstig dit rapport, besloten tot beschikbaarstelling van *f* 29.000,— voor de inrichting van de lokaliteiten der Stads-Bibliotheek tot tijdelijke Openbare Leeszaal en Bibliotheek, en op 27 Juli tot beschikbaarstelling van gelden voor de exploitatie van de in Januari 1922 open te stellen Stads-Bibliotheek en Leeszaal. Op de begrooting voor 1922 werd dit bedrag nader vastgesteld op *f* 39.750,—, waaronder *f* 5.000,— als eerste termijn voor het aanschaffen van een fonds moderne boeken. Tevens werd besloten een Commissie van toezicht in te stellen, waarvan op 19 October als leden werden benoemd de heeren Vincent Loosjes, F. Keerwolf en mevr. P. J. Willekes Macdonald—Reijnvaan, allen

raadslid en de heeren A. H. Gerhard, Prof. Dr. A. A. van Schelven en Dr. J. F. M. Sterck, terwijl als Voorzitter deze Commissie Mr. A. Bruch, Wethouder, door het College van Burgemeester en Wethouders werd benoemd.

In verband met de verbouwing, die 30 Juni een aanvang nam moest de Bibliotheek op 16 Juli voor het publiek gesloten worden Zij is dus in 1921 maar ruim een half jaar geopend geweest. Door de gedwongen sluiting is het echter mogelijk gebleken om de voorbereidende werkzaamheden in de boekerij zelve tot een goed einde te brengen vóór de openstelling van het nieuwe instituut.

De verplaatsing van onderdeelen der boekerij werd op 10 Juni begonnen met het overbrengen van de oude folianten der leeszaal (het oudste boekbezit der Bibliotheek) naar de Pandkamer, waardoor de boekerij van het voormalig Leesmuseum hun plaats in de gedeeltelijk tot boekberging ingerichte studiezaal kon innemen.

In het halve jaar, waarin de Bibliotheek geopend was, bedroeg het aantal bezoeken 5.155 tegen 8.559 in het geheele jaar 1920. Van deze 5.155 werd bij 2.338 gebruik gemaakt van de lees- en studiezaal. Op de Maandag- en Donderdagavonden, waarop de Bibliotheek van 7—10 uur des avonds geopend was (in 't geheel 52 avonden), kwamen 24 bezoekers.

Uitgeleend werden 3.029 banden (4.407 ten vorigen jare).

Uit andere Bibliotheken werden 249 maal boeken in bruikleen ontvangen ten behoeve van Haarlemmers, voornamelijk uit de Koninklijke Bibliotheek en uit de Universiteits Bibliotheken van Amsterdam Leiden, Utrecht, Groningen en Delft. Deze Bibliotheken hebben hiermede de Haarlemsche wederom bijzonder verplicht.

Als aanwinsten werden 1.319 nummers in het journaal opgenomen tegen 1.818 in het jaar te voren. Voor een deel betroffen deze geschenken, waarvan den gevers hier nogmaals dank worde gebracht.

In den heer W. P. J. Overmeer, die op 15 Maart afscheid nam van zijn werkkring ter Stads-Bibliotheek en in zijn rang van Commies overging naar den Dienst van de gemeentelijke Werkloosheidsbestrijding, verloor onze inrichting een zeer gewaardeerde kracht. Van 189 af aan de Stads-Bibliotheek verbonden, heeft hij in meer dan 20 jarige werkzaamheid veel voor de boekerij en in het belang van het publiek kunnen verrichten. Aan den trefwoordencatalogus, die de heer Overmeer omstreeks 10 jaar gelegen begon in te richten en steeds zooveel mogelijk bij hield, zal zijn naam verbonden blijven

In verband met de door zijn vertrek ontstane vacature, trad me A. E. Robbers, op 25 Mei als assistente in functie.

.1412
R
Cb. S.k.

Als volontaires waren voor korter of langer tijd werkzaam de dames childerman—Voordewind, Swanenburg de Veije, atelband, Scholten, De Leeuw en Van der Muelen, beide laatsten in voortzetting van hun werkzaamheden in 1920. Erkentelijk gedenk ik het aandeel, dat zij allen hadden in de voorreiding van de nieuwe Leeszaal.

Haarlem, April 1922.

De Bibliothecaris der Stads-Bibliotheek,

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

THE LIBRARY OF THE
FEB 18 1924

VERSLAG van den toestand der Stads-Bibliotheek en Leeszaal van Haarlem in het jaar 1922.

Ter voldoening aan art. 5 mijner instructie, heb ik de eer hierbij aan Uw College uit te brengen het verslag van den toestand der Stads-Bibliotheek en Leeszaal in het jaar 1922.

Het eerste jaarverslag der oude Stads-Bibliotheek na haar metamorphose tot Openbare Leeszaal moge vooraf in het kort in herinnering brengen hoe en op welken grondslag het verjongde instituut in den loop van Januari 1922 zijn nieuwe werkzaamheid mocht beginnen.

In het verslag der Stads-Bibliotheek over 1918 gaf ik een overzicht van de voorgeschiedenis der Haarlemsche leeszaalbeweging (1906—1914), waaraan het uitbreken van den oorlog een einde maakte kort nadat het prae-advies van Burgemeester en Wethouders d.d. 30 Juni 1914 op het Rapport (van 30 September 1912) der toenmalige Raadscommissie (Vincent Loosjes, E. H. Krelage, Mr. P. Tjeenk Willink, H. B. Weijland Jr. en L. Modoo) was uitgebracht.

In het jaar nà het eindigen van den Europeeschen oorlog werd in de nieuwe samenstelling van den Gemeenteraad tot leden der sinds 1912 bestaande Raadscommissie voor de Openbare Leeszaal op 3 September 1919 benoemd de heeren A. G. Boes, Mr. A. Bruch, Mr. F. M. Hagemeijer, C. A. M. Jonckbloedt en Vincent Loosjes.

Deze Commissie vond, mede naar aanleiding van een bij de begrootingsdebatten ingediende en om prae-advies in handen van Burgemeester en Wethouders gestelde motie *) van den heer Reinalda, spoedig aanleiding om een plan te ontwerpen en uit te werken, waarbij door eenige verbouwing de bestaande behuizing der Stads-Bibliotheek voorloopig zou kunnen voldoen aan de eischen eener Openbare Leeszaal. In den loop van 1920 moest in het, naar voorstel en berekening van den Directeur van Openbare Werken en den Bibliothecaris, gevormde verbouwingsplan eene wijziging gebracht worden, toen bleek dat men over de zoogenaamde Fabriciuszaal

*) Overwegende de noodzakelijkheid tot reorganisatie van de Stads-Bibliotheek, waardoor deze voorloopig de behoefte aan een Openbare Leeszaal en Bibliotheek bevredigt."

niet de beschikking kon krijgen, en voor een courantenkamer naar een andere lokaliteit moest uitzien. Ten slotte kon de Commissie op het einde van 1920 aan den Gemeenteraad een voorstel doen, dat na prae-advies van Burgemeester en Wethouders, op 26 Januari 1921 tot het Raadsbesluit leidde:

I. In te richten een tijdelijke Openbare Leeszaal en Bibliotheek in de lokaliteiten der Stads-Bibliotheek;

II. Ter beschikking van Burgemeester en Wethouders te stellen ter inrichting hiervan een bedrag van *f* 29.000,—.

Het hiermede door den Gemeenteraad goedgekeurde plan zou het in 1922 te openen nieuwe instituut in het bezit brengen van een ruime algemeene leeszaal met aangrenzend uitleen- inlichtingsbureau en jassenbewaarplaats op de bovenverdieping, van een afzonderlijke krantenkamer gelijkvloers aan de straat, waartoe het door wegbreking van een muur te vergrooten toegangsvertrek zoude zijn in te richten, benevens nog van meerder gelegenheid tot boekberging waartoe het oog moest vallen op een gedeelte der oude leeszaal de kamer van den bibliothecaris en — verder van het centrum — de Noordpandkamer.

Nadat de Raad aldus had beslist op welke wijze de lokaliteiten der Stads-Bibliotheek voor het doel eener Openbare Leeszaal geschikt gemaakt konden worden, deed de Commissie, d.d. 21 Juli 1921 nadere voorstellen omtrent de exploitatie en reeds op 27 Juli stelde Burgemeester en Wethouders in de raadsvergadering voor om deze voorstellen aan te nemen. Behoudens eene wijziging, die in het vierde voorstel (gedurende 10 achtereenvolgende jaren telkens voor één jaar een extra bijdrage te verleenen van *f* 5.000,— voor een moderne boeken fonds) gebracht werd, werden de voorstellen door den Gemeenteraad zonder hoofdelijke stemming aangenomen in de volgende besluiten:

I. *a.* met ingang van 1 Januari 1922 de benaming van de, mede tot leeszaal ingerichte „Stads-bibliotheek" te wijzigen in „Stads-bibliotheek en Leeszaal".

b. met ingang van dienzelfden datum de titel van „Stads-bibliothecaris" te wijzigen in: „Directeur van de Stads-bibliotheek en Leeszaal".

II. In te stellen een Commissie van Toezicht voor de Stadsbibliotheek en Leeszaal, bestaande uit vijf leden, waarvan één Wethouder als Voorzitter, twee raadsleden en twee niet-raadsleden.

III. Voor het dienstjaar 1922, ten behoeve van de exploitatie van de op 1 Januari open te stellen Stads-bibliotheek en Leeszaal beschikbaar te stellen een bedrag van *f* 38.000,—, benevens, ten bate van de technische administratie, die de voorbereiding in 192 eischt, alsnog toe te staan een bedrag van *f* 1.000,—, behoudens

adere financieele regeling, betaalbaar op de begrooting, dienst 1921.
IV. Ter beschikking te stellen van Burgemeester en Wethouders 30.000,— ten bate van het te stichten moderne boeken fonds.

Het getal der Commissieleden, sub II genoemd, werd, toen de Raad op 19 October d. o. v. de benoemingen deed, nader vastgeteld op zeven (drie raadsleden en drie niet-raadsleden met als Voorzitter een der Wethouders).

Inmiddels was in Juni reeds met de werkzaamheden der inwendige veranderingen in het gebouw een aanvang gemaakt door de firma N. Cobelens & Zonen te Schoten, aan wie het werk door de Directie van Openbare Werken was opgedragen. De toekomstige leeszaal, sinds de verplaatsing van het Gemeentelijk Museum voor de Stads-Bibliotheek tot een lokaal voor boekberging gebruikt, was toen ontruimd, en de bibliothecaris had voor het oudere boekbezit der Bibliotheek de beschikking gekregen over de Pandkamer aan de noordzijde der binnenplaats.

Het bleek noodig omstreeks half Juli de inrichting voor het publiek te sluiten. Het werk van het personeel kon nu tevens geheel gewijd worden aan de voorbereiding van de toekomstige nieuwe taak der nieuwe instelling.

Nadat de verbouwing tegen het einde des jaars tot een goed einde was gebracht en de meubileering der nieuwe lokalen tot stand was gekomen, waren de voorbereidingen van den inwendigen dienst zoover gereed, dat door de Commissie van toezicht kon worden voorgesteld de Stads-Bibliotheek en Leeszaal te openen op Woensdag 18 Januari 1922. In een officieele openingsplechtigheid des avonds in de Raadzaal, sprak de Burgemeester tot de genoodigden, waartoe vooral verschillende schoolautoriteiten en vertegenwoordigers van organisaties van werkgevers, middenstand en werknemers behoorden, een welkomstwoord, waarop Mr. A. Bruch, Wethouder van Onderwijs, tevens Voorzitter der Commissie van toezicht, een rede hield over de beteekenis der Openbare Leeszaal voor de volksontwikkeling. *)

Na het eindigen der plechtigheid werden de lokaliteiten bezichtigd.

Den volgenden dag, Donderdag 19 Januari, werd de Stads-Bibliotheek en Leeszaal voor het publiek geopend.

Commissie van Toezicht.

In de Raadszitting van 19 October werden als leden uit den Raad genoemd mevr. P. J. Willekes Macdonald—Reynvaan en de heeren Vincent Loosjes en F. Keerwolf, als leden buiten den Raad de heeren A. H. Gerhard, Prof. Dr. A. A. van Schelven en Dr. J. F. M. Sterck. Als Voorzitter der

*) Een overzicht van het gesprokene is opgenomen in Bijlage I.

Commissie benoemde het College van Burgemeester en Wethoud uit hun midden Mr. A. Bruch. Mevr. Willekes Macd nald—Reynvaan belastte zich me: het secretariaat. De Comm sie kwam zesmaal in de commissiekamer van het Prinsenhof bijee 23 December 1921, 6 Januari, 2 Maart, 18 Mei, 25 Juli en 18 Oc ber 1922. Zij werden bijgewoond door den directeur.

Een Verordening, regelende de samenstelling en den werkkri van de Commissie van Toezicht op de Stads-Bibliotheek en Le zaal, werd vastgesteld bij raadsbesluit van 22 Maart 1922. Een hu houdelijk reglement stelde de Commissie in een der eerste vergader gen vast.

In den loop van het jaar werd tot vaste vergaderingsdata beslot t.w.: de eerste Dondagavonden van Februari, April, Juni, August October en December.

Personeel.

Het personeel der Stads-Bibliotheek werd bij de uitbreiding Openbare Leeszaal met drie assistenten en twee tijdelijke garde bisten vermeerderd, van welke laatsten K. Theel in Juni na een anderen tak van gemeentedienst overging, en H. L. van d Ploeg een voorloopige aanstelling ontving als Bediende. De dien uren, waarin voor de zorg der jassenkamer en het toezicht in krantenzaal moest worden voorzien, namen (ook als vervangers ziekte en verlof) gedurende korter of langer tijd waar: P. Po geest, J. Raar, P. J. Windt, J. H. Mos en J. Visser.

Het personeel bestond in het eerste jaar uit: F. H. Benraac met ingang van 1 Juni tot Commies bevorderd; mej. A. Robbers en E. H. A. Swanenburg de Veye, assistent in den rang van Klerk; mevr P J. Schilderman—Voor wind en mej. G. Ratelband, assistenten, in den rang van Ac Klerk; A. Bruggemans, Concierge en Bewaarder van het Pr senhof; H. L. van der Ploeg, Bediende-garderobist.

De heer Bruggemans kon begin Februari zijn ambtswoning de Jacobijnestraat — daartoe geschikt gemaakt en in verbindi gebracht met het Prinsenhof — betrekken.

Verdeeld over het geheele jaar waren er 77 ziektedagen.

Als volontairs verleenden de volgende dames en heeren hun ze gewaardeerde diensten: Mej. Veltman het geheele jaar, m Van der Muelen tot December, mej. Scholten tot Octob mej. De Vries van 1 Augustus af, mej. Liezenberg van M tot Augustus, mej. Cnoop Koopmans en de heeren Adeli en Smit van April af.

Zonder hun hulp zoude het niet wel mogelijk geweest zijn werkzaamheden naar eisch te vervullen en den uitleeningsdien gaande te houden.

Aan het gansche personeel trouwens, dat, in dit eerste jaar in werkzame toewijding aan het welslagen der Leeszaal heeft meegewerkt, moge hier een woord van waardeering gebracht worden.

De heer P. Spruit verplichtte de inrichting, o. m. met de rangschikking en completeering van talrijke series verslagen van publiek rechterlijke lichamen, waartoe hij in de maanden October en November zijn belanglooze medewerking verleende.

In den regel maandelijks werd een personeelsbijeenkomst gehouden, waar belangen van bedrijf en dienst ter sprake kwamen.

Mevr. Schilderman en mej. Ratelband volgden van September af des Maandags den assistentencursus in 's-Gravenhage. De deelnemers aan dezen cursus brachten begin October een bezoek aan de Haarlemsche Leeszaal.

Inwendige dienst.

a. Catalogus.

Toen in den loop van 1921 de toekomstige openstelling eener Openbare Leeszaal zeker was geworden, werd in de maanden, dat de Bibliotheek voor het publiek wegens verbouwingsdrukte gesloten was, vooral aan de uitbreiding van den alfabetischen catalogus gewerkt. Bij de heropening kon daardoor reeds een aanzienlijk deel van het zeer uitgebreide boekbezit der oude Stads-Bibliotheek op kaartcatalogus in boekjes naar het Leidsche systeem worden ter raadpleging gesteld. De aanwinsten in 1922, die als eerste grondslag van een moderne boeken fonds talrijk waren, werden geregeld in dezen catalogus opgenomen. Van de belletristische werken in de verschillende talen werden bovendien de veel door het publiek geraadpleegde strookcatalogi met de nieuw verkregen boektitels vermeerderd.

De behoefte van het lezend publiek aan een catalogus in boekvorm, deed besluiten tot het uitgeven van een voorloopige lijst van Nederlandsche ontspanningslectuur, die binnenkort beschikbaar komt. Achter deze lijst zal tevens een overzicht worden gegeven van de in de laatste jaren verworven boeken op andere gebieden en een opgave van die werken, die als naslagboekerij thans in de algemeene Leeszaal en in het inlichtingsbureau te raadplegen zijn. Voor den systematischen catalogus werd een begin gemaakt met de indeeling der exacte en der toegepaste wetenschappen. Van het onderdeel der Nederlandsche letterkunde kwam een overzicht van Nederlandsche en Vlaamsche dichters nà 1800 gereed. Geleidelijk zullen de bestaande indeelingen, naar de nieuwe behoeften gerevideerd en aangevuld worden.

b. Uitleendienst.

Naarmate het getal lezers en daarmede de aanvragen van boeken vermeerderde, werd de dienst in het uitleenbureau drukker. Vooral

tegen het eind van het jaar werd het bezwaar van een onvoldoend aantal vervangingskrachten voor dit gedeelte der bibliotheek-werk zaamheden gevoeld, met name in de middagdiensten van 1—5. In de praktijk bleek het niet raadzaam om gedurende de ochtenduren (10—1) geen ontspanningslectuur uit te leenen.

Gebouw, Meubelen en Boekenmagazijn.

De verwachting, dat, met betrekkelijk geringe veranderingen de lokaliteiten der Stads-Bibliotheek zeer wel bruikbaar zouden zijn in te richten naar de voorloopige eischen, die deze Openbare Leeszaa stellen mocht, is niet beschaamd. Dank zij het goede inzicht en de goede smaak, die een gezellige krantenkamer uit een ongezellig doorloopvertrek en een huiselijke leeszaal uit een holle hooge ruimte wist te scheppen, bleken deze beide vertrekken gedurig meer als aantrekkelijke verblijven gewaardeerd te worden. Zij worden om hun keurige en harmonische inrichting algemeen geroemd, wat ik hier gaarne memoreer als een hulde van het publiek aan de ont werpers dezer „Openbare Werken".

Ook het inlichtingsbureau, door de plaatsing van een praktische toonbank tevens uitleenbureau voldeed aan de behoefte, al zou hier evenals in de jassenkamer wat meer ruimte geen weelde zijn. De boekenstellingen in de studiezaal bleken van meet aan onmisbaar De ruimte aan de raamzijde dezer vroegere leeszaal moest gedeeltelijk voor administratieve bezigheden in beslag worden genomen.

Het voormalige kamertje van den bibliothecaris nam het eerste begin op van de technische boekerij, die daar op zal groeien.

In hun vernieuwden staat brachten inrichting en meubelen overigen weinig zorgen.

De behoefte aan een rijwielbergplaats — een moeilijkheid, die niet kon worden weggewerkt toen het toegangsvertrek tot kranten kamer moest worden ingericht — werd het geheele jaar door gevoeld en zal eerlang op eeniger wijze bevredigd moeten worden.

Binden.

Het binden der boeken en tijdschriften bleef als vroeger buitens huis geschieden.

Voor boekreparaties en allerlei soort cartonnagewerk verleend de heer Bruggemans zijn geschoolde en daardoor dubbel ge waardeerde hulp.

Aanwinsten.

De aanwinsten, die dank zij den eersten termijn voor een fonds van moderne boeken talrijk waren, zijn opgenomen in het overzicht van nieuwe werken op allerlei gebied achter de voorloopige lijst van

ontspanningslectuur, die binnenkort beschikbaar zal worden gesteld.
Schenkingen en aankoopen te zamen bedroegen 3248 nummers in het journaal.

Van de schenkingen moge vooral met name genoemd worden de bibliotheek van de Arbeiders Coöperatie „Vooruitgang", die het boekbezit met ongeveer 1000 werken op allerlei gebied vermeerderde en de handelsboekerij van de Afd. Haarlem van den Nationalen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius". Beide bibliotheken werden met dank en waardeering door den Gemeenteraad aanvaard.

Een lijst van schenkers is hierachter als Bijlage II opgenomen. Een overzicht van couranten en tijdschriften als Bijlage III.

Gebruik van de Bibliotheek en Leeszalen.

Sinds de openstelling voor het publiek op 19 Januari 1922 was het aantal bezoeken aan de inrichting:

	Overdag.	's Avonds.	Totaal.
Januari	854	249	1103
Februari	1724	1116	2840
Maart	1951	1448	3399
April	1714	1316	3030
Mei	1772	1287	3059
Juni	1834	1293	3127
Juli	1904	1378	3282
Augustus	1917	1228	3145
September	2610	2093	4703
October	2658	2398	5056
November	3201	2598	5799
December	3259	2444	5703
	25398	18848	44246

Op Zondagen, wanneer de krantenzaal alleen toegankelijk was (tot één April en nà 30 September van 2—5 en van 7—10, de zomermaanden van 2—5) was het bezoek:

	Overdag.	's Avonds.	Totaal.
Januari	30	12	42
Februari	55	54	109
Maart	47	53	100
April	32	—	32
Mei	13	—	13
Juni	16	—	16
Juli	44	—	44
Augustus	41	—	41
Transporteeren	278	119	397

Transport	278	119	397
September	74	—	74
October	59	61	120
November	65	61	126
December	87	56	143
	563	297	860

Van de bovenvermelde bezoeken betroffen 13924 de groote leeszaal. Daar kwamen in:

	Overdag.	's Avonds	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Januari	278	121	342	57	655
Februari	848	545	1140	253	1393
Maar	830	502	1125	207	1332
April	638	393	853	178	1031
Mei	552	306	708	150	858
Juni	618	359	817	160	977
Juli	658	416	905	169	1074
Augustus ...	528	301	706	123	829
September ...	692	632	1147	177	1324
October	675	701	1157	219	1376
November ...	811	788	1394	205	1599
December ...	851	627	1320	158	1478
	8233	5691	11868	2056	13924

Uit het staatje blijkt het relatief drukker bezoek des avonds aan de leeszaal, die overdag tweemaal zoolang geopend is als gedurend den avond; ook dat het aantal vrouwelijke bezoekers nog geen vijfde deel vormt van het getal mannelijke bezoekers.

Van het bezoek aan de krantenkamer werd geen afzonderlijke statistiek gehouden.

Aan 2269 personen werd een lezerskaart uitgereikt. Het getal der mannelijke lezers verhield zich tot dat der vrouwelijke als 3:2.

Uitgeleend werden 23475 banden, waarvan 13375 tot de ontspanningslectuur behoorden.

De dagelijksche statistiek van uitgegeven werken, waarmede kort na de opening der Leeszaal begonnen werd, geeft in procenten de volgende cijfers voor de 10 hoofdgroepen:

Algemeene werken (waaronder alle soorten van tijdschriften	15.5
Philosophie	3.25
Godsdienst	2.75
Sociale- en Rechtswetenschappen	6.25
Taalwetenschap	2.50
Natuurwetenschap	5.50
Toegepaste wetenschappen	5.—

Kunst	3.75
Litteratuur	38.—
Geschiedenis	9.50
Aardrijkskunde	8.—

Het betrekkelijk hooge percentage der „Algemeene Werken" vindt zijn oorzaak in de talrijke tijdschriftenjaargangen, waaronder Eigen Haard, De Aarde en haar Volken, Elseviers' Maandschrift en dergelijke, een groote plaats innamen. Rekent men een groot deel dezer uitgeleende tijdschriftenbanden tot de ontspanningslectuur (en tot ontspanning werden zij meestal gevraagd), dan moet het percentage der „Litteratuur" (waaronder de Nederlandsche en buitenlandsche romans vallen) van 38 % zeker tot 50 % verhoogd worden.

De leeszalen en de boekerij werden bezocht en benut door personen uit nagenoeg alle kringen der maatschappij.

Ruim 900 banden ontving de Stads-Bibliotheek en Leeszaal te leen uit de Universiteits-Bibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en eenige andere ten behoeve van Haarlemmers. De verzorgers dezer bibliotheken hebben ons en onze lezers dus weer ruimschoots verplicht met deze tijdelijke toevertrouwing hunner boeken.

Een overzicht van deze leenzendingen geeft Bijlage IV.

Met machtiging van heeren Burgemeester en Wethouders werd de Stads-Bibliotheek door den Directeur van het Frans Halsmuseum tijdelijk in het bezit gesteld van eenige Costeriana, ten behoeve van den heer J. H. Hessels, den bekenden deskundige op het gebied der oudste drukkunst.

Financiën.

De begrooting voor den dienst van 1922 werd door den Gemeenteraad vastgesteld op *f* 39.750,—. De moeilijkheden aan de eerste begrooting der nieuwe inrichting verbonden, noopten tot groote voorzichtigheid, afgezien nog van de levendig besefte wenschelijkheid om in geen geval het eindcijfer te overschrijden. Eenige posten bleken te laag geraamd: Extra hulp en kosten van vervanging, Meubilair, Telefoon, Bibliotheek-artikelen, Porti, terwijl op kosten van waterleiding, vroeger steeds buiten de Bibliotheek om betaald, niet gerekend was. De overige posten bleven op het geraamde bedrag of min of meer daaronder, waardoor het eindcijfer der posten per slot beneden de raming kon blijven.

De Directeur der Stads Bibliotheek en Leeszaal

J. D. RUTGERS VAN DER LOEFF.

April 1923.

Bijlage I.

Overzicht van het gesprokene bij de officieele opening der Stads-Bibliotheek en Leeszaal.

De Burgemeester, de heer C. Maarschalk, begon met de aanwezigen hartelijk dank te zeggen voor het gevolg geven aan de uitnoodiging van het dagelijksch bestuur om aanwezig te zijn bij de opening; in 't bijzonder richtte hij zich tot het lid van Gedeputeerde Staten, den heer A. H. Gerhard, en den Griffier der Staten.

Onze aanwezigheid te dezer plaatse, vervolgde de Burgemeester, zou ik willen noemen een historisch oogenblik. Het doel toch, waartoe wij thans bijeen zijn, is U om in de geschiedenis van Haarlem vast te leggen op officieele wijze, de heropening van de Stads-bibliotheek, die evenals het Frans Hals-Museum, een kostbaar bezit is der gemeente, een bezit, dat ons lief is.

Die bibliotheek, reeds vóór 1600 gesticht en dus meer dan drie eeuwen ten dienste van velen in stad en land werkzaam, zal thans hernieuwd, naar de eischen van den tegenwoordigen tijd, voor nog ruimeren kring beschikbaar worden.

Ik vermag thans niet uwe aandacht te vragen om u de geschiedenis van haar eeuwenoud bestaan te schetsen. Wel stel ik er prijs op te verklaren, dat de Haarlemmers trotsch kunnen zijn op een bibliotheek als deze, die terecht den naijver van andere gemeenten zou kunnen wekken. Het staat ontwijfelbaar vast, dat het beschikken over goede lectuur een machtig middel is om het volk op te voeden, de zeden te verbeteren en de beschaving vooruit te brengen. En nu moge er verschil van meening bestaan omtrent de mate en de wijze waartoe de Overheid daartoe behoort mede te werken, instede van enkel aan het particulier initiatief daarvoor ruim baan te laten, een feit is, dat waar aan onze bibliotheek thans ook een openbare leeszaal wordt verbonden, verwacht mag worden, dat van die bibliotheek met haar meer dan 60.000 deelen een nog ruimer gebruik gemaakt zal worden dan ooit te voren.

Nadat de Burgemeester dan een woord van bijzonderen dank had gebracht aan allen die tot verbetering van den toestand hadden medegewerkt, besloot hij zijn rede met den wensch, dat de oude „librije" in haar nieuwen vorm krachtig zal bijdragen tot vermeerdering der kennis, ontwikkeling en beschaving van velen, inzonderheid van Haarlem's ingezetenen van elken rang en stand.

Na deze rede deelde de Burgemeester mede, dat van mevr. Willekes Macdonald twee antieke stoelen waren ontvangen voor een der leeszalen, voor welk geschenk hij hartelijk dank bracht.

Daarna was het woord aan Mr. A. B r u c h, Wethouder van Onderwijs en Voorzitter van de Commissie van Toezicht.

Mr. B r u c h zeide, dat ook al is wat heden de gemeente het publiek aanbiedt allerminst het ideaal, toch deze opening tot blijdschap stemt. Immers hoezeer men moge betreuren dat, waar reeds jarenlang overal in den lande openbare leeszalen bestonden, Haarlem hier zoo achteraan komt, de Haarlemsche leeszaal is er g e k o m e n en is gekomen in zoodanigen tijd en onder zulke omstandigheden, dat de verwachting gewettigd is, dat zij onmiddellijk mede daardoor haar juiste plaatsbepaling vindt.

Die plaatsbepaling is niet zoo eenvoudig. Menigeen, die zich aanvankelijk enthousiast op de leeszaalbeweging wierp, heeft zich later ontgoocheld teruggetrokken. Hij werd teleurgesteld omdat de vruchten zoo weinig bleken te zijn. Dat was niet omdat de leeszaal op zichzelf niet de verwezenlijking eener zuivere en ook practisch uitvoerbare gedachte is. Maar omdat men — als met zoovele nieuwe zaken — ook in dit sociaal-paedagogisch instituut, plotseling het absoluut en alleen-heilbrengend geneesmiddel meende gevonden te hebben. Bouwt openbare leeszalen en volksbibliotheken, dan kan en zal het volk zich ontwikkelen en als men nu maar een rijk-voorziene leeszaal heeft neergezet, dan — zoo meent men — komt de volksontwikkeling vanzelf wel.

Die zoo redeneert ziet echter over het hoofd, dat het enkel geven van gelegenheid de genegenheid nog niet wekt. Hij verliest uit het oog, dat de groote massa des volks — ik denk er niet aan haar daarvan een verwijt te maken — voor geestelijke ontwikkeling niet die belangstelling heeft, die den voor alle weten noodwendigen prikkel vormt.

Voor teleurstelling kan de Commissie van Toezicht op de openbare bibliotheek en leeszaal, kan Haarlems Gemeentebestuur bewaard blijven, wanneer men in de Openbare Leeszaal overigens met alle waardeering voor wat zij biedt, niet het e e n i g e en u i t s l u i t e n d e middel tot volksontwikkeling ziet

Mr. B r u c h herinnerde er dan aan, dat de Volksuniversiteit in deze de stoot gaf en dat van haar kwam het verzoek om een Openbare Leeszaal in te richten. Op haar aandrang besloot de Raad tot de uitvoering van wat thans zal worden geopend. Tusschen Volks-Universiteit en Openbare Leeszaal is hier een band gelegd. Deze band symboliseert zoo juist èn het belang èn het partieel karakter van de taak der leeszaal.

In vele landen is het inzicht ontwaakt, in de noodzakelijkheid van het geven van onderwijs dat niet zuiver of hoofdzakelijk beroepsopleiding ten doel heeft aan volwassenen op ruimer schaal en breeder grondslag. Bij die verbreeding en verdieping der volksontwikkeling is de Openbare Leeszaal onmisbaar!

Immers die volksontwikkeling, als actie genomen, zal — wil ze

bevredigend resultaat opleveren — zich moeten richten op het kweeken van belangstelling, op het aangeven van methode, om die belangstelling te bevredigen, en op — zij 't op beperkt terrein — opleiden tot geestelijke zelfwerkzaamheid. En dat dan een openbare bibliotheek en leeszaal niet kan ontbeerd worden, behoeft geen betoog.

Het zaadje der belangstelling kan door een overzichtelijke goedgeorganiseerde, van geschoold personeel voorziene leeszaal menigmaal gelegd worden; die belangstelling kan in zoo'n leeszaal aanvankelijke bevrediging krijgen; die aanvankelijke bevrediging kan hem, dien de weg gewezen is, wellicht leiden tot geestelijke zelf-werkzaamheid.

Ontbreekt de leeszaal, dan vindt de weetgierig gemaakte geest geen voedsel; dan blijft hij zweren bij dengene, die hem leidt; dan is de groote massa voor zelfstandig onderzoek de pas afgesneden.

De leeszaal is dus als middel bij de volksontwikkeling onmisbaar. Doch zonder meer onvoldoende! Want zal de leeszaal werkelijk zijn een sociaal-paedagogisch instituut, dan moet zij bereiken de groote massa, dat zijn dus grootendeels zij, wier kennis beperkt, wier denken ongeschoold is. En dat zij er met de leeszaal alléén komen, waag ik te betwijfelen.

Zeker, op een goed georganiseerde leeszaal zal door het personeel leiding gegeven worden. Ik acht dit een der belangrijkste onderdeelen van de taak van het personeel; zoo belangrijk, dat als het personeel daarin tekort schiet, de leeszaal als instituut voor volksopvoeding falen moet. De taak van het personeel is iets anders en iets hoogers dan aanreiken wat er wordt gevraagd.

Hoevelen zullen er niet komen — en juist z ij moeten er komen, zij kunnen er niet genoeg komen — die van het bestaan van het boek, dat juist h u n boek moet zijn, niet afweten. En bij een leeszaal, die in orde is, gaan ook zij niet ontmoedigd heen Mits de amanuensis zich tot taak stelt, als hij zoo'n bezoeker vindt, niet om hem naar de een of andere afdeeling te verwijzen, maar zoo mogelijk te weten te komen, wat die bezoeker weet en kent en dan hem te helpen bij zijn keuze.

Maar die leiding van het personeel alleen is niet voldoende. Het nuttige, het onmisbare werk van het personeel met betrekking tot de volksontwikkeling, zal voor de niet geheel ervarenen moeten worden gesteund en aangevuld door het werk van cursussen, leergangen en volksuniversiteit, zoo het ouderen, van het schoolonderwijs, zoo het jongeren betreft.

De volksontwikkeling, de university extension in ruimen zin kan de openbare leeszaal niet missen, maar deze op haar beurt kan niet buiten deugdelijk georganiseerd onderwijs.

De volksuniversiteit Haarlem en omstreken verstond, dat ze de leeszaal broodnoodig heeft; wil de leeszaal aan haar doel beantwoorden, zoo zullen èn bestuur èn toezicht moeten inzien, dat zij op hun

beurt in rapport, in gedurige betrekking moeten staan tot al wat in den ruimsten zin door systematisch, in scholen of cursussen georganiseerd, onderwijs de volksontwikkeling beoogt.

Want immers als de groote massa, wil waarlijk ontwikkeling haar deel worden, buiten de behalve de leeszaal leiding — op welke wijze ook — behoeft, is het duidelijk, dat de leeszaal met die leiding, die allerwege in het vrije maatschappelijk leven opkomt in den vorm der talrijke cursussen, leergangen, avondscholen, volksuniversiteiten, enz. contact moet hebben. Zij zal met die leiding, met het onderwijs in den ruimsten zin gelijken tred moeten houden.

Teneinde duurzame resultaten te verkrijgen, zal dus aansluiting bij het onderwijs verkregen moeten worden. Naarmate die aansluiting meer passend is, zal de leeszaal meer aan haar doel beantwoorden, als onmisbaar hulpmiddel in het streven naar verbreeding en verdieping der volksontwikkeling, door het geven van steun en prikkelen ook in die beperkte mate als boven werd aangeduid, door de van haar uitgaande leiding.

Wil de leeszaal bijdragen tot maatschappij-opvoeding, dan moet zij leven in de voortdurende belangstelling der geheele burgerij, van den geleerde en den ongeleerde, den patroon en den arbeider, den man en de vrouw. Mr. Bruch wekte op die belangstelling te geven niet alleen door bezoek, maar ook door vragen en adviezen. Voor beide houdt de Commissie zich warm aanbevolen. De openbare leeszaal dient te staan midden in de belangstelling van de geheele bevolking.

Aan 't einde van zijn rede, zeide spreker, dat de lokaliteiten allerminst ideaal zijn. Doch gegeven de te verbouwen ruimte en het verstrekte crediet, is er meer van gemaakt, dan iemand onzer zich had durven voorstellen.

Hier is een kunstzinnige geest en zijn technisch-vaardige handen aan den arbeid geweest. De Commissie wil niet nalaten hiervoor allereerst den Directeur van Openbare Werken een woord van dank te brengen, bij wien de algemeene leiding berustte; zij voegt er echter onmiddellijk aan toe de betuiging van hartelijke erkentelijkheid aan den heer G. Smits, die de architectuur der verbouwing verzorgde en den heer H. I. van Es, die onder zijn toezicht, met het directe toezicht op de uitvoering was belast.

Deze dank moge evenwel gepaard gaan met een „dankbaar doch nog niet voldaan." De thans in gebruik te nemen lokaliteiten, voor een begin voldoende, mogen blijken weldra ongenoegzaam en te klein te zijn. En zoo dit blijken mocht, dat dan de Raad — hoe prijzenwaardig zuinig ook en terecht — in de beurs taste!

De testamenten onder opzicht van den Gemeente-archivaris hebben ons leelijk dwars gezeten en ons een moeilijk te missen geheel vrije studie-zaal gekost; op hem en op den Rijksarchivaris doe ik nu reeds een beroep. Laten de uiterste wilsbeschikkingen van in vroeger

eeuwen gestorvenen den ernstigen wil tot volksontwikkeling van het huidige geslacht niet langer meer in den weg staan.

Van het personeel wordt verwacht, dat het niet zal zijn een uitleen- en catalogiseeringsautomaat, docht tactvolle en toegewijde mede-arbeiders aan de volksontwikkeling. De Directeur, de heer Rutgers van der Loeff is als beheerder der bibliotheek een goede bekende; als directeur der Openbare Leeszaal moet hij zijn sporen nog verdienen. Echter we weten, dat hedenavond een lang gekoesterde wensch van hem in vervulling gaat en dat het hem dus aan de toewijding niet zal ontbreken. Ik zie dan ook met vol verrtouwen zijn arbeid, die de liefde heeft van zijn hart, tegemoet. Ten slotte legde Mr. Bruch nadruk er op, dat de roeping van de openbare leeszaal hoog is en dat zij daarom op directeur en personeel als op de Commissie van toezicht niet geringe verantwoordelijkheid legt.

Bewust van den last dier verantwoordelijkheid en er van overtuigd, dat teleurstelling menigmaal niet zal uitblijven, aanvaardt — zoo besloot spreker — de Commissie van Toezicht haar taak met opgewektheid en hoopt zij voor haar bescheiden deel er toe te mogen bijdragen, dat de aan haar opzicht door den Raad toevertrouwde instelling blijke te zijn een waardevol hulpmiddel bij het streven naar volksontwikkeling.

Tenslotte werd nog gesproken door den Directeur van de Stadsbibliotheek en Leeszaal.

De heer Rutgers van der Loeff begon met een woord van dank aan Mr. Bruch voor de tot hem gerichte waardeerende woorden. Ik kan die hulde echter niet geheel voor mij zelf alleen aanvaarden. zeide spreker, want ik ben bij de voorbereiding ter zijde gestaan en gesteund door de voortvarendheid, toewijding en belangstelling van velen, die met mij mede arbeidden. In de hulde, mij gebracht, deelen zij ten volle.

De Directeur vestigde er de aandacht op, dat oud en nieuw hier in het oude gebouw, elkaar de hand reiken. In heel de sfeer van zoo breed mogelijk opgevatte gastvrijheid vereenigt zich de bekoring van het oude intieme met de fleur en het aantrekkelijke van het nieuwe.

Ook hij bedankte den Directeur, Adj.-Architect Smits en den heer van Es van Openbare Werken voor hun arbeid in het Prinsenhof.

Oud en nieuw reiken elkaar ook de hand, ten opzichte van de boekerij, den geestelijken teerkost, die in de combinatie van Stadsbibliotheek en Openbare Leeszaal tot één instituut in den vervolge zal kunnen worden verstrekt. Hier is een verleden van vergaarde schatten en een toekomst van na te streven — zoo mogelijk te verwezenlijken — idealen.

Om met dit laatste te beginnen ik behoef wel niet te zeggen, dat wij hier nog verre staan van een openbare leeszaal naar den eisch. De Haarlemsche leeszaal moet de groeiperiode nog meemaken. Zij

mist nog veel van wat thans reeds gevoeld, spoedig noodig geacht, na niet al te langen tijd geëischt kan worden, wil zij haar taak van instituut van ontwikkeling, ontspanning en informatie behoorlijk kunnen vervullen.

Vele leemten zijn er nog, vele hiaten zijn nog aan te vullen en in dit verband begroet spreker met vreugde de Commissie van Toezicht, zijn medestanders in het aanvullen van al die leemten en het opbouwen der nieuwe boekerij. Het door den Raad gevoteerde bedrag voor moderne boeken, werd dankbaar herdacht.

De geschiedenis van de Stads-bibliotheek aanroerende, herinnerde spreker aan Ds. A. de Vries die — juist 100 jaren geleden aangesteld als bibliothecaris — van de verzameling boeken een boekerij heeft gemaakt, die een beeld geeft van de typische, min of meer geleerde stedelijke bibliotheek uit het midden der negentiende eeuw.

In den loop dezer eeuw heeft de boekerij zich vooral in vaderlandschen historischen zin ontwikkeld en zich verrijkt op het gebied der Nederlandsche plaats- en reisbeschrijving.

In de latere jaren heeft de bibliotheek zich meer in algemeenen zin uitgebreid.. De oude Stads-bibliotheek bevat in zich zeer veel dat in een grootere openbare leeszaal thuis behoort. Zij geeft aan het nieuwe instituut een achterland, dat geen openbare leeszaal in Nederland bezit en waarschijnlijk ook nooit verkrijgen zal. De oude vrienden van de Stads-bibliotheek zullen dit achterland niet behoeven te derven en de nieuwe vrienden zullen, hoop ik, aldus spreker, telkens verrast worden als zij ervaren, welke niet vermoede schatten de oude instelling te bieden heeft.

De heer Rutgers van der Loeff eindigde met een heilwensch voor de nieuwe stichting. Ik hoop en vrees tevens, besloot hij, dat onze leeszaal mettertijd te klein zal blijken voor allen, die haar bezoeken. Moge dan in het groote Haarlem van straks, plannen tot rijpheid kunnen komen waardoor met de inrichting van filialen aan nog meer Haarlemmers het nut en de zegen van de leeszaal kan worden gebracht.

Bijlage II.

Lijst van instellingen en personen, die boeken enz. ten geschenke gaven.

Alkmaar: Burgemeester en Wethouders.

Amersfoort: Burgemeester en Wethouders.

Amsterdam: Burgemeester en Wethouders, de Administratie der Theosofische Vereeniging (Nederl. Afd.), Directeur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek, Centrale Werkgevers Risico Bank, Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, Redactie de Bode, Redactie „Holanda Esperantisto", A. N. W. B., Toeristenbond voor Nederland, Commissie van het Watertoerisme, Unie der R.-K. Studenten Vereenigingen in Nederland, Van Munster's Uitgevers-Maatschappij en G. Velthuysen Jr.

Arnhem: Burgemeester en Wethouders, Bibliothecaresse der Openbare Bibliotheek en Leeszaal, Commission Wallonne en Gedeputeerde Staten van Gelderland.

Bloemendaal: Dr. J. W. Boissevain, Jhr. Mr. B M. de Jonge van Ellemeet en Mr. P. Tideman.

Breda: Burgemeester en Wethouders.

Doetinchem: Openbare Leeszaal.

Dordrecht: Redactie van „Neerlandia".

Frederiksoord: Directeur der Maatschappij van Weldadigheid.

Goes: Burgemeester en Wethouders.

's-Gravenhage: Burgemeester en Wethouders, Commissaris der Koningin in Zuid-Holland, de Minister van Koloniën, de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Afdeeling Handel van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, Bestuur der Vereeniging „Onze Vloot", Directeur der Openbare Leeszaal, Directeur der Koninklijke Bibliotheek, Bibliothecaris der Scandinavische Bibliotheek, Centraal Bureau voor de statistiek, Commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Directie van den Landbouw, Hoofdbestuur van het Nederlandsche Roode Kruis, Hoofdbestuur der Vereeniging Nationaal Fonds, Jongelieden-Geheelonthoudersbond „Jonge Strijd", Nederlandsche Reisvereeniging „Reizen en Trekken", Theosofische Vereeniging (Nederl. Afd.), Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren en J. C. H. Fischer.

Groningen: Directeur der Universiteits-Bibliotheek en Vereeniging Volks-Universiteit.

Haarlem: Burgemeester en Wethouders, Bestuur der Arbeiders-Coöperatie „Vooruitgang", Bestuur van den Nationalen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius" (Afd. Haarlem), Bestuur der Vereeniging „Haerlem", Bond van Christelijke Politie-ambtenaren,

ibliothecaris van Teyler's Stichting, Directie der Haarlemsche ypotheekbank, Directeur Frans Hals-Museum, Directeuren van eyler's Stichting, Directeur van den dienst der Werkloosheidsbe trij ing, Dr. A. H. de Hartog-Stichting, Hoofden van „Trou moet Blijc. en", Hollandsche Maatschappij van Wetenschapppen, Redactie De Arbeid", Redactie Haarlemsch Predikbeurtenblad, Redactie laandblad der Haarlemsche Handelsschool, Redactie Bloemendaalsch Veekblad, Redactie Op de Hoogte Bestuur der Vereeniging olks-Universiteit, Strijd tegen de Tuberculose, J. C. H. Adelink, . D. Baart de la Faille, F. H. Benraadt, M. J. van Benthem Jutting, i. J. Bettink. Zuster A. A. Breda Kleijnenberg, A. Bruggemans, ievr. Dr. van Dam, mej. E. C. C. Eshuijs, H. Th. Fibbe, Dr. A. H. iarrer, A. H. Gerhard, C. J. Connet, mej. A. M. Habermehl, J. Ieemstra, C. Heyman, P. Kalbfleisch, J. B. Kion, H. E. Knappert, Ir. J. W. Kool, A. Kruijs. J. Merkuur, Mr. A. S. Miedema, Dr. . F. Meijer, Prof. Dr. P. H. van Moerkerken, Niephaus & Blansert.). Peereboom, mevr. Wed. Dr. M. Putman, mej. G. Ratelband, 'rof. Dr. A. A. van Schelven, mevr. P. J. Schilderman—Voordewind, iej. J. D. E. Scholten, mevr. Schram, Dr. C. Spoelder Jr., J. Stap, 'rof. Dr. F. A. Stoett, J. Veder, mej. J. A. Veltman, mevr. Wed. C. M. Versteegh—De Jager Ciriaci en mevr. P. J. Willekes Mac-onald—Reynvaan.

Heemstede: L. Cohen, mevr. Risselada en J. Ruys.

's-Hertogenbosch: Commissaris der Koningin in Noord-Brabant.

Hilversum: Bibliothecaresse van de Openbare Leeszaal.

Leeuwarden: Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en aalkunde.

Leiden: Gemeente-Archivaris en Commission Wallonne.

Maastricht: Burgemeester en Wethouders en Commissaris er Koningin in Limburg.

Middelburg: Commissaris der Koningin in Zeeland.

Nijmegen: Burgemeester en Wethouders.

Renkum: J. M. van der Meer.

Rheden: Burgemeester en Wethouders.

Rotterdam: Bestuur der Academie van beeldende Kunsten en technische Wetenschappen, Bestuur der Nederlandsche Handels-Hoogeschool, Bibliothecaris van het Leeskabinet, Directie van de Holland—Amerika Lijn, Redactie „Nederland Vooruit" en Redactie „Ons Leger".

Santpoort: Directeur van het Provinciaal Ziekenhuis.

Sneek: Burgemeester en Wethouders.

Soest: Redactie „De Vegetarische Bode".

Steenwijk: Openbare Leeszaal.

Tilburg: Kon. Ned. Fabriek van Muziekinstrumenten.

Utrecht: Burgemeester en Wethouders, Bibliothecaris Univer-

siteits-Bibliotheek. Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, Redactie Nederl. Maandblad voor philatelie en mevr. Wed. J. R. van Rossum.

Veendam: Burgemeester en Wethouders.

Vlissingen: Burgemeester en Wethouders.

Waarland, gem. Harenkarspel (N.-H.): J. van Diemen.

Willemsoord: Bibliothecaris van het Koninklijk Instituut voor de Marine.

Wormerveer. Burgemeester en Wethouders.

Zandvoort: Redactie Zandvoortsche Courant en Dr. W. Rutgers van der Loeff.

Zwolle: Commissaris der Koningin in Overijssel en Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze Schrijftaal.

In het Buitenland:

Bandoeng: Bestuur der Vereeniging Ned. Indische Jaarbeurs.

Cambridge: J. H. Hessels.

New-York: The Holland Society, The New-York Public Library.

Rio de Janeiro: Bibliothèque Nationale.

Voisinlieu-les Beauvais: C. Janet.

Washington: Smithsonian Institution, The Carnegie Endowment for international peace, The Library of Congress.

ijlage III.

Couranten en tijdschriften aanwezig in de leeszalen. *)

I. Dagbladen

Algemeen Handelsblad (K.).
Daily News (K.).
Excelsior (K.).
Frankfurter Zeitung (K.).
Haarlems Dagblad (K.).
Maasbode (K.).
Nederlander (K.).
Nederlandsche Staatscourant (K.).
Nieuwe Haarlemsche Courant (K.).
Nieuwe Rotterdamsche Courant (K.).
Stads Editie, Oprechte Haarlemsche Courant (K.).
Standaard (K.).
Telegraaf (K.).
Tribune (K.).
Tijd (K.).
Volk (Het) (K.).

II. Weekbladen en Illustraties

Amsterdammer (K.).
Bloemendaalsch Weekblad (K.).
Buiten.
Christelijk Vrouwenleven (K.).
Eigen Haard.
Geïllustreerd Gemeenteblad (K.).
Haagsche Post (K.).
Heemsteder (K.).
Hofstad (K.).
Illustrated London-News (K.).
Illustration (K.).
Illustrirte Zeitung (K.).
Katholieke Illustratie (K.).
Nieuwe Eeuw (K.).
Notenkraker (K.).
Ons Nederland (K.).
Panorama (K.).
Prins (K.).
Timotheus (K.).

*) (K.) = Krantenzaal. (I.) = Inlichtingsbureau.
De niet gemerkte periodieken bevinden zich in de groote leeszaal.

Vrijheid (K.).
Vrijzinnig-Democraat (K.).
Wereldkroniek (K.).
Woche (K.).
Zondagsbladen van: Het Volk, Nieuwe Haarlemsche Courant, Tribune, Voor Katholieken (K.).
Zandvoortsche Courant (K.).

III. Tijdschriften.

a. Algemeene tijdschriften.

Beiaard.
Correspondant.
Dietsche Warande en Belfort.
Deutsche Rundschau.
Elsevier's geïll. Maandschrift
Gids.
Hollandsche Revue.
Katholiek.
Kunstwart.
Leven en Werken.
Larousse mensuel illustré.
Mork's Magazijn.
Neerlandia.
Neue Rundschau.
Nieuwe Gids.
Nineteenth Century and after.
Onze Eeuw.
Opbouw.
Op de hoogte.
Punch.
Reclam's Universum.
Revue de Genève.
Revue des Deux Mondes
Socialistische Gids.
Stem (De).
Stemmen des tijds.
Studiën.
Velhagen und Klasing's Monatshefte.
Vragen des tijds.
Vragen van den dag.
Wetenschappelijke Bladen.
Wil en Weg.

b. Bibliografie. Bibliotheekwetenschap.

Alphabetische lijst van boeken, tijdschriften, enz. in Nederland verschenen (I.).

Bibliotheekgids.
Bibliotheekleven.
Blätter des Propyläen Verlag.
Boek (Het).
Boekennieuws der Wereldbibliotheek.
Boekenschouw.
Bookman (The).
Bron (De), tijdschrift voor boekenvrienden.
Bücherwurm.
Bulletin of the New-York Public Library.
Engelsche boek (Het).
Frankfurter Bücherfreund.
Fransche boek (Het).
Literarische Neuigkeiten.
Nederlandsche Bibliographie.
Nieuwsblad voor den boekhandel (I.).
Nijhoff's Index (I.).
Repertorium op de Nederlandsche tijdschriften (I.)

c. Geschiedenis.

Amstelodamum.
Archief van het aartsbisdom Utrecht.
Bijdragen voor de gesch. v. h. Bisdom Haarlem.
Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde.
Historisch tijdschrift.
Maandblad van het Geneal. Heraldisch Genootschap, De Nederlandsche Leeuw.
De Navorscher.
Nederlandsch-Indië, oud en nieuw.
Oud Holland.
Taxandria.
Tijdschrift voor geschiedenis, land- en volkenkunde
De vrije Fries.

d. Aardrijks-, land- en volkenkunde.

De aarde en haar volken.
Indië (beide leeszalen).
Koloniaal Weekblad (K.).
Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap.
Tijdschrift voor economische geographie.
West-Indische Gids.

e. Zeden en gewoonten

Driemaandelijksche Bladen.

f. Godsdienst en Wijsbegeerte.

Anthroposophie.
Bergopwaarts (K.).
De Blijde Wereld (K.).
De Boodschapper (K.).
Centraal blad voor Israëlieten in Nederland (K.)
Gereform. Theol. tijdschrift.
Haarl. Predikbeurtenblad (K.).
The Herald of the star.
De Heraut (K.).
De Hervorming (K.).
De Kerkbode (K.).
Mededeelingen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.
De Middernachtzendeling (K.)
Nederl. Archief voor Kerkgeschiedenis.
Nieuwe Banen.
Nieuwe theol. studiën.
Nieuw theol. tijdschrift.
Omhoog.
De Oud-Katholiek (K.).
Pniël (K.).
Protestant (De) (K.).
Reformatie (De) (K.).
Regeneratie (De).
Sint Bavo (K.).
Stemmen voor waarheid en vrede
Theosophia.
The theosophical path.
Theosophisch pad (Het).
Tijdschrift voor wijsbegeerte.
Waarheidsvriend (De) (K.).
Weekblad der Nederl. Herv. Kerk (K.).
Weekblad voor Vrijzinnig-Hervormden (K.).
Zoeklicht (K.).

g. Rechtswetenschap, Staatswetenschappen.

Weekblad van het recht (Studiezaal).

Economisch-Statistische berichten.
Economische verslagen van Nederlandsche diplomatische en consulaire ambtenaren.
Economist.
In- en Uitvoer.
Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
Nutswerk (K.).

Prijzen en kosten van levensonderhoud (K.).
Sociale Voorzorg.
Vragen des Tijds.
Maandblad Het Kompas (K.)
Risicobank (De) (K.).

A. N. V. O., Orgaan van de Algemeene Nederlandsche Vrouwen-ganisatie (K.).
Maandbericht, Officieel Orgaan der Afd. Haarlem van de Neder-ndsche Vereeniging van huisvrouwen (K.).
Proletarische Vrouw (De) (K.).

Algemeen Marine Weekblad (K.).
Ambtenaar (De) (K.).
Christelijke Ambtenaar (De) (K.).
Bondsstem (De), Organ van den Algemeenen Nederlandschen pzichters- en Teekenaarsbond (K.).
Ceres (K.).
C. O. T. B., Orgaan van den Christelijke Opzichters- en Teekenaars-ond (K.)
Grafisch Weekblad (K.).
H. E. B. A. (Handelsreizigers! „Eenheid Boven Al") (K.).
Metaalbewerker (De) (Metaalbewerkersbond) (K.).
Metaalbewerker (De) (Christ. Metaalbewerkersbond (K.).
Neutrale Metaalbewerker (De) (K.).
Mercurius (K.).
Nederland Vooruit! (K.).
Orgaan van den Bond van de Vereenigingen van Middelbare Tech-sche Scholen in Nederland (K.).
Politiebode (De) (K.).
R.-K. Politie-ambtenaar (De) (K.).
Seinlicht (Het) (K.).
Stuwing (De) (K.).

Jonge Strijd (K.),
Nederl. Goede Tempelier (De) (K.).
Neutrale Goede Tempelier (De) (K.).
Maandblad van het Centraal Comité van Drankbestrijdende Ver-enigingen (K.).
Maandblad van de Gereformeerde Vereeniging voor Drankbe-rijding (K.).
Wegwijzer.

h. Handel en Verkeer.

Algemeene Woninggids (K.).
A. R. M. Kroniek (K.).
Financieel Weekblad (K.).

De „Groote"-Schrijver (K.).
Haarlemsche Woninggids (K.).
Handelsberichten.
Hollandsche Woninggids (K.).
Maandblad voor Handelsonderwijs en -wetenschappen.
Nederl. Maandblad voor Philatelie (K.).
Tijdschrift voor economische Geographie.
Unitas (K.).
Vaste Goed (Het) (K.).
Woning Courant (K.).
Woning Courant voor Noord-Holland (K.).

i. Technische Wetensch. Land- en Tuinbouw.

Avicultura (K.).
Bier (Het) (K.).
Bouwkundig Weekblad.
Driemaandelijksch bericht betr. de Zuiderzeewerken.
Kleinveeteelt (K.).
Mededeelingen van de Landbouw Hoogeschool.
Onze tuinen (K.).
Polytechnisch Weekblad.
Technische Blatt (Das).
Umschau (Die).
Verslagen en mededeelingen v. d. Directie van den Landbouw.
Vliegveld (Het).
Vrouw en haar Huis (De) (K.).

j. Krijgswezen.

Ons Leger.
Onze Vloot.

k. Opvoeding. Onderwijs

Bode (De) (K.).
Kind (Het).
Montessori-Opvoeding (De).
Onderwijs (Het).
Opvoeding en Moraal.
Paedagogische Studiën.
Raja-Yoga Messenger.
School en Huis.
Schoolblad (Het) (K.).
Volksontwikkeling.
Weekblad voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs (K.).

l. Natuurwetenschappen Geneeskunde.

Archives Neérlandaises.
Hemel en dampkring.

Levende natuur (De).
Natura.
Natuür (De).
Natuurleven.
Orgaan van den Nederl. Bond ter bestrijding der Vivisectie (K.).
Strijd tegen de tuberculose (K.).
Vegetarische bode (De) (K.).
Water, bodem, lucht (K.).

m. Kunst.

Bladen van den Stads-Schouwburg (te Amsterdam).
Focus.
Masker (Het).
Muziekbode (De) (K.).
Oudheidkundig Jaarboek.
Oud Holland.
Tooneel (Het) (K.).
Tijdschrift van de N. V. „Het Schouwtooneel".
Vereenigde tijdschriften Caecilia en het Muziekcollege (De).
Wendingen.

n. Taal- en Letterkunde.

Bulletin de l'alliance française en Hollande.
Frisia.
Getij (Het).
Groot Nederland.
Gulden Winckel (Den).
Hollanda Esperantisto (K.).
Letterkundig Bijblad van de „Nieuwe Rott. Courant" (K.).
Museum.
Nederland.
Nieuwe Taalgids (De).
Sljucht en Rjucht.
Swanneblommen.
Tijdschrift de drie Talen.
Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde.
Tijdschrift voor Taal en Letteren.
Vereenvoudiging.

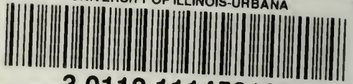
o. Sport, Spelen, Ontspanning.

De Kampioen (K.).
Ons Element.
Onze Vacantie-oorden (K.).
Maandblad van de Nederlandsche Arbeiders-Reisvereeniging (K.).
Reizen en trekken (K.).
Watersport.

Bijlage IV.

Overzicht van uit andere Bibliotheken ten behoeve van bezoekers der Stads-Biblotheek en Leeszaal ter leen ontvangen boeken in 1922.

Uit de Koninklijke Bibliotheek	228	banden
,, ,, Universiteits-Bibliotheek te Leiden	215	,,
,, ,, ,, ,, ,, Groningen	131	,,
,, ,, ,, ,, ,, Utrecht	122	,,
,, ,, ,, ,, ,, Amsterdam	120	,,
,, ,, Gemeentelijke Bibliotheek te Rotterdam	78	,,
,, ,, Bibliotheek der Technische Hoogeschool	18	,,
,, ,, Openbare Bibliotheek te Arnhem	5	,,
,, ,, Bibliotheek der Landbouw Hoogeschool	4	,,
,, ,, ,, ,, Handels Hoogeschool	2	,,
Totaal	923	banden

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 111453103